

811

N. 32.

Infantry of the 1st Regt. Cal.
Vols. 1st Regt. Cal.
1st Regt. Cal.

LAVRENTII GRIMALII

Goslicij

DE OPTIMO SE- NATORE LIBRI DVO:

*In quibus Magistratum officia, Civium
vita beata, Rerum pub. felicitas
expl.*

Opus planè auctum, summorum Philoso-
phorum & Legistarum doctrina refer-
tū, omnibus Respub. rite administrare cu-
pientibus, non modò utile, sed appri-
mè necessarium.

*Accessit locuples rerum toto Opere memora-
bilium INDEX.*

Basileę, apud Leonhardum Ostenium
Impensis, Roberti Cambieri. Anno
CLD. LXXCIII.

73224

I MF

Biblioteka
Wrocław

SERENISSIMO

ET POTENTISSIMO PRINCI-

pi & Domino D. SIGISMUNDO

Augusto Regi Poloniae,

MAGNO DUCI LITVANIAE,

Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogi-

tiae, Liuaniae, &c. Domino

suo clementissimo:

EMO est, sapientissime
REX, qui nesciat, beatas
eas ciuitates existimari, in
quibus ciues tranquillam
vitam ac felicem traducant; ut contra
miseras, in quibus ijdem haud satis ma-
gnis ad quietem ociumq; sint instructi
praesidijs. Neg. enim Respub. beata si-
ne ciue felici, nec in Republica misera
potest esse ciuis beatus. Verum quae po-
tissimum ad ciuitatem, ciuiumq; beati-
tudinem efficiendam pertineant, ma-
gna est, eaq; doctorum iam pridem ho-
minum opinionibus confirmata dissen-
sio. Etenim alij certis hoc legum pra-

A 2 scrio

scriptis assequi nos posse, alij quadam
potius ciuilis disciplinæ institutione
putarunt. Nonnulli clementi quadam
ipsius cæli, sub quo viuimus, aspiratione
ne ad honestè viuendū aptos reddi nos,
ac quodammodò inuitari existimarūt.
Quidam etiam optimorū opus hoc es-
se Regum duxerunt, si se ad eorum vir-
tutes imitandas ciues contulissent, to-
tosq; se ad exemplum eorum ac simili-
tudinem confinxissent. Atque horum
quidem ego sententiam præ cæteris ve-
rissimam esse, cū ex alijs, tum ex te
potissimum, *Auguste REX* potentissi-
me, iudico. Neque enim aliunde Reipu-
blicæ Regniq; nostri firmam quietem,
ac beatitudinem proficisci arbitror,
quàm quòd tantus est virtutis, ac sapi-
entiæ tuæ splendor, ut omnium in se ci-
uium, populorumq; conuertat oculos,
ac pulchra sui imitatione accendat: Ci-
uesq; tui eò studium suum omne ac dili-
gentiam conferant, ut te in primis, nu-
tumq;

tumq̃ verò augustissimum tuum intue-
antur. quippe qui sentiant in summo,
eoq̃ iusto Imperio tantam incesse equi-
tatem, atque clementiam, ut se non ma-
gis cogi ad obtemperandum, quàm alli-
ci ad diligendum arbitrentur. Etenim
magnitudo autoritatis tuæ tanta est,
ut ipse non modò Regni moderator, &
legislator, sed quod in Republica libe-
ra maximum est, civium tuorum virtu-
tis, laudis, & dignitatis iudex, censor,
& æstimator sis, Regnumq̃ ipsum ita
iustum est, ut iustius nullum in terris
reperiri possit. Ipse prætereà principa-
tum istum non, ut plerique, aut heredi-
tate, aut sanguine, aut occupatione, sed
una, quæ in te, & maioribus tuis per-
petuò floruit, constanti excellentis vir-
tutis, ac sapientiæ opinione, summa Po-
lonorum omnium consensione adeptus
es. Fuit enim, si verum fateri velimus,
Iagelonum familia uberrimum Regū
seminarium usq̃ adeò, ut externæ gen-

tes quoque moderati, fortisq. Imperij
speciem quærentes ex ea sibi Reges de-
poposcerint. Quorum utinam stirps in
Hungaria & Bohemia diutiùs per-
mansisset. neque enim his arma tractã-
tibus Turcarum Imperator eò, quò ve-
nisse videmus, potentia processisset.
Quæ quidem etsi præclara atque ad-
mirabilia omnia sunt, tamen graviora,
atque ampliora eo nomine euadunt,
quòd ad summas iustasq. regendi quasi
habenas, Senatus tibi consilium adest
tùm nobilitatis, tum prudentiæ laude
præcellēs, idq. tuo potissimum iudicio,
arbitrioq. delectum. Cuius moderatio-
ne, ac sapientia non minimam Regni
nostri contineri quietem, ac gloriam in-
telligimus. Omitto cæteros magistra-
tus, qui etiam Reipub. felicitatem non
ornant modò & illustrant, verùm etiã
amplificant, adeò ut Polonia dicatur
esse domicilium libertatis, sedesq. veri
ac iusti Imperij. Te verò id autore fie-
ri, &

ri, & effectore quis non videt? Quæ omnia cum ego ab ineunte adolescentia admirari cœpissem, ac procedente ætate, & iudicio augeſcente quàm præclaris Philoſophorum, atq; antiquis nobilium Rerumpub. institutis convenientia eſſent, viderem, putaui me non inanem operam eſſe adhibiturum, ſi quæ aut ingenio meo peperisſem, aut alicuius ſcriptis legendis ad hanc rationem pertinentia collegiſſem, ea memoriæ, poſteritatiq; ad communem utilitatem hominum conſecrarem, tuoq; in primis ea nomini, qui huius laboris propè cauſam dedisti, dedicarem. Non ut te aliquo modo inſtituerem (neq; enim ſumma tua ſapientia cuiusquam præcepta deſiderat) ſed ut his legendis virtutũ tuarum ſimilitudine ductus oblectare riſ, teq; ei Imperio præeſſe gauderes, quod iuſtiſſimum eſſe cum res ipſa, tũ verò antiquorum non contemnenda teſtimonia comprobarent. Rem quidem

*magnam ac multis difficultatibus im-
peditam, ipsam, quam institui, de O-
ptimo Senatore disputationem intelli-
go. Sed me difficilia quanquam infir-
mis viribus prosequentem honestæ lau-
dis nō improbanda, ut puto, cupiditas,
communisq; hominum utilitas satis, ut
arbitror, excusabit. Te certè pro tua
clementia, quæ isti Maiestati, atque a-
deò toti Iagelonum familiæ insi-
ta est, boni consulturum esse,
non dubito.*

I
LAVRENTII GRI-

MALII GOSLICII

De Optimo Senatore

LIBER PRIMVS.

VI SE totos ad ea conferre
studia solent, quæ non priua-
te modò iucunditatis, verùm
etiam utilitatis publicæ, fru-
ctum in se continent; perfe-
ctam veraq; laude dignam quærere sapi-
entiam mihi videntur. Sapere enim, ut a-
lijs prodesse possit, sapientem omnino de-
cet. Omnium autem disciplinarum, quæ
prodesse maximè delectareque solent, nul-
la, mea quidem sententia, iucundior, nul-
la utilior, nulla præstantior est civili scien-
tia; quæ felicitatis humanæ dux est, & pu-
blicæ rei, cōmunisq; vitæ magistra. Quod
cū ego multorum exemplis, usuq; rerū
non mediocri, verum esse cognoscerem;
probaremq; sapientiæ genus illud, quod
in Reipub administratione versatur, & ra-
tione iudicioq; non falsa opinione, casu-
ue, aut fortuna res omnes moderatur: vo-
lui sanè, quid de optimo Senatore, de eius
item officio, virtute, dignitate sentirem, in
medium adferre, fructuq; diligentiae meæ,

A 5 & cum

*civilis
scia de*

& cum his qui res pub. gubernaturi sunt, & qui hac philosophandi ratione se oblectant, communicare. Qua in re è penetralibus ciuilibus sapientiæ eruenda, mihi diligenter elaborandum putauit, ut omnes summorum philosophorum arculas euoluerem, nihilq; huc adferrem, quod non sapientum legislatorum, senatorumq; prudentium pigmenta redoleret. Hoc autem in persona Senatoris effici posse maximè iudicaui, quòd eum ob ætatis maturitatē, virtutes summo viro dignas exercere crederem; tum in eo loco gradum tenere dignitatis scirem, ex quo ciues salutem, tranquillitatem, salutariaq; Reipub. consilia, petere consueuerunt. Neque ego Senatoris ideam fingo, quæ sola mentis acie comprehendendi solet, cuius in cœlis imago, in terris ne umbra quidem reperiatur: qualē Plato Reip. Cicero Oratoris finxerūt. Nostra omnis dicendi ratio in medio posita est, & à communi hominum usu consuetudineq; non recedit. Quæ igitur ex Academia spacijs, ex officinis Rerum pub. ex ciuili sapientia, ex usu forensi, ex historiæ experientiæq; thesauris, de Senatore dici potuerunt, in hunc librum coniecta sunt. Et quod in bona ciuitate constituenda Plato iubet, hoc in optimo Senatore describendo faciendum putauimus; ut omnib.

Popu-

Populis, Ciuitatibus, Rebusp. peragratiss,
tanquam ad nundinas Senatorum profes-
si, quæ virtutes, qui mores, quæ leges,
quæ officia placuissent auferremus, no-
stroq; Senatori traderemus. Cæterû quia
videbamus ob varietatem Rerumpub. va-
rios quoque Senatores, eorumq; virtutes
& officia esse: propterea Reipub. formam,
omnium iustissimam & communissimâ
descripsimus, in qua Regis auctoritatem, et
Populi potestatem, Senatoris prudentia
consiliumq; moderatur. Vnde primum
de Rerumpub. formis, generibus, felicitate,
de ciuium vita beata, de Senatoris edu-
catione, disciplinaq; nobis dicendum pu-
tauimus: uti Senator hoc pacto Rempub.
quam gubernaturus est cognoscat, habe-
atque virtutum præcepta, quibus instru-
ctus, & honestè viuere, & ad tam amplè di-
gnitatis fastigium ascendere queat. Virtu-
tes autem eius & officia, ita descripta sunt,
ut eorum omnis cognitio, non huius mo-
dò nostræ, sed etiam aliarum Rerumpub.
Senatoribus, utilis esse possit. Quoniam
autem à Platone didicimus, tum beatas fo-
re Resp. cum eas aut Philosophi regere cœ-
pissent, aut qui regerent, se toto ad sapien-
tiæ studia contulissent: idèd à sapiente vi-
ro, atq; ab hac Reip. ciuiliq; sapientia, no-
bis erunt de optimo Senatore capièda pri-
mordia,

Ani-

Animantium omnium, quæcunque terræ continentur ambitu, prima conditione generatum hoc animal est, quem vocamus hominem. Hic. n. solus, ex tot animantium generibus naturisq; , mundi est factus non incola modò ciuisque, sed etiam princeps & dominus. Eius verò dignitatis gradum & amplitudinem est, ab illo supremo cælum terramq; regente Deo, consecutus: qui eum huius uniuersi orbis, quasi communis deorum atq; hominum urbis administrandæ, sibi socium asciuit, diuinamq; mente ornauit; uti consilio rationeq; deorum, mundi hoc imperium prudenter, sanctè, iustè gubernet. Societatis verò inter ipsum hominesque causa est, mens & ratio: quæ perfectionem suam in hominibus adepta, similes eos Deo reddit, quasiq; mortales Deos efficit: ex quo vel agnationem, vel genus, vel stirpem cū his nobis esse putamus. Nulla sine Deo præsentem ratio bona est, semina in humanis corporibus diuina sunt disseminata: quæ si bonus cultor exceperit, naturæ & origini suæ similem fructum propagant: sin malus, non minus quàm in solo sterili, vepres pro frugibus effundente intereunt. Homo igitur, qui seipsum norit, cuncta intelligit se habere diuina, mentemq; & rationem in se suam, tanquàm imaginem aliquam

*Similes
Deo homi-
nes quo-
modo.*

liquam sanctam putabit, tãtòq; beneficio diuino, semper aliquid dignũ & faciet, & sentiet. Cũ itaq; Deo cõlociati simus, eiusq; gente & agnatione teneamur, omnino hũc orbẽ, quasi urbem & ciuitatẽ aliquã, eiusq; administrandi & regendi potestatem, cum Deo communem habeamus necesse est. Cuius quidem, quoniam ipse autor & architectus extitit, ortusq; noster ab eo rerum omnium parente emanauit: omnia nobis in eo regendo consilia, iura, leges à Deo petenda sunt: uti diuinus hic orbis, non hominis, sed immortalis Dei nutu, voluntate, sapientia, regi gubernariq; que sciatur. Quemadmodum enim pecudes à pecudibus, sine aliquo pastore homine, custodiri & regi nequeunt: ita nec homines ab hominibus, sine duce Deo, benè gubernari possunt. Quòd si aliquẽ imperare sine Deo, hoc est, absq; diuina volũtate, sapiẽtia, prudentia cõtingat: nõ modò Rẽpub. omnem, sed vitã singulorũ infelicẽ & miserã fore necesse est; frustra quis .n. pro Repub. excubat, si Deus nõ est eius custos & cõseruator. Ex quò intelligendũ est, omnẽ virtutẽ & sapiẽtiã, à Deo ad homines peruenisse; eãq; causam maiorib. nostris fuisse virtuti, fidei, cõcordiæ, sapientiæ, paci, publicè templa dedicandi & consecrandi.

Quomodo verò à Deo administrãdi imperiũ

Homo rationi obtemperans, Deus quodammodo est. Administratio Rẽpub. à Deo petenda est.

perij consilia petēda sunt? an rerū omniū maximarū, minimarūq; obsecrationes, ad laures diuinas perferri debēt? Efficiēdū id sanè est, à Dijsq; postulāda sunt omnia, curādūq; ut preces nostræ, rationi nō sint aduersæ. Stultis autē & ratione abutentib. nō sunt in cœlū eleuādę manus, nō clamorib. feriendus æther, nō vociferationib. diuinę aures obtundendę, quasi melius exaudiātur, impetrentq; leges iustę & rectę gubernandi. Cæterū Deus sapientibus adest, cum illis est, intus est, &, ut Naso pulchrè,

Est Deus in nobis, agitante calescimus illor.

Spiritus hic sacra lumina mentis habet.

*Sapiens
vir quomo-
do Deus ef-
ficatur.*

Diuina ratio obsidet & occupat animū illorū, hęc uti colūt, ita colit illos ipsa, Deusq; quodāmodo efficit. Bonus & sapiēs vir, sine Deo, nemo uiuit, est prouidus, sagax, plenus fœ filij: ad similitudinem enim Dei accedit propria virtute, quæ à vera ratione proficiscitur. Aequū est igitur, non, ut quidam præcipiunt, quod simus homines, humana mortaliaque sapere, sed nos, quantū fieri potest à mortalitate vindicare, & ei parti, quæ in nobis est optima, continenter viuere. Quid est autem optimū in homine? nihil sanè aliud, quàm ratio; huius beneficio Deū agnoscit, virtutes exercet, bona percipit, mala euitat: hęc perfectū & absolutū illū, sapientem, magnanimum.

*Optimum
in homine
ratio.*

mū,iustū,fortē efficit. Satis apparet igitur, mundum administrari & regi ab homine mente & ratione diuina: ex quo sit efficiē dū illi,uti eā ducē in ea semper administra-
 tione sequatur,omnia consilia,iura,leges, omnes deniq; cogitationes ab illo supre- *Deo paret*
 mo Deo, hoc est, à diuina, quæ in eo est, ra- *quiratio-*
 tione, tanquā ab oraculo petat: hoc enim *ni obtem-*
 modo prudenter, diuinè,iustè, semper est *perat.*
 imperaturus. Vt enim illa ratio, quæ Deo inest,et Deus et summa lex est:sic in homi-
 ne sapiēte,hæc eadē cūm est perfecta,De-
 us itē & lex dicitur. Vnde Lacōes,eos ho-
 mines,quos sapiētiae iustitiæq; laude,cēte-
 ris excellere putabāt, diuinos appellare so-
 lebant, qualē Homerus describit Heētorē:

*Non hominis certè mortalis filius ille
 Esse videbatur, sed dius semine natus.*

Rationi igitur quicunq; paret, ac eam ducē in omnibus dictis & factis,sequitur, Deus inter homines iudicādus est; talisq; solus Rex,Princeps,Reētor huius uniuersif censendus.Is demū scit,quid agendum,quid consulendū,quid sentiendum sit, solusq; cognoscit hæc bona, quæ à ratione & consilio deorum proficiſcuntur.

Quoniā autē huic principi & reētori est in hominum societate, & congregatione viuendum. eaq; societas partim in comuni hoc omnium orbe, partim in ciuita-
 tibus

*Publicarū
rerum con
sideratio
duplex est.*

tibus subsistit; necesse est, ut ad eam societatē, communionem, & coniūctionem hominum tuendam, lumen hoc ingenij, rationis, cōsiliijq; sui adhibeat. Vnde duas illi Respub. vel ciuitates tradamus gubernandas; alteram quidem Rempub. qua Dij simul atque homines continentur; quæ non Africæ, Asiæ, & Europæ finibus, sed solis lumine, velut termino circūscribitur: alterā verò, cui nos ascripsit conditio nascendi; hæc autem Græcorū, Latinorū, Germanorum, Gallorum, Hispanorum, Polonorum, Lituanorum, Rutenorum, et aliorum eius generis fuerit. Prioris Reipub. gubernationem, solo cōpræhensam animo tenebit, omnia perspiciciens, mente rationeq; collustrans, ordinem & naturā, tam illius uniuersi, quem Græci *μικροκόσμος* vocāt, nos maiorem mundum; quàm eius in quo viuimus, spiramus, intelligimus, hominis scilicet, qui *μικροάνθρωπος*, hoc est, minor mundus appellatur. Nam cum animus à corporis obsequio discedit, propriam naturam & officium amplectitur, illā aciem ingenij, quæ tam ad deligenda bona, quàm reiicienda mala valet, exacuit, virtutes agnoscit, voluptates spernit, cupiditates subiugat, sibi imperat; quid hoc imperio gubernationeq; dici, aut excogitari potest diuinius? Idemq; cū cælum, terras, maria,

maria, omniumq; rerum naturam perlu-
 strat, & unde illa pcreata sint cognoscit,
 quod principium, quam causam, finemue
 habeant, quid in his æternum, mortaleq;
 sit, quæ stellarum natura, unde is ortus
 occasusq; solis, lunæ motus, qui rerum o-
 mnium interitus, quæ elementorū, anima-
 liū, plantarū vis & natura: hæc inquam o-
 mnia dum percipit, ipsumq; supremum
 hæc omnia moderantem & regentem De-
 um, penèprehendit: in hac ille sapientia,
 atque in hoc conspectu cognitioneq; na-
 turæ, Dij immortales, quàm se, non ciuē
 & popularem, loci & ciuitatis alicuius, sed
 orbis totius, quasi unius urbis Principē,
 merito potest appellare? Socrates cum in-
 terrogaretur, cuiatem se esse diceret, mun-
 danum respondit: totius enim mundi se
 ciuem & incolam, ac quasi principem pu-
 tabat. Quid Diogenes, ut refert Laertius,
 nōne *νομοπολίτης* erat? Huiusmodi ciui-
 tas non Tyrannis seruit, nō legibus à quo
 quam excogitatis est subiecta, non mu-
 ris est circumdata validis, sed huius uniuersi
 spacijs compræhensa, motu & ordine na-
 turali, quasi lege certa & pperua, nec un-
 quam mutabili regitur, elementorumq;
 est circumdata mœnibus. Eius ciues, diui-
 no hoc nomine Philosophi appellatur, si-
 biipsis imperantes, & animum in expu-

Mundus;
ciuitas
omnium
cōmunis.

Philoso-
phi.

IO DE OPTIMO SENATORE

gnabilem ab omni flatu fortunæ aduerso
gerentes. Hoc principatu, nulla vis hosti-
um eos detrudere, non arma cuiusquam
depellere, nō ignis ullus, tempestas uē ex-
turbare possūt: semp inuicti, fortes, beati,
liberi, metu periculisq; sunt omnibus va-
cui. Demetrius Antigoni filius, cū Megarā
cepisset, in qua urbe Stilpo Philosophus
agebat, iussit eū ad se accire, rogareq; nū
aliquid rerum suarum amisisset, restitui-
turum illi se omnia q̄ vellet promittēs: re-
spondit ille, neminē se vidisse, qui vim ul-
lam unquam Philosophiæ intulisset, tari-
tum abest, ut eā eripere posset: huius pos-
sessione diuitem se esse. cætera hæc nō cu-
rare, nō enim sua magis, quàm obsidenti-
um sibi videri.

*Publicæ
res & agē-
do & con-
templādo
reguntur.*

Sed quoniā omnis ratio philosophāriū,
est partim in agēdis, partim in cōtēplādis
reb. occupata, necesse est, ut ex eo quoq;
duplex genus publicas res gubernātium
emergat. Quorū quidē primū eorū est, q̄
studiū omne suū, in solā veri cognoscēdi
scientiā cōferunt; nec ultrā progredi vō-
lentes, in eo portu quiescunt, solā contē-
platione, huius orbis imperiū, velut habe-
nis ingenij moderantes: hi etiā vitā ciuile
peroli, solitiagā & solitariā amplecti solēt,
iure, domo, tribuq; carentes: uti de eis ce-
cinit Homerus. Quos ex eo loco, primū
qui-

quidē oramus, ac deinde cum Platone cō-
 pellimus ad Rempub. & eam vitæ rationē
 amplectendā, quæ ciuilis, & humana est,
 quam secundo loco in agendo, consistere
 diximus. Etenim cognitio cōtēplatioq; *Contēplatio si-*
 naturę inutilis est, si eā nulla rerū actio cō- *ne actione*
 sequatur, quæ in hominū cōmōdis tuen- *ad Rem-*
 dis perspicui debet. Quis est enim tam stu- *pub. inuti-*
 diosus cognoscendæ perspicuendæq; na- *lis.*
 turæ, ut illi res philosophicas contēplā-
 ti, si nuntius perferat aliquis, ciues, ami-
 cos, cognatos, parentes, patriam deniq;,
 si non illi subito præstiterit auxiliū, peritu-
 ram, non anteponendam malit omnibus
 stellis, elemētis, mūdiq; totius cōsideratio-
 ni & contēplationi, salutē patriæ? Ad agē-
 dū itaq; philosophū inuitemus, ipsiq; tra-
 damus Rēpub. nō istā quidē communē o-
 mniū, quę Solis & elemētorū finib. termi-
 natur, sed illā, quā iure, lege, genereq; no-
 stroprehendimus, & quæ ex hominū est
 congregatione, societateq; cōglutinata:
 futurū. n. credimus, ut ab illo diuinarum *Philoso-*
 rerū administrationē cognoscēte, hæc hu- *phi Rerū*
 mana melius, prudentius, & iustius guber- *publi. gu-*
 nanda sint. Contēplatione enim rerum di- *bernato-*
 uinarum suā instruxit & instituit mentē, *res esse de-*
 & Deorum ratione, sapientia, legibus e- *bent.*
 nutritus, ipsemet erit patriæ suæ quasi
 Deus alter. Hac voluntate sapientiaque

12 DE OPTIMO SENATORE
præditus Solon Rempub. Atheniensium
sumpsit gubernandâ: Spartanorum Ly-
curgus: Eleatum Parmenides. Talibus in-
formabant etiâ legibus & institutis, The-
banum Epaminundâ, Lysis Pythagoreus:
Syracusium Dionem, Plato: Alexandrum
magnum, Aristoteles: Periclem, Anaxago-
ras: Italiæ principes, Pythagoras: Octaviū
Augustum, Agrippa: multiq; multos. Vn-
de beatas illorum fuisse Respub. legimus,
quod Rectores earum aut ipsi Philosophi
fuissent, aut Philosophos ad Rempub. sibi
socios, consiliariosq; asciuisent. Huius sa-
pientiæ gratia, Cato Senator præstantis-
simus, Athenodorum adamavit, Vlysses,
uti refert Homerus, Charitum philoso-
phum, Pyrrhus Artemium, Traianus Plu-
tarchum, Scipio Panætium, virum æqui
& iniqui, uti scribit Plutarchus, Scientia
cumulatum. Philosophia namque, si pri-
uatum aliquem hominem nacta fuerit,
qui gaudeat ocio, qui nihil agat, qui per-
exiguo in agello, tanquam magico circulo,
circundatus inhabitet, qui solis tantum
calorem hauriat, solaq; pera cinctus, &
baculo subnixus inambulet, omnia con-
temnat, respuat, abijciat: parvam aut nul-
lam prorsus, hominibus utilitatē adfert,
in unoq; quasi conclusa stipite marcescit,
simulque cum eo interit, Verum si ciui-
lem,

*Philoso-
phia pri-
uatorum
inutilis.*

Iem, nobilem, & ingenuū virum, vel principem, & ad magistratus, resq; gerendas natum & aptum hominem attigerit: nā illum diuinum, magnanimum, sapiētem, prudentem effectura est.

Quæ verò Respub. huic tanto, tam prudenti, tamque diuino philosopho tradenda sit, dubitari potest: nō tam enim de nomine Reipub. quæ est ordo quidam urbē *Respub.* incolentium, quàm de genere, controuer *quid ē*

sia nascitur. Quemadmodum hominum diuersi mores, varia studia, dispar cōditio: sic Rerumpub. multiplex est gubernatio.

Quarum singulæ, tametsi finis unius causa, boni scilicet, quod est in hominum felicitate positum, constitutæ sint, eamq; felicitatē peræquē omnes expetant: diuersas tamen eius consequendæ rationes inire solent, varijsq; legibus & moribus utuntur. *Diuerfitas Rerū pub. unde.*

Si quis enim leges Hippodami, quas Milesijs conscripsit inspiciat, si Minois, quas Cretensis, si præterea Lycurgi & Solonis, quorum alter Lacedæmoniorū, alter Atheniensium Rempu. cōstituerunt: diuersissimas in eis leges, dissimiles magistratus, dispares Rerumpub. formas sanē viderit. Illi septē etiā sapiētes, excepto Thalete, qui à Reip. gubernatione se remouerat, diuersa studia, leges, imperia, pro ingenio ciuiū, & voluntate sua, in Respub.

induxerūt; varijsq; institutis & morib. eas administrarunt. Quæ res controuerſijs & contentionibus maximis locum dedit, ut multi tam ex Academijs, quàm etiã ſcholis forenſibus diſputare non dubitarint, quot Rerump. genera ſint, quæ uē ex multis laudari meritò. & amplecti debeāt. Platonē & Ariſtotele cæteris in ea re præſtiſſe videmus; qui quidē naturis hominū, ac regionum huius orbis optimē perſcrutatis, quæ Rerump. adminiſtrationes, quæ imperia, quæ leges, quibuſq; competant, doctē ſatis & diligenter inueſtigarunt. Horum familiæ nos ſententiam ſecuti,

Diuiſio Rerump. pub. tria in primis Rerump. pub. genera facimus: quorum primum ſibi vendicat locum βασιλεία, ſiue μοναρχία, Secundum ἀριſτοκρατία, Tertium δημοκρατία; Latinè dici poſſunt, regnum, optimatum principatus, & popularis Reſpub. Cū enim Dij animum in homine, tres partes occupare, tria q; loca voluerunt, quaſi Rerump. pub. formas ac ideas in homine exprimere volentes, Regem ipſum, rationē ſcilicet, cuſtodem Reipub. conſultorem q; in capite tāquam arce conſtituerūt, ipſi q; ſoli principatum aſſignarunt. Secundam animi partem, ac rem illam & vigentem, mandatis q; cōficiēdis aptā, ipſi adhærentē pectore, nec lōgē à capite remotā, cū ipſo princi

pe coniunxerunt, ac cōsociarunt; quæ à Platone irascendi vis, & affectuum sedes dicitur. Tertiā, quæ iners quædam multitudo dici potest, petulans plerumq; proterua, procax, cupiditatibus luxuriāns, voluptatibusq; referta, subter præcordijs locatā, ab illis duabus discluserunt. In his animæ partibus, tāquam aliqua imagine, tres istæ Rerumpub. formæ perspicipi possunt. Quarum quæ suprema est, Regiam gubernationem obtinet, ad imperandum semper nata. Secunda tamen loco posterior, conditione tamen primæ non inferior est, si in omnib. illi paruerit, sicut. n. ratio sine affectionib, quasi satellitib. adiunctis, in Repub. omniq; prorsus actione, debilis est & languida: ita Senatus sine ratione, qua partim duce, partim quasi milite, in reb. agēdis & puidēdis uti solet, mollis est & effeminatus. Quāobré nō inscitè Aristoteles, rationis partē, unā quidē absolutam & perfectā, ac in seipsa cōsistentē appellat, alterā verò ancillantē, sicut est is, q. obtēperat patri: quā rem expressisse Minutiu Liuius scribit, dū erroris culpam apud Fabium, ex temeraria cum Annibale pugna deprecaretur: Sepe ego, inquit, audiui milites, eū primū esse virū, q. ipse consulat qd in ré sit: secundū eū, q. bene monēti obediat: q. nec ipse cōsulere, nec alteri pa-

Ratio sine affectionibus languida.

Vis rationis duplex,

rere scit, eū extremi ingenij esse. Hęc Optimatib. cōpetit, quod hi & à ratione vires, & ab affectionib. audaciam in reb. agēdis accipiūt. Vnde de quodā pulchrè Poeta:

—Non hic sine numine diuūm Furit.—

Tertia pars animæ, gubernationē plebis designare videtur, ubi multitudo quęlibet audendi, legesq; ipsas condendi potestatem habet : quæ eò sæpe in contentiones & discordias prolabitur, quòd naturam gerat voluptatibus ac libidinibus obnoxiam, illudq; vitæ genus contēnat, quod est rationi & virtuti cōsentaneum.

Similitudo Rerum pub. in domesticafamilia.

Rerum pub. etiam exempla & similitudines, in familijs reperiri scribit Aristoteles. Nam imperium, quo pater utitur in liberos, Regiam gubernationem repræsentat: filij enim patri curæ sunt, quibus, ne quid unquam desit, prouidet, unus pro omnibus inuigilat, eosq; delinquentes, emēdare potius, quàm punire solet: talem etiam rex bonus erga ciues suos se exhibere debet, & propterea ab Homero Rex Iuppiter, Deorum & hominum pater appellatur. Viri in uxorem potestas, optimatum Imperiū videtur imitari: iustè siquidem vir imperat uxori; atque ea, quæ honesta sunt iubet efficere. Democratix fraterna societas similis est, sunt enim pares, solisque ætatum gradibus inter se differunt.

Regis officium.

runt. Quemadmodum autem pater, si erga filios impium, crudelem, & inhumanū se exhibet, Tyrannus eorū, non pater est: ita Rex, si priuatæ utilitatis causam agat, ac erga ciues suos impius sit, leges contēnat, turpiter viuat, Regis prorsus amisso nomine, Tyrannus vocari solet: similiter & uxor cum viro dissentiens, & tam liberorum, quàm domesticæ rei utilitatem, aut negligens, aut abiiciēs, ab optimo veris quæ parentibus digno, deficit imperio. Fratres quoq; immanitate, odijs, contentionibus efferatos, communesq; res propter luxum, & ignauiam negligentes, iustam autoritatem imperandi regendique videmus amittere. Vicio igitur gubernantium, rectæ Respub. in obliqua & contraria mutantur imperia; quæ tria sunt, τυραννὶς regno contraria; Paucorum potentia, Græcis ὀλιγαρχία siue δυναστεία dicta, quæ opponitur Aristocratix; tertia ὄχλοκρατία, hoc est plebis potentia quædam & insolentia, quæ Democratix obijcitur. Politia, quam Plato & Aristoteles Rempub. popularem quandoq; vocant, ad omnem statum Reipub. benè constitutæ referri potest. est enim generalis vox, & unāquāq; ciuilem administrationem denotat. Addit Plato septimum genus, regem scilicet, legibus gubernantem; quod genus Rei-

*Tyrannus
à Rege
quomodo
dignoscitur,*

*Obliquarum Re-
rum publ.
diuisio.*

Politia.

*Platonica
Regum di
uifio.*

pub. omni reliquæ gubernationi præfert. Duplicem enim hic Regem facit, alterum quidem alligatum & cōstrictum: alterum legibus prorsus solutum & liberum. De his Regib. ea est Platonis sententia: Vnius principatus, inqt, bonis præscriptis, quas leges dicimus, informatus, ex omnibus sex Rebuspub. optimus est: sine legibus verò, gravis quidem, & ut sub eo quis uiuat molestus: verum si cæteræ Respub. sine legibus sint, in eo optimum est viuere, septimo excepto: ille enim ex omnibus Rebuspub. eligendus est, tanquam Deus ex hominibus. Rerumpub. diuersitates, non à fortuna datas, vel cælo delapsas, sed ab hominum vel moribus, vel ingenijs, vel educatione profectas esse credendum est. Terrarum præterea & regionum situs positionesq; Cæli, locorumq; diuersæ naturæ efficiunt, non hominum modò, sed Rerumpub. etiam varietatem. Quid dicā de seditionibus, bellis, inimicijs, quæ plerumq; magnas, & benè constitutas euertunt Respub. in statusq; commutant contrarios? Ea enim est humanarum rerū conditio, ut illis optimis, sæpe adnascens malum adsistat, virtutibusque vitia ita sint admixta, ut facile homines à virtutibus delabantur ad vitiositates. Aliquan-
do Res-

*Diuerfita
tis Rerū-
pu. causæ.*

do Respub. licet optimè sint constitutæ, malos tamen rectores adeptæ, vel eueruntur, vel ex uno in aliud Reipub. genus commutantur. Vnde ex Regibus, Tyranni, ex optimatum imperio pauci potētes, ex populari Repub. turbæ & plebis licentia Tyrannisq; nascitur, itemq; aliæ ex alijs. Plato fatalem quandam Rerumpub. mutationem, cælisyderumq; propensione fieri scribit. Diuersitas præterea Rerumpub. oritur ex hominum ordinumq; varietate: sunt enim in quibusdam multi diuites, in alijs pauperes, in nonnullis nobiles, milites, agricolæ, in plerisq; mercatores, opifices. Vbi igitur multitudo mercatorum, opificum, agricolarum vincit cæteros, ibi statum popularem fieri consueuisse; ubi diuitum, paucorum potentiam: ubi bonorum, sapientum, & virtute excellentium, optimatum principatum. Triasunt, Aristotele consentiente, quæ in Reipub. gubernatione certant, libertas, diuitiæ, virtus. Nam generis nobilitas (quæ quarto loco numerari solet) duorum est comes, virtutis & diuitiarum. Vnde locupletum & pauperum æqua mixtio, popularis Respub. appellatur: ipsorum diuitum factiones, paucorum potentia: omnium verò trium, liberorum scilicet, diuitum & bonorum consensus, status optimatum dicitur.

*Malis gubernatori
bus perit
ciuitas omnis.*

*Qui homines com
petant cui
que Reipub.*

*Nobilitas
unde.*

dicatur. Talis autem Respub. fuit Carthaginensis, nam & diuitum, & proborum, & ingenuorum in ea ciuium ratio habebatur. Omnes Rerumpub. formas, quas vel hominum usus, vel philosophorum, legislatorum uē excogitauit industria, recensuimus: quarum quidem optima quæ sit, uti diximus, haud faciliè iudicari potest. Nullus enim est, qui non suam, in qua natus est, ac educatus, Rempub. quàm alienam amplecti, laudareq; malit. Sunt quidam qui Regali pareant imperio libentius: illi verò maximè, qui natura sunt idonei, ad perferendum in ciuili administratione virum virtute, rebusque gestis præstantem. Cappadoces quòd multis seculis sub regibus vixissent, regum posteritate deficiente, spreuerunt à Romanis porrectam democraticam libertatem: unde datus erat illis Rex Ariobarhanes, Latini nominis socius atque amicus. Athenienses contrarium faciebant, nam semper ad *Διμοναρχίαν* recidebant, unius & paucorū dominationem ferre nescientes. Inueniuntur nonnulli qui Tyrannos faciliè perferunt, ut olim Siculi, quorum Respub. Tyrannorum fuit semper alumna: ut etiā omnis ferè gens Asiatica, quæ natura seruilis est, & tyrannicæ temporibus etiam nostris est subiecta dominationi. Ciuili imperio

*Qui Regi
bus liben-
tius parēt.*

*Gens Asia-
tica natu-
ra serui-
lis.*

imperio populus ille, ut Aristoteles scribit, potissimū est aptus, qui è rebus præclare gestis, belloque gloriam quærere consuevit, & propterea dignitatis memor, tam parendi, quàm imperandi vicissitudine gaudet. Sed ad optimam Rempub. nostra se conferat oratio.

Omnino qui de optima Repub. dicere *Optima* vult, huic ante omnia optimum genus vi- *Respu. ex* tæ cognoscendum est: hoc enim ignora- *optimo vi* to, Respub. optima ignoratur. Sciendum *tæ genere* est illi præterea, qua ratione homines ad *cognosci-* rectè viuendum informentur: tales enim *tur.* Respub. sunt, quales habent homines. *Quales ci* Quod autem optimum vitæ genus exi- *ues sunt,* stimandum sit, varia est philosophorum *talis est* opinio; Stoici enim, Peripatetici, & Epi- *Respub.* curei inter se digladiantur, hominesque in diuersas sectas, & viuendi opiniones distrahunt. Nos Peripateticis cēsemus adhærendum: eorum enim ex familia viri prodeunt bonis cumulati perfectioribus: qui ad virtutis possessionem, rerum etiam externarum usum aggregant, quibus sanè vera felicitas hominis non modò exornatur, verùm etiam perficitur. Et propter id, eorū ad vitam beatam institutiones tam hominib. quàm Rebuspub. utiliores esse creduntur. Stoicos asperam vitam & felicitatem adamantes, solaq; virtute contē-

tos, eatenus sequamur, quoad illi consens-
 erint, hominem virtutis causa bonis ex-
 ternis indigere : quæ naturæ, fortunaûe
 ad usus hominum necessarios excogita-
 uit, ut eorum possessione felicior, melior,
 perfectior euadat. Cùm enim felicitas in
 numero perfectorum sit, perfectum autẽ
 est id, cui nihil deest: certẽ qui felix esse vo-
 let, omnibus absolutam numeris felicita-
 tem habeat necesse est. Prudens igitur esse
 debet, iustus, temperans, fortis, diues, ho-
 noratus, pulcher, sanus, robustus. Quan-
 doquidem hominis vita beata in felicita-
 te consistit, isq; ex animo & corpore con-
 flatus est, necessariò requiritur, uti tam a-
 nimo quàm corpore felix sit: altero enim
 infelici, & ad vitam feliciter agendam in-
 epto, perfectẽ felix dici nequit. Si præterea
 felicitas bonorum finis est, bonis abundet
 necesse est: quæ cum quis habet, intelliget
 se non solum sibi natum esse, sed felicita-
 tis suæ fructuum, uti Cicero dicit, partem
 patriam vèdicare, partẽ amicos, partẽ pa-
 rentes, cognatos, affines: quib. quidem o-
 mnibus, si felix videri voluerit, expromat
 oportet, non illos modo thesauros animi,
 iustitiam scilicet & prudentiam, sed alios
 etiam, ad vitam & usum hominum à na-
 tura datos Liberali enim homini pecunia
 opus est ad actiones liberales, iusto ad re-

*Felicitas
 hominis
 in quo con-
 sistit.*

mune

munerationes; fortis potentia eget, ut aliquid hac ratione dignum sua virtute faciat; temperans authoritate, licentiaq; qui enim sciri potest, sit ne talis, an verò alius?

Triplex, Philosophorum sententia, vitæ *Triplex vitæ genus.*
genus est pronunciatum. primum quod

in agendo, secundum quod contemplan-
do, tertium quod in voluptatibus occupa-
tur. Hoc ultimum, voluptatis & libidinis
mancipium, belluarum, & infimorum ho-
minum est: illud, quod in rebus agendis
versatur, si philosophia, virtutibusq; carue-
rit, ineptum est, & magnis vitijs exposi-
tum: quemadmodum & id quod in veri-
tate peruestiganda latet, si ab agendis re-
bus seingitur, prorsus inutile. Sicut enim
Solis aciem assidue contemplantēs, ardo-
re vehementi excæcantur; ita mentis aci-
es, dum continuo seipsam tenore contue-
tur, illaque summa & excelsa speculatur,
totum hominem hebetat, inertemque &
languidum reddit. Duplex itaq; genus vi-
uendi, qui virtutem summo studio cole-
re, vitamq; beatam traducere vult, sibi pu-
tet amplectendum, ciuile, & Philosopho-
rum: hoc est, Actionis & speculationis: his
enim duobus ad Dei similitudinem acce-
dimus, vitamq; felicem ac beatā agimus.
Qui diuinarum rerum speculatione, cogi-
tationeq; mentem suam erudit, is prote-

*Duplex vi-
tæ genus
amplectē-
dum.*

Etò Deo non potest non esse charissimus. Deo namq; homines hi, qui secundum animum, & rationem viuunt, chari sunt, quòd illi similes fieri cupiunt, qui itidem est animus: simile enim simili semper est amicum. Cæterùm qui ad speculationē, honestas etiam adiungunt actiones, hi quoque diuini & felices dicendi sunt. Nemo est profectò qui nesciat, Deos inter omnia bona homini præstantissimum munus dedisse rationem, ut huius beneficio, omnia quæ cælo terraq; continentur, inuestigaret, Deumq; agnosceret, coleret, veneraretur. Qui igitur ex hominibus, naturæ, munerisq; sui non immemores, hoc diuinum rationis donum ante alios excolunt, & tam contemplandis rebus diuinis & humanis, quàm agendo, ad summi Dei similitudinem accedunt, communesque Dijs, & hominibus virtutes exercent: hi tanquam à Deo geniti procreatique sunt, Dijs inter homines habentur. Econtrariò, Naturæ humanitatisque suæ oblitis, solisque sensibus adhærentes, atq; acrem illam, vigentemque mentis partem aut negligentes, aut prorsus deferentes, facie nomineq; solum sunt homines, illa autem vera hominumq; propria natura, & dignitate carent. Est igitur hæc hominum varietas & dissimilitudo, ut alij propter

*Ratio præ
stantissimū
donū deo-
rum.*

pter rationis & virtutis exercitationes, *Cur aliq̃*
 liberi sint, nobiles, ingenui, & ad imperan- *liberi, aliq̃*
 dū geniti: aliq̃ serui, rudes, agrestes, ad serui *serui.*
 endum parēdumq̃; apti. Ex quo Respub. *con-*
 omnisq̃; hominum societas prudentiori- *bus*
 bus obsequi, & magistratus, honores, im-
 peria, deferre solet; eosq̃; imperantes co-
 lit, & obseruat. *Præclare Plato Deum in* *Hominum*
 creandis hominibus, naturas hominum *conditio*
 ita discreuisse scribit: ut qui ad imperandū *diuersa.*
 natura apti essent, aurum illis in generati-
 one admiscuisset: qui ad præstandum au-
 xillum, argentum: agricolis autem & opi-
 ficibus, æs & ferrum. Quam Platonis simi-
 litudinem Aristoteles, ad mores, virtutes,
 hominūq̃; ingenia accommodat. Itaq̃; et si
 ppter cognationē, sibi quisq̃; similē gene-
 rare cupiat: plerūq̃; tamen cōtingit, ut ex
 aurea nascatur argētea proles, & ex ea itē
 alia atq̃; alia. Principib. igitur ante omnia *Principū*
 Deus præcipit, ut naturā filiorum cognō- *cura in ea*
 scant, ferreāq̃; naturam ebrū, vel ad aureā *ducandis*
 reducāt, vel si id nō possunt, priuatos esse, *liberis.*
 nō præesse velint. Est enim oraculo prodi-
 tum, tū ciuitatē periturā, cū eā æs, aut fer-
 rum administrauerit. Crantor Xenocratis
 auditor, primas vitæ partes virtuti exer- *Ratio vi-*
 cendæ dare iubet, secundas bonæ valetu- *ta institu-*
 dini, tertias honestæ voluptati, quartas di- *endæ qua-*
 uitijis iuste acquirendis. Quemadmodum *druplex.*

sine virtute vita turpis est, ita sine bona valetudine imbecilla: animus enim infirmo corpore quodammodo languescit, nec valet suum exercere officium. Quare legislatoribus instituendi sunt ciues omnes, ad beatam vitam: hæc enim efficit & optimas, & felices Respub. Ex illis autem tribus, quas antea commemorauimus, Rebuspub. cui diuinum & felix optimæ vitæ genus cōueniat, videndum est: hoc. n. declarato, facies optimæ Reipub. ipsa per se conspicitur.

In rege eligendo q̄ spectanda.

Regis electio.

In Monarchia qui Regem Imperio præficiunt, virtutis in primis, rerumq; præclare gestarum ratione ducuntur, quibus si aliquem excellere vident, Regem illum, quasi Deum inter homines iudicantes efficiunt, illud præ oculis vulgatum habentes: Rex eris si rectè facies. Est enim iustum imperium, in quo præstat imperans virtute, sibi subiectis, eisque imperat, non tanquam dominus seruis, sed velut filijs pater. Athenienses, ut Demosthenes in oratione aduersus Neæram scribit, post institutam à Théseo Rempub. Regem, è virtute præstantioribus eligere, ac porrigendis manibus designare solebāt. Erat apud omnes populos, quondā Regis electio sancta, & auspiciatò fieri solita. Rom. post visos duodecim vultures, uti Liuius; vel post fulgur

gur à sinistra ad dextrá partē elicítum, uti Dionysius scribit, in Regē fuit inauguratus: legeq; cautū apud Rom. erat, ne quis inauspicatò regnum vel magistratum iniret: mansitq; apud eos religiosum, ius auspiciòrum. Regnandi munus esse diuinitus institutum, Homerus & Isocrates scribunt, ut similitudo quēdā diuinę maiestatis in solis regnatib. cerneretur. Persę Reges suos p̄ Dijs colebāt, ac maiestaté, quasi tutelā esse Reipub. credebāt. Prisci quoque Latini, Indigetes Reges vocabant, quasi Deos ex hominib. factos, quales erant Æneas & Romulus, quorū corpora post mortem nusquā apparuerunt. Regum electio, optimorum liberorūque populorū, & virtute præstantium propria solet esse: tales enim Tyrannos, & virtuti Reges inimicos, odio prosequuntur: immò vetus Dei nostrilex, omnium optimos, & Deorum voluntate quasi declaratos, in solium regale euehit. Qui hæ- *Hæreditarij Reges.*
reditarios Reges præficere cœperunt imperijs, hi vel seditiosorum ciuium, vel barbarorum mores primi sunt secuti, apud quos dominatu & Tyrānide cuncta administrari videmus. Optimatum Respub. ex *Optimatum Resp.*
viris virtute præditis constat, qui quidem laudatur, quòd virtute cumulati ornatiq; sunt, & quia Rempub. sic administrant.

*Democra-
tia.*

*Ius popu-
lare.*

uti viros bonos decet, & à legum virtutū-
que nihil discedentes præscripto. In statu
populari, aliter se omnia habere consue-
uerunt. Cū enim eius finis sit libertas,
omniaq; voluntate plebis, & impeture-
gātur, sæpius apud eos virtutis, rationisq;
locus negligitur. In ea enim Repub. ciues
ea ratione boni dicuntur, qua boni sunt &
utiles Reipub. non qua vitæ honestæ, quæ
in virtutis actione consistit. Vnde virtutē
illi non honestate, sed utilitate & liber-
tate communi metiuntur. Ius enim po-
pulare est, ut æquale quisq; non dignita-
te, sed numero obtineat, non id iustum
iudicans, quod iustè fieri debeat, sed quod
pluribus videatur, id etiam & honestum
putās, quod est popularis fama gloriosum.
Itaq; si in aliqua Repub. virtutis & officio-
rum iura peruertuntur, in hac certè id ple-
rumq; accidit. Si enim viri boni in ea re-
periuntur, qui vitam popularem contem-
nant, ciues quæ monendo, repræhenden-
do, corrigendo, ad honestatē virtutemq;
reducant: hi mox tanquam communis
libertatis hostes, ostracismo, probris, igno-
minijs afficiuntur, & quandoq; occidun-
tur. Hoc genere pœnarum, in Democra-
tijs Græcorum erant affecti, Cymon, Ari-
stides, Thucydides, Socrates, Themisto-
cles, Damon: Romæ, Camillus, Scipio, &
alii

alij plurimi. Præclarum illud & memoria
posteritatis dignū, de Aristide, homine vir *Aristides*
ruris prudētiēq; laude præstanti, qui, ppter *iustus.*
integritatē vitæ, moresq; honestissimos,
iustus ab omnibus vocabatur. Eum cum
Athenis, Ostracismo comitia essent indi-
cta, rusticus & agrestis quidā, literarumq;
inscius, in forum properans obuium ha-
buit, ac testula oblata, suminis flagitauit
precibus, ut Aristidis in ea nomen inscri-
beret. Attonitus ille, cum quæsisset, an ali-
qua ab Aristide fuisset unquam affectus
iniuria? Minimè verò, immò ne se hominē
quidem nouisse, sed vulgatum illud iusti
cognomen, æquo animo ferre non posse,
respōdit. Ephesios quoq; Hermodorum
principem ē ciuitate pellentes sic locutos
ait Cicero: Nemo de nobis unus excellat,
sed si quis extiterit, alio in loco, & apud a-
lios sit. O præclaros Reipub. popularis
mores; verum herclè verbum illud est Pla-
tonis, quod paulò antè commemorauī,
tum de nūm Rempub. omnem peritu-
ram, cum eam æs aut ferrum, id est homi-
nes stūli, & ad seruiendum magis quàm
imperandum nati gubernarint. Hi enim
postquàm ex aliquo successu belli, spiritus
altos arripuerint, ad eamq; ré magistros,
& duces populares, qui eos laudēt, in cœ-
lū tollāt, virtutes illorū prædicēt, nacti fue-
rint:

*Causa mu-
tationis de-
mocratiae.*

runt: tum verò dulcissimo, quasi post diu-
turnā famē, glorię cibo inescati, viros pru-
dentes, sapientes, ducesq; suos eiiciūt, ipsi
mox imperiumprehendūt, ac illud ex ar-
bitrio volūtateq; sua gubernāt. Vnde Res
pub. illorū minimē diuturnas esse vide-
mus. Voluntatū m. n. distractione, consilij
inopes fiunt, post longāq; contentionum
& factionum insolentiam, à paucis vel ab
uno potente occupantur. Sic populus A-
theniensis fecit, qui cum naualis victorię
in bello aduersus Medos autor extitisset,
flatu illo fortunę secūdo nimium elatus,
magnas in Repub. turbas ac seditiones cō-
citauit: bonis ciuibus frustrā rectā in par-
tem nitentibus. Popularis quandoq; Rei-
pub. principium & origo solet esse, vel se-
ditio contra optimos inita, quos Romę
contra Reges & Senatum multoties acci-
disse legimus: vel aliquis rei benē gestę suc-
cessus, quo inflati, dominorū animos in-
duunt, ac Rempub. occupant: quod Athe-
nis uti dixi post Medorum, Romę post
Carthaginensium opes fractas, fecit popu-
lus. Plerumq; accidit, ut principum Ty-
rannide & iniurijs plebs irritata, in liberta-
tem se, vel vi, vel armis vindicet, principi-
busq; eiectis, Rempub. ipsa administret:
id Heluetios nostris tēporib. fecisse vide-
mus. Imperiū populare legibus bonis fir-
matum,

matū, & institutū, iustum esse solet & politicum; plebis autē, nō legum & populi iudicio administratum, iustæ Reipub. nomē amittit. De Oligarchia & Tyrānide, nihil hic dico, hæc enim imperia iniusta sunt, & optimæ Reipub. virtuti, vitæq; civili & honestæ contraria. Vnde in præstātia cuiusq; gentis, & Reipub. excellentia cognoscēda, spectari debet in primis, Imperium, leges, libertas: sunt enim cæteris illi præferendi, qui in optima Repub. iusti sunt & liberi: eoq; maiorem laudem merētur, quo sunt in ea retinenda constantiores, firmiores, & antiquiores, quæ res ad generis nobilitatisq; antiquitatem etiam pertinere putanda est. Lacedæmonij laudantur ob id, quod septingentos annos, sine aliqua vel morum, vel legum, vel Reipub. mutatione vixerūt. Cuius laudis gloriæq; usura fruuntur nostris tēporibus Veneti: qui mille annos constanter eundem Reipub. statum retinent. Omnes Rerum pub. formas earumque naturas hominesque percensuimus, ex his facile ut appareat, regnum, & statum optimatū, alijs præstare: hunc quidem quoniam in eo plures boni sunt. publicis fungentes muneribus: illud verò, quod una omnium est ad publicum bonum conseruandum voluntas, una mens quasi regina: & si

Oligarchia & Tyrannis.

Præstātia Reipu. ex quo iudicari debet

Lacedæmonij.

Veneti.

*1000
Quæ sit o-
ptima Res
pub.*

quis inter omnes bonos optimus est, hic honoratur, ipsi q; summa Reipub. administrandę committitur. In his præterea duabus Rebuspub. optimæ vitæ ratio, quæ non solum ciuitates, verum etiam ciues ipsos felices ac beatos efficit, exprimitur. Quidam optimam Reipub. formã esse putant, si fuerit ex tribus hominum generibus, ordinibus q; temperata & constituta: propterea q; Lacedæmoniorũ Rempub. laudant, quod ex optimatibus, id est Senatoribus erat composita: ex unius Imperio, Regibus scilicet & populo, is enim in Ephoris consistebat, eo quod ex populo eligebantur. Polybius Rempub. Romanã summis in cœlum effert laudibus, quod ea quoq; conflata fuisset & compacta, ex Rege, Optimatibus, & Populo; in hac Reges inolescere non poterant, metu populi; populus Reges despicere non audebat propter Senatores. Quod genus Reipub. non sine ratione iustissimum fuit existimatum. Sicut enim in fidibus concentus, ex dissimilium vocum moderatione, concors efficitur: sic è summis, infimis, & medijs ordinibus, uti Cicero dicit, tanquam sonis, ubi harmonia est effecta, arctissimũ atq; optimũ est in Repub. vinculum, omnium incolumitatis. Optimã hæc quoq; nos Rẽp. esse iudicamus, quæ primũ ex bonis,

*Lacedæmoniorum
Respub.*

*Romana
Respub.*

*Optima
Respub.*

ac virtute præstantibus ciuibus, tum ex tri-
 bus his hominũ ordinibus, Rege, Senato- *Rex qua-*
 ribus, & Populo consistit. Regem quidem *lis esse de-*
 ut legib. astrictus & alligatus sit, idq; quod *bet.*
 honestum est faciat, Senatus consilij pa-
 reat, talem esse cupimus. Lex enim in o- *Legi parē-*
 mni Repub. summa ratio est, cui qui ob- *re, Deo obe-*
 temperat, Deo paret, qui summa itidem *dire est.*
 est ratio. Senatores eodem modo viros
 summa virtute præditos esse volumus,
 qui sint inter Regem Populũq; interiecti,
 quorum consilij gubernetur Respub. ut
 salua sit semper & incolumis: horum po- *Senatorũ*
 testas omnis & autoritas, in consulendo, *potestas.*
 iudicando, imperãdo cõsistat: illosq; Rex
 ut amicos & consiliarios habeat, ac illorũ
 virtute, cõsilioq; reb. in arduis utatur, &
 ppter eos, multorũ pedũ, oculorũ, manu-
 um, Rex dicatur. Quẽadmodũ dñini ma-
 gis quàm humani est ingenij, Rempub. u-
 nius consilio administrari posse, ita pluri-
 bus eius administrandæ curam suscipien-
 tibus, unumq; conficiendorum consilio-
 rum, negociorumq; Regem autorem, &
 confectorem habentibus, rectè omnia suc-
 cedere putanda sunt. Qui enim de sua u-
 nius sentetia omnia gerit, is superbus ma-
 gis est quàm sapiens. Senatorum consilia,
 utilia sunt Reipublice, si ab uno Rege con-
 ficiantur: inutilia verò, si plurimos habeat

confectores. Sicut qui multos seruos habet, ubi quid faciendum imperat, omnes currere, nihil tamen efficere videt, uni verò negocium committens, voti sui compos esse solet: ita in Repub. accidit, multis potestatem regendi & consilia Reipub. Senatusq; conficiendi habentibus. alteri enim alteros intuebuntur, rēq; confecturos alios sperantes, ipsi negligēt, desertoresq; negociorum, ac Reipub. munerum efficientur. Mala est multitudo regentium, ut dicitur, Rex unicus esto. Sicut à corde caput, absq; vitæ periculo separari nequit, ita in Repub. regem à Senatu, nullo modo separandum cenlemus: horum enim disiunctione, dissensio in Repub. & omnium rerum confusio, interitusq; sequitur. Senatus autem in Repub. utilior est Rege, quòd cōsiliū præstat tā ipsi, quàm Reipub. nō minùs quàm hæc vitalis animæ pars: q̄ in corde cōstituta est, vitam suppeditat illi, quæ rationis est particeps, & in capite locum possidet. Rex etiam non minorem utilitatem exhibet Reipub. consilijs Senatus, tanquam suis eam gubernans; imperat enim omnibus, quamuis eorum cōsilijs utitur: nō minùs ac ratio, quæ tamen si sensuum omniū seruitio, in conficiendis rebus uti solet, est tamen omniū præstantissima. Rex igitur
 consi-

*Senatus
 utilitas.*

consilio Senatûs obtemperans, melior & sapientior sit omnibus; instructam enim & perfectam rationem gerit, disciplina, cōsilijsq; multorum. Hoc igitur modo Rex optimè gubernabit, nō enim propria, quæ sæpe distractum eum reddere potest, sed communi omnium ratione & consilio res administrabit: eoq; modo perfectæ & absolutæ rationis erit, quam qui habent, Dij inter homines esse putantur. Vt enim manus in digitos diuisa, firmior ad res oēs prehendere, & commodior est: sic in administranda Repub. socios, adiutores, & consiliarios adhibens, melius & prudentius gubernat. Non enim unus aptus ad omnia esse potest: Alexander Macedo, parua manu maximas hostium copias fundebat: Pyrrhus metandis castris locū eligere sciebat: Annibal vincere, at ut victoria nesciebat: Philopœmen ad nauale prælium: Cleon ad copias terrestres ducendas, idonei putabantur. Orator Cicero, Pompeius Imperator, Carus Senator, Scipio præstabat utrisq; sic multi alij, in sua quisq; Roscius arte est, ut dicitur. Ordinem popularem, in hac nostra Repub. qui eius gubernandæ particeps sit, talem esse volumus, qui è ciuibus genere, nobilitate, virtute præstantib. constet: atq; ijs omnibus ad statum optimatum proximè accedat;

Vnus homo non est aptus ad omnia.

Ordo popularis.

accedat: Senatorum enim & cæterorum magistratū seminariū erit, eoq; solo distabunt inter se, quòd illi in magistratu constituti, ac ætate & dignitate prælati, cæteris præstantiores & honoratiores fient: populus verò sine magistratu, vitam aget ciuilem, & magistratib. obedientē Neq; .n. popularē ordinē esse volumus, ex multitudine, agricolis, opificibus, cæteraque hominū colluione conflatum; sed ex ingenuis ciuib. & nobilib. penes quos sit potestas gubernandæ Reipub. posita. Cū enim de optima Repub. omnis nostra est instituta oratio, ea verò sit, in qua populus est felix, felicitas autem ex virtute proficiscitur, necesse est, ut illa genus hominum ad virtutem, felicitatem, honestatem, natum & aptum habeat. Itaq; artifices, mercatores, seruos, à Repub. arceamus: vilis est enim eiusmodi hominū vita, & virtuti aduersa. Qui tamen ad ciuilem societatem tuendam utiles sunt, quoniam tamen artes, hominibus liberis minus dignas exercent, à Reipub. administratione prorsus arcendi sunt. Ex quo

Constantinus Imperator lege cauerat, ne quis ex negotiatoribus, & infima plebe, magistratum gerere possit: non enim ciuitates necessariorū magis, quàm honestorū hominū causa cōstitutæ esse, credendum

Mercatores, opifices & serui à Repub. arcendi.

Constantinus in edictū de inuēdi magistratib.

dum est. Neq; verò propterea contemnē-
di sunt, aut infima miseraq; cōditione ha-
bendi; iniustum est, & ad concordiam ci-
uium efficiendam inutile, eos omni hono-
re & præmio priuare velle, qui participes
onerum sunt, & sine quibus Respub. nul-
lo modo stare potest. Quare iusti ac illis
conuenientes honores, tribuendi sunt,
proponenda etiam virtutum præmia, ut
quemadmodum inter nobiles & inge-
nuos, ita etiam inter hos qui virtutis ali-
quod insigne specimē ediderint, honori-
bus afficiantur. Aristoteles, eiusq; doctor
& magister Plato, sex ista enumerat, quib.
omnis Respub. abundare debet; & sine qui-
bus cōsistere nullo modo potest: in primis
quidem alimenta constituunt, quorum
acquisitio; ad agricolas pastoresq; perti-
net. Secundò, artes vitæ necessarias: hæc
enim integumentis ad corpus, operibus-
que cæteris indiget, quæ res opificū sciē-
tiam requirit. Tertiò arma, tam enim ad
propulsandos hostiū impetus, quàm ma-
lorum temerarios ausus reprimēdos, uti-
le est Reipub. paratos, & exercitados ha-
bere milites, qui eam defendant, & pacatā
liberamq; periculis incursionibusq; vici-
norum hostium efficiant. Quartò pecuni-
am, ad usus ciuiles & militares necessariā.
Quintò rerum diuinarum administratio-
nem.

*Quibus
Respub.
abundare
debet.*

nem. Sextò, iudicia & cōsilia: est enim necesse, ut optimis consilijs Respub. gubernetur, & iniustitia, vis, iniquitas hominū, in ea reprimatur, punianturq; hi, qui cæteros iniurijs afficiunt, leges contemnunt, & iniuste viuunt. Ex his apparet, omnem

Quot hominum genera habeat Respub. Rempub. ex hominum sex constare generibus, Agricolis, Opificibus, Mercatoribus, Militibus, Sacerdotibus, & Iudicibus vel Cōsultoribus. Itaq; tria relinquamus, nec ad Reipub. gubernationem admittamus, Agricolas, Mercatores, & Opifices. Hanc enim hominum turbam, ad opera Reipub. seruitiaq; natam & aptam, nō ad gubernandum esse videmus. Liberum & ingenuum populum Respub. requirit, qui eam felicem reddat: quiete autem & liberali ocio, honestoq; labore opus est, ad felicitatem comparandam, & Rempub. gubernandam: quibus carere videmus, fordidis & illiberalibus deditis artibus.

Quibus cōmittenda sit Resp. Duo itaq; hominum genera, ad Rempub. restant accersenda, Milites & Cōsultores. *Duo tēpora Reipub. pacis & belli.* Cū enim in omni Repub. duo maximè tēpora spectentur, pacis & belli, peræquū est eos, qui tam pace quàm bello Rempub. conseruaturi sunt, Ciues & Rectores eius solos esse ducēdos. In bello armis, in pace consilijs, seruatur status Reipub. proinde penes Milites & Cōsultores, eius tā

con-

conseruandæ, quàm regendæ, potestas re-
 poni debet. Huic igitur ordini, quẽ popu- *Ordinis*
 larem esse volumus, magistratus capien- *popularis*
 dos & eligēdos, ceteraq; iura q̃ ad liberta- *officia.*
 tẽ & felicitatẽ ciuilẽ conseruandam perti-
 nent, tribuamus: non quidem pariter o-
 mnibus, sed pro cuiusque virtute & digni-
 tate singulis. Nam iuniores militiam obi-
 bunt, quòd sint viribus robustiores for-
 tioresque: seniores verò magistratus ge-
 rent, tanquàm sapientiores. Itaque ex
 hac distributione officiorum, necesse erit
 illud euenire, quod in omnibus Rebus-
 pub. esse solet præstātissimum & sanctis-
 simum, ut magistratus à senioribus &
 prudētioribus geratur, sine ulla reliquo-
 rum iniuria: à quibus iuuenes ac imperiti
 remouentur, quòd nullum adhuc ob æ-
 tatem, rerum sunt usum & experientiam
 consecuti.

In his quos enumerauimus hominum
 ordinibus, præstantissimus est sacerdos, *Sacerdo-*
 rum ordo, qui in diuinarum rerum ad- *tum ordo.*
 ministratione occupari solet. Eius digni-
 tas apud antiquos, propter muneris & of-
 ficij excellentiam, sanctissima fuit: nam in
 Ægypto, Regi non licebat sine sacerdo- *Sacerdotiũ*
 tio imperare. Horum officiũ erat Dijs pro *officium.*
 salute populi sacrificia facere, & ab his bo-
 na, tam hominibus, quàm Reip. precari.

Vnde

Vnde cum ab Atheniensibus damnatus
 esset Alcibiades, eoq; damnato statutum
 fuisset, ut sacerdotes utriusq; sexus, eum
 execrarentur, id una sacerdos facere recusa
 uit, dicens se ad æquas preces, nō iniquas
 preces sacerdotem constiturā. Plato
 in Repub. sua, sacerdotis electionem, Deo
 committendam iubet, ut quod ipsi gratū
 esset, sorte fortunatē obtineat. Is verò qui
 in sortem coniiciendus erat, ante omnia
 excuti debebat, num integer, sanus, in-
 columis, ingenuus, nobilisq; ciuis fuisset:
 utrum ex honesta domo, & parentibus
 bonis: si à cæde purus, & ab his vitijs, quæ
 rem diuinam impeditent, alienus. Nec
 diutius sacerdotes uno anno, diuinum
 exercere volebat cultum, neque minus
 quàm annos sexaginta natos. Hæc atque
 alia plurima, diuina quasi mente prolata,
 de sacerdotibus scripsit sapiens ille Plato:
 quem non ex Socratica, sed Mosaica, om-
 nia hausisse disciplina, credendum est.
 Sacerdotibus enim Ægyptijs, tradiderat
 sese erudiendum, quorum disciplinis su-
 am adeò philosophiam resperxit, ut diui-
 na ea omnia putentur, quæ ex ore Plato-
 nis emanarint. Aristoteles diuinum
 hunc magistratum, à ciuili & politica se-
 parat administratione, eumq; ciuib. eme-
 ritis gerendum permittit. Cùm enim à
 ciuib.

*Sorte Sa-
 cerdotē e-
 ligendum
 Plato vo-
 luit.*

*Aristotelis
 sententia
 de sacerdo-
 tibus.*

ciuibus Deum coli ius fasq; sit, ciuesq; ue è duplici ordine, uti diximus, constant: (ex his scilicet, qui arma gerunt, & qui consulant) satis apparet: neq; seruū, neq; artificē, neq; mercatorē, neq; alium quempiā ex officina sordida debere sacerdotem esse, sed vel militem, vel ciuilem virum: ita tamen, ut matura ætate, & quasi effæto corpore, ad sacerdotium, resq; diuinas tractandas accedat. Aequum est enim eos, qui florente sua ætate Reipub. diligentem & strenuam operam nauarunt, ac in eius negocijs quasi defatigati delassatiq; sunt, in cultu diuino respirare, & procurandis sacris requiescere. Talibus igitur curam sacrorum committendā iubet. Sed Atheorum sacerdotes omittamus, & philosophos, quamuis non adeò impiè, alia tamen mente quàm nos Deos colentes prætereamus. Nos enim Deum, religionem, sacerdotes, veros habemus, ab illis sanè in omnibus differentes. Quæ igitur ex Academia de illis sunt dicta, propterea dicta sunt, uti antiquæ religionis, diligens & synce-
rus cultus, nobis quoque non ignotus sit. Ex quibus verò, aut quomodo sacerdotes in nostra Repub. eligendi sint, non est institutum nostrum dicere. Cæterum an Reipub. præficiendi sint, dicendum videtur. Satis apparet, eos ab illo bonorum omni-

*Ex quibus
sacerdotes
creari sole-
bant.*

*Reipubli-
cæ guber-
natio sa-
cerdotib.
est committenda.*

um autore, & legislatore Christo Iesu ser-
uatore nostræ salutis institutos esse : qui
dum ipse sacerdos, à primis & antiquis ul-
que temporibus, secundum leges Melchi-
sedechi fuisset, eiusq; caput ipse ordinis &
fundamentum extitisset, sanè effecit, ut sa-
cerdotû dignitate, nihil in cœlis sanctius,
nihil in terris diuinius, nihil in toto orbe
excellentiùs habeatur. His enim iura, le-
ges, iudiciaque diuina tractanda commi-
sit, illosq; suæ diuinitatis vicarios effecit.
Vnde omnis benè instituta Respub. in ad-
ministrando imperio sacerdotes, aut prin-
cipes, aut socios, sibi putat iustum, utile, &
necessarium asciscere. Nec id quidem im-
meritò. Quid enim præclarius, & ad Rem
pub. iustè sanctèq; administrandâ, utilius
esse potest, quàm eos Reipub. præesse vel-
le, qui sapientiam, non ex Delphico tem-
plo depromptam, sed ab illa cœlesti sacra-
que mente acceptam habent, eiusq; insti-
tutis, Rempub. omnem regere, conserua-
re, ac piè, iustè, sanctè, instituere sciunt?
Quos quidem, qui ex Rebuspub. eiiciunt,
aut iniusti, rudes, imperiti, barbariq; sunt,
aut non nostræ, id est Christianæ Reipub.
ciues, aut impuri, impijque religionis hostes
cenferi debêt. Si enim omnis Respub. de-
orum cultu, & religione cōseruatur, ijsq;
virtutibus sacerdotes maximè excellunt;
iustè

iuste profecto, sancteque facere sunt illi putandi, qui hos Reipub. muneribus, munisq; obeundis, socios sibi asciscunt: ut amplissimi sanctissimiq; ciues, Rempub religiosè, & sanctè gubernando, religionem sapienter interpretando, corpus totum Reipub. sanum, incolumeq; cōseruarent, quod Romanos, Egyptios, Hebræos, & alios multos fecisse legimus. Quibus enim Deus salutem, & felicitatem hominum commisit, quis ita vecors, amens, & insanus erit, ut libertatem, bona, fortunas, domesticilia, eisdem gubernanda, non putet iustum, & necessarium committere?

Quæ sit igitur optima Respub. quod vitæ genus, quos ciues habeat, satis à nobis (ut opinor) est demonstratum: hæc si virtutis exercuerit officia, sitq; bonis ita fortunæ cumulata, ut felicitate sua se metiri queat, nihil illa diuinius, pulchrius, felicius, inueniri posse fatendum est. In cuius descriptione, ne nos induisse quis Platonem existimet ingenium, quodq; de eius Repub. hoc etiam de nostra dicat: nullam talem nec esse, nec unquam fuisse, fierique posse: necessariū videtur, talium Rerumpub. exempla proponere. Etsi enim à Philosophorum ratione nihil recedamus, tamen eos sibi quandoq; nimium indulgentes, ad ingeniaq; (ut eorum mos est) sua se magis, quàm aliorum accommodantes;

non audimus: plurima enim in eorum libris & sermonibus inueniuntur, quæ ad præsentium temporum, atq; ad hûc usum ciuilem & popularem, neutiquam possunt accommodari. Nam Platonis Rempub. frustra nûc aut Venetis, aut Heluetijs, aut Lyguribus, & alijs imitandam proposueris. Xenophontis Cyrus, paruam fortassis in Regibus nostris erudiendis nauarit operam; taceo reliquos. Nostra omnis scribendi ratio, quasi in medio posita, communi quodam in usu, atq; in hominum more versatur, & propterea coniungendam historiam philosophiæ putauimus. Nostræ igitur vel optimæ Reipub. imago, in veteri Atheniensium Monarchia, fuit expressa. Hi enim dispersi, ac per agros pecudum more palantes, primum à Cecrope, deinde à Theseo rege, in ciuitatem sunt coacti: quorum primus urbe Cecropia condita, quæ postea Athenæ sunt dictæ, regnû instituit, ac posteris quasi per manus tradidit. Senatus qui optimates repræsentasset, qualis tum Regibus fuerit, in tanta temporum antiquitate, scriptorumq; penuria, scire non possumus. Credendum tamé est, viros eos habuisse prudentes, quorum consilijs in regenda Répub. utebantur. Agebant enim cum populo Reges, ut Thucydides est testis, eiusque suffragijs multa

san-

*Platonis
Respub.*

*Pædia Cy-
ri.*

*Athenien-
sium Mo-
narchia.*

fanciebant, dubia de rebus aliquibus, & inexplicata consilia habentes. Sed status hic Reipub. non diu duravit, mutatus est enim, deuenitq; Respub. temporum varietate res omnes permutante, ad genus hominum vile, & sordidum, quod per vim & potentiam, Reipub. gubernationem sibi arrogauit. Lacedæmoniorum uti paulò antè diximus Respub. tres itidem gubernandi species habuit, Reges, Optimates, & Populum. Quid dicam de Romanis, nonne aurea vocari possunt illa secula, quibus Reges dominabantur? Romulus, ut Liuius scribit, Deorum populiq; voluntate Rex electus, rudimenta illa regni, tenuia primùm & exigua, solus administrare recusauit, sed imperandi socios, sibi Senatores centum asciuit, quos vel ab ætate, vel virtute, qua cæteris præstabant, patres vocauit. Et ne populus honoribus patriæ fraudatus videretur, neue odia tam in Regem, quàm Senatores gereret, magistratus illis minores tenendos concessit, iudicia attribuit, de bello & pace decernendi potestatem dedit, & alia multa. Atq; utinam durasset is Romanæ Reipub. status, næ illi non opus habuissent, tantum sanguinis, pro libertate acquirenda, imperioque propagando effundere, illa etiam Reipub. felicitas, non seditionibus tantis dis-

*Lacedæmoniorum
Respub.
Romanorū
Monarchia.*

46 DE OPTIMO SENATORE
traheretur, propter quas, nullo ferè tem-
pore respirare potuit. Sed ad præsentia no-
straq; tempora conferamus orationē. Ac
primum videmus, imperium Germaniæ,
ex Imperatore, ducibus, tanquā Optima-
tibus, & Populo cōstare. Hoc quia à mul-
tis Tetrarchis administratur, propterea e-
ius politiam, in varias gubernationes dis-
tractam, longum est describere. Gallorum
Monarchia, Regem habet, p̄ arbitrio suo
omnia administrantem, & licet legibus so-
lutus sit, cōtrà leges tamen, ac honesti iu-
sti q; officium, nihil agit, sed ad exemplum
optimi Regis se totum componere solet.
Statum optimatum apud eos repræsen-
tant Palatini, lingua eorum vocati Pares,
qui cum Rege de Reipub. commodis tra-
ctare cōsueuerūt: hos Budæus Patricios,
quasi Reipub. patres nominat. Populus in
tres ordines distinctus est, in nobiles, sa-
cerdotes, & plebem, quorum delectus, à
Rege in comitia euocatus, cū eodem de
summa Reipub. decernit. Horum consiliū
Pauceltium appellatur, non secus ac apud
Ætolos, uti scribit Liuius, Panætolum, vel
Pylaicum; velut etiam uniuersæ Ionię cō-
cilium, Panionium dicitur. In Hispania,
Rex summæ potestatis est, concilium Re-
gale, Optimates denotat, ordines tres, sta-
tum popularem. Est autem ordinum, ut
illi

*Imperii
Germaniæ*

*Gallorum
Monarchia.*

*Hispano-
rum Mo-
narchia.*

illi vocant, primus S. Iacobi, secundus Calatrauensis, tertius Alcantarensis; qui unà cum Rege coniuncti de summa Reipub. pertractant. Polonorum Monarchia, ex *Polonoriæ* tribus Reipub. formis est constituta, ex *Monarchia* Rege, Optimatib. & populo. Populi verò *chia*, nomine, ipsi tantum nobiles vel Equites compræhenduntur. Est autem in eorum Repub. summa ordinum cōsociatio, adeò ut Rex sine Senatus consilio & autoritate, de Reipub. summa nihil ipse decernere possit, Senatus nihil absq; Rege & nobilibus. Itaq; apud eos leges plurimum valèt, pro hisq; custodiēdis, seruādis, retinēdis, se religione iurisiurādī obstringunt, adeò ut nefas & impium existiment, aliquid contrà leges moliri. Sacramentum, quo se inuicem pro legibus seruandis, libertateq; tuenda obligant, captusua lingua vocant, latinè capitis tegmen dixeris: quemadmodum enim hic caput à frigore & tempestate contegit, ita libertas, leges, salus hoc illorum sacramento tecta & salua esse putatur: pro his enim asserendis, nemo bonus contrà Tyrannos, & publicæ libertatis felicitatisq; violatores, vitam dubitat unquàm effundere. Itaq; populus hic liber est, eamque veram libertatem esse putat, secundum leges viuere, nihil contrà easdem & facere, & cogitare. Rex

*Regis Polo-
norum of-
ficia.* ad leges omnia præscriptas administrat,
neque voluntate sua, sed Senatus consilio,
leges sancit, bella suscipit, componit, ter-
minat, nec extra cancellos legum. & Sena-
tus consilium egreditur. Quæ res efficit,

*Regis Polo-
norū sum-
ma autori-
tas.* ut apud eos Regis persona, non modò sit
in autoritate summa & exsultatione, sed
etiam in cultu & obseruantia: nec id qui-
dem immeritò. Quis enim non colendū,
honorandum, obseruandum, amandum

vehementer eum Regem velit, cui in ad-
ministranda Repub. ea demum voluntas
est, quam lex, quasi summa ratio præscri-
bit: hoc consilium, quod Senatus grauitas
& sapientia comprobatur; hæc autoritas,
quam consensus ordinum, amor & bene-
uolentia ciuium efficit? Atq; (ut breuiter

*Rex Polo-
norū qua-
lis.* dicam,) talem apud Polonos Regem esse,
qualem Plato, Aristoteles, Xenophon, &
omnis philosophorum, legislatorum ve
grex in optima quaq; Repub. effingit, qua-
lémue natura, & Deus ipse videtur expo-

*Senatus Po-
lonorum.* scere. Senatus apud eos Optimatum Rē-
pub. representat, qui (uti iam dixi,) autori-
tate est summa præditus, & ex prudentio-
ribus grauioribusq; nobilitate viris eligi-
tur: isti cum Rege, de statu Reipub. benè
administrando consilia ineunt, talesq; sunt,
quales apud Persas Homotimi, vel apud
Lacedæmonios Ephori. Popularem statū

repræ-

repræsentat equestris, siue nobilium or-
do, penes quem consiliorum Reipub. pars
est quoq; reposita. estq; hic Regum & Sen-
natus seminarium. Britannia regnū, quæ
Anglia nunc dicitur, Regi paret, Senatum
quindecim virum habet, & popularem or-
dinem: qui cum illis duobus coniunctus,
concilium commune. quoddam illi Parlamen-
tum appellant, efficiunt. Venetorum Res-
pub. ad eandem quoq; formam esse consti-
tuta videtur. Populi vel ciuium nomine,
nobiles & ingenui tantum continentur,
magnaq; cautio apud eos adhibetur, ne
falso nomine quis in nobiliū & ingenuo-
rum ciuium subrepat numerum, solis no-
bilibus ad Rempub. & magistratus opti-
nendos patet aditus. Ex his Senatus, Opti-
matū Rempub. efficit. qui totius Reipub.
gubernandæ caput est, & fundamentum.
Dux quoq; ex eorum electus numero, Re-
gis similitudinem obtinet. Nulla profecto
nec Respub. nec Monarchia, uti hæc, tam
diuturno & pacato est usa imperio: siue au-
tem hoc voluntate Deorum, siue fatorum
clementia, siue legum & iustitiæ observa-
tione fiat, siue loci, in quo sita est, natura &
fortitudine, quæ illis hominibus omnem
planè cogitandi de seditionibus & interi-
tu patriæ occasionem præcidit, non est hu-
ius loci, nec tēporis disputatio. Sed de o-

*Popularis
status Polo-
norum ex
quibus con-
sistat.*

*Anglia re-
gnam.*

*Venetorū
Respub.*

*Causa du-
rantis Rei-
pub. Venc-
iæ.*

50 DE OPTIMO SENATORE
primarum Rerumpub. exemplis dixisse
sufficiat. Quas quidem felices & optimas
quæ potissimum res efficiant, dicendum
hoc loco est.

*Tria in om-
ni Rep. re-
quiruntur.*

*Magistra-
tus officiū
& necessi-
tas in Re-
pub.*

Tria in omni Repub. felici & optima,
maximè requiruntur, magistratus, leges, &
civilis disciplina; sine his enim nulla un-
quàm civitas, & hominum societas rectè
conseruari potest. Magistratus hoc est of-
ficiū, ut præsit, præscribatq; ciuibus, ea
q̃ sunt recta, & utilia, legibusq; & rationi
consentanea. Non minus doctè quàm ele-
ganter Cicero dicit, ut magistratibus le-
ges, ita populo præesse magistratum, ve-
re q; dici posse, magistratum legem esse lo-
quentem, legem autem, mutum magistra-
tum. Hic igitur in omnibus Rebusp. valde
est necessarius. sine magistratus prudētia,
consilio, fide, sapiētia, nulla unquam Res-
pub. stare gubernariq; potest: ex quo etiā
status omnis, & ordo Reipub. qualis sit co-
gnoskitur. Quemadmodum nauis, cum
mare cœpit inhorrescere, fluctuare solet,
summergiq; nisi nautarum opera, & in-
dustria seruetur. ita Respub. quæ in alto
tempestatum, seditionum, motuum, di-
scordiarum fluitat: si non magistratus di-
ligentia prudentiaque adiuuetur, tâquam
fluctus saxo, sic illa malis frangitur. Perin-
de ut corpus nostrū ab animo, hic rursus
à mente,

à mente, rationeq; regitur: eodem modo, corpus omne ciuitatis societatisque humanæ, necesse est, habeat animam, hoc est legem ipsam, à qua honestè recteq; viuendi modum recipiat: quæ lex à mète ratione q;, hoc est viri prudentis & sapientis consilio, proficisci debet. Vbi enim leges nullæ, magistratusq; sunt, ibi nec Deos, nec homines esse, nec ciuitatem ullo modo fieri posse, credendum est. Vera ratio lex hominis est, quam sapiens à se ipso, populus verò à magistratibus, tabulisque accipit, non minus ea fugienda existimans, quæ scriptis legibus, quàm quæ ratione prohibetur. Qui igitur sapientia & prudentia cæteris præstant, & aurea argenteaue illa, de qua supra diximus, natura sunt præditi, quod melius de societate humana mereri possunt, Reipub. præficiendi sunt: eorum enim consilia ciuitates, tanquam muris firmatæ munitæque, & hostium impetum depellent, & pericula propulsabunt, & vita quieta, beataque fruetur. Quare in primis necesse est, ut virtutibus ad felicitatem Reipub. efficiendam idoneis, præditi sint: tum ut eū, in quo sunt, ciuitatis statum diligant; eoq; contenti, nihil moliantur, quod nouum, illique contrarium videatur: tertio ut à populo datam potestatem habeant ea faciendi, quæ Reipub. profutura putabunt:

*Lex anima
Reipub.*

*Magistratus
qui
debeat ha
bere.*

*In magi-
stratu sum-
ma prudē-
tia requiri-
tur.*

bunt: sic enim & illi maiori cum dignitate & fructu imperaturi sunt, & ciues eorum melius imperio obsequentur. Arte sanè permagna, summaque sapientia opus habet is, qui magistratum locumque principem in Repub. cum dignitate, vult obtinere. Ipse enim non una domus, non familia, non coniunx, non liberi, sed Respub. voluntatum, animorum, cogitationum varietate distracta gubernanda est, in unumq; concentum & concordiam redigenda, ut similis & æqualis maximè existat.

*Magistra-
rium qui
sint utilis-
res in Re-
pub.*

Quoniam autè in Repub. tres sunt magistratuum gradus, quorum Rex summū, medium Senatus, ultimum verò populus amplectitur, qui ex his maiorem utilitatem Reipub. possunt adferre, videndum est Regis quidè in Repub. magna virtus, summa sapientia, planeq; diuina prudentia perspicui solet: ut enim Deus mundi, ita hic totius Reipub. princeps est, & dominus. Hunc propterea iustè & sanctè gubernare decet, quòd Deorum in Repub. regenda vicarius esse iudicatur. Ex quo Regis consilium, prudentia, sapientia, non est tam eius propria, quàm deorum, qui eam pectori eius infuderunt. Cæterum quoniam unus totam Rempub. paricum prudentia & diligentia, gubernare nequit: Dei enim potius quàm hominis unius

*Regis offi-
cium.*

unius est, omnia exactè, quæ ad imperium iustè gubernandum pertinent, cognoscere: eam ob causam, Respub. Regi viros prudentes adhibere solet, ut illis adiutoribus, eam melius administret. Hi quoniam medij inter Regem & populum sunt, ac una ex parte Regis officium, ex altera verò mores & leges populi cognoscunt, faciliè quæ ad Regis munus & dignitatem tuendam pertinent, quæ item ad populi Reiç; publicæ utilitatem conseruandam spectant, perspicere possunt. Quare medium hunc magistratum, qui Optimates & Senatores dicuntur, maiores fructus cæteris alijs, Reipub adferre posse iudicamus. Vt enim Rex, quoniam solus est, *Senatorū utilitas in Respub.* omnia perspicere nequit, & sæpius contingit, ut vel cupiditatibus concedat, vel affectionibus à vera ratione abducatur: multitudo etiam imperita, & sine mente *Multitudo sine mente & capite.* capiteç; ut dicitur, existens, talem prudentiā habere nullo modo potest: ita Senatus è numero virorum virtute, sapientia, rerumç; gestarum gloria præstantium conflatus, longè facilius, è medio hoc loco, quasi aliqua specula, Reipub. saluti prouidere, commodis prospicere, eamç; seditionibus, tumultibus, periculis vacuam efficere potest. Vnde nulla ferè Respub. est, quæ non Senatui, vel omnem, vel aliquam, eamç;

non

*Senatorū
origo.*

non leuem gubernandi partem, committere soleat. Et si enim illi, qui primū homines per agros & recta syluestria dispersos, in ciuitates conuocarunt, Reges vocabantur, hiq; soli temporibus illis imperabant: tamen non diū rudimenta nouorum imperiorum, soli tenere potuerunt: neque enim hominum ingenijs pubescentibus, & nouis humanitatis artibus assuescentibus, pristinamq; feritatem exuentibus, unius Regis autoritas, & prudentia sufficere potuit. Itaque necesse fuit Regibus, socios sibi ad imperandum asciscere, ut communi cōsilio prudentiaq; cum his, Rēpub. melius gubernarent. Id Romulum fecisse legimus, qui unius imperium, aut odiosum, aut periculosum, aut iusto imperio, nullo modo dignum existimās, centum patres legit, eosque tam ab ætate, quā sapientia, Senatores patresque vocauit. Hoc idem fecit Theopompus Spartanorum Rex: Ephoros enim instituens, illisq; magnam partem Regni adiungens, summamq; autoritatem gubernandi cōcedens, ab uxore repræhensus, quod filijs regnum augustius relinqueret: latius respondit, amplius atq; firmitus se relinquere; consilio enim & autoritate Senatus, illud firmissimū & amplissimum fore putabat. Vnde apparet, Senatorū ordinem, Regibus

*Senatores
cur patres
dicti.*

Regibus ab antiquis usq; temporibus fuisse coniunctum, eumq; ita ab omnibus Rebuspub. amplexum, ut nihil in Repub. constitui posse tam firmum crederent omnes, quod non Senatorum consilio, prudentiaq; vallatum extitisset. Senatum autē appello, summum in Repub. magistratum ad consilia danda, & Rempub. gubernandam institutum: ex quo etiam & Senator dicendus est ciuis legitimè constitutus in eo ordine, qui est ad gubernandā Rēpub. consiliaq; danda destinatus. Vnde efficiendum est semper, ut is ordo è prudentioribus sapientioribus, nobilioribusq; ciuibus instituat: nulla enim Respub. & hominū societas adeò barbara est, quæ non talibus imperium committere malit, hisq; parere rectius & honestius existimet. Inter omnes autem ciues, nemo tam prudens, nemo tam perfecta & absoluta virtute potest esse, quàm Senator: cæteros enim vel ætas, vel incerta vitæ ratio, vel inconstantia ab optimo genere viuendi, retrahere consuevit: at Senatorem non ulla conturbat affectio, non abducit appetitus, non distrahit ætas, sed ratio gubernat, consilium moderatur, senectus perficit: Qui etiam propter ingenij, rationis, consilij, sententiæ, iudicijq; quasi seniū & maturitatem, Senator dicitur, quasi in eo iuueniles impetus

*Senatus**quid?**Senator**quid?**Senatus**ex quibus**institui de**beat.**Senatorū**prudentia**nihil est**perfectius.*

impetus omnes, ardoresq; consenuissent; ac adoleuisset illa ratio, quæ dum est suam in homine maturitatem & perfectionem adeptæ, similem eum Dijs efficere solet. Quemadmodum in omni re, ut Philosophi prohibent, tria reperiuntur, maius, minus, & æquale: id autem æquale, medium dicitur, quod in se perfectionem cuiusq; rei continet: ita Senator, quoniam medius inter Regem & populum est, facilius ex eo loco, perfectionem cuiusq; rei inuestigare potest; & quæ Regis, quæ populi, quæ Reipub. munera sint, quæ singulorum libertas, leges, & officia perspicere, ex eaq; media quasi specula prævidere, ne ad ἀναρχίαν, hoc est imperij vacuitatē, populus ex immoderata licentia, ne item ad Tyrannidē Regalis dominatio declinet. Magna in Senatore sapientia, summa prudentia, plurima rerū cognitio requiritur: se enim exhibere omnibus quiescentibus unum, pro quibus noctes & dies inuigiles, quorum pro salute sis sollicitus, quos felices, beatos, tranquillos, rebusq; omnibus affluentes esse velis, diuini aut supra naturam humanam maximi est ingenij. Præclare Scipio apud Ciceronem: Vt, inquit, gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria: sic huic moderatori Reipub. beata ciuium vita proposita est,

Officia Senatoris.

In Senatore summa prudentia requiritur.

ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute hōesta esse possit, huius operis maximi inter homines atq; optimi, illum esse perfectorem vult. Quæ igitur tantæ, tãq; amplæ sapiētiae fundamēta, quæ exercitationes & incunabula, Senatoriæ virtutis doctrinæq; debeāt esse, dicēdū est. His .n. primū indagatis, faciliior quasi p̄ gradus ad ampliores illas, & excelsiores illius virtutes inuestigandas, patebit ascensus.

Quandoquidem omnis Reipub. fundamentum, & origo, ciuis est, primū omnium Senatorem nostrum, ciuem quoque Reipu. veleius ciuitatis esse volumus, cui gubernandæ præficiendus erit. Hac conditione sibi eum patria obstringit & obligat: unde pro eius incolumitate salutēq; non optimè modò sentire, sed vitam ipsam etiam effundere, pulchrum, honestum, necessarium iudicabit. Omnes enim omnium rerum charitates, unius amor patriæ superat. Quomodo hic patriam nō amauerit, à qua parentes, liberos, propinquos, amicos accepit, quæ vitam illi, quæ nomen, quæ gloriam tribuit, quæ omnia hæc, quibus utitur, quibus se oblectat, quæ iucundissima cernit, spōte non inuita obtrusit: quæ ad extermū illum in altissima dignitatis arce laudandum, admirandum, venerādum constituit? Natura pro-

*Fundamē-
tum Rei-
pub. Ciuis
est.*

*Cur ciuis
tantū in
Senatorē
eligi de-
beat.*

*Amor pa-
trie.*

fectò tam altos firmosq; hominibus igni-
culos inferuit amoris in patriam, ut pro ea
nūquam quisquam bonus ciuis, mortem
quando sit opus dubitauerit oppetere.
Quin & impios ciues in patriam, multos
inuentos fuisse legimus, qui, dum funesto
patriam exitio voluissent afficere, sola na-
talis soli dulcedine perterriti, impias ab
ea manus tēperauere. Quid Veturia Mar-
tium filium, Romam cum exercitu veni-
entem, nōne natalis larisq; paterni com-
memoratione remolliuit? impium eum
appellans, ac audentem populari terram,
quæ illum genuit atq; aluit, oblitum intra
mœnia, domum, penates, matrem, coniu-
gem esse liberosq;. Summus amor Vetu-
riæ tum in patriam erat. Sed eo non mi-
nor pietas Martij, patriæ parcentis, quæ
in eum ob plebis tribunorumq; furorem
hostiles eo tempore spiritus in patricios
gerentē, ingrata extiterat. Sertorius etiā,
uti Plutarchus scribit, Pompeium Metel-
lumq; rogauit, ut illorum interuentu Ro-
mam redire posset, malle se dicens Romę
obscurissimum ciuem, quàm exulem in
alijs ciuitatibus, Imperatorem vocari, ve-
rissimè sanè Naso Poeta cecinit:

*Nescio qua natale solū dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.*

Magnū est vinculū animi nostri patria,
quæ

quę nostra omnia, nosq; suo amore velut oppignoratos habet. Pythagoras referēte Platone aliquando interrogatus, quō erga patriam ingratham se gerere oporteat? ut erga matrem respondit: omnia enim patrię condonanda sunt, nec ullus dolor tanti ducendus, quem non amor in eam mollire & minuire debeat. Cuius igitur patrię suę sit Senator, nulli unquam externo, peregrino, aduenę in ea postponendus: horum enim consilia, non modò suspecta, sed pernicioſa, pestiferaq; Reipub. iudicanda sunt. Eam ob causam Athenienses, peregrinos, & alienarum ciuitatum homines, non modò consilijs non adhibebant, sed procul etiam arcebant urbe, ne fides pegrina aliquo modo in magistratū irreperet, ac eorum animos ad res nouas appetendas induceret: ex quo legum, morum, cōsuetudinum mutationes, seditionesq; orirētur. Id quoq; Venetos tēporib. nostris diligenter obseruare videmus; magna enim cautio adhibetur, ne falso titulo quis apud eos, in horum ciuium numerum subrepat, qui regendę Reipu. potestatem habent: à qua peregrini aduentitijq; penitus excluduntur. Cæterum, qui ciuiū nomine vocari debeant, operę precium fortassis est ut dicamus.

*Peregrinā
in Repub.
suspecti.*

*Athenis
peregrini
excluden-
bantur.*

Varia est tā apud Philosoph. & legislato-

*Quid ci-
uis.*

*Variae ci-
uium defi-
nitiones.*

*Ciuem qd
efficiat.*

*In Repub.
populari
qui ciues
dicantur.*

res, quàm in omnia. Rebus pub. ciuis de-
finitio. Quidam omnem hominum in u-
na ciuitate congregationem, ciuium no-
mine appellant; quidam eos tantum mo-
dò, qui sunt ingenuis & nobilibus oriun-
di ciuibus: aliqui censent eos ciues voca-
ri, qui altero tantum parente ciue inge-
nuo nati sunt: nonnulli originem eius, ad
auos proauosue deducunt. Peregrinos præ-
tereà, in societatem receptos, ciuitate quæ
donatos, ciues vocari putant. Aristoteles
nomine ciuium eos appellat, qui magistra-
tus gerendi ius in ciuitate habet, & ex libe-
ris ingenuisq; sunt orti parentib. Horum
omniũ sententias, nemo certè iure repre-
hendere potest: cum enim ciuem cuiusq;
ciuitatis & Reipub. ius consuetudoq; fa-
ciat, omnino mirandum non est, cur variè
multi de ciuium ratione sensissent, ad suæ
Reipub. mores & consuetudines sese ac-
comodantes. In Repu. populari, ciues so-
lent dici cõmuniter oēs illi, qui ciuitatem
incolunt: nec refert pauperes an diuites,
boni an mali, docti an sapientes, serui mo-
dò non fuerint: omnibus æquè ad Rem-
pub. patet aditus, æquales. n. sunt pariter
omnes. Tales quondam fuere ciues Athe-
nienses, dũ populari uteretur imperio, no-
stris verò tẽporib. sunt Heluetij. Plurimæ
quoq; ciuitates in Germania sunt, quæ li-
beræ

beræ vocatur, quarū incolę populariter vi-
 uunt, segregati ab ingenuis & nobilibus.
 In Monarchia & Aristocratia ciues illi di-
 cuntur, q̄ vitā virtuti cōuenientem viuūt:
 in illa multi boni, & virtute præditi, Reip.
 munia obeunt: in hac unus omniū opti-
 mus, q̄ etiā à regēdo, vel rectè agendo Rex
 appellatur. Qui ex hominibus natura vel
 serui sunt, vel improbi, hi Despotico sub-
 iiciuntur imperio. *Δεσποτικός* autem ille est,
 qui subditis tanquam seruis, ad volunta-
 tem & arbitrium imperat: tale genus ciui-
 um seruale est & barbarum, ac ad virtutē
 iustitiāq; colendam ineptum. Pro seruis
 verò habendi non sunt, qui non vitij cau-
 saq; sua, sed Tyrannorū sunt oppressi po-
 tentia, ambitione, auaritia. Multos legi-
 mus ab huiusmodi seruitute, & se, & patri-
 am, occisis vel expulsis Tyrannis vindi-
 casse, vel si hoc efficere non poterant, vita,
 quàm libertate, carere maluisse: uti Romę,
 Bruti, Catones & alij multi. In Oligarchia,
 quòd diuitiarum potissimum habetur ra-
 tio, soli, qui diuitijs excellunt, ciues dici
 & haberi volunt, quod genus ciuium, vile
 iudicandū est: his. n. virtus paruę curę est,
 nihilq; magis student, quàm ut se diuites
 quoquo modo faciant, atq; dignitates ho-
 noresq; Reipu. nō boni & prudentes, sed
 diuites obtineant. Apud Romanos varia

*In Monar-
 chia & A-
 ristocra-
 tia qui ci-
 ues dicun-
 tur.*

*Rex unde
 dicatur.*

*Despotico
 qui subijci-
 untur im-
 perio.*

*In Oligar-
 chia qui ci-
 ues.*

erant genera ciuium, nam alij erant muni-
cipes, alij coloni, alij Latini; sic enim reti-
nebāt cōditionē ciuiū quæq; ciuitates, uti
in amicitia populi Romani suscipiebātur:
hæ autē erāt vel liberæ, vel fœderatæ, vel
stipendiarię. Fiebant autē ciues, vel pleno
iure, hoc est cum suffragio, dū illis patebat
ad oēs Reipub. dignitates obtinendas adi-
tas: vel iure honorario, quando sola ciui-
tas, sine suffragio dabatur, & honoris cau-
sa ciues vocabantur, uti de Campanis, E-
quitibus, scribit Lilius, & de Ceritibus,
Aulus Gellius. Erat autē Romanus ciuis,
qui in tabulas Censorias referebatur, do-
micihumq; Romæ habebat. Ex his, quæ
diximus, apparet, in omnibus Rebuspub.
eos propriè ciues vocari, qui ius & pote-
statem habent, in sua ciuitate magistratus
gerendi, vel sententiæ dicendæ: cæteros,
qui eo iure carent, nō tam ciues quàm in-
colas, & clientes appellari. Reliqua, quæ
ad ciuis perfectionem requiri solent, uti
sunt virtus, natales, diuitiæ, nobilitas, pro
cuiusq; Reipub. consuetudine & iure de-
bent obseruari. Nos ex omnibus his, duo
genera ciuium facimus, unum nobilium,
alterum plebeiorū: omnis enim Respub.
ex populo & plebe consistit. Populi no-
mine, ut Caius Iurisconsultus scribit, oēs
ciues includūtur, cōnumeratis etiā patri-

*Romano-
rū ciuium
differētia.*

*Ciues cum
suffragio,
& honora-
rij.*

*Romanus
ciuis qui.*

*Ciues no-
biles &
plebei.*

tijs, nobilib. & Senatoribus : plebis verò
 appellatione, reliqui ciues in Rep. cōtinen-
 tur. Vnde nobiles illi ciues propriè vocari
 debent, hi autè quadā imitatione & simili-
 tudine. Senator igitur noster, ex eo nume- *Senator*
 ro sit ciuū, qui sunt nobiles & ingenui. No- *nobilis ci-*
 bilis cinis ab ea nobilitate dicitur, q̄ à virtu- *uis esse de-*
 te ortū habet, hęc aut partim ppria, partim *bet.*
 maiorum virtute diuitijsq; ornatur & cu-
 mulatur. Qui tam sua, quàm maiorum vir- *Nobilis ci-*
 tute nobilitantur, hi cæteris sunt præfe- *uis unde*
 rendi, magisq; honorandi & obseruandi, *dicatur.*
 quòd meliores ex melioribus procreari
 soleat. verè enim Poeta Lyricus scribit:

Fortes fortibus creantur & bonis,

Est in iumentis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces,

Progenerant aquilæ columbam

Ad nobiles & generosos ciues efficiunt *Perfectū*
 dos, uti Aristoteles scribit, tria hæc potissi- *ciue tra-*
 mum concurrūt, genus, diuitiæ, & virtus. *faciunt.*

Qui hæc omnia possident, illis nihil ad
 perfectam & veram nobilitatem dōest: ta-
 lesq; optimi & nobilissimi ciues appellari
 solent. Sed quoniam id rarò accidit, ut
 hæc unus habere possit, propterea iure
 quodam bono, virtus id sibi arrogauit, ut
 sola possessores suos nobiles efficiat. Di-
 uitiae maiorūq; claritas, sicut ornāt nobi-
 litatē, ita vehemēter deturpāt, si q̄s ab eo-

Nobilitas
ex virtu-
te.

*Nobilitas
generis.*

rum virtutibus desciscat. Tales enim maiorum suorum nomen obscurant, ac infame reddunt : aded ut si etiam clari fuissent, posteritatis suæ vitij, obscurissimi reddantur. Satius est autem, uti Tullius pulchrè, propria virtute rebusq; gestis florere, quàm maiorum opinione niti, & ita vivere, ut posteris sis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Qui claris orti sunt parentibus, laudâdi meritò sunt & honorandi, si maiorum virtutes, gloriam, & res præclarè gestas, aut superare, aut certè exæquare contendunt. Quis enim eos id facientes, non vehementer laudet, qui hac ratione in maiores suos segratos declarant, illorum memoriam, nec obliuione præsentium, nec reticentia posteriorum sepelientes? Rhodiensium lex vituperanda non est, quæ filios à virtutibus patrum desciscentes, & vitam sceleratam agêtes, hæreditate excludebat, & omnium optimo hæreditatem dabat, malum neminè ad eam admittebat. Est enim fidei pietatisq; nostræ, declarare posteritati hominū quàm memores simus, quàmq; grati in auos maioresque nostros, quorum hæredes, non facultatum modò extitimus, sed etiam virtutis, gloriæ, fidei, religionis, quæ veræ facultates, vera hæreditas, veraque bona sunt appellanda. Non facit nobilem

atrium

*Rhodiensium
lex de
filiorum
successio-
ne.*

atrium plenum fumosis imaginibus, sed
virtus pulchrè Iuuenalis:

Tota licet veteres exornent undiq; cere,

Atria, nobilitas sola est, atq; unica virtus.

tracè quacunq; conditione supra fortunam se extollit, omnibus patet, neminè reijcit, singulos peræquè amplectitur. Cleantes aquam traxit. Platonem virtus non accepit nobilem, sed fecit: multos ex seruis Reges ortos esse, plurimos ex Regibus seruos commemorare possumus: omnia ista lōga varietas permiscet, & sursū deorsumq; fortuna versat. Quid Agathocles nōne ex figulo Rex factus? quid Romulus, quid Tullus Hostilius, Tarquinius Pri-

*Platonis
nobilitas.*

Agathocles. Romulus.

scus, & omnis Romanorum progenies? de hac Iuuenalis.

Et tamen ut longè repetas, longèq; reuoluas,

Nomen ab infami gentem deducis Asylo.

Romanorum origo infamis.

Quis ergo generosus? ad virtutem à natura factus. Quod si quid est in nobilitate bonum, id ut Boetius putat, est solum, ut imposita nobilibus necessitas videatur, ne à maiorum virtutibus degenerent.

Quis generosus.

Quæ madmodum virtutum, actionumq; nostrarum variæ sunt exercitationes, sic diuersi sunt ex virtute nobilitatis gradus. Priuatorum nobilitas, & eorum, qui virtutes ociosas exercent, philosophica dici so-

Nobilitas Philosophica & ciuilis.

E s ne-

negocijs rectè administrandis gloriã quæ-
runt, vel in bellis pro patria suscipiendis
fortes & magnanimos se exhibent; hos
nobilitat virtus, acies, & vulnera pro pa-
triæ salute suscepta. Eius nobilitatis ma-
gna vis est, ad posteros enim usque, ius su-
um, imagines, stemmata, quasi cum cicat-
ricibus & vulneribus transmittit, quibus
excitamus ad maiorum nostrorum virtu-
tes imitandas, & illustrandas. Ex quo in
Stemmata nihil aliud, quàm ius nobilita-
tis referimus: est enim hoc simulacrum &
monumentum, antiquæ virtutis & digni-
tatis, quo velut pignore ad honestè viuen-
dum, & actiones patrum nostrorum emu-
landas obligamur. Sicut in omni Repub.
duo tempora, pacis & belli, ita duplex no-
bilitium civium est genus. Vnum ad bella,
ad pacem alterum aptum: primi fines Rei
pub. armis vel propagant, vel defendunt,
secundi, consilio prudentiaq; gubernant.
Vtriq; sanè consociati debent inuicem es-
se, ut maiores Reipublicæ fructus adferre
possint. Nam & consulto ubi facturus sis
aliquid, & facto ubi consulueris opus est,
ut dicitur. Qui ex civibus Rempub. pacis
tempore, prudenter administrant, eamq;
pacatam, tranquillam, felicem efficiunt,
priores habendi sunt his, qui eam armis
vel defendunt, vel amplificant. Vt enim a-

*Stemma-
ta unde.*

*Stemma
quid;*

*Duplex
genus no-
bilitium ci-
vium.*

*Pacis An-
tia belli-
ci ante fe-
renda.*

nima

nima corpori, pax bello, otium militiæ præfertur: sic illos his utiliores esse fatendum est. Homerus inducit Agamemnonem dicentem, longè facilius se potuisse Troiam euertere, si decem Nestores, aut Vlysses habuisset. quàm si totidem Aiaces, vel Achilles, fortissimè dimicantes. Pyrrhus præterea, plures Cyneam eloquentia cepisse urbes, quàm se armis dicere solebat. Qui verò utrumq; Reipub præstant, & tam pacis, quàm belli artibus, Remp. iuuare possunt, hi meritò, iureq; optimo ceteris sunt anteferendi, magisq; honorandi & venerandi: quo quis. n. plus virtutis habet, eo dignior & honoratior habendus est. Volumus autè in hac Repub. uti futurus Senator, & bonus ciuis, & idem vir quoq; bonus sit. Diuersa est. n. viri boni, & boni ciuis virtus: ille virtutes operatur vitæ cõueniètes honestæ, hic verò ciuitatis leges tantùm obseruat, ad utilitatem ciuilem institutas. Veluti accidere solet, ut aliquis artifex bonus & peritus sit, homo autem pessimus: sic ciuis etiam bonus in conseruanda Repub. est astutus, diligens, animosus, non est autem homo iustus, temperans, fortis. Talis dicitur fuisse Iulius Cæsar, qui vitam viro bono utcunq; dignam agebat, bono autè ciue indignissimam. Senatorem itaq; nostrum eiusmodi ciuem esse volumus.

*Boni viri
& boni ciuis
virtus
diuersa.*

*Cæsar vir
bonus, ciuis
malus.*

Felices

Felices profectò, beatæq; Respub. solēt esse, quæ ciues itidem felices & beatos habent: talis est enim omnis ciuitas, quales

Felicitas hominum & ciuitatum ex eodem fonte manare videtur, eadem ratione, iisdem virtutibus, felices euadunt utriq;. *Reipub. ex eodem fonte manat.* Felicitas hominum & ciuitatum ex eodem fonte manare videtur, eadem ratione, iisdem virtutibus, felices euadunt utriq;. Vt autem felices ciuitates hominesq; sint, nō virtutis tantum, sed fortunæ quoq; beneficio opus habēt.

Quomodo felix Resp. efficitur. Felix ciuitas est, si absolutè optima est: primæ igitur bonorum partes, in ea debent esse animi, secundæ corporis, tertiæ diuitiarum. Animi bona virtus efficit, ex qua sola, ciuitas sapiens est, fortis, temperans, & iusta. Sapiens quidem, si est consilio prudenti optimoq; prædita; quæ res ad scientiam, disciplinam, & rerum cognitionem pertinet: per hæc enim talis efficitur. Quæ

Sapiens Resp. quomodo fit. Sapiens quidem scientia, non in fabris, aut opificibus consistere debet, sed in viris ciuilibus, ad virtutem, dignitatem, gloriamq; natis: tales autem principes, senatores, iudices, imperatores, & gubernatores sunt, propter quos solos, ciuitas sapiens, dicenda est. Hi enim si stulti, imperiti, indoctiq; fuerint, Rempub. omnem eodem modo stultam, & imprudentem efficiunt. Fortitudo Reipub. in imperatorib. ducibus, militibusq; consistit, quorum industria, robur, rei q; militaris peritia, Rempub. fortem facit.

cit. Hi enim hostibus terrori sunt, & patriam ab imminentibus periculis defendūt, eamq; tutam & tranquillam reddunt. Pertinet autem maximè ad Reipub. fortitudinem, uti milites peritos & exercitados habeat: sic enim & tranquilla vita fruerur, & à terroribus tumultibusq; vacua erit. Milites autem necesse est in pace armis assuescant, in hisq; tractandis, virtutis non violentiæ ratione ducantur; armis enim vel contrà ciues, vel cōtrà Rempub. abuti, nō modò non boni militis, sed ne boni quidē hominis esse videtur. Quare præcipua militis virtus hæc sit, ergà ciues patriæ, modestos, humanos, clementes: contrà hostes verò, feroces, & crudeles sese exhibere: dum belli furor insurgit, hostisq; Reipub. bonis occupandis inhiat, eorum in manibus Reipub. salus, religio, fides, libertas est reposita. Hi enim in proprijs ceruicibus, vitam omnium & incolumitatem sustinere videntur. Quicunq; igitur miles fortis, & seruator patriæ dicendus est, is sibi propositam esse sciat, nō voluptatem, non ocium, non domesticas blâditias, sed arma, gladium, hastâ, laborem, atq; sudorem. Omittendæ sunt illi priuatæ dissensiones, bella tam ciuilia, quàm socialia, curandumq; uti patria omni tempore, paratū illum ad propulsanda pericula habe-

Fortitudo Reipub. in quo consistit.

Militum officium.

Militum virtutes.

*Militum
vicia.*

at. Scis damis, uris, apris, leporibus insidi-
as tendere, canes ad feramprehendendā
instruere: cur nō eodem modo castra me-
tari, ducere exercitum, vincere hostem?
Hoc si nescis, atque tantūmodō ventrem
curas, in sylvis belligeras, vicini rebus vi-
tæq; retia tendis, vitam seditiosam, ignobi-
lem, otiosam traducis: certē ego te nō mi-
litem, sed inertem; nō nobilem, sed mobi-
lem ciuem appellabo, quin etiam te vitam
nobilitate personaq; tua indignam agen-
tem, uti seruum cōdemnabo. Bellum est?
pro patria igitur hoc suscipiendum est, p-
perandumq;, ne mora sit in culpa, ac pri-
us quā stipendium in rationem confe-
ras, hostis præda onustus fugiat, tuamque
Respub. frustra imploret opem, hanc ma-
turē defendere, quā cunctando perdere
præstat. Stipendia nō sunt, quid tum? em-
ptus ne patriæ defensor es, an non potius
datus? quæ tibi vitam, quæ gloriam, quæ
diuitias, quæ omnia dedit, hoc unum gra-
ti officij munus à te expetit, ut eam cha-
rissimam omnium rerum habeas, eiusq;
salutem miles fidelis & voluntarius, non
verò emptus defendas. Absit enim, ut pe-
cunijs nobilitatam esse putes virtutem tu-
am, & auaritiæ pecuniæq; non patriæ mi-
les dicaris. In pace militis officiū esse pu-
ta, arma scire tractare, bello dignū se præ-
stare,

stare, vita cæteris cum ciuibus æquali, iustaq; frui, nec eorum otiosæ dignitati armis nocere. Propter pacem pugnaſti, cur igitur pacem naſtus domi belligeras? Interest certè Reipub. ut militibus leges imponat ſeueriores, quibus ad honeſtè viuendum compellantur, atq; à lædendo deterreantur. Nihil enim immmanius eſt armata iniuſticia Militum audaciâ niſi legibus cohibeatur, eò uſq; graſſatur, ut aut euertere Rempub. poſſit, aut certè bonos mo-deſtosq; ciues, ipſamq; demum iuſticiam armis ſeruire cogat. Apud Romanos certè id accidiſſe legimus: penes milites enim imperatores eligendi, plurimis annis poteſtas ſtetit: ſic illi Rempub. armis occupant, ut nec Senatus, nec populus, nec leges, eorum audaciæ, ullo modo reſiſtere potuerint: ſed de militibus longior fortaſſe, tanquam leuis armaturæ, facta eſt orationis noſtræ excuſſio: animoſum me quoq; militaris fecit audacia. Temperans & iuſta ciuitas eſt, ſi æquè principes atq; ciues in ea temperanter iuſteq; vixerint, quæ res ſciſcendis legibus efficitur: hæc namq; tam viuendi, quàm rectè viuendi ſunt magiſtræ. Ex hoc fonte manāt leges ſumptuariæ, veſtiariæ, cibariæ, quibus in Repub. luxus reſſimitur: & illæ omnes, quæ iudicia, tribunaliaq; ſpectant: quarū fun-

*Militis of-
ficium pa-
cis tēpore
quod.*

*Temperans
& iuſta
Reſpub.
quomodo
ſit.*

Bona corporis & fortunæ, quomodo habeat Respub.

fundamentum iustitia est, virtus reddens unicuiq; quod suum est. Corporis & fortunæ bonis abundabit Respub. si ciues in ea sani erunt & incolumes, si robusti & validi, si diuites & honorati, si illustres & gloriosi: de quibus omnibus sub finem latius dicturi sumus. Quæ sit Reipub. felicitas, & in quo consistat diximus: sequitur ut dicamus, de ciuium vita beata, ex hac enim apparebit, quibus artibus, scientijs, exercitationibus, Senator instructus esse debeat, ut felicitate tam priuata quàm publica fruatur.

Perfecta felicitas hominis tribus efficitur.

Tria sunt, uti Philosophi perhibēt, quæ ad hominis perfectionem conuenire solent: natura, mores, & ratio. Natura quidē ut boni & felices simus, non est in nostra situm potestate, sed in munere potius Deorum: quos enim hi volunt, eos naturæ instinctu bonos, prudentes, & sapientes efficiunt. Contingit prætereà sæpius; quæadmodum hominem ex homine, belluam ex belluis, sic ex bonis & sapientibus, bonum & sapientem nasci: quam quidem rem semper efficere cupit natura, sed cur minus possit, inde apparet: quod depraua tam gerimus naturā, vel educatione, vel (ut more Christiano dicam,) vitio maiorū nostrorum, quos, à sui perfectione, malus ille genius auertit, ac penè deturbauit.

Quare

Quare igniculos tantummodò reliquit in nobis ipsa natura, quibus ad virtutes resq; omnes percipiendas apti efficimur, relictis qua in nobis perficiunt, Ratio & mores, id est ars, & exercitatio. Curandum igitur est homini, ut ad illam naturam, hoc est ad Deum, assidue collineet, ab eoq; felicitatem, & perfectionem suam requirat. Primum hominis officium est, ut cognoscat ortum à Deo se esse; ab eoq; rationem accepisse, per quam est illi similis effectus. Quoniam autem hominis ratio, corporis inuolucris tecta est & obducta, in eoque quasi carcere conclusa, nequit seipsam agnoscere, necesse est, ut ex hoc ergastulo corporis, animus in libertatem se vendicet, atq; seipsum aspiciat, agnoscat, contempletur, Deoq; similis efficiatur. Tū enim verè dicetur homo, cum secundum illam animi partem, quæ rationis est participes vixerit, atq; ab obsequio corporis indulgentiaq; discesserit. Disciplina igitur homini querenda est, per quam maximè Deum illum, hoc est rationem, eiusq; perfectionem consequatur. Quemadmodum natura nisi est perfecta, bono suo caret, ita bonum hominis non est absolutum, nisi fuerit in eo perfecta ratio, hæc autem in homine Deus, natura lex, virtus, bonum appellatur. Ex quo, homini ea est amplecten-

*Perfectio
hominis in
quo consistat.*

*Homini
perfectio
quibus stu-
dijs acqui-
ritur.
Philoso-
phia.*

da disciplina, quæ illi Deorum, naturæ,
legum, virtutum, bonorumque omnium
scientiam cognitionemque suppeditat. Est
autem hæc philosophia, munus Deorum
æternum, & immortale, quæ diuinarum
nobis & humanarum rerum notionem
subministrat. Hæc Deorum, virtutum, vi-
tiorum, rerumque omnium principia, natu-
ram, ortum, scientiam in se continet, a-
deo ut si quis in eam velut speculum in-
spexerit, omnium rerum in ea formas, i-
magines, species, ideasque viderit, sui que
animi & corporis effigiem, penè fuerit cō-
templatus. Non ab re à Tullio, sciētia rerū
omnium, vitæ dux, virtutum indagatrix,
vitiōrum expultrix, animi medicina, sani-
tasque appellata est. Nihil est in hoc or-
be, siue quid agas, siue meditere, vel in Re-
pub. vel in foro, vel in iudicio: magnum il-
lud sit aut paruum, quod non à philoso-
phia omnium consiliorum, actionum,
deliberationum parente proficiſcatur.
Eam si in omnibus dictis & factis, imitan-
dā tibi pposueris, tum illud certè quod di-
cturus, factururus es, sapiens, prudēs, diui-
nū, ac omni ex parte perfectum fuerit. Nō
bella, nō seditiones, non intestina odia, nō
discordiæ, non ulla vis malorum in ea Re-
pub. est, in qua principes Rerū pub. philo-
sophi regnāt, aut philosophorum consilij
obtem-

*Philoso-
phia utili-
tas.*

*Philoso-
phorū in
Repūb. uti-
litat.*

obtemperant. Sed hîc quendam è medio foro delapsum audio: Quid ô Philosophè, tu'ne Reipub. felicitatem, ac regum principumq; sapientiam, ex hac umbratili disciplina proficisci putas? Equidem hæc ars tua, garrulæ loquacitatis, non hominum felicitatis, sciëntia est appellâda. Hâc'ne in Rempub. impunè pergis inducere, quæ funestû illi adferre potest exitium? atque ut Academijs iurgijs & contentionibus plenas facitis, ita quoq; Rempub. huiusmodi seditionibus repleatis, ac penè distrahatis? quódq; in Academia sine sanguine fieri potest, id'ne tu sinevulnerib. in Repub. succedere posse putas? Quomodo bonum & felicitatem Reipub. vestri philosophi conseruabunt, de ea varias, ancipites, & contrarias opiniones habentes? quid? Epicureo ne, an Peripatetico, aut Stoico ciuitas potius sibi adhærendum putabit? nōne inter istos non de terminis, sed de tota possessione felicitatis est contentio? qui autem de summo bono dissentiunt, nōne de tota philosophiæ ratione dissident? summum verò bonum si ignoretur, viuendi rationem ignorari necesse est. Itaque tales virtutum magistros, qui in una philosophia, quasi tabernaculû vitæ suæ collocât, à Repub. potius abigēdos, q̃ in eâ recipiēdos cēseo. Nāq; ubi philosophis de Repu.

76 DE OPTIMO SENATORE
de bello, de pace, de legibus, de iudicijs
consultandum erit, quid dicturos factu-
rosue credes? In Cyclosum Gigantumq;
concilio se confedisse putabunt, & armis
concurfuros credent, cum de bello dispu-
tantes viros in Senatu audient. Leges ne
condet ille, qui præter eam legem, quam
in pectore gerit, nulli alteri obtemperare
vult: ratione enim vel potius opinione pri-
uata, p legem utitur. Itaq; baculo subnixus,
accensaq; tæda, sole lucente quæret vica-
tim homines, venientes baculo feriet, bel-
luas vocitans omnes: excepto enim se,
nullum alterum putat hominem esse. Non-
ne grex iste vester Philosophorum hæc fa-
ciet? quid de Diogene, Zenone, Epicteto,
plurimisq; alijs censes? tales ne philoso-
phos, Rerumpub. principes custodesque
statuis?

*Privatorum
philoso-
phorum mo-
res.*

*Qui philo-
sophi ad
Respub.
inepti.*

Duplex genus philosophorum, ut sum-
matim dicam, ineptum ad Respub. guber-
nandas esse iudico. Primum eorum, qui
primoribus labris philosophiam degusta-
runt, nec eius institutis, cupiditatum & vi-
tiorum flammæ in se sitimq; restinxerunt.
Vnde tales vitam à virtute philosophiaq;
diuersam viuunt: non enim altæ in eis ra-
dices fixit philosophia, quæ doctos simul
& bonos efficere solet: doctos quidem per
sapientiam, prudentiam: bonos verò per
iusti-

iustitiam, temperantiam, fortitudinē. Nihil enim est in omni philosophia præceptis & institutis virtutum præclarius, quæ dum aliquis percipit, vitam beatam & felicem agit. Alterum genus philosophorū, his est contrariū, qui philosophiæ se à primis usq; incunabulis dediderunt: in eaq; tanquam ad Syreneos scopulos adhærentes consenuerunt. Horum contemplandi philosophandiq; ratio, quod hominum utilitatem negotiaq; ciuilia non attingit, inutilis est Rebuspub. quamuis enim ingeniosi doctique sunt, quia tamen in unius philosophiæ latebris degunt, nec forum attingunt, ad res gerendas inepti solent euadere. Quare Plato solitarios hosce philosophiæ cultores, si ciuilem habeant naturam, aptiq; ad Reipub munera obeūda reperiantur, ad ea compellere iubet, idoneos enim putat ad ciuitates regendas, seditionesq; populi sedandas & componēdas: sin minus verò apti sint, ocio gaudere priuato, & cum philosophia simul eos senescere permittit. Itaque nec illos, qui paruos in philosophia fecēre progressus, nec hos qui se nimium philosophiæ manciparunt, ad Rempub. admittendos putamus: illos quidem, quod finem honestum vitæ nullum ex philosophia cognouerūt, ad quem collinearent: hos verò, quod vi-

*Philosophi
Theorici
Reip. inutilis.*

tam ciuili præstantiorem viuere, atq; solitarios in insulis beatorum se degere putât. Nulla verò alia vita est, uti Plato scribit, quæ magis ciuiles magistratus contemnat, quàm ea, quæ est philosophiæ veræ.

*Qui philo-
sophi Rei
pub. utiles*

Medium igitur genus philosophorum, ad ciuitates administrandas idoneum est iudicandum. Hi enim non aliud ex ijs philosophiæ studijs querere solent, quàm institutiones vitæ beatæ, & Rebus pub. regendis cōuenientes. Senatorē igitur nostrū, ad huiusmodi philosophiæ studiū adhortemur; ex ea. n. nō modò felicitatis humanæ, verum etiā administrandæ ciuitatis scientiam est per-

*Natura bo-
na in philo-
sophate re-
quiritur.*

cepturus. Naturam autem cū primis, in eo volumus esse philosophiæ consentaneam, hoc est temperantem, docilem, & iustam. Hanc enim, nunquam satis quisquā exercere potest, si non à natura fuerit memor, docilis, magnanimus; ac veritatis, iustitiæ, temperantiæ, amicus & studiosus.

*Sapientia
fundamen-
tum educa-
tio bona.*

Quæ res, quoniam recta educatione efficitur, necesse est, ut hanc à teneris annis optimam habeat. Caput enim, uti Plato ait, eruditionis est, recta educatio; per eam quasi colludentes in omni virtutum genere proficimus. Instituendus est igitur primum ab adolescentia, ut his gaudeat doleatque, quibus dolere gaudereque iuste debeat; virtutis est scire, quib. rebus, quomodo.

modòue lætādum sit semper & dolendū:
hancq; veram putat Aristoteles educatio-
nem esse. Quemadmodū interest optimæ
Reipub. ciues bonos, ut ipsa quoq; bona
sit efficere; ita quomodo educari debeant,
summam adhibere diligentiam. Sicut e-
nim bonus agricola teneros palmites, ut
celerius crescant, diligēter obtegit: sic Res-
publica, quæ parens & cultrix ciuium
est, ut iuuenes educentur, & ad virtutem
instituantur, curare debet vehemēter. La-
cedæmonij liberis educandis, magistratū
eligere solebāt, ex ciuib. in ciuitate senio-
rib. & prudētioribus: q publici pēdagogi di-
cebātur, ob eamq; causam, omniū Græco-
rū illi erāt virtute, rebusq; gestis præstātis-
simi; & ab omnibus præceptores fortitu-
dinis, rei q; militaris magistri vocabantur.
Scribit Plutarchus, Diogenem Sparta re-
deuntem Athenas, unde veniret, quouē
pergeret interrogatum: venire se respon-
dit à viris, accedere autē ad mulieres: Athe-
nienfium mores effœminatos notans, e-
rant enim hi dictis magis, quàm factis illu-
strioris, atq; ob id à Lacedæmonijs cæte-
risq; Græcis irridebantur. Ex quo Agefi-
laus Spartanorum Rex, glorianti cuidam
Atheniensi altitudine mœniorū suę urbis,
dixit, illis talia cōuenire, quòd mulieribus
alti solerēt muri cōstrui. Sed ad educatio-

*Reipub.
cura in e-
ducandis
ciuib.,
eiusq; ba-
nus efficien-
dis.
Lacedæmo-
niorum e-
ducatio.*

*Muri ciui-
tatū, mu-
lierum cu-
stodia.*

nem redeamus, cui nostris temporibus minus, quàm sit necessarium, diligentiae impenditur. Natus enim puer, non modò à patre disciplina liberali & honesta non imbuatur, sed etiam imperitis quibusque pædagogis datur instituendus. Non pos-

Catonis sum non laudare Catonis in educando
diligentia filio diligentiam: qui uxori puerum lauan-
in educando ti, & falsijs inuoluenti assistere solebat,
do filio. eumque ubi institutioni aptum cognosce-
 ret, ipse ad se acceptum, literis erudiebat. Habebat quidem Chylonem domi suæ Grammaticum, hominem non indoctum, qui pueros erudiebat; sed indignum putabat, filium à seruo obiurgari, aut si tardius didicisset, auricula trahi, & se tantæ institutionis gratiam pædagogo debere. Itaque ipse filium literas, leges, mores docuit; ipse exercuit, non modò iaculo mittendo, pugnandoque in armis, & equitando, sed etiam comminus configendo, tum prætereà natando, algore, æstuq; tolerando. Dicitur etiam historiam, manu sua gravioribus literis cōscripsisse, ut filius domi haberet, unde maiorum res gestas, & Rei pub. regendæ scientiam perdisceret. Præsentem filio, nihil unquàm obscœnum, nihil turpe, nihil iracundum, nihil flagitiosum locutus est, perinde ac si vestales, aut sacerdotes adfuissent. Talis erat Catonis, &
 omnium

omnium ferè Romanorum domestica in
filijs educandis disciplina. Apud Græcos,
erudiendorum adolescentum ludos phi-
losophi aperiebant: quorum disciplinas, *Philosophi
morū magi
stri.*
ad hæc usq; tempora, memoria conseruat
immortalis: ab illis enim eam virtutum
omnium, atq; aded totius mundi scienti-
am, quasi per manus traditam habemus.
Hi verò erant, tam vitæ benè ac beatè du-
cendę, quàm Rerumpub. administranda-
rum magistri. Habet quoq; præsens secu-
lum, more Græcorum antiquorum Aca-
demias, disciplinarum virtutumq; omniū *Academia
virtutum
seminaria.*
quasi seminaria, ad quas iuuenes, tanquā
ad messem bonarum artium commēant,
virtutum disciplinarumq; fructus ex his
reportaturi. Atq; utinam earum magistri,
ad rectè potius viuendum, quàm disputā-
dum erudirent iuuenum ingenia, fortas-
sis enim melius de Rebuspub. atq; aded
de vita & felicitate hominum mererētur:
nec eorū auditores discum audire, quàm
philosophum mallent, ut dicitur. Antios
temporibus philosophantes, primū in
scholis tacere discebant, nunc magis ni-
hil, quàm loqui discunt, proptereaquē ex
his euadunt Oratores elingues, philoso-
phi imprudentes: non enim pectus virtu-
tibus & honestis disciplinis, sed linguas
erudiunt. Vnde à præceptoribus laudan-

tur propter contentionem, vim animi, certamen, non propter modestiam, prudentiam, iustitiam. Scire autem debent Academici, se tenere scholas, non dormitantis huius & oscitantis modò philosophiæ, sed etiam ciuilibis sapientiæ, cuius laus omnis in benè agendo, & rectè sentiēdo cōsistit. Vetus Græcorum Academia, Rerum pub. erat seminariū, ex qua Reges optimi, duces & gubernatōres celeberrimi, tanquam ex equo Troiano prodibant. Alexāder & Scipio, duo præstantissimi Imperatores, in Academijs enutriti fuerunt, prætereo alios innumerabiles. Ciues igitur in Academijs exerceri debent, ad honestè viuendū, & Rempub. gubernandā. Ob idq; Respub. curare debet, ut scholas habeat virtutum omnium tāquam officinas. Bonam igitur in futuro Senatore naturam & institutionem requirimus; si enim illa mala fuerit, nō modò bona à philosophia nō efficietur, sed omnium pessima erit; siquidem humana natura procliuior est ad malum, & cū est artibus philosophiaq; instructa, tum vim maiorem ingeniumq; perspicacius ad malè agendum acquirit. Optimæ scientiæ prauam naturam adeptæ, ipsæ quandoq; deprauantur, & in cōtrariū mutantur, maleq; agendi suggerūt cōsilia. Feritatē. n. in homine malo, augēt

Philosophiæ studium in quo consistat. Alexander & Scipio Academici. Academia rum utilitas.

gitationes perspicacissimæ mētis: propterea subtiles hominum spiritus in ira, videmus cōverti in furorē. Cōcludēdū est igitur, naturā bonā, malā institutionē nactā, insignitē malā fieri: malā quoq; naturā, bona institutione ad res nequissimas & pessimas abuti solere. Bonū .n. in contrario suo positum, pessimū efficitur: nō minus quā bonis seminib; in malo solo satis accidit, mutari enim eorū naturā videmus. Magna vis igitur est in educatione, hac .n. teneri iuuenum animi in utramvis partē flecti ac reflecti solent. Diogenes interrogatus, quomodo quis vitam tranquillam agere possit, respondit, si Deos primū veneretur, hi enim felices, & beatos homines efficiunt; si filios enutriet ad virtutem, hi enim malè educati, summi hostes patribus in senectute sunt; tertio si gratus erga amicos sit. Apollinis enim dictum verum est, hominem ingrātū, toti orbi iniustum & odiosum esse.

*Diogenis
de educa-
tione sen-
tentia.*

Adsit deinde ipsi iuueni puerilis institutio: quæ in orationis proprietate, splendore, & veritate indaganda versatur. Huius tria sunt capita, Grammatica, Dialectica, Rhetorica: tres enim hæ disciplinæ sunt, veluti fores & ostia sapientiæ, ex his dicendi præcepta hauriet, eaq; usu, domestica exercitatione, lecti-

*Puerilis
institutio.*

lectione veterum Poetarum & Oratorum confirmabit. His verò instructus, non hæc iam amplius vulgaria, communia, & contrita cogitabit, sed euolare nitetur, ad maioraq; excurrent. Agnoscere .n. se animus incipiet, veraq; pabula quæret, quibus nutrirî satiariq; cupiet. Est autem animi nō modò pabulū, sed etiā medicina philosophia: hæc ægritudines omnes doloresq; sanat, hæc homini veram felicitatem patefacit: erigimur, ac elatiores præstantioresq; fieri cupimus, ubi à corpore, atq; ab his terrestribus, ad illa supera, & cœlestia animi nostri diuerticula, nos conuertimus. Huius inuestigandæ ratio duplex est, altera in naturæ obscuritate posita, totius uniuersi contemplationi subiecta: altera in vita, & moribus hominum rectè instituendis, Rebus pub. administrandis, & re familiari tuenda. Prioris est Physica, Metaphysica, Mathematica: posterioris, Ethica, Pôlitica, & Oeconomica. Vtriusque Philosophiæ finis sanè non est diuersus. Quemadmodum enim, per contemplationem rerum diuinarum, animus à corpore disiunctus, felix per se & beatus efficitur, ac Dijs similis euadit: sic in actionibus honestis etiam cōtingit, dum ratio satellitio virtutum, honestarumq; actionū stipata, reuocat animū à corporis illecebris, & vitæ turpitudine.

Segre-

Philosophia.

Philosophia studium duplex.

Segregatus autē à corpore, duab.
 his rationibus, Deo similis efficitur, felix-
 que est iure optimo, & beatus. Differūt au-
 tē hoc inter se, quòd is in negotio, ille in
 otio, Deorū similitudinē exprimit. Ex quo *Felicitas*
 duplicem efficiūt felicitatē, publicā & pri- *duplex.*
 uatā. Omnino q̄ in exercēda virtute, & in
 agēdo suā reponunt felicitatem, utiliores
 Rebus pub. commodioresque solent esse.
 Bonum enim quòd communius est, eò me-
 lius & utilius habetur. Eodem modo feli- *Actionis*
 citas, quæ se diffundit in multos, præstan- *& specula*
 tior est habenda, ea, quæ uno capite conti- *tionis cōpa*
 netur. Illud tamen fatendum est, specula- *ratio.*
 tionis priorem ac nobiliorem esse gradū:
 quòd rebus optimè agendis causam & oc-
 casionem præbeat. Dij prætereà nihil agē-
 do, perpetuaq; contēplatione, res omnes
 præuidendo, mouent exēplo suo philoso-
 phos, ut cōtemplationē rerū diuinarū, p-
 ferāt omni humanæ actioni & felicitati.

Quoniā autē Senatoris felicitas, & o-
 mnis scientia sapiētiāq; in agendo consi-
 stit: is enim est, qui rationem rectæ & ho- *Philoso-*
 nestæ vitæ non ignorat: qui priuatarum *phia sena-*
 publicarumque rerum administrationi *toria quæ*
 est conueniens, qui regere cōsilijs urbes, *sit.*
 fundare legibus, emendare iudicijs scit:
 necesse est, ut eam partē philosophiæ cal-
 leat, quæ virtutum & actionum huma-
 narum

86 DE OPTIMO SENATORE
narum præcepta, ciuitatumq; administrā-
darum scientiam, in se continet. Is igitur
locus de moribus ad unguem illi perdi-
scendus est, is illi præstiterit, tam viuendi,
quàm rectè viuendi, consulendiq; sapien-
tiam. Quomodo enim is, vitam virtuti
conuenientem agere potest, qui quid
virtus sit ignorabit? an de iustitia, forti-
tudine, abstinentia, prudentia, non pluri-
ma dicet in Senatu? Quomodo verò sedi-
tiones componet, leges sciscet, si non iu-
stitiæ, prudentiæq; præcepta planè cognò-
uerit? utrūne de bello, pace, fœdere pru-
dens consilium dabit, si quod bellum iu-
stum, quod iniustum, quæ pax honesta, q̃
turpis, quod fœdus sanctum, quod peruer-
sum nesciet? Omnem honesti vim, omnes
virtutes, non vocibus tantum sibi notas,
atque nominibus aurium tenus, in usum
linguæ perceptas, sed mente complexas
tenere debet. Summam autem eorum o-
mniū in Ethicis, Politicis, Oeconomicis-
que libris inclusam habet: ex his quasi the-
sauris depromet, virtutum cognitionem,
Rerumpub. gubernationem, hominum
mores, rei priuatæ administrationem. Hæ
præterea disciplinæ, veram illi de rebus o-
mnibus iudicandis scientiam suppedita-
bunt, & quid in quaq; re honestum, qd cō-
trà turpe sit indicabunt. Neq; solum, quæ
talibus

talibus disciplinis continentur, sed multò magis etiam, quæ tradita antiquitus, dicta & facta præclare sunt, nosse & animo semper agitare debet. Quarum rerum cognitio, nusquam maior & amplior, quàm in annalium historiarumq; monumentis reperitur. Non abs re Tullius historiam, testem temporum, lucem veritatis, vitæ memoriam, magistrā vitæ, nuntiam vetustatis dixit. An fortitudinem, fidem, iustitiā, cōtinentiam, frugalitatem, contemptum doloris ac mortis, melius alij docebunt? quā Cornelij, Valerij, Fabritij, Curij, Decij, Mutij. Quid de nostris dicam? an verò, non summæ virtutis splendor enituit, in Lechis, Piaſtis, Boleslais, Jagelonibus? Eam autem sapientiam, non ex cognatis temporibus, præsentique luce tantum intuebitur, sed omnem posteritatis memoriam, spatium vitæ honestæ, & curriculum præstatiōis nē laudis iudicabit. Inde ciuiliſ sapientiæ præcepta hauriet, virtutū, rerūque fortiter gestarum exēpla imitabitur. Cognoscēda sunt etiam ea omnia, quæ ad usum ciuium, moremq; hominū pertinet, quæ versari solent in consuetudine vitæ, in Repub. in societate ciuili, in sensu hominū cōmuni, in natura & moribus. Tū illæ præclare discipline, Senatoriq; vehemēter necessarię, de legib. instituēdis, de bello, de pace,

*Historiæ
cognitio:*

*Regū Polò
niæ cele
bres fami
liæ.*

*Ciuilis sa
pientia:*

pace, de vectigalibus, de iure ciuiū, de administratione Reipub de disciplina ciuitatis, de naturis hominū, de rationibus his, quibus mentes illorum & incitentur & reprimantur, de virtutibus, de disciplina iuuentutis, de ciuib; instituendis, de conformandis hominum moribus, de dijs immortalibus, de fide. Iura præterea sociorum, fœdera, pactiones, causæ imperij, penitus non sunt ignorandæ. Hęc omnia posita ante oculos hominum esse videmus, collocata in usu quotidiano, in congressione hominum, in foro. Non equum autem esse videtur, ut Senator in consuetudine Reipub. in exemplis, in legibus, in voluntate deniq; ciuium suorum sit hospes. Verè mihi Antonius, Rectorem & publici consilij autorem descripsisse videtur, qui quibus rebus utilitas Reipub. pararetur augereturq; teneret, ijsq; uteretur; tales autem Romæ fuisse ait, Lentulos, Gracchos, Metellos, Scipiones, Lælios. Nostris temporibus, multi veniunt ad petendos honores, & ad Rempub. gubernandam inermes, nulla cognitione rerū, nulla sapientia præditi. Sin aliquis illustrior apparet, is aut unius anni militiæ usum, aut iuris scientiam pragmaticorum, aut diuitias solas, aut domesticam autoritatē, in Senatum secum adfert; bonarum verò & ho-

& honestarum artium scientiam, virtutumq; cognitionem non norunt. Neque erit mihi perfecta laude dignus Senator, qui non benè sentire, recteq; facere, & sci- at, & velit. Huius non fuerit decorum, in le- ges iurare cuiusquam: summæ sapientiæ enim veluti candidatum ager, siquidem erit tum vitæ, tum consilij laude perfectus: id erit illi iustum, æquum, sapiens, lauda- bile, quod à virtute, legibus, veraq; ratione profectum esse putabit. Omnis enim sapi- entia, ex rerum cognitione efflorescat ne- cesse est, quam nisi homo ex magnarum rerum artiumq; scientia fuerit cōsecutus, nihil unquam dignum, non Senatore mo- dō, sed ne homine quidem cogitarit, dixe- rit, fecerit. Magna pars etiam prudentiæ *Peregrina* Senatoriæ consistit, in cognoscendis va- *tio.* riorum populorum moribus, & consuetu- dinibus: quarum rerum scientia, peregri- nando acquiritur, sicut scribit Homerus de Vlyssē:

Dic mihi Musa virū, capta post tēpora Troiæ

Qui mores hominum multorū vidit & urbes.

Observandum est autem in peregrina- *Quæ in pe-* tione, ut mores externorum & consuetu- *regregratio* dines honestas cognoscamus, turpes & *ne obser-* iniquas fugiamus. Videndum prætereà a- *uand.* pud exteros, quæ leges, quæ iurisdictio, quæ libertas, quod genus viuendi, quæ di-

G

disciplina

disciplina militaris, quæ civilis, quæ domestica; qui situs regionis, quæ ciuitatû structuræ, quæ prælidia, quæ munitiones. Virtutes etiam principis cuiusq; cognoscendæ sunt, populi in eum voluntas, Senatus prudentia, iudiciorum forma, natura & ingenium populi, quib. maximè virtutibus se oblectet, quib. abundet vitij, quæ inter eos aut docti, aut sapientes, aut milites, aut imperatores inueniantur. Multa alia, quæ sagaci rectè possunt inuestigari iudicio, querenda sunt, & nobiscum auferenda; ut si fortè usus earum rerum in patria necessarius videatur, is obseruetur & retineatur. Cauendum est autem, in nouis & externis consuetudinibus inferendis, ne ciues efficiamus rerum nouarum cupidos, ne molles, & effœminatos, ne auitæ virtutis, morum, legumque negligentes. Est enim plebis natura, nouitatum appetens: quæ si perniciosæ sunt, Respub. vehementer affligunt. Quæ igitur aut honesta sunt, aut naturæ ciuium consentanea, aut Reipub. utilia, aut terræ cæloque huic, in quo uiuimus, minimè contraria, ab externis sunt recipienda: talis enim, & non alia peregrinitas est laudanda. Multi peregrinatione se delectarunt, Nestor, Menelaus,

Osiri. Alexander magnus. Præclarum illud Osiris Aegyptiorum Regis, ut testatur Dioscorus Siculus, in sepulchro scriptum: *Osiris*

Iris Rex sum, Saturni antiquior filius, quī
 nullum orbis locum reliqui, quem non
 attigerim, discens ea omnia, quæ generi
 humano utilia sunt & necessaria. Si autem
 ea facultate peregrinandi carebit, leget Hi-
 storicos, Geographos, Cosmographos, *Geographi*
 curabitque ne in vita sua, nihil cogno- *& Cosmo*
 scendo puerum agat. Eius etiam partis *graphi.*
 philosophiæ, quæ in obscuritate naturæ
 indaganda versatur, planè non rudem *Philoso-*
 eum esse volumus, sed paucis; nam omni- *phia natu-*
 no haud placet. In hac enim occupatio- *ralis.*
 ne vitæ, licere puto illi aliquid nescire. In-
 finitus & immensus est sapientiæ cam-
 pus, proptereaq; partitio scientiarum fa-
 cta est, quod singuli in uniuerso genere,
 non potuerunt excellere. Rerum etiam *Impossi-*
 cognoscendarum, cum sit triplex condi- *le est unū*
 tio, utilis, iucunda, & honesta: iucundorum *omnia sci-*
 & honestorum cognitio, non tam est ad *re.*
 Rempub. regendam necessaria, quam a-
 mœna & dulcis: ut si quando feriatuſ à
 publicis negocijs fuerit animus, à rostris, à
 curia, habeat quod se recipiat, recreet, col-
 ligat, molliter recubando, & delicatè quie-
 scendo. Neque possumus ire inficias, phi-
 losophiæ huius in Republi. maximas u-
 tilitates esse, potissimum verò, si cultores
 eius vitam ciuilem adament, Repu. cōspe-
 ctuq; ciuiū, nō autem solitudine rectisq;

priuatis gaudeant. Qui si valetudine, aut
 alia re quapiam impediuntur, vel se minus
 idoneos, ad Reipub. munia obeunda esse
 iudicarint, tum verò vitam illis, naturæ
 eorum cōuenientem agere permittimus,
 eosq; unguento in caput effuso, & lana co-
 ronatos, ad subsellia, scholas, gymnasiaq;
 dimittimus. Huiusmodi philosophandi
 ratio, tametsi priuata est, magnos tamen
 Reipub. fructus adferre consuevit. Neque
 enim isti solum philosophi probandi sunt,
 qui regendæ Reipub. scientiam norunt,
 verum etiam illi, qui sapientiæ suæ monu-
 menta, literis nunquā intermorituris con-
 secrant, vel alios, suis ad virtutem, & Rei-
 pub. gubernationem præceptis instruunt;
 siquidem eorum ex libris & sermonibus
 ea depromimus, quæ ad leges, mores, vi-
 tam beatam, Reiquepub. gubernationem
 pertinent: adeoq; de nobis merentur, ut
 otium suum ad nostrum negotium con-
 ferre videantur. Talium in numero fuerunt
 Theophrastus, Heraclides Ponticus, Di-
 cæarchus, Socrates, Pythagoras. Dicæar-
 chi philosophi de Repub. librū, Spartiatæ
 quotannis recitandum publicè decreue-
 rant, utq; iuuenes eum auditum conueni-
 rent statuerant. Philosophiæ autem præ-
 ceptis, ad animum excolendum, virtutes-
 que cognoscendas, non ad contentiones
 dispu-

*Philoso-
phi priua-
ti quomo-
do utiles
Reipub.*

*In philoso-
phādo qua
cauenda.*

disputationesq; utendum est: maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, cō-
 certationesq; nō dignæ mihi philosophia videntur. Stultum eum esse puto, qui virtutem & philosophiam, esse verba credit: constantia, fides, probitas, vera est philosophia, cæteræ scientiæ non virtutes, sed philosophiæ virtutum instrumenta & ornāmēta sunt. Neque sectarum varietate, distrahendum animum censeo. Epicurus ex tuis hortis, vel potius ex animo est exterminandus. Ea enim sapientia, quæ suscepit patrocini-
 um voluptatis, procul esse debet ab eo viro, quem quærimus, & quem publici Consilij, gubernandæq; Reipub. ducem esse volumus. Stoicos non improbo, dimittē-
 dos tamen censeo, nostro enim Senatori non satis placebunt: quòd eos omnes, qui sapientes non sunt, uti Tullius dicit, seruos, latrones, hostes, barbaros, insanos esse dicunt; nec verò consentiunt aliquem inueniri posse sapientem. Est autem omnino absurdum, eum in Senatum cooptare, cui nemo illorum, qui adsunt, sapiens, nemo ciuis, nemo liber esse videatur. Inter Stoicos & Peripateticos nonnullæ quandoq; de summo bono oboriuntur contē-
 tiones: Peripateticis tamen adhærendum est, hi sunt enim veriores morum & virtutum magistri, ex eorumque familia, o-

*Que vera
philoso-
phia.*

Epicurei.

Stoici.

*Peripate-
tici.*

94 DE OPTIMO SENATORE
ptimi perfectiq; ciues, Imperatores, Reges, Philosophi, tanquàm ex equo Troiano proueniunt.

Eloquētia. Hanc autem rerum magnarum, atque artium scientiam, illustrabit in Senatore eloquentia: quæ est ornamentum sapientiq;. Hac nisi præditus erit, intelligimus omnia in Senatore, etiam si summa fuerint, exilia fore. Ornata & sapienti oratione, nō solum ipsius dignitas, sed & priuatorū multorum, & uniuersæ Reipub. salus defenditur: per eam concitati animi sedantur, sedati concitantur, sæpeq; oratio efficit, quod ferrum hostile nequit efficere. Quæcūq; igitur Senator dicturus est, prudenter, cōpositè, ornatè, & memoriter dicat, cum quadā etiam actionis dignitate. Proxima eloquentiæ est, iuris ciuilis cognitio: cuius finis est, iusta in rebus omnibus æqualitatis conseruatio. Quis enim prudentius causas & controuersias decidet, quis ciuium seditiones melius cōponet, quis Reipub. leges, populi consuetudinem, libertatem, mores sapiētius defendet, quàm iuris legumq; peritus? verū est certè quod dicitur, Iurisconsulti domum, oraculum esse ciuitatis. Hunc Antonius, legū & consuetudinū Reipub. qua priuati utuntur, & ad respondendū, & ad agendū, & ad cauendū, cognitione iubet excellere.

Iurisprudentia.

lere. Non autē caufidicum, neq; proclama-
torem, aut rabulam Senatorem effe volu-
mus: hoc enim hominum genus infimum
eft, & mercedula adductum, miniſtrum ſe
præbet falſitatis & iniuſtitiae, ſimulq; lin-
guam & animum contrā iuſtitiam inſtru-
ctum & armatum gerit; difficile autē eſt,
eum iuſtitiae & veritatis amanti eſſe, qui
linguam quæſtui proſtituit. Senatoris igitur
officium ſit, innocentiam iudiciorum
fraude liberare, contrā malos & nefarios
ciues, voluntarium ſe accuſatorem exhibere,
bonos defendere & adiuuare, non
mercede ad id prouocante, ſed iuſtitiae, a-
micitiae q; dignitate: quod multos nobiliſ-
ſimos & grauiffimos Senatores, Romę fa-
ctiſſe legimus. Sed ad ciuilem diſciplinā
progrediamur, nosq; ad munus, pēſumq;
propoſitum reuocemus.

Ciuilis diſciplina, nihil aliud eſt, quàm *Ciuilis diſci-*
vitæ noſtræ, ciuitatisq; benè & iuſtè gu- *ſciplina.*
bernandæ ſcientia. Vir enim ciuilis, à phi- *Vir ciuilis.*
loſophis appellari ſolet is, qui facultate,
& virtute inſtructus eſt, ad ciuilitè impe-
randum, uti Regius, qui ad regendum: in-
terdum etiam ad leges condendas, & vitā
honeſtè ducendam. Finis ciuilis diſcipline
eſt, bonum ciuitatis, ſcilicet ipſum iuſtum:
id autem eſt, publica utilitas. Plato in ſua
ciuitate duplices inſtituit diſciplinas, al-

*Ciuiilis di-
sciplina
duplex.
Musica.*

*Gymnasti-
ca, eiúsque
species.*

*Corporis
& animi
exercita-
tio coniun-
genda.*

teras quæ corporis, alteras quæ animi vi-
res exercerent. Animorum disciplinam,
Musicam esse dicit, corporis verò Gymna-
sticam. Per musicæ harmoniã, animi quẽ-
dam concentum & consensum, ac quasi
concordiam intelligit : ubi actiones om-
nes virtutibus, & hæc itidem illis conso-
nant. Huiusmodi verò cognationem in
homine efficiunt, leges & philosophia: per
hæc enim duo, quid honestum, quid tur-
pe, quid iustum, quid iniustum, quid deli-
gendum, & fugiendum sit, cognoscitur:
quomodo prætereà amicis, parètibus, ma-
gistratibus obtemperandum. Per Gymna-
sticam corporis exercitationes intelligit,
hac enim robur, & fortitudo corporis, au-
getur in homine. Consistit autem hoc in
saltatione, cursibus, lucta, venationibus, in
equitando & iaculando, & ut dextra per-
æquè ac sinistra valeamus, quarum vires,
nutricum educatio diuersas in nobis effi-
cit. Ad summum, militares omnes hone-
stæq; corporis exercitationes, sub Gym-
nastica continentur. Nihil profectò, magis
necessarium est cuiq; viro, maximè verò
ciuili & Senatorio, quàm corporis & ani-
mi exercitationes inuicem coniungere,
atque fortitudinem cum temperantia cõ-
sociare: ut scilicet per illam alta petat, per
hanc non despiciat humilia, & utraque ex
parte

parte nihil unquam nimis aut audeat, aut metuat. Est enim necesse, ut per fortitudinem, publicas priuatasq; propulses iniurias: per temperantiam, continere ab inferenda iniuria: per illam ad honesta voceris; per hanc cohibere à turpibus. Ad hæc Musica & Gymnastica (ut Platonice dicam) summa adferunt adiumenta: siquidem per illam temperantia, & cæteræ virtutes, per hanc fortitudo corporis & animi comparatur. Consocianda verò sunt hæc inuicem propterea duo; sola namque Gymnastica, parit ferocitatem, Musica sola, mollem & effœminatū animum: utraq; generant & producant in homine, perfectionem virtutis. Hac igitur ratione futurus Senator se exercebit, nam & consilio in pace, & in bello fortitudine valebit: ad hæc enim duo, illum patria, Resq; publica genuit. Præclarum illud, & ad memoriæ famam propagandum erat Romanorum institutum: apud quos nobiles & generosi ciues, in his potissimū duobus, liberos suos excellere volebant: ut scilicet domi boni Senatores, foris fortes essent imperatores. Proptereaq; nulla Respub. fuit, quæ tot imperatores & Senatores, unis inclusos mœnibus simul haberet. Ex quo Cineas Pyrrhi legatus, Senatū Romanum, multorum Regum sibi confessum videri

Belli & pacis artes Senatori cognoscenda.

Romanorum studia.

Morati, & dixit. Ad ciuilem disciplinā pertinere pu-
obedientes tāt aliqui, ciues in Repu. bonos & mora-
ciues quo- tos efficere: non enim ciuibus præscriben-
modo effi- dus est imperandi solūm, sed etiam paren-
ciantur. di modus, nec verò ut obtemperent tan-
 tūm obediātq; magistratibus; sed etiam
 ut eos colant & diligant efficere. Quæ res,
 quoniam legib. sancendis efficitur, danda
 est opera Senatori, ut in ea parte, legislatō
 rem peritū & doctum agat. Primus enim
 gradus ad virtutem & honestatem est le-
 gibus & magistratib. obedire: leges enim
 in Repub. nihil aliud sunt, quā in certas
 regulas conscripta virtus, & ratio viuendi.
 Theopompus Rex Spartanorum, cū illi
 dictum esset, Rempub. Lacedæmoniorū
 propterea rebus secūdis florere, quòd Re-
 ges haberet, qui rectè imperare scirent, mi-
 nimè respondit, sed quòd ciues scirent o-
 ptimè parère. Disciplinæ Lacōnum inter
 cæteras h. præcipuæ, uti refert Plutarch.
 fuerūt: magistratibus ligibusq; parère: la-
 borem omnem fortiter ferre: pugnando
 scire, vel vincere, vel mori. Erant in omni
 ferè Græcia, communes istæ disciplinæ ci-
 uiles, in quibus iuuenes se exercere sole-
 bant: ut his instructi, tam in bello patriam
 defendere, quā in pace regere, & in ocio
 vitam honestè degere scirent: literæ, palæ-
 stra, musica, pictura, ars nandi; harum im-
 periti

*Leges quid
sint.*

*Disciplina
Lacōnum.*

*Græcorum
disciplina.*

periti irridebantur, dum neq; natare, neq;
literas scire diceretur. Thebanus quidam
interrogatus, quomodo conseruari possit
status ois Reipub. respōdit, obseruatione
iustitiæ; & ante omnia, si est disciplina in-
ter iuuenes, nō est auaritia inter senes. Ma-
gna vis certè est ciuilis disciplinæ in Re-
pub. per hanc enim cīnes, ad omne genus
virtutum apti & idonei redduntur.

*Utilitas in
Repub. ci-
uilis disci-
plinæ.*

Non prætereūdum illud est etiam, plu-
rimos nullis, aut sanè perexiguīs imbutos
artibus, nulla literarū tinctōs scientia, nul-
lo philosophiæ studio gustato, ac ne audito
quidem, videri prudentes, bonos, iustos,
fortes, ac in Rep. magistratus, ciuiliaq; ne-
gotia, summa cū dignitate administrātes.
Quod cū ita sit, disciplinā ciuilem aliā for-
tassis aliquis, eorū exemplo à me requireret,
Philosophiā, & alia, quæ antea dixi, reijci-
et, non ingenij ætatisq; suæ perceptionem
horum esse putans, vulgatū illud medico-
rum commemorabit, artem longam, vitā
breuem esse. Platonem etiam dicet, felicē
eum appellare solere, cui in ipsa senectute,
vel potius ipso vitæ decliuio datum sit, ve-
ras nosse de sapientia, rebusq; omnibus
opinionēs. Experimur enim meliores,
prudentioresque nos, tempus diemq; fa-
cere. Magna res est fateor sapiētia, quodq;
magis dolendū est, ad eam acquirendam
sentimus

sentimus plurima nobis, vitæ nostræ fragilitatem, adferre impedimenta. Multi enim vix dum medium curriculum vitæ prætergressi, aut ne aggressi quidem, Parcarum fatali lanificio absumuntur. Nonnulli corporis magis, quàm animi seruientes officijs, vitam sapientiæ duram & asperam, tanquam Scyllam & Charybdim, fugiunt. Quid dicam de his, quos inuita Minerva nihil unquàm dignum philosophia, facere, sentireq; permittit? Quæ omnia tamen si nobis philosophiæ, veræq; sapientiæ percipiendæ, spem quodammodò præcidant: non tamen abiecto prorsus animo & consternato, nos reddere debêt. Vitam felicem non lōgitudine temporis, dierumque numerus facit, sed virtus: qua si carueris, etiam si Nestoris annos, aut Phœnicis ætatem, quod dicitur, superaueris, vitam tamen miseram, breuem, ac infelicem egeris. Quid enim interest, mori iuuenem te: si post mortem hanc, virtus tibi vitæ dabit initium? Silenus Poëta, captus à prædonibus, ac ad Midam Regem adductus, cū ad se redimēdum pecuniā careret, à Rege petijt, ut se liberum faceret, daturum se munus illi cupiens, omni auro & argento carius. Hoc autem duobus versiculis, non magis verè, quàm festiuè expressit, maximum munus inquitens homini à Deo, nō nasci,

*Vitæ humane
miseræ condi-
tio.*

nasce, proximum, citò mori: quod ubi multis argumentis comprobasset, Rex eum liberum dimisit, simulq; donauit. Quæ enim vita potior est habenda, hæc ne caduca, misera, & fragilis; an verò illa beata, felix, & æterna, cuius nobis certam possessionem, vera virtus comparare solet? Viui-mus propterea ut moriamur: cur non potius morimur ut viuamus? Vitam felicem virtus tibi largita est: mori ergo felix. Summo igitur studio virtuti nauanda est opera, cuius altrix nutrixq; est philosophia: aut enim per eam euademus in summum, aut certè multos infra nos videbimus. Honestum erit, si nullatenus poterimus in primis, at certè in secundis, vel tertijs consistere: fuerimus hoc modo apud eos primi, qui nobis inferiores erunt. In rebus præstantibus, uti ait Tullius, magna ea putantur, quæ sunt optimis proxima. Neque enim si Achillis gloriam in re militari, quis consequi non potest, Aiæcis aut Diomedis laudè aspernabitur: aut si quis Platonem, Lycurgum, Solonem, attingere nequit, propterea in indoctis numerandus erit.

Multi inueniuntur, uti dixi, qui sapientiæ possessionem, & Reipub. administrandæ scientiam nacti sunt, non ex philosophorum libris ullis, sed ex institutis maiorum,

*Vulgaris
et quoti-
diana sapi-
entia.*

rum, exemplis, consuetudine, experientia, paternâ domesticaq; disciplina, legib. moribus, & ex quadâ naturæ sagacitate, quâ parumper exornarunt honesta liberaliq; educatione. Talium in omnibus Rebus pub. exempla plurima reperiri solêt: quorum disciplina ciuilis, est forum: magister autem, usus, leges, instituta Reipublicæ, mosq; maiorû. Demades prudens ille vir, & optimè versatus in Republica. cùm aliquando interrogaretur, quem in sapientia quærenda præceptorem habuisset? tribunal respondit Atheniensium: existimabar enim forum, & in rebus agendis experientiam, quauis institutione philosophorum potiorû esse. Neq; antiqui Romani, iustam illam & pulchram Reipub. formâ, è philosophorum libris magis, quàm è suo ingenio deprôptam, posteris reliquerunt. Quid dicam de maioribus nostris, qui nō multum dissimilem Romanæ, nobis quoque Rempub. condiderunt? aberant tum à Polonis longè Platonis, Lycurgi, Solonis, Aristotelis, summorumq; Philosophorum & legislatorum disciplinæ, sola virtute res illorum creuit, quam non è libris, sed à seipsis petebant. Hæc sapientia fuit illis, virtuti obsequi, nihilq; contrâ hanc, nec facere, nec sentire. Itaque Regibus & Senatu, non ad lites cōponendas, non ad

conten-

*Forum &
experien-
tiæ.*

*Vetus Polo-
norû Res-
pub.*

cōtentiones iudiciaq; dirimēda utebātur: sed ut ex his virtutis exēplū, & regulā caperent, eosq; duces in bellū, pro salute patriæ tuenda sequerentur.

Vetus illud sæculum, quod à Poëtis aureum vocatur, foelicissimum per se genus hominum & sapientissimum, producere solebat: nec immeritò quidē: in illis enim primordiis, & rudimentis vitæ humanæ, virtute sola regnāte, nulla fuit hominibus vitiorū scelerumq; cognita lues. amabant vitam rectam, iustam, simplicem, cui à natura cognata est, virtus & ratio. Itaq; naturę suę stimulis, & ad virtutē honestatēq; impellebātur, & vitia fugiebāt, quæ facile quoddam erant incognita, fugere poterant. de hac præclarè Nasō ætate scribit:

*Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo,
Spōte sua, sine lege, fidē rectūq; colebat: (mebat
Pœna metūq; aberant, nec supplex turba ti-
ludicis ora sui, sed erāt sine iudice tuti.*

At postquā senescere, & quasi ad occa *Sacula de-*
sum declinare Sol ille veræ virtutis, vitio- *prauata.*
rumq; tenebris obscurari cœpit, tum mox hominum ingenia quoq; ad res malas, plabi, vitia satius nosse, quā virtutes male, illis se oblectare, has fugere cœperunt: exinde quisq; contrā virtutem se armare, alteri nocere, sceleratè viuere, ratione ad res malas abuti, pulchrum & honestū putabat. & ut idem:

Proci-

Protinus irrupit, venæ peioris in æuam

Omne nefas, fugere pudor, verumq; fidesq;

In quorum subière locum, fraudesq; doliq;

Insidiaq; et vis, et amor sceleratus habedi.

Atqui certè scelerum hic gurgēs & vorago, absorpsisset penè humanum genus, nisi naturæ rationisq; vis, ex tanta clade quasi receptui canens, in paucorum hominum præsidium se recepisset. Pauci igitur hi, primùm quidem vitijs indicto bello, mortales omnes, pecudum quasi more viuentes, ad humanitatem verbis pellexerunt, eorumq; officia, virtutes, dignitatem non dicendo solùm, sed scribendo etiam illustrarunt. Vnde leges emanarunt in ciuitatibus, vitæ benè trāsfigendæ magistræ: quod. n. quisq; bonum, iustū, rectum, honestum, vel agendo, vel intelligendo animaduertit: id obseruatum ne periret, libris custodiuit, qui sint immortalitatis, æternæq; memorię vindices. Hinc nata virtutum præcepta, de moribusq; & officijs hominum, plurima sunt conscripta volumina. Subsecuti sunt alij, qui non hominum mores & officia solùm, sed ipsius uniuerse naturam perscrutari sunt. Hæc verò naturæ humanæ, mundi; totius cōsideratio, uno nomine à Græcis Sophia vocabatur, eius autem indagatores Sophi, ac deinde quasi superbum perosi nomen, Pythagorę exemplo,

*Qui aurea
seculare-
stiterunt.*

Philosofia.

exemplo, philosophi dici cœperunt. Hoc igitur modo rationis naturæq; humanæ lumen, quod vitiorum tenebris obscuratum & obnubilatum erat, eluxit: eamque nobis rerum diuinarum & humanarum cognitionem, quæ Philosophia vocatur, detexit: cuius beneficio, mortales virtutē antiquam, simplicitatem, innocentiam, felicitatem amissam recuperarunt. Quotus enim quisque erat, qui honestè viuere, vitij repugnare, virtutes nosse volebat, is Philosophorum libris & sermonibus sese tradebat erudiendum, quasi planè diffidens naturæ ingenioq; suo, malarum rerum sciētia, pessima educatione, umbris, desidia, languore, delicijs, ocio, opinionibus, maloq; more imbuto & infecto. Philosophia igitur, aureum illud seculum restituit, & antiquam hominum conditionem, naturam, felicitatemq; recuperauit. Ab ea quicunq; veteris aureæq; humanitatis, virtutum, atq; honestè viuendi præcepta percipiunt, non ciuiles & prudentes illi tantum, sed felicissimi etiam, vereque beatissimi efficiuntur. Qui verò sine ulla Philosophiæ, disciplinarumq; cognitione prudentes sunt, duplici via id consequi solent. Aut enim natura diuina præditi sunt, cuius munere omnia ipsi per se cōprehendunt, prouident, intelligunt; uti an-

*Philosophia aurei
seculi vin-
dex.*

*Qui sine
philosophia sapiē-
tes.*

H antiquis

106 DE OPTIMO SENATORE
tiquis tēporibus apud Græcos, Theseus
& Cecrops; apud Latinos, Romulus &
Numa fuerunt: hi enim ad Respub. guber-
nandas, non ullam Philosophorum doctri-
nam, sed ingenium à Musis cœlestibus in-
struētum attulerunt. Aut experientia forē
si docti, cautionibusq; ciuilibus imbuti,
ad Rempub. accedunt. Qui quidem si viri
boni sunt, legibusq; in Repub. constitutis
omnia moderantur, laudādi sunt, licet im-
perfectam, multisq; periculis & mutatio-
nibus obnoxiam, habeant prudentiam:
sin mali, maximè sunt vituperandi, nihil e-
nim his flagitiosius, nihil detestabilius,
nihil perniciosius in Repub. fieri solet. Ve-
rissimè Mitio apud Comicū dixit, Homi-
ne imperito nihil quidquam iniustius esse:
hic enim quoniam iusta gubernandi præ-
cepta nescit, & unius fori experientiam,
summam esse ciuilis disciplinæ sapiēti-
am existimat; tumultibus, seditiōibus, tur-
bis, Remp. implet, nec scit quibus modis
aut rationibus, qua arte, quoque consilio,
talibus malis occurrat, ad hæc enim extir-
panda, neq; consilij locum habet, neq; au-
xilij copiam: quas quidem duas res illi, i-
gnorātia rerū omniū malarū, vitiorūq; ma-
ter adimit. Cū igitur sola natura duce bo-
ni, felices, prudētes, fieri non possumus, a-
nimum enim corporis onere prægraua-

*Ignorātia
vitiorum
parens.*

tum,

tum, malarumq; rerum scientia imbutum gerimus, ac ætatem huiusmodi viuimus, quæ non amplius vi sua, uti antiquis temporibus, bonorum virorum copiam producat: omnino inuestiganda sunt nobis consilia, quibus animum corporis illecebris irretitum, à vitijs, atque ab hac præsentis temporis colluuiione, ad illam antiquam, diuinam, vereq; humanam vitam reuocemus. Id autem fecerimus, artis & exercitationis beneficio, quorum alterum labor nobis, alterum Philosophia suppeditat. Omnes humanas diuinasp^{Philosofia.}q; res, omniũ artium scientiam, omnẽ virtutum cognitionẽ, Rerũ pub. administrationem, omnia denique quæ cœlo terraque continentur, unius nomen Philosophiæ possidet. Hæc animũ in corpore, tâquàm ergastulo religatum, ab omni cupiditate liberum reddit, rectè viuendi, imperandi, regendi, consilia sufficit. Huius ergo præceptis, institutisque futurus Senator instructus, non amplius inclusus, atque abditus lateat in occulto, non solitarium agat, non solus forum, templa, porticus obbeat, nō faciem oculosq; hominũ fugiat, non ignauiam suam, tenebrarum ac parietũ cultodijs tegat: sed in multitudine, conspectuq; ciuiũ versetur, cõmunemq; societatem hominũ tuendã & ornandã suscipi

*Solitarius
Senator
non fit.*

at. Nullius unquam virtus, ingenium, prudentia, priuatis inclusa parietibus, illustris esse potest: prodeat necesse est, & in arenam descendat. nec magis priuati ciuis sapientia utilis est, quam esse solent auari hominis, in terram defossi thesauri, perinde enim iuuant, ac si non possideantur. Quid autem fieri tam magnum, aut tam illustre potest esse, quam virtutem cuiusq; non latere in tenebris, nec obscuram esse, sed in facie hominum, in oculis ciuitatis, atque in auribus praestantissimorum ciuium esse positam? Qua quisq; vita, sapientia, prudentia sit, haud facile cognosci potest, nisi periculum fecerint homines. Sicut enim Athletam arena, cursus equum; ita Senatorem qualis sit, res gestae indicant.

Dictum satis esse puto de Senatoris disciplina, per quam beatus & felix, atq; ad Rempub. iuste administrandam idoneus, euadere possit. Cum enim duce sola natura, ea felicitas & sapientia non potest acquiri, tribuendum id est studio & exercitationi: discendum etiam est, atq; tam diu discendum, quam diu nesciamus, vel, ut pulchrè Seneca, quam diu viuamus, & quam diu nos, quatum profecerimus, non poeniteat. Nos autem in Virtutibus profecisse, certissimum illud erit argumentum, si cupiditates & affectiones in nobis, virtutis

tutis rationisq; lumē oppresserit: si etiam *signa vir-*
inter homines, iustè, prudenter, tempera- *tute præ-*
tè, non tanquàm homines, sed quàs Dij *diri homi-*
vixerimus. Sed ad formam legendi Sena- *nis.*
toris nostra properet oratio; volumus e-
nim in ea maximè seruari decus & æqui-
tatem.

Inter omnia, quæ Rempub. eiusq; feli-
citatem conseruant, nihil est utilius, nihil *Electio Se-*
præstantius, quàm viros ad magistratus ge- *natōis.*
rendos eligere, summa prudentia, sapien-
tia, & virtute præditos; quiq; ad honores
obtinendos, non potentia, non vi, nō am-
bitione, non largitionibus, sed lege, virtu-
te, modestia, dignitate, sibi parèt aditum.
Summa res est in omni Repub. magistra-
tus, hunc enim gerentes, viri in primis bo-
ni, sapientes, clari, censentur ab omnibus
& appellantur. Est namq; magistratus, o-
ptimorum ciuium, quasi virtutis autora-
mentum, quod illis persolui solet, propter
eorum in Rempub. merita, summasq; vir-
tutes. Est igitur boni ciuis, boniq; viri, in *Magistra-*
adeundo magistratu, Reipub. salutem & *tus præ-*
dignitatem, priorem sua dominatione, & *miū virtu-*
domesticis commodis habere. Non imi- *tis.*
tādi sunt Senatores illi Romani, Sylla, Cin-
na, Carbo, Marius, Pompeius, Cæsar, &
multi alij: quorū ambitiones, seditiones,
factiones, bellum ciuile ad extremum in-

Officium
boni ciuis
in adeūdo
magistra-
tu quod.

teritus Reipub. consecutus est. Nolebant illi in patria æquo iure viuere, priuatæ gloriæ fructus, Reipub. utilitati & tranquillitati præponentes. Scribit de Cæsare & Põpeio Lucanus:

— *Impatiensq; loci fortuna secundi.*

Nec quenquam iam ferre potest, Cæsaræ priorem;

Pompeiusq; parem. —

*Ambitus
pæna.
Ambitio
quid.*

*Largitio
corrupte-
la magi-
stratuum.*

*Auaritia
qua mala
inducit in
Reipub.*

Legibus itaq; in benè cõstituta Repub. impotens hæc honorum cupiditas est refrenanda: quod & Romanos florente Reipub. fecisse legimus: ambitus enim reos exilio mulctabant. Ambitionem verò eã reprehendo, quæ contrà leges & honestatē, vel vi, vel largitionibus, vel alia quapiã inhonesta ratione, quosuis oppugnat honores. Solent pleriq; virtuti suæ diffisi, magistratum, & summos honores, largitionibus consequi, qua peste nihil flagitiosius, nihil perniciosius in Republica solet esse. Qui id faciunt, hi præ diuitijs virtutem & honestatem spernunt, neq; putant aut honori, aut virtuti locum ullum esse, nisi ubi affluant opes: proptereaq; priuatæ, nō publicæ rei curandæ incumbunt, quòd sciūt diuitijs, omnes honores & dignitates, nō autem virtuti tribui. Ex quo efficitur, ut in ea Repu. dominetur auaritia, & ingēs habēdi cupiditas, ex qua luxus, doli, fraudes,

ini-

inimicitia, contemptus Deorum, legum, magistratuum nascuntur. Id quisq; amplecti solet, quod utile, non quod honestum est, in quo acquirendo, cum nullum virtutis praemium videt esse, fraude, dolis, potentia, inferiores oppugnare conatur, sicq; tenuiores in Repub. oppressi, misere viuunt, & diuitibus seruiunt, non tam virtute, quam potentia, luxu, fraude, dolis praestantioribus. Hi priuatam utilitatem, virtuti & honestati praefereunt, omnes leges, libertatem, iura, iustitiam deniq; ipsam vendunt, auctionantur, prostituunt. Iugurtha talium Senatorum copia, urbem Romam aliquando abundantem cum vidisset, exclamando dixisse fertur: O venalem urbem, & citò perituram, si emptorem inuenerit. Lacedaemonijs de diuturnitate Reipub. consulentibus, ab Apolline responsum est, Spartam nulla alia re nisi auaritia perituram; hanc fatalem praedictionem ut euitarèt, omnem auri, argenti, ærisq; usum ex ciuitate sua eiecerunt, atq; ferream quandam, & quæ impediret magis, quam possidentium caperet animos, commerciorum gratia, pecuniam instituerunt. Quare cauedum est in omni Repub. ne diuitijs plus, quam virtuti seruiant honores, utq; hi puniantur, qui virtutem pecunijs oppugnare conantur. Compendiaria est hæc

*Auaritia
perniciēs
Reipub.*

*Magistratus
virtuti
nō diuitijs
seruire debent.*

Diuitiarū nimia cupiditas, ciues & Rē pub. corrumpit. ad Rempub. citò perituram via, in qua maior diuitiarum, quàm virtutis habetur ratio: ciues enim auaritię, non virtuti studebunt, ac ad cumulandas opes totos se penitus conuertent, quæ illos effæminatos, fraudulentos, alienorū appetentes, luxuriosos, & omnibus vitijs diffluentes, efficiunt. Prostrata iacebit virtus, contemnet Sacerdos pietatem, Miles arma, Senator prudentiam, fidem, diligentiam, Populus disciplinam ciuilem: quibus neglectis, regnabit audacia, vis, iniustitia, luxus, omniumq; vitiorum sentina barbaries. Modus igitur & forma magistratus eligēdi tenenda est, hoc enim pacto virorum bonorum in Rep. delectus, virtutisq; ratio maxima habebitur. Ac minores quidem magistratus in Repu. qua ratione & modo sint procurandi, non videtur huius esse loci disputatio: id enim valere debet, quod leges, cōmunisq; omnium usus, & consuetudo, obseruādum recipit, Ex omnibus autem magistratibus, quoniam is digniorem locum obtinet in Repub. qui vocatur Senatorum; in eo namq; tanquam cardine, omnium consiliorum summa, salusq; Reipub. vertitur: omnino in eo deligendo, magna debet adhiberi cura & diligentia. Malos enim quæuis Respub. nacta Senatores, pessimè administrabitur, nec ullum in

ea vestigium æquitatis, iustitiæ, religionis
 apparebit: fraus, dolus, iniustitia, Deorum
 neglectus, in principibus illis regnans, fa-
 cile cæteros imitatione sua corrumpet.
 Eorum vitijs qui præsunt, Respub. ple-
 rumq; mutari solent, unde Monarchiam
 in Tyrannidem, Aristocratiam in Oligar-
 chiam, Democratiam in Ochlocratiam,
 conuerti videmus. In creandis igitur Se-
 natoribus, hæc tria potissimum obserua-
 da sunt, ex quib. scilicet, à quibus, & quo
 modò eligi debeant. Primæ quæstioni, uti
 ego credo, nos iam satisfecisse videmur,
 cum ex ciuibus Senatores eligendos esse
 diximus: qui locus paulò ante à nobis est
 pertractatus. A quibus verò Senatores e-
 ligendi sint, & quomodò, dicendum est.
 In qua disputatione, reuocandas nobis pu-
 tauimus & commemorandas, aliarum Re-
 rumpub. consuetudines: his enim cogni-
 tis, facile demum apparebit, quòd cuique
 Reipub. legendi genus cōueniat, & quod
 ex his optimum, iustūq; iudicari debeat.
 In magistratibus omnibus, præsertim ve-
 rò Senatoribus eligendis, omnes omniū
 Rerumpub. populi; hæc maximè tria spe-
 ctare consueuerunt, libertatem, diuitias,
 & virtutem: quod autem ex his tribus;
 unaquæq; illarum sequi soleat, videndum
 est. Qui popularis Reipub. formam am-

*Vitijs prin-
 cipum infi-
 citur Res-
 pub.*

*In crean-
 dis senato-
 ribus qua
 spectanda.*

*In eligēdis
 senatorib.
 tria specta-
 ri solent,*

*Libertas
democrati-
ca,*

*Sorte cur
magistra-
tus datur.*

plectuntur, hi libertatem præter alios appetere solent. nulla res enim est alia, quæ magis illos ad popularem dominationem stimulet & impellat, quàm dulcis libertatis desiderium. Hanc autem primum consistere volunt, in imperandi parendiq; vicissitudine, æquum putantes, ut omnes ciues imperent, & si hoc non possunt, ut alternis saltem vicibus, & præsent, & subsint. Itaque magistratus in ea Repu. sorte ab omnibus eligi solent, in qua certè plus temeritas & casus, quàm ratio, vel consilium valet. Totum verò hoc libertatis tuendæ gratia, inuentum est: cum enim æquales omnes haberi censeriq; volunt, tum verò fortunæ fortisq; beneficio id conantur efficere, ne diues pauperi, disertus infanti, potens imbecillo, sapiens stulto, vel opibus, vel eloquentia, vel prudentia, vel clientelis imponere, atq; Rempub. & communem omnium libertatem, priuatus opprimere queat. Facilius etiam multos, quàm unum vel paucos, Reipub. bonum, utilitatem, libertatem, conseruatuos credunt. Aequa igitur est conditio omnium, nec refert, diues an pauper, doctus sis an stultus, seruus modò non fueris. Quod enim in paucorum Rebuspub. obseruatur, ut pauci vel prudentes, vel sapientes, vel diuites, Rempub. administrent, hoc in Repub. populariter euenire

nire solet: in eaque prævalent ignobiles, pauperes, opifices, & quæstuarij. Popularem eiusmodi Rempub. apud Athenienses, duplicem fuisse legimus: unam quidẽ, cuius utcunq; administrandæ summa, pones paucos vel diuites, vel prudentes erat; alteram, quæ in omnium liberorum civium imperio cõsistebat. Prior à Theseo fuit instituta, q̃ primus dispersum per agros populum, in ciuitatem cõuocauit, potentibus persuadens, democratiam regno potiore iudicarent, in qua populus summam rerum in sua potestate haberet, atque ipse tantum belli dux, ac legum custos esset, omnes verò cum eo eiusdem conditionis fierent. Populi totius concionem instituit. hoc solo nobiles ab agricolis & opificibus discernens, ut nobiles rerum diuinarum cognitioni vacarent, magistratus inirent, sacra tractarent, de iure responderent, alijs se non præferrent, æqualique honore & dignitate cum cæteris fruerentur. Hic certè primus, uti Aristoteles scribit, regnũ ambire noluit, sed ad populi rationem se accommodauit, talemq; Rempub. instituit, quæ omnium iudicio, non solum communissima, sed iustissima, & iucundissima fuit iudicata. popularẽ enim Rempub. informauit, quæ nõ impetu & furore populari administraretur,

Democratia Atheniensium duplex.

Democratia iusta forma.

retur, sed rationis iudicio cuncta modera-
retur, & tam honestè viuendo, quàm legi-
bus parendo, felicitate sua frueretur. Hâc
Thesei Rempub. postea Draco, legibus
sanguinarijs auctam, administravit: ac de-
inde Solon, seditione vehementiꝫ; ciuiũ
discordia ad paucorum dominationem re-
ductam, uti Plutarchus scribit, legibus &
magistratibus aliquantulum mutatis in-
struxit, censumꝫ; ciuium instituit. Posteri-
or Atheniensium Democratia ea fuit, quâ
Clisthenes, Aristides, Pericles, ac postre-
mum Demosthenes administravit. Hi
quoniam auræ popularis amatores erant,
omnes ciues exequarunt, tribus auxerunt,
ac in eas seruos & peregrinos descripse-
runt. Ex quibus Clisthenes Ostracismum
adinuenit, contra eos, qui sapientiæ, pru-
dentiæ, virtutisꝫ; opinione, populari liber-
tati possent obesse. Aristides exili infimæ-
que plebi, magistratus gerendos adiudica-
uit. Pericles Senatus authoritatem immi-
nuit, eiusꝫ; dignitatem debilitauit. Demo-
sthenes cum iam in summâ populi pote-
statem ac licentiam incidisset, eam oratio-
ne ad gratiam populi cõposita aluit, atq;
fouit. Aristoteles eiusꝫ; doctor & magister
Plato, cæteriꝫ; politici philosophi, popula-
rem Reipub. formam, non iniustam eam
esse iudicant, quæ legibus optimis institu-

Ostracis-
mus.

ta est, illisq; obedit, & talem populum habet, qui legum morumq; est obseruantissimus. Quis enim eam Rempub. vituperare potest, in qua quisq; legem habet, tantquam regem & custodem libertatis suæ: ipsius verò legis, ipsemet est princeps & dominus? Huiusmodi Reipub. formā exoptandam equidem putarem, si non maximis tumultibus, seditionibus, celeriq; mutationi esset obnoxia. Primum enim vulgi naturam mobilem esse, & libertate immodicè uti, quis nescit? Plebs aut humiliter seruit, aut crudeliter imperat; libertatis etiam inescata vel potius exaturata dulcedine, ubi ad potentiam aliquam, vel gloriam ex rebus gestis aspirarit, superbam se omnibus exhibere, primaria videri velle, æqualitatem iniquam putare, ad odia, seditiones, ambitionesq; intemperanter ferri consuevit. Vnde ex tali Reipub. effici solet insolens illa plebeia dominatio, quæ Græcis, *ὀλιγαρχία* dicitur. Euenit etiam, ut homines opū diuitiarumq; amore obcæcati, diuites in Reipub. communis libertatis custodes, & conseruatores eligant, solos eos obeundis Reipub. muneribus dignos iustosq; censentes. Horū Respub. paucorum potentia, vel Oligarchia dicitur: in ea enim summam potestatem gubernandi tenent ciues, rerum copia,

Quæ demo-
cratia ius-
ta.

Democra-
tia incon-
sians.

Plebis na-
tura.

In oligar-
chia magi-
stratus ex
quib. fiūt.

&c

118 DE OPTIMO SENATORE
 & diuitijs affluentes. Eorum Senatores,
 cæteriꝑue magistratus, partim eligendo,
 partim sorte, vel ab omnibus, vel aliquan-
 dō à paucis, creari solent. Et quoniam pro-
 pter diuitias eliguntur, non virtuti, sed opi-
 bus cumulandis student, his enim ho-
 nores seruire sciūt. In qua autem Repub.
 summa diuitijs veneratio, cultusꝑue tri-
 buitur, in ea nihil tam sanctum, nihil tam
 pium, nihil tam religiosum inuenitur, ꝓ
 non avaritia, fatalis quædam omnium
 Rerumpub. pestis, violare & euertere pos-
 sit. Qui solius virtutis, in eligendo magi-
 stratu, rationem potissimum habere con-
 sueuerunt: quorumꝑ; Respub. felicitatem
 suam virtute metitur: in regno & in opti-
 matum statu collocantur Nam Regem eli-
 gentes, siue id sorte, siue vocis suffragio
 faciant, eum eligere solent, quem cæteris
 omnibus prudentiorem, sanctiorem, præ-
 stantioriꝑue iudicant. Qui etiam non
 unum bonum, sed multos præesse in Re-
 pub. volunt, similem rationem in eligen-
 do tenere consueuerunt. Apud hos, de bo-
 nis & iustis viris, & in magistratū suffici-
 endis, non fortunæ, sortisꝑ; solet esse te-
 stimonium, sed firmum quoddam, & in
 animis bonorum iam pridem conceptū,
 de cuiusꝑ; virtute apertum iudiciū: quo ni-
 hil potest esse in honore acquirendo præ-
 stantius:

*In Monar-
 chia & Ari-
 stocratia
 magistra-
 tus ex qui-
 bus crean-
 tur.*

stantius: magnum enim est, ut ait Poeta,
 monstrari digito, & dici hic est. Vera de
 mùm ea laus putanda est, quæ à iudicio
 proborum virorum profecta, nos in ma-
 gnis Reipub. honoribus constituit. Quam
 obrem illa popularis urna, cæca quædam
 dandorũ magistratuũ domina credenda est.
 Vbi enim sors & fortuna magis, quàm ra-
 tio dominatur, ibi virtuti perexiguus sanè
 locus relinquitur. Nec improbo quidẽ suf-
 fragium sortis, in Repub. libera, quod ante
 præcedat, vel subsequatur, bonorum vi-
 rorum de cuiusque virtute iudicium. In
 qua enim Repub. virorum bonorum ma-
 xima est copia, in ea sortem de cuiusque
 dignitate iudicem admittere, iustum pu-
 tandum est. Sic quisque præstantiorem
 in magistratu se ciuem esse putabit, ubi
 ad iudicium bonorum virorum, iudici-
 um quoque fortunæ accessisse cogno-
 scet; unde sortiti magistratus, Latinis à
 sortiendi dicebantur. Hanc eligendi ra-
 tionem Veneti obseruant. Talon etiam
 Solon Athenis, in Senatoribus quingëtis
 eligendis instituerat. Ex singulis enim tri-
 bus eligebantur hi, qui ad munus Sena-
 torium obeundum iudicabantur idonei,
 quorum nomina in hydriam unam impo-
 ni, atq; in alteram fabæ totidem albæ &

*Suffragiũ
 apertũ me-
 lius ocula-
 to.*

*Sors quæ
 bona.*

nigrę conijci solebant: ex quibus qui albā eduxisset, Senator pronuntiabatut; qui nigrā, quasi repulsam passus, domū sine magistratu redibat. Vnde Thucydides, hoc consilium, τὸ βυλὺν ἀπὸ τῆ πυάμου, hoc est, Senatum à faba vocat. Apud Romanos totius orbis quondam dominos, pro diuersitate temporum, variè eligebantur senatores. Nam siue à regibus, siue à consulibus, siue à dictatoribus, tribunis militum, censoribus, imperatoribus, eligi solebant. In his autem eligendis, nulla unquam nisi tempore Augusti, in recensendo Senatu, sortis & urnæ fuit habitatio, virtus, fama, genus, ætas, ordo, magistratus ante gestus, census, & quæstus, maximè in quoq; Senatore eligendo obseruabantur.

In Romanis senatoribus eligendis quæ considerabatur.

In cooptando senatore virtutis est habenda ratio.

Quandoquidem virtute nihil prius, nihil præstantius, nihil diuinius est: omnino in eligendis & cooptandis senatoribus, potissimum eius rationem habendam esse putamus: hæc enim efficit senatores iustos, fortes, & prudentes. Omnes quidē magistratus in benè constituta Repub. cōuenit esse virtutibus his præditos, sed maximè eos, qui Senatoriæ dignitatis gradum obtinent. Hi enim legum custodes, libertatis moderatores, totiusque Reipub. conseruatores, sunt existimandi. Vt enim

enim vitijs & sceleribus magistratuum, infici solet & corrumpi tota Respub. ita corrigi & emendari virtutibus. Nec aliquando videtur tantum esse malum eos peccare, quantum illud, quia plurimi reperiuntur imitatores eorū. Tales enim in omni Repub. sunt homines, quales sunt eam administrantiū & principum mores: quæcunque mutatio morum in principibus emerferit, eadem in populo sequetur. Pulchrè Plato nec minùs sapienter apud Ciceronem, musicorum ait cantibus & vocibus mutatis, mutari Reipub. statum: at melius quis dixerit, Regum summorūque virorum vita, victuq; mutato, mores, consuetudines, instituta, ritus, ipsam deniq; Rempu. mutari. Atq; equidem sentio hoc perniciosius de Repub. mereri malos principes, quòd non tantum scelera effingunt ipsi faciuntq;, sed ea instillant & infundunt etiam in ciuitates, nec huic tantum crimini sunt obnoxij, quòd ipsi mali sunt, sed etiam quòd alios pessimos efficiunt, magisq; exemplo, quàm vitijs nocent. Seuerius igitur tales puniendi sunt, quòd non solum factis, sed etiam exemplis Rempub. vulnerant. Quomoddò enim cæteros ad virtutem, legesq; obseruandas hortabuntur, à legibus & recta viuendi ratione alieni? Ridebatur à Romanis Sylla,

I

quòd

*Principes
exemplo
magis quàm
vitijs nocent.*

Sylla intemperans. quòd cum ipse intemperantissimus esset, omniq̃ue proflueret libidine, ciues tamen

Lysander. ad sobrietatem, temperantiam, frugalitatem, hortari, adigere, & compellere sole-
ret. Lysandrum quis etiam non repræhen-

Lycurgus. dendum putabit? hic contra atque Sylla fecit, nam hæc vitia, à quibus ipse sibi tem-
perabat, ciuibus permittebat. Lycurgus sanè his præferendus, iureq̃; optimo lau-
dandus est: qui nihil unquam in alios sta-
tuit, quòd non ipse prius seruandum, ac firmiter retinendum voluerit. In Sena-
toribus igitur cæterisq̃; magistratibus e-
ligendis, Reipub. præficiendis, sum-
mo iudicio, & maxima prudētia opus ha-
bent hi, quibus hanc potestatem eligendi
Eligenti- Respub. cōmisit. Eos enim eligere debēt,
bus Sena- quos ceteris ingenio, prudentia, sapientia,
tores qua virtute, rebus gestis, excellere putabunt.
obseruan- In quibus cognoscendis, popularem illam
da. sortem improbo; dum enim æqualitatem
Sors. libertatemque suam, eius beneficio tueri
volunt, in id vitium incurrunt, ut Senato-
res eligant, virtute, & nomine Senatorio
indignissimos. Quare in tuēda hac liber-
tate, curent magis id, quod suæ Reipub-
licæ prodesse possit, nec vicissitudinem
imperandi, ad ignauos & imprudētes de-
ferant: satis n. quisq̃; æquo in Repub. iure
utitur, dū prudentioribus, sapientioribus,

seniori-

senioribus viris obtemperat.

Eam itaque Senatorum eligendorum rationem optimam esse statuo, quæ à viris sapientia, prudentia, iustitia insignibus proficiscitur: tales enim quod ipsi virtute præditi sunt, nihil turpe, nihil iniustum, tam in se, quàm in Rempub. admittere possunt. In hac autem nostra Republica, quæ ex Rege, Senatu, & populo constituta est, dubitare possit aliquis, utrum à pluribus, an verò ab uno debeat eligi Senator? Qui plures eligendo præficere cupiunt, aut ciues omnes includunt, aut aliquam eorum partem: quorum primum popularis est Reipub. status, optimatum alterum. Ex his utri potestatem sibi eligendi arrogauerint, alteros despiciant necesse est: nam populus libertatem, optimates autoritatem sequentur. Aut igitur seditionibus inuicem distraherentur, aut his depositis, lege pactoque conuenient, ut utriq; libertate gaudeant eligendi. Si id efficitur, non continuò laudandum est, in eas. n. mox sicuti ante seditiones incident. Nam unusquisque virtutis suæ, prudentiæ, petitionis, iniquum iudicem expertus, & contemni se à parte aduersa credens, odijs & simulatibus Rempub. afficiet, virtutumq; ornamentis abiectis, ambitione, clientelis, largitionibus;

*A' quibus
Senatores
eligendi
sint.*

*Ab uno ne,
an à pluri-
bus senato-
res eligen-
di sint.*

amicorum præfidijs furens, ad petendam dignitatem accedet: quodq; virtute non potuit, vi & potentia extorquebit. Vnde postea à boni ciues à malis opprimuntur, & pro iustitia, virtute, prudètia; dolus, fraus, vitium, iniustitia dominabitur. Periculosum est certè in Repub. magistratum à po-

*Populus
iniquus in
dex virtu-
tis.*

pulo eligi, is enim malus iudex & iniquus, cuiusq; dignitatis esse solet, & illis sæpe, quibus salutem suam concedere vult, aut inuidet, aut fauet, nō secundum rationem

*Populi na-
tura.*

iudicat, sed mouetur sæpe gratia, flectitur precibus, reueretur eos à quibus est ambitus. Deniq; si decernit, non delectu, aut scientia, iudicio uē ducitur, sed impetu nōnunquam, & quadam etiam temeritate.

Vulgus.

Non est, ut Ciceronis verbis utar, consiliū in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperq; sapientes, ea quæ populus fecisset ferenda, non semper laudanda duxerunt; in dandis magistratibus, studium populi solet esse, non iudiciū, eblandita illa non enucleata suffragia. Hoc igitur si cæteræ Respub. vel more, vel lege, vel consuetudine retinent, à nostra Repu.

*Senatores
ab uno o-
ptimo sunt
eligendi.*

prorsus remouemus, Senatoremq; uni viro ab omnibus virtute, sapientia, prudètia præstantiori iudicato, eligendum committimus, facilius enim unum in eligendis Senatoribus, ea omnia quæ diximus pe-
ricula,

ricula, euitare posse putamus. Is autem potestatem vel à populo, vel à legibus datam habeat, non vi, non largitionibus, non potentia, nō tyrannide, eam sibi usurpet. Est enim liberi populi Senatores, quibus salutem suam committit, vel ipsum eligere, vel eam potestatem, quo melius id faciat, alteri delegare: hoc Romanos obseruasse legimus, qui Senatum non populo, uti cæteros magistratus, committebant eligendum, sed uni inter omnes vita, moribus, autoritate, prudentia, & sapientia præstantissimo. Romulus quidem parens urbis illius, centum ipse primus legit, quæ cæteri quoq; Reges similiter in cooptandis senatoribus, sunt secuti. Exactis Regibus, propter Tarquinij superbi impotentem dominationem, eligendi hæc potestas, uti tempora Reipub. ferebant, penes diuersos, non autem plures stetit: nam vel à consulibus, vel censore, vel dictatore, vel imperatoribus, ubi ad monarchiam res eorum deuenit, eligebantur. Maiores etiā nostri, sapienter Romanorum hunc morem, in suam induxerunt Rempublicam, Regi potestate data, uti virtutis cuiusque solus iudex esset: eosque in Senatores cooptaret, quos per leges, ætatem, prudentiam, nobilitatem, dignos ea dignitate iudicaret. Itaq; regnum hoc, nō magis Regū, quàm

*Poloniæ cō
suetudo in
eligendis
Senatori-
bus.*

*Poloniæ
Senatus.*

Senatorum virtute creuit, nec Poloniæ tantum, sed totius quasi Septétrionis senatus appellari solet. Regi igitur in nostra Repub. senatus eligendi ius & potestas esto: in quo eligendo, summam prudentiã, fidem, & sapientiam eius requirimus: non enim domesticæ rei rectè stabiliendæ consiliarium aliquem, non parandis opibus œconomũ, non construendis arcibus architectum; sed ad Rempub. rectè gubernandam, ciues conseruandos, leges condendas, socium sibi putabit asciscendum. Ad curanda corpora si paululum aduersa conturbentur valetudine, doctos consulimus medicos: ad consuendas vestes, ad edificandas domos, & alia id genus, peritos etiam quærimus artifices: quãtũ præstat, ad regendos populos, moderandã Remp. viros quærere & eligere tales, quorũ prudentia ciuitates quietas effectura sit? Itaq; in eo cognoscendo, omnes ingenij, sapientiæ, diligentiq; nervos intendat oportet. Neq; solum eas res, quas ante diximus, in eo sibi proponat inspiciendas, si scilicet ciuis honestè natus educatus quæ est, aut his artibus & disciplinis imbutus, quæ homine ciuili, & ad regendam Rempub. nato dignæ iudicantur: sed etiam quibus moribus, qua fama, genere, ætate, virtute sit ornatus. Cognoscendũ etiam, an magistratũ aliquem

*In Senato-
re eligen-
do quæ spe-
ctanda.*

aliquē ante gessisset, & quam in eo rectē administrando operam, fidem, prudentiā, diligentiam, Reipub. præstirisset. Ex magistratu enim aliquo primū gesto, Senator eligendus est: quod & Romæ fieri solebat, nam magistratus patrum erat seminariū, *Magistratus Senatorum seminariū.*

Quid multa? Reipub. utilitatē ponat ob oculos: facile enim hac ratione cognosceret, quibus viris & senatoribus indigeat, quantum quisq; ad eam emolumentum adferre possit, quid valeat humeris, quid ferrē recusset. Hæc omnia in quo consistant, quæ uē Senatoris in Repub. conseruanda prudentia, quod item officium esse debeat, dicere persequamur. Ex his enim, quæ Regi in optimo Senatore cognoscendo spectanda sint, quæ item Senatori in administratione Reipub. obseruanda & retinenda, satis apparebit. Sed quoniam primæ institutionis magnitudo satis creuit, cōmodius erit, in altero libro, de his rebus deinceps

exponere, ne aliqua propter multitudinem literarum possit animum

Lectoris defatigatio
retardare.

FINIS PRIMI LIBRI

I 4 LAV.

LAURENTII GRIMALII GOS- LICHII

De Optimo Sena- tore

LIBER SECVNDVS.

VAE Senatoriæ dignita-
tis incunabula sint, quor
Rerūpub. genera, quæ ue
omnium optima sit iudi-
canda Respub. primo vo-
lumine satis, ut opinor a-
bundè diximus. Fundamenta iecimus e-
tiam civilis felicitatis, qua nihil est in ho-
minum societate melius, nihil præclarius,
nihil diuinius. Nunc eas virtutes, quæ non
tyroni iam, sed quasi veterano, & in magi-
stratu constituto Senatori competunt, in
hunc librum transtulimus, ut in eo perfe-
ctam gubernandæ Respub. sapientiam, i-
psi persoluamus.

*Reipu. co-
gnitio Se-
natori ne-
cessaria.*

Nosse debet in primis Senator, eius Rei
pub. formam, cuius regendæ consiliarius
est, & administer effectus: quos homines,
quas

quas leges, quam libertatem habeat: quo more utatur, quauē disciplina, usu, & consuetudine regatur: Nec solūm eas rationes tenere debet, quibus ornari, augeri, & conseruari possit, sed etiam eas, quibus vel attenuari, vel labefactari, vel euerti soleat. Quemadmodum nauarchus, non is tantummodò prudens dicendus est, qui prosperæ secundæq; nauigationis callet euentus, verūm etiam qui tempestatum, ventorum, procellarum, vim & naturam cognoscit, ingruentiaque pericula euitat, ac nzuem fluctibus & tempestatibus turbatam, in tranquillissimum scit reducere portum, saluam & incolumem: ita Senatoris prudentia, pacato tranquilloq; Reipub. statu, laudem illa quidē meretur, sed non tantam, quantam mereri sit is indicandus, qui eam seditionum ventis agitatum, maximisq; turbinibus & fluctibus dissensionum afflictam, in serenā & optatam tranquillitatem restituisset, ciuesque sedatos, lenes, pacatos, & omni perturbatione carentes, effecisset. Laudatur The-
seus, q̃ Athenienses rudes adhuc & simplices, ac per agros palantes, in ciuitatem coegisset, legibusq; seruadis assuefecisset: sed magis laudandus est Solon, qui ciuitatem seditione bellisq; ciuilibus distractā, in unum reduxisset, legibusq; & magistratibus

*Thesei &
Solonis cō-
paratio.*

*Exempla quod
dicitur in
ex antiquis
forū admodum
sua*

Camilli & Romuli cōparatio. tibus firmauisset. Nec minùs celebrādum esse puto Camillum, qui Romam à Gallis euerfam restaurauit, quàm Romulum, qui

Cicero & Fabij. eam ædificauit. Nōne præferēdus etiā est Cicero Fabijs, quòd ille Romam ex sce-

Pompeius. lerata manu Catilinæ eripuisset, hi pro patriæ libertate, familiare bellum contrā

Veientes suscepissent? Pompeius amauit Rempub. Cicero seruauit; adèd ut diceret Pompeius, nisi Cicero eam seruasset, se nō habitutum fuisse locum, ubi triumpharet: alijs bene gestæ rei, sibi conseruatæ gratiā

Scipionis & Cesaris cōparatio. deberi, gloriabatur aliquando Cicero. Sci-

pionis Aphricani virtutes, quis cum Cæsarium Pompeiorum uic virtutibus compa-

randas putabit? magnas isti res pro patria gesserunt, at ille cōfractam debilitatamq;

patriam, & quasi uno die duraturā, Annibalisq; uictoricibus armis seruituram, non

modò defendit, sed propagauit etiā & auxit. verum est enim illud:

Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.

Cyrus. Cyrus in acquirēdis regnis felix, in retinendis infelix: sciuit artes q̄rendi, retinēdi nesciuit.

Gratiōres profectò nobis esse debent hi dies quibus conseruamur, illis quib. nascimur: atq; melius de genere hui-

mano merentur illi, quorum prudentiam salus hominum, quàm quorum satus con-

ceptus uic consequitur. Talé igitur in Sena-

tore

tore requiro prudentiam, quæ non solum præsentibus rebus consulat, sed etiã futura prospiciat, remq; publicam omnẽ animo complectatur, eius casus, pericula, vicissitudines, inclinationes, diligenter expendat; hac enim ratione facilius mala, q̃ Rebuspub. solẽt accidere, aut antè præuisa auerteret, aut ingenerata euelleret & extirparet. Neque illi prætereunda est variarum Rerumpub. cognitio; earum enim exemplis instructus, tam leges, quibus illæ gubernentur, quàm mores, quibus utantur, commutentur, emendentur, conseruentur, exploratos habebit: quæ item cuiusque constitutio, qui publici consilij ordo, quod singulorum officium, quæ libertas, dignitas, autoritas, iurisdictio. In hac autẽ nostra Repub. cùm sit medius inter Regẽ & populũ constitutus, quæ sit Regis maiestas, amplitudo, iurisdictio; quod item populi ius & libertas, scire omnino debet. Certant hæc duo plerunque inimicem, Rex & populus, quorum alter immodicam libertatem, alter tyrannidem ambire consuevit. Intemperans autẽ horum contentio Rempub. affligit: quorum si vicerit unus, personam induit Tyrãnis; si vincitur, tot millia Tyrannorũ, quot capitum nascuntur. Crudelior autem semp est Tyrãnis multorũ, quàm unius: huic. n. finẽ est quã imponit,

*Variarum
Rerumpu.
cognitio
utilis.*

*Senator
medius in-
ter Regem
& populũ.*

*Tyrannis
multorum
crudelior
est quã u-
nũs.*

imponit, vel mors, vel exatiata dominandi libido: populi verò tyrannidem alit, insolens & insatiabilis licentia, quæ virus suum, ad posteros etiam longè transmittit. Itaque Senatus debet in conseruanda æqua & communi omnium libertate, summam diligentiam adhibere: ex eo quæ medio loco, quasi ex aliqua specula, utriusq; saluti prospicere, maximeq; curare, ne quonquam propter seditiones huiusmodi & contentiones, capiat Respub detrimentum. Est enim quasi iudex, inter vim & metum, libertatem & seruitutem, Regem & populum constitutus. Artes habere solent Tyranni, quibus se contra libertatem populi armare consueuerunt. Primum enim viros probos & sapientes, quibus authoritate in Repub. valent, (est enim boni viri virtus, cuiq; Tyranno suspecta) è medio tollunt, hisq; sublatis, cæteros vel metu, vel vi, ad seruiendum compellunt; ipsi desertores legum & iustitiæ efficiuntur, omniaq; ad arbitrium & libidinem suam administrant.

Tale quondam Periander Thrasibulo consilium dedit, ut spicas eminentiores mutilaret, hoc est, viros nobiliores Atheniensium trucidaret. Hunc simili astu est imitatus Sext. Tarquinius L. Tarquiniij filius, cum enim ad Gabios in fraudem potiundi imperij, specie pfugi, missus à patre abisset,

Artes Tyrannorum.

Periander.

Tarquinius.

iisset, eorumq; consuetudinem & amicitiam, quantum satis putaret, sibi conciliaf-
 set: misit ad patrem, quid se facere iuberet:
 at pater simulato responso, legato in hor-
 tum deducto, eo præsente summa papa-
 ueris decussabat: quo cōsilio filius postea
 intellecto, primores Gabiorum trucidauit,
 eorumq; Rempub. & libertatem, per
 vim iniuste occupauit. Solēt prætereā Ty-
 ranni prohibere, ne ciues inter se societa-
 tem ineant, ne congressus, colloquia, con-
 uentus, conuiuia celebrent: ne honestarū
 disciplinarum studijs incumbant. Factiones
 etiam, & discordias, inter ciues disse-
 minant, ut odijs & simultatibus priuatis
 intenti, bellis & seditionibus se conficiāt,
 pauperesq; efficiantur: egenis postea tribu-
 ta per causam belligerendi imperant, uti
 ciues diuitijs omnib. exuti, paupertateq;
 enecti, gerāt animos exiles, ad libertatem
 communemque salutem defendendam.
 Hæc & alia multa nosse debet Senator, ac
 ne aliquando contingant, Remq; publicā
 affligant, longè antè prouidere. Regis offi-
 cium sciat esse, non suæ, sed publicæ ciuiū
 utilitati consulere, legibus parere, ius & li-
 bertatem populi seruare, Senatus autori-
 tatem & dignitatem defendere, reuereri,
 obseruare. Regnum enim, propter virorū
 bonorum præsidium, contrā sceleratos &
 improbos

Regis officium.

Rex cur instituitur.

134 DE OPTIMO SENATORE
improbos homines est institutū, huicq; sum-
ma potestas concessa est, ut vindex iniu-
riarum, custos libertatis, ac iudex cuiusq;
virtutis & vitiorū esset. Bonus igitur Rex
curam habere debet eorum quibus impe-
rat, non aliter, quā gregis sui pastor, ut
scilicet beati sint & felices. Regem Aga-
memnonem Homerus pastorem populo-
rum vocat, quem imitatus Plato, eūdem
quoq; pastorem, & generis humani cura-
torem, appellare consuevit. Imperare de-
bet etiam populis, non tāquam dominus
seruis, sed velut pater liberis. Quod ergo
bonorum parentum officiū est, ut non-
nunquam obiurgare liberos suos, aliquā-
do blandiri, mōnere, quandoq; corrigere
& verberare soleant: sic Regem erga sub-
ditos se exhibere decet, ut non magis Rei-
pub. quā populi conseruandi causa, ali-
quando seuerum, nonnunquam mitem,
placabilemq; se præstet, communemque
omnium utilitatem, tanquam filiorum
pater, tueatur & amplificet. Hæc est inter
Regem & Tyrannum differentia, quod il-
le publicę communisq; hic priuatę utili-
tatis curam habet. Finis Tyranni voluptas
est, Regis verò honestas. Diuitijs excellere
Tyrannicum est, honoribus Regium. Cu-
stodes è ciuibus e'ectos Rex habet, Tyran-
nus externorum præsidijs stipatus esse so-
let.

*Regis &
Tyranni
differētia.*

let. Alphōsus Aragonū Rex, interrogatus aliquando, quos ex ciuibus haberet charissimos, eos, inqt, qui mihi magis ne quid accidat mali, quàm me metuunt; optimo quidē iure, metū enim odium cōsequitur. Rex igitur nō magis armis, quàm ciuium amore, fide, beneuolentia, munitus esse debet. Est etiam iudicandus publici consilij minister, legum defensor, iuris custos, & libertatis communis conseruator. Quē omnia uti melius efficiat, Senatus consilio semper adhærere, eumq; quali parentem amare, obseruare, colere debet. Prudenter Traianus, orbis ille præstantissimus Imperator, Senatum patrem semper appellabat. Sicut enim pater filio, ea quæ fore putat utilia prædicit, ita Senatus Regi, quomodò Rēspub. conseruari, quibus legibus, quouē iure administrari debeat, consilium præstat. Hæc & alia plura, quæ ad Regis officium pertinēt, quæ prætereà vel legibus, vel usu, vel consuetudine sunt recepta, Senator omnino scire debet. Popularis ordo plerumque mobilis esse solet, propter ætatum diuersitatem. Cū enim inter eos, partim senes, partim iuuenes, partim medi j sint, fit ut inter se dissentiant, atq; pro arbitrio volūtateq; sua, iure & libertate utātur. Et q̃a liberi sunt, quisq; vitę morūq; suorū architectus est. Hæc autē liber-

Alphonse dictum.

Traiano Senatus loco patris erat.

Popularis ordo cur mobilis & inconstans.

libertatem putant esse, si omnes quod volunt, quodque libeat, faciunt. Morum diuersitas, voluntatum inter eos producit varietatem, ex qua varij sensus de Repub. lege, libertate nascuntur, quos deinde odia, simultates, seditiones consequuntur. Unde non omnes peræquè ergà Remp. sunt affecti. Qui honestè educati, & natura p̄bi, liberisque disciplinis instructi sunt, nō furiosi, non voluptarij, non mulierosi, non libidinibus dediti: hi omnes legum, iuris, concordiae, societatisque ciuilibis obseruantissimi existunt, à maiorumque institutis, virtute, fide, religione, gloria, ne latum quidē unguem, ut dicitur, discedunt; hæc enim omnia à maioribus tanquam relictam hereditatem obseruant & retinent. Tales autem boni ciues in Repub. sunt intelligendi. Cæterum quorum stultitiam fouit domestica licentia, qui que domi suæ nati, nihil unquam foris illustre, nihil magnificū, nihil nobile viderunt, gesserunt, ac ne audierunt quidem: hi seditiosi, callidi, pestiferique ciues sunt iudicandi. Qui tamen si prudentes, concordēs, modesti esse nesciunt, bonorumque imitationem contemnant, ciues tamen egregij dici & haberi volunt. Et ne flagitiosi, & ad rem nullam nati putentur, nouas artes quærunt, quibus nomen sibi, gloriam, laudemque comparent.

*Libertas
popularis.*

*Qui veri
ciues in Re
pub.*

*Ciues ma-
li qui.*

parent. Vnde plerunque accidit, ut libertatis patrocinium suscipiant, publicè concionentur, debacchétur, sacraq; misceant profanis. Et si cæteros lingua & ingenio ad seditiones excitandas nato, ac educato superant: mox se duces imperitis ultrò offerunt, leges, religionem, fidem emendare ac corrigere volunt, contrà Regem, Senatum, bonos & religiosos ciues conspirant, atque omnem Rempub. renouare conantur. Tales Græcis *δημαγωγοί*, Latinis plebicolæ dicuntur. Hi vel propter sceleris commissi pœnam, libertatis defendendæ titulo se muniunt, & nouas turbas, munitionesq; in Repub. quærunt: vel propter insitum animi quendam furorem, discordijs ciuium, & seditionibus se oblectant: aut propter bona paterna, resq; domesticas implicatas, vel turpiter & intemperanter amissas, communi malunt incendio, quàm suo deflagrare: & cum sibi vident esse pereundum, cum omnibus potius, quàm soli perire volunt. Tales Romæ erant Gracchus, Clodius, Catilina; Athenis Clisthenes, & alij multi.

Ciuium seditionis fori mores.

Plebicolæ

Quemadmodum nostræ Reipub. corpus, ex trium ordinum coniunctione est constitutum, quorum omnium concētus & temperamentum, Rempub. optimam efficit & felicissimam; ita si corpus hoc

K *disso-*

dissociatum & distractum extiterit, Res-
 pub. omnium aliarum teterrimam & in-
 felicissimam reddit. Cæteræ namq; Res-
 pub. uni sunt obnoxie mutationi, eo quod
 ex una & simplici compositæ sunt admi-
 nistratione. At nostra quia mixta est, & ex
 tribus compacta, tot etiam conuersionib.
 & inclinationibus erit subiecta. Si enim
 Rex officio suo abuteretur, unus erit in Re-
 pub. Tyrannus: si Senatus, Dynastæ mul-
 ti, Tyranniq; fient: si populi vis, utriusque
 superabit potentiam & authoritatē, pluri-
 mos & omnium flagitiosissimos habue-
 rit Respub. Tyrannos. Itaque si in ea Re-
 pub. cuiusq; ordinis officiū, libertas, iuris-
 dictio, dignitas, autoritas, nō erit certis al-
 ligata & circumscripta legibus, & tam me-
 tu quàm pœna singuli ad honestè viuen-
 dum, legesque seruandas compellantur,
 frustra bonis requies in ea Repub. quæ-
 rendam est. Proprium igitur munus Sena-
 toris est, ut Ciceronis verbis utar, intelli-
 gere se gerere personam ciuitatis, debere
 que eius dignitatem & decus sustinere,
 seruare leges, iura describere, & fidei suæ
 commissa meminisse; priuatum autem o-
 portet, æquo & pari cum ciuibus iure vi-
 uere, neq; submissum & abiectum, neq; se
 efferentē: tū in Repu. ea velle, quæ trāquil-
 la & honesta sunt; sic enim quisque boni

*Senatoris
 officium.*

*Priuati ci-
 uis officiū.*

& priuati ciuis officium explebit. Eius etiam interest, libertate modicè uti, temperatam eam, prout Quintius apud Liuium dicit, salubrem, & singulis & ciuitatibus esse: nimiam & alijs grauem, & ipsis qui habeant effrenatam & præcipitem. Ad comprimendam verò malorum ciuium licentiam, adhibenda legum est seueritas: interest enim Reipub. ne propter malorum impunitam licentiam, boni aliquid à malis patiantur. Bonorum enim, non malorum Respub. putanda est. Cæterum fieri non potest, quin aliquando seditiones, aut motus in Repub. exoriantur: verè & sapienter dixisse videtur Annibal, uti Liuius scribit, Nullam magnam ciuitatem diù quiescere posse, si foris hostem nō habet, domi inuenit, ut præualida corpora, ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Homines præterea cum simus, uti Comicus pulchrè, humani à nobis nihil alienū putamus. Sapientes sumus, prudentes, boni, homines tamen, naturæ stimulis minus ad virtutes, quàm vicia procliuiores; nulla ciuitas etiam est, quæ non & improbos ciues aliquādo, & imperitam gentē habeat. Si quando igitur fluctus harū in Repub. turbarū cōsurrexerint, Senatoris est, qui in hac tēpestate populi iactatur & fluctibus, uti Cicero sua

*Libertas
temperata
salubris,
nimia gra-
uis.*

*Licētia ci-
uium quo
reprima-
tur.*

*Magna ci-
uitas sedis-
tionibus
obnoxia.*

In seditionibus reprimendis senatori quæ tenenda.

Dissimulatio quando utilis.

Præcepta Platonis.

det, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbas, maximeq; curare, ne mali superiores, ulla in re aliquando existant. Conniuere & dissimulare quandoq; bonum est, cum quis per errorem, non ex voluntate peccat. Cæterum his parcere, qui contrà Rēpub. morumq; honestatem, & leges, turpe aliquid & sceleratum voluntarij admittunt; non modò perniciosum Reipub. sed exitiosum & flagitiosum putandum est. In tanto igitur impetu volūtatum, & motu temeritatis comprimendo, summam sapientiam & diligentiam senator adhibeat. Illa verò maximè Platonis, apud Ciceronem, duo præcepta teneat, alterum quidem, ut utilitatem civium sic tueatur, ut quidquid agat, ad eam referat, utilitatum oblitus priuatarum; alterū, ut corpus Reipub. totum curet, ne dum partem aliquā defendendam suscipit, alias deserat. Qui unum aliquem ordinem in Repub. defendunt, seditiones & odia in Rempub. inducunt, quæ pestes eam labefactant & evertunt Non magis igitur Regis studiosus sit, quàm populi; nec populi magis, quàm optimatum; nec diuitum, quàm prudentū, & aliorum id genus. Ea res Athenienses discordijs afflixit & lacerauit Romanos ad seditiones, tumultus, secessiones, bella

que

que ciuilia perduxit. In omnibus igitur ob-
 seruet æqualitatem, hæc enim & Reipub. *Aequali-*
 salutem, & ciuium beneuolentiam, amo- *tas in Rep.*
 rem, pacem conciliat. In qua Reipub. per- *necessaria.*
 exigua æqualitatis habetur ratio, in ea que
 relæ, contentiones, inimicitia nascuntur:
 id verò fit, quando scilicet æqualis non æ-
 quabilia, aut inæqualis æquabilia conse-
 quitur. Æqualis æqualem delectat, & pa-
 res cum paribus concordēs sunt, ut dici-
 tur. Non igitur qui diuitijs, aut genere su- *Aequali-*
 periores sunt, priores haberi debent, nec *tas in quo*
 æquales qui pari libertate sunt: sed qui vir *consistat.*
 tute cæteris præstant, hi superiores, hi eti-
 am æquales habendi sunt: æquales quidē *Aequali-*
 æquabilitate iuris, vel numero, uti Arith- *tas duplex*
 metici dicunt: superiores verò dignitate,
 quæ potissimum in honoribus distribu-
 endis, reddendisq; consistit: quo quis e-
 nim maior est virtute, eo maiore indiget
 honore & gloria. Et hoc æquale, quia rati-
 one & iudicio metiri solet, Geometricū
 dicitur. Vtramq; igitur æquabilitatem, Se-
 natori seruandam censeo. In reddendo
 quidem iure, & conseruatione libertatis,
 æqua omnium est habenda ratio, quos e-
 nim lex exæquauit, eos pari iure & liber-
 tate viuere, nec plus uni dare, quàm alteri
 detrahere iubet. Eius æqualitatis percipi-
 endæ & obseruandæ, facilis est ratio, defi-

nita enim legibus est in qua; Repub. eius conditio, ut scilicet quisq; suum obtineat, quod illi vel iure, vel more, vel pacto debetur. In cuius obseruatione cauendum est, ne aut census, aut potentia, aut genus præualeat, sed ut peræquè pauperes ac diuites, nobiles & ignobiles iudicentur. Cæterum æqualitas illa, quæ à rationis iudicio proficiscitur, propter quam superiores cæteris, & honoratiores, dici & haberi volumus, non ita facile perspicitur. De virtute enim cuiusq;, dignitate, sapientia, honoribus iudicare, diuini, non humani est ingenij. Fallimur plerunq;, & decipimur specie recti, nec alienorum æqui solemus fieri iudices. Hoc opus igitur, hic labor est cognoscere, & louem maximum potius in eo, quàm hominem se præstare. Ad summam, nulla alia virtute magis, quàm ea, salus Reipub. conseruatur. Hęc enim si vera iudex honorũ, & virtutis cuiusq; (est .n. huius censura) extiterit, & sciuerit etiam, quibus Remp. committere, quibus non item, quos amare, quos odisse, quos præmijs afficere, quos punire debeat, tranquillissimam ciuitatem effecerit: sin minus, omniũ sceleratissimã, corruptissimã, & teterrimã. Propterea in Repub. populari, quoniã plebs rudis est & imperita, nec omnia pōde ratiocinatione & iudicio ullo est prædita, sorte

*In æquali
tate arithmetica
qua cauēda.*

*Æqualitatis Geometricæ
difficilis
cognitio.*

Æqualitas conseruatrici Reipub.

*Cur in Democratia
forte omnia pōde
ventur.*

sorte

forte tam præmia, quàm pœnas ciuibus distribuit, Deo ab omnibus inuocato, ut iustam sortem cuique attribuat. Sed quoniâ sortis temeritas fortunæ magis, quàm rationi seruit: sapientiam & prudentiam humanam proptereâ in æqualitatis conseruatione, non fortunam, iudicem admittamus. Qua Senator ubi præditus fuerit, facile in omni re quid deceat inuestigabit. In quo quidem, optimi patrisfamilias officium imitabitur. Quemadmodum enim hic multos in familia habens ingenuos, alium propter ætatem, aliû propter virtutem, alium propter conditionē præfert: ita hic in Repub. virtutis, ætatis, conditionis, ordinis cuiusq; rationem habebit. Ius etiam populi & libertatem cognoscat: quam populus in eo potissimum consistere putat: Magistratum in Repub. posse gerere, leges condendi & corrigendi potestatem habere, libera voce pro libertate, lege, vita, iniurijs uti: sine lege nō capi, nō in ergastulum & carnificinam duci, non vinciri, non iudicari, non spoliari diuitijs iniustè, non soluere tributa sine causa, Magistratui contrà leges dato non parere, eumque monendi iure gaudere: non iniuria à potentioribus lædi, non vi opprimi: omnia velle & facere, præter ea, quæ ius fasque prohibet: Leges & li-

Æqualitatis inuestigatio,

Ius & libertas populi in quo consistat.

bertatem contra Tyrannos defendere, cōsiliorum participem esse; summum in Rege imperium, summum in Senatu consilium putare. Quādo enim Senatus publici consilij dominus erit, omniaque, quod is decreuerit, à cæteris ordinibus observabuntur: tum illud optimum fuerit temperamentum libertatis & æqualitatis in ciuibus, cum potestas penes populū, auctoritas penes Regem, consilium penes Senatū extiterit, maximè verò, si legibus in omni re parebitur. Curandum est prætereà Senatori, ne seditionibus ullis unquā Resp. distrahatur: calamitosam enim, miseram, & infelicē in seditionibus vitam hominū esse. Nihil diuinum, nihil humanum, nihil sanctum aut religiosum est, quod non seditio contamineat, perturbet, euertat. Hęc sanè venenum est omnium Rerumpu. & maxima imperia, minima mortaliaque efficit. Causæ autem seditionum in omni Repub. solent cōtingere plures, quàm eas mens & ratio possit humana inuestigare. Quare vigilandum est, manibusq; ut aiūt & pedibus incumbendum, ne labes exorta, serpat in dies magis ac magis. Reconciliandi sunt eorum animi, qui multum in Repub. possunt: excellentium enim viro- rum discordiæ, totam post se trahūt Rem- pub. Ex parvis initijs, magni plerunq; & cala-

*Seditiones
è Repu. ex
terminan-
da.*

*Seditio,
Reipub. ve-
nenum.*

*Seditiones
quæ ratioe
extermi-
nantur.*

calamitosi contingunt euentus. In seditionibus autem componendis, duo maximè sunt obseruanda: Quomodo scilicet sunt animati & incensi homines ad seditiones, & quarum rerū causa. Accidit enim ut vel *Cause seditionum.* furore, vel cupiditate, vel metu, vel iracundia, vel id genus cæteris affectionibus commoueantur; aut propter auaritiam, lucrum, contumeliam, iniuriam, contemptum honorē; aliquando propter religionem, uti Romæ, quando Aethruscorum noua religione ciuitas erat infecta, uti etiam in Germania, Gallia, Boemia, accidisse vidimus: quæ regna seditio ex mutata religione concitata, vehementer afflixit. Fiunt etiam seditiones, cum aliqua pars ciuium excelsiorem & ampliorem locum, dignitatem uē est in patria consecuta; secundoque alicuius rei euentu elata, reliquis se præponere studet; uti apud Athenienses Areopagi concilium: apud Argiuos, nobiles, quòd bello Lacedæmonios uicissent, popularem statum delere constituerant: Syracusis etiam plebs belli Atheniensis successum moderatè ferre nesciēs, Ochlocratiam ex Democratia arripuit. Romæ quoque Senatus dignitatem, plebs molestè ferēs, multas secessiones fecit, ad *Tribuni insolentes* extremum Tribunos creauit, quorum furor & insolentia, Senatus autoritatem im *Reipub.*

K s minuit, fax.

minuit, & Rempub. turbis seditionibus, quæ afflicta, ad extremum euertit. Solent etiam esse seditiones, quando plures in Repub. magistratus unus occupat, quæ res in omni ciuitate perniciosa solet esse, cæteri enim priuantur honoribus, & indigni iudicantur. Vnum igitur quisque gerat magistratum, sic enim multi pro Repu. vigilabunt, pluresq; inuenientur, qui pro eius incolumitate saluteq; operâ diligentem nauabunt. In paruis Rebuspub. utile quandoque est, ut unus plures magistratus gerat; at in magnis ea res, plerunq; seditiones inducere solet ingentes. Itaq; prouideat Senator, in omnibus quidē rebus, maximè verò in seditionibus extirpandis, ne quid præter instituta, leges, moresq; fiat, paruisq; rebus, & nunc demum exoritentibus occurrat, malum enim latèter obrepit, & ubi vires acceperit, non ita facile potest extirpari. Omne malum nascens, dixit quidam, facile opprimitur, inueteratum sit plerunq; robustius. Non debet etiam fidem habere, & ne habeatur curare commentis, callidè ad populum circumueniendū excogitatis, quod plerunq; in Rebuspub. facere solēt, auræ popularis captatores, duces, & assentatores; qui ut mutationem aliquam inducāt, nihil nō tētare audent, ut voti desiderijque sui compotes efficiantur.

Magistratus plures an unus debeat gerere.

Senatoris officium in seditionibus euellendis.

Populares & seditiones.

efficiantur. Ex quo in bonorum pernitiē
 conspirant, suaque vitia, populi audacia
 & temeritate obtegunt. Quorum furo-
 ris & insolentiæ flamma, nisi extingua-
 tur, eo usque solet prorumpere, ut totam
 Rempub. suo incendio consumere pos-
 sit. Summum quendam hominem, & pla-
 nè diuinum, à nobis exposcit Respub. in
 quo suam felicitatem, quietem, salutem
 reponat, & quo duce administratoreque
 nixa, omnia pericula, seditiones, discordi-
 as, mutationes, inclinationes superet, feli-
 cemque semper & beatam sit pacem &
 tranquillitatem habitura. Qui igitur talis
 esse volet, quattuor his præditus sit oportet, ut prudens sit, iustus, fortis, temperas:
 In his enim quattuor tãquam cardinibus,
 omnes cæteræ virtutes vertuntur, omnes
 humanæ res & actiones, omnia dicta & facta,
 ex his tanquam fontibus profici-
 scuntur.

*Senatori**perfecto**quattuor**sunt neces**saria.*

Magna quædam res est, nec scio an ulla
 maior esse possit, in rebus humanis pru-
 dentia: sine hac enim, non modò virtutes
 ullæ rectè exerceri, sed ne compræhendi
 quidem, & intelligi possunt. Vnde Socra-
 tes, quamuis dissentiente ab eo Aristote-
 le, virtutem omnem prudentiam voca-
 bat, melius ut opinor, si absque pruden-
 tia virtutes neutiquam esse, nec ul-

*Prudentia**Prudentie
magna vis.*

lo modo stare polle dixisset. Bion Boristhenius, tantum inter alias virtutes, prudentiam excellere putabat, quantum aspectus ceteros sensus superat. Senibus vero eam inesse dicebat, non minus atque iu-

*Prudēs sit
Senator.*

uenibus robur & fortitudinem. Quare senatorem nostrum, hac omnino virtute præditum esse volumus: nihil enim dignum laude sua & ætate, dixerit feceritque, quod non prudentiæ sale, velut condimento aliquo persperferit, & condierit. Hæc autem prudentia, quæ sit, & in quo consistat, necessaria

*Prudentia
unde dicatur.*

rium videtur, ut dicamus. Prudentiam à providendo Latini dixerunt, quod per eam animus & futura prævideat, & præsentia disponat, & præterita memoria teneat. Nam qui de præteritis nihil cogitat, vitæ obliuiscitur; qui futura non prospicit, multis periculis obnoxius est, in omniaque male

*Prudentia
quidē*

cautus incidit. Est enim prudentia, rerum bonarum & malarum & utrarumque; ut Cicero scribit, scientia, posita tota in delectu & cogitatione rerum expetendarum & fugiendarum. Et ut Aristoteles sentit, habitus est, perfectæ rationi copulatus, ad res gerendas aptus, ac in his occupatus, quæ homini bona vel mala contingere possunt.

*Sapientia
& prudentia
differē
tia.*

Vnde theórica sapientia, à prudentia differt, quod illa contemplationis spatia non egreditur, hæc in actionibus rebusque

hu-

humanis tota delitescit. Hæc prætereà in bonorum suorum finibus defendendis, consilio & fortuna opus habet, illa ne cōsilio quidem eget, in certis enim & non nutantibus scientijs versatur. Vnde Geometras, Mathematicos, Physicos, & solitarium Philosophorum gregem, eruditum quidem illum, & sapientem, non verò prudentem esse videmus: & Diogenes, Zeno, Crates, Chrylappus, Carneades, Democritus, Metrocles, Aristippus, Anaxagoras, Thales, sapientes, hi non prudentes fuerunt. Eorū enim philosophādi ratio fuit alia, quàm ea quæ est veræ prudentiæ utilitatem isti suam & hominū ignorabāt, in reconditis illis & difficilibus scientijs semet oblectantes; quæ licet magnæ sunt, tamen inutiles, non enim humana bona attingūt: prudentiaverò in bonis hominum, de quibus deliberari possit, versatur. Qui si itidem mores hominum, res & actiones non abhorruissent, seque ad Respub. gerendas contulissent, prudentissimi omnium proculdubio habiti fuissent. quod sanè fecerunt, Pericles, Solon, Lycurgus, Plato, Demosthenes, Carus, Cicero, & alij. Vera prudentia à ratione perfecta proficiscitur, hanc posteaquam Senator vel à Philosophia, vel à disciplinis ciuilibus, vel ab ipso usu rerum accepit:

Philosophi Theoretici sapientes, non prudentes.

Prudentia origo.

150 DE OPTIMO SENATORE
perit: futura prospicere, præsentia sapien-
ter & optimè administrare, & ubi res aga-
tur, ventumque sit in discrimen, rem lu-
bitò expedire, & consilium ex tempore
dare poterit. Duo præclarissima Plato,
in vita hominis esse dixit, virum pruden-
tem omnia nosse, & seipsum cognoscere.
Hac igitur tam excelsa, tam magna, tam
diuina virtute, Senator sit ornatus & cu-
mulatus. Sine hac enim nulla ratio, nulla
virtus, nulla actio, nulla cogitatio bona
unquam esse potest. Prima prudentiæ vis
hæc est, uti sapientissimi perhibent, sibi sa-
pere: Prudens namq; vir, rebus suis in pri-
mis benè consulat necesse est, cætero qui
stultus vocabitur, in rebus suis rectè admi-
nistrandis consilio carens. Sub pruden-
tia continetur, rei familiaris & domesti-
cæ benè curandæ ratio, legum condenda-
rum scientia, ciuilis prudentia, cōsultandi
& iudicandi peritia. Vnde prudentiā in suis
rebus, domesticam Cicero; in publicis ve-
rò, ciuilem appellat. In his omnibus rectè
percipiendis, inesse oportet veri & iusti
indagationem: propria enim prudentiæ
veritas est: à qua si discedimus, falsa, scele-
rata, & iniqua omnia quæ dicuntur agen-
turæ, futura sunt. Proinde quicunq; pru-
denter, & acuta mente perspicit, quid in
unaquaque re deceat, quòdque verissi-
mum

*Duo in vi-
ta præcla-
rissima.*

*Prudentiæ
vis.*

*Qua conti-
nentur sub
prudētia.*

*Prudentia
duplex.*

*Prudentia
finis, veri-
tas.*

mum sit, eaque celeriter & acutè indagando videt & explicat, is mea sententia prudens iudicari debet. Vt autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus sapienter & verè inuestigandis, habeat certos quasi fontes, ex quibus omnem indagandæ veritatis rationem hauriat, duos hosce sibi, ad quos confugere possit, proponat, quorum primus honestatis, utilitatis est alter. Siue quid enim priuatum, siue publicum, siue commune, dicturus, acturusue est, illud ad honesti, utilisue rationem, tanquã scopum & metã aliquam, referat. Omnes res, quæ percipi ratione, & exprimi oratione solèt, his duobus tanquã terminis circumscribuntur. Ac rem verò & acutam, percipiendæ honestatis & utilitatis indagatione requirimus, ne fortè mēs affectio nibus & cupiditatibus obtenebrata, iudiciũ Senatoris peruertat, ipsumq; de solio veræ rationis deturbet. Plerunque homines ubi paululum à ratione discesserint, & quidpiam cupiditatibus concesserint, in diuersas veræq; prudentiæ contrarias, delabuntur opiniones. Vnde fit, ut non solum honestorum & utilium opinione decipiantur, verum etiam & turpiti amore obcæcentur. In quo genere fugienda sunt illa duo vitia, unũ ne incognitas res per cognitis habeamus, illisq; temerè adhæreamus:

*Prudens
qui.*

*Prudentia
fontes.*

*Honesti
& utilis in
uestigatio.*

Quæ fugienda in prudentia.

152 DE OPTIMO SENATORE
mus: alterum, ne malis rebus, & ijs, quæ
virtuti, bonis quæ omnibus aduersæ sunt,
assentiamus. Facile verò Senator, honesta
tis & utilitatis fines compræhendere po-
test, si felicitatem & bonum Reipub. sem-
per positum ante oculos habebit: hic e-
nim finis, hic scopus prudentiæ & sapien-
tiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat
omnia, putâdus est. Nihil ab eo Deus, nihil
ciues, nihil patria, nihil deniq; ipsa prudē-
tia requirit amplius, quàm ut felicem &
saluam Rempub. efficiat. Felix autem hæc
erit, ut prius dixi, si bonis affluat omnib.
si ciues in ea iusti sint, réperantes, fortes,
liberi, prudentes, si etiâ diuites, & sani, si
inuicem amici, & nullis factionibus distra-
cti. Est etiâ prudentis Senatoris officiū,
non ea solū curare, quæ ad felicitatem
Reipub. efficiendam valent, sed multo eti-
am magis, quæ ad eam conseruandam &
retinendam pertinent, cognoscere. Acci-
dit enim magistratus negligentia, ut ciues
paulatim (ut quisque est à natura procli-
uior ad malum) à virtute & honestate de-
sciscant, varijs quæ malis Rempub. afficiat:
quibus inundantibus, Rempub. fluctuare
necesse est. Quod ne aliquando contin-
gat, legibus antè sancientiis, prouidere de-
bet. Est enim lex in Repub. vinculū officij,
& custos omniū virtutis & fidei. Sed nec
satis

*Prudentia
Senatoria
finis.*

*Felicitas
Reipub.*

*Felix Res-
pub. quo-
modo fiat.*

*Leges feli-
citatē con-
seruatri-
ces.*

*Lex custos
virtutis.*

satis est leges condi tales, quib. præmia & pœnæ deficiantur, mores etiam, exēpla, exercitationesque virtutum, in quibus se ciues exerceant, & quæ ad ament, legibus more Laconum, præscribere oportet. Ad iungenda ciuili disciplina, quæ tam in pace, quàm in bello, ciues ad omne genus virtutis exercendum, aptos reddat & obsequentes. Illam quoque in ferendis legibus prudentiam, maximè seruari & amplecti volo, quæ ciuib. omnem penitus occasionem peccandi præcidat. Quemadmodum enim Medicus morbis grauatum corpus, pharmacis sanum reddit: ita Senator legibus ferendis, animi sanitatem efficere debet. Nec eos probare possum, qui nascenti vel repullulanti vitio, pœnam statim qua plecti, ac non rationem qua illud exterminari queat, inueniunt. Consilio potius & ratione prouidendum omni puto, ut iusti homines efficiantur, non peccantes occidantur. Quis nō nisi planè inhumane suppeditāda citius annona, in opibus furandi occasionem tollere malit, quàm furta frequentia, plectere capitali pœna? Quis etiam lasciuientē vitij Rempub. luxuq; perditos ciues, non sumptuaria potius velit, quàm sanguinaria lege coercere? præclare Tullius, auaritiam, inquit, si tollere vultis, mater eius est tollēda luxuria;

Legū ferēdarum ratio in quo consistat.

Legibus occasiones peccandi tollendæ.

L ries;

Commoda & incommoda Reip. *Senatori cognoscenda.* *ries.* Omnia commoda & incōmoda Reipub. Senator prae oculis posita semper habeat: si enim hæc illi fuerint incognita, nullo modo unquam Rempub. ægrotantem, & suis se malis vulnerantem, sanare poterit. Itaque quam quisq; vitam ex ciuibus gerat, quomodo Reipub. sit affectus, utrū legibus pareat, an verò factionibus seditio nibusq; oblectetur, cognoscere debet; an magistratus etiam in negocijs rectè ob- undis, fidem ac diligentiam Reipub. præ- stēt, an auari, crudeles, inhumani, & an ius- sti, benigni, & clemētes sint: an prudētes, si iuris ciuilibis gnari, si legibus & non de- cretis suis, & an iustè, vereq; iudicēt. Tum Rempub. omnē ita complectatur animo, ut sciat ius omne populi, libertatē, leges, & ut Cicero sapienter instituit, quid Res- pub. præsidij, quid militum habeat, quid valeat ærario, quos socios habeat, quos amicos, quos stipēdiarios, qua quisq; illo- rum sit lege, conditione, fœdere: tenere consuetudinem decernendi, nosse exem- pla maiorum. Hæc omnia cognoscere Se- natorem, & animo semper agitare conue- nit. Is enim erit in Repub. à quo ciues om- nes, à quo patria salutem requirer: cui deesse, aut nolle prodesse, nō sceleratū mo- dō, sed impium ac nefarium putandū est. Primas post Deum à nobis amoris, fideiq; partes,

Rempub. omnē, ius & libertas populi cognoscat senator.

Amor pa- triæ.

partes, patria repetit: quâ qui nō amat, nescio an bestiis nō inferior sit habēdus, quarum plurimæ natalis soli dulcedine, quasi patriæ suæ capte, vitâ potius malūt, quàm locum, in quo natæ sunt, ac educatæ, deferere. Hic igitur amor in patriam, summæ prudentiæ coniunctus, omnes inuicem efficiet concordēs, adeo quē in Senatu nihil maleuolum, nihil imprudens, iniquum agi diciū potest, sed omnia recto iudicio trutinata, & in hâc illamq; partem iactata, iustè examinabuntur. Magnâ vim esse prudētiæ videmus, per eam enim ceu ianuam, ad reliquas omnes virtutes patet ingressus: sine hac, nulla virtus seipsam defendere potest. Prudentiæ beneficio iusti, temperantes, fortes esse scimus, nam ubi, & quâdo, & quomodo his uti debeamus, hæc nobis demonstrat.

*Prudentia
virtutum
omnium
magistra.*

Habet autem prudentia sub se virtutes, ac proprias quasi pedisequas, comites, & socias, quarū comitatu stipata, & ipsa ornatiores existere, & munus suū longius latiusq; exercere solet. Has ubi senator acrimonia, diligentiq; obseruatione colendas suscipiet, summam, ac senatoria prudentia dignâ, rebus gerendis, cōsilio dando, vita honestè ducenda, laudem & gloriâ consequetur. Quare primū omnium oportet ingeniosus sit, docilis, memor, in-

*Comites
prudētiæ.*

156 DE OPTIMO SENATORE
telligens, circumspēctus, puidus, cautus,
sagax, callidus, astutus: hę liquidem virtu-
tes, secundum Platonicos & Peripateti-
cos, sunt affectu prudentię.

Ingenium. Ingenium vis quędam est naturalis in-
dita rationi à natura, facultatem habens
inueniendi res, quę à ratione proficiscun-
tur. Hoc etsi sæpè industria, docilitate, &
memoria non alatur, valet tamen ipsum
per se, & homines ab usu, cognitione quę
scientiarum alienos, sæpe commendat.

*Ingenium
senatoris.* Suum igitur senator noscat ingenium, il-
ludq; habeat ad excogitandas sententias
acutum, ad explicandas & ornandas uber
& fecundum, ad memoriam firmum at-
que diuturnum. Prudentia hæc, qua pri-
mum res omnes concipere solemus, ab
ingenij celeritate manat, augetur memo-
ria & docilitate, à quibus duob. ingeniosi
vocamur: confirmatur verò disciplina, &
usu rerum, siue experientia. Ingenium au-
tem laudo, quod non sit mobile & inconstans,
non præcox, non tardum, hebes, ob-
tusum, durum, fallax, fucatum, inquietū,
insanabile, inuerecundum: sed firmum &
constans, acutum, acre, cādīdum, illustre,
iucundum, elegans, & liberale.

*Docilitas
& memo-
ria senato-
ris.* Commendat ingenij acumē docilitas,
& memoria: per illam docemur, ut facile
intelligamus ea, quę nobis ab alijs expo-
nuntur;

nuntur; per hanc retinemus, quæ vel à nobis excogitata, vel ab alijs sunt prolata. In quibus exercendis diligentem esse Senatorem necesse est: non percipere enim celeriter, & meminisse res ab alijs dictas, stupidi ac stulti est ingenij. In hoc Demosthenem, Alcibiadem, Mithridatem, & alios se exercuisse legimus.

Quemadmodum verò senatoris decus est ingenium, sic ingenij lumen est intelligentia: per quam res omnes vel earum ideas, sentiendo & intelligendo, veras vel falsas cognoscimus. Nam per communem intelligentiam, rerum cognitionem comprehendimus, per eamq; iudicamus, honesta in virtute, in vitijs poni debere turpia. Hæc autem à sensibus, qui sunt quasi interpretes ac nuncij rerum cognoscendarum, non est disjuncta: horum iudicio ne quando fallamur cauendum est, languorq; omnis, tarditas, & stupor fugiendus. Accidit plerunq; ut vel artis, vel fuci similitudine, ignominiosè decipiamur, à communiq; sensu & ratione discedamus; quæ res in omnibus quidem rebus, sed maximè in iudicandis & cognoscendis veris & bonis, falsis & turpibus, omnibus modis fugienda est.

Circumspectum etiam senatorem esse volumus, non solum in ijs rebus, quæ pri-

Intelligentia.

Circūspectus sit senator.

158 DE OPTIMO SENATORE
uatim accidere solent, sed etiam in illis,
quæ communiter Rempub. labefactare
possunt. Incumbendum est illi, ad salutem
ciuium conseruandam, prospiciendę om-
nes procellæ ciuitatis, omnia mēbra Rei-
pub. circumspectiunda. Virtus hæc circum-
spectio vocatur, hoc est, in rebus agendis
accurata consideratio; estq; hæc magni in
bello, paceq; momenti. In bello quidem,
fortunæ vim & impetum anteuertit, om-
nia prudenter circumspectiundo, quæ cum
hoste sint agenda: non audaciæ, nō teme-
ritati, non fortunæ confidendo, sed ratio-
ni, consilio uē parendo. Hæc virtute præ-
stabat Fabius, qui rem cunctando dicitur
restituisse Romanam; non item Flamini-
us, quem nō satis circumspectum, viribus
audaciæq; tumentem. Annibal ex insidijs
fuerat adortus. Omitto Q. Cephionē Conf.
à Cimbris victū, & alios. In pace verò Rei-
pub. ea circumspicere, ac in his Argū quē-
dam & Lynceum se exhibere, quæ ad ci-
uium concordiam, pacem, salutem perti-
nent, valdè est utile & necessarium: quid
non faciunt, seditiones, bella, casus, inte-
ritus Reipub. non præuident. Solent esse
quidam in Repub. vel ita imprudentes, vel
sic turpi otio luxurię obcæcati, ut ea vix,
quæ coram sunt, cernant, tantum abest ut
prospiciant, quæ ex rerum & temporū e-
uentis,

*Circūspe-
ctio.*

*Fabius cir-
cūspectus.*

Q. Cepio.

uentis, Rempub. labefactare, varijsque incommodis afficere possunt. Quos quidē Respub. aut admonere, aut ut indignissimos ciues, & reb. magis priuatis inhiātes quā publicis inseruientes, à gubernatione sua detrudere deberet. Vidēt ingēs imminere bellum, aspiciunt prædam toties abigi, captiuos in seruitutē abduci, barbaris uxores, natos, filiasq; vendi, villas exuri, agros vastari, templa profanari Deorum; ad extremum Rempub. iaculis sagittisq; barbarorum confossam ac vulneratam cernunt, undiq; circumuallatam hostibus intuentur; neq; tamen circumspiciunt, quo consilio dolor hic Reipub. quātē medicina tantus hic morbus sanari leuariq; possit? Illi etiam fortasse libenter spectant, ciues seditionib. discordijsque fractos ac debilitatos, tenuiorum à potentioribus oppressam libertatem, neglectam fidem, ac Religionem Deorum? Proinde Senator Rempub. obuijs (quod aiunt) ulnis amplecti volens, eius salutem & incolumitatē sic tuendam suscipiat, ut trāquilam, felicem, perpetuamq; efficiat. Hostiū quidē impetus, præsidijs mittēdis & asseruandis coercentur, construendis arcibus, muniēdis receptaculis, obuallandis itineribus, q̄ peruia solent hostib. esse. Vtile etiā est Reipu. ciues pro patria semp habere pa-

*Senatoris
officium in
circumspiciēdis malis Reip.*

*Ciuiū felicitas quo
conseruetur.*

ratos, vigilantes, & exercitatos : talibus enim præsidij, quasi muris, cincta & firmata Respub. externorū, vicinorumq; metū contemnet, & hostium animos, ab inferendis periculis auertet. Tales quondam fuere Lacedæmonij, qui corpora sua muros Laconicos vocabāt. Ciuium felicitas iure reddundo, reconcilianda gratia, legū seueritate, & iustitia conseruatur. In quibus omnibus efficiendis, prudentem se & circumspectū exhibeat Senator. Ea enim negligere, quæ ad ciues felices & pacatos efficiendos, quæ item ad seditiosos reprimendos pertinent, non modò stultum & ignominiosum, verū etiam impium & sceleratum est iudicādum. In Repub. verò quis hoc senatore melius efficiet? hic enim in medio populi constitutus, nō modò vitam omnem ciuium, sed etiam iura, libertatem, licentiam, seditiones contuetur: quasiq; diuinitus propter eam solam rem, in hac specula collocatus est, ex qua, non ea solum, quæ præsentia sunt, circumspicere & diligenter animadvertere possit, verū etiam quæ sint euentura, longè antè præuidere.

Quemadmodum Medicus ingrauescētem morbum, Imperator hostium insidias, Nauarchus maris tempestatem præcauere solet : ita prudens Senator, pericula Reipub.

Reipub.inclinationes,casus,mutationes,
 prospicere debet: est enim eius officium,
 non solum videre presentia,verum etiam
 praeuidere futura,quæ vii tus à praeuiden-
 do prouidentia est appellata:hanc qui ha-
 bent,prouidi & prudentes dicuntur. Est *Prouiden-*
 enim prouidentia. uti Cicero scribit, per *tia quid.*
 quam aliquid futurum videtur,antequam
 factum sit Cæterum prænoscere res,quæ
 sint euenturæ,non tam humani,quàm di-
 uini est ingenij: solus enim Deus futura
 scit, eaq; mentis diuinæ propria est virtus
 & conditio. Sed quoniam simulachrum *Prouiden-*
 diuinitatis nos quoq; gerimus, contingit *tia quomodo*
 ut etiam futura sciamus,præuideamusq;
 fit verò hoc duplici ratione,vel inspiratio- *do fiat in*
 ne & voluntate diuina,vel nostro proprio *homine.*
 instinctu. Primæ rationis sunt,vaticinia,
 diuinationes,& alia id genus,quæ per in-
 statione Dei sunt. Secundæ illud est,quã-
 dò scilicet animus separatus à corpore,
 meminit præteritorum,præsentia cernit,
 futura præuidet. Et de huiusmodi proui-
 dentia nobis sermo præsens instituitur.
 Non enim ad nostram rem pertinere vi-
 detur illa,quæ de somnijs,extis,sortibus,
 monstris,astris,de Aruspicibus,Coniecto-
 ribus,Auguribus,Ariolis,Astrologis,Dæ-
 monibus, & alijs innumerabilibus sunt
 conscripta,ex quibus prælagire, & futura

præsentire solent Athei. Quodd si Senator sanctam, puram, nullaq; fece & labe vitiorum aspersam, nec contaminatam mentem habuerit: atq; adeo corpus hoc, domicilium sitillius cælestis spiritus mentisq; diuinæ, cuius munere diuinare, ac futura prædicere possit: tum hoc nomine Senatorem, non iam humana hac sapientia, sed illa cælesti, planeque absoluta & perfecta, scire putabimus: eritq; is nobis Senator appellandus, non prudens, non sapiens, non prouidus: sed sanctus, diuinus, pius, ac religiosus. Tales Prophetas in iure nostro, Sibyllas, etiam vates, & eos qui Nympha Deoq; correpti dicebantur, quorum in numero Tiresias, Mopsos, Amphiaraus, Calchantasq; fuisse legimus. Hæc autem cælestis prouidentia quomodo acquiratur, non est nostri instituti dicere. Inest enim hæc prælagitio extrinsecus iniecta, atque inclusa diuinitus, eaq; exardet acrius, dum animus à corpore abstractus, diuino instinctu concitatur. Sed ad prouidentiam humanam nos conuertamus, cuius exercendæ ratio, diuina quoque putanda est. Cum enim viri prudentis animus, rerum & actionum humanarum cognitione est imbutus, tum prætereà agnoscit præsentium & præteritarum rerum, quæ fuerint principia, quæ exitus, quæ mutationes, quæ inclinationes:

Prouidentia cælestis quomodo acquiratur.

Prouidentia humana.

tiones : habet etiam in animo comprehensam ideam ac formam rerum gerendarum, quas natura vel ratio, certo & inuolubili cursu gubernat: is inquam omnibus edoctus informatusq; reb. ubi mētis acie paululum exacuerit, omnemq; actionum humanarū & Rerumpub. statū prehenderit, hac certè ratione præuidebit & præsciet, quid in illis bonum, quid malum, quid caducum, quid firmum, durabile, certumue fuerit. Est enim in talibus viris, diuinum quiddam, quod dæmonium appellatur, quod Socrates habuit, ac illi paruit semper. Hoc autem aliud nihil est, quàm mens hominis sapientis munda & casta, & in iudicandis rebus exercitata; talis verò facilè ex minimis occasionibus, res futuras potest cognoscere. Exemplis quoque & rerum usu, certa quædam prouidentia comparatur : ea quoque Senatori minimè est reiicienda. Si enim ob mutatam religionem incommoda Reipub. præcognoscere velit, animum verter ad ea pericula, quæ Germaniam, Galliam, Boëmiam, Vngariam, Angliam, propter religionem mutatam labefactarunt: atque id in cæteris rebus & casibus præsentendis efficiet. In quo, cognitione rerum, historiæ verò maxime adiuuabitur : plurimum enim vel ad auertenda,

*Demoniū
Socratis.
Demoniū
quid.*

*Prouidentia ab exemplis.
Religionis
mutatio
periculosa.*

*Historia
cognitio.*

*Officium
Senatoris
in praeui-
dēdis Rei-
pu. malis.*

da, vel extirpanda mala, valent exempla: quæ eò quisq; libentius fugit, quò perniciosiora in alijs est expertus. Quamobrē Senator in praeuidendis, atque longè antè prospiciendis Reipub. malis, prudentem se præstet, nullumque locum intermittat agendi, monendi, cōsulendi: praeuisa enim iacula, minus feriunt, ut dicitur Plerunq; malis improuisò aduenientibus, aut difficulter, aut cū magno damno occurritur: in subitis namque rebus, animos gerimus consternatos, & consilij inopes. Quæ maturè praevidentur, benè cauentur: maturè autem cauēdum est, ne accepto malo sapiamus: turpiter enim post pericula dici solet, Non putārā. Dum navis est incolumis, decet nautam, & gubernatorem praeuidum esse, ne vis eam ventorum subuertat: ubi mare superat, & ventorum agitur furij, inanis est providentia. Quare & Senator dum est Respub. incolumis, nō distracta & lacerata, non hostibus circumdata, de eius salute cogitare debet. Suspicari de præterito, quàm re ipsa experiri, melius est. Præterita enim, ut quidā dixit, magis repræhendi possunt, quàm corrigi.

Cautio.

Addit se providētiæ sociam cautio, per quam auerimus & vitamus mala præsētia, quæ nobis accidere possunt. Sic à natura

tura comparatū est, ut bona appetamus, *Cautio in*
 mala declinemus, quæ malorum declina- *quo consi-*
 tio, si à ratione proficiscitur, cautio dicitur: *stat.*
 qua solus sapiens præditus est. Huius vir-
 tutis in dictis & factis, maxima perspicitur
 utilitas: nam cautè ea, quæ conceperis, elo-
 qui, & quæ proposueris facere, prudentis-
 simi hominis est, & in rebus agendis ex-
 ercitatissimi. Quare in sermonibus haben-
 dis, decet esse Senatorem non modò gra-
 uem, parcum, sed etiam cautum, veluti
 pulchrè monet Horatius:

In verbis etiam tenuis, cautusq; ferendus.

Accidit enim plerunq; ut quoties teme-
 rè quid effutimus, dictorum nos pœnite-
 at; sæpe etiam, in discrimen nos ipsos &
 Rempub. conijcimus, dum vel personam
 Reipub. apud exteros gerentes, vel domi
 de rebus magnis disserentes, ea dicendo
 effundimus, quæ incognita multis esse o-
 portet. Stultum est igitur admittere quod
 cauere potes, ut Comicus admonet. In di-
 cendo senator hæc semper præ oculis ha-
 beat, ut nihil dicat iratus, nihil timidus,
 nihil hilaris, nihil temerarius, nihil non
 præmeditatus: hæc enim obseruata, grauē
 illum & sapientem semper efficient. Res
 illi habēda erit cum Reipub. hostibus, ad-
 uersarijs, vicinis, legatis; quorum studia ea
 solent esse, ut consilia aliorum explorent:
 ad

*Cautio Se-
 natoria in
 dicendo.*

ad id artes quærunt varias, indagant coniecturas, expectant signa, quibus ex nobis aliquid eliciant. Hic senatorem peccatus convenit habere cautum, suiq; animi constantiam, gestu, vultu, verbis, oculis qui sunt indices eius animi, debet effingere, cautusq; exprimere. Modus etiam tenendus est, in credendo dictis aliorum, prudenti enim incredulitate nihil est utilius. Non tamen committendum, ut durus & difficilis in credendo iudicetur: applaudendum est aliquando, adnuendum orationi alterius, nisi vel dignitas, aut veritas postulet contrarium. Est enim contra veritatem, iniusta semper assensio. Neque verò ita taciturnum esse volumus, ut tardus, vel effœminatus existimetur: quorum illud propter imperitiam, hoc propter virginalem quandam verecundiam, quæ in viris est vitiosa, repræhendi solet. Adhibenda est orationis & silentij moderatio, danda tamen opera, ut plus audiat, quàm loquatur, siquidem natura ppter id duas aures homini, linguam unam attribuit. Summa certè prudentia est, scire tacere: nam quæ, & quomodo, & ubi, & apud quos, quo loco & tempore quæq; dicenda sint, considerari omnino debent. Porro in negocijs, rebusq; gerendis, cõsilijs itidem est utendum cautiorebus: id autem fiet acutè

*Quatenus
credendum
dictis alio-
rum.*

Taciturnitas.

*In dicendo
quæ confi-
deranda.*

inuesti-

inuestigantibus, quid in unaquaq; re deceat, qd verò dedeceat, quod obesse, quod prodesse possit. Consilium verò habeat sa-
 num, prouidum, prudens: in quo indagā-
 do sit acutus, sagax, cautus, vel (ut ita di-
 cam) catus. In bello quanta cautionis re-
 quiratur necessitas, non est huius loci tra-
 ctatio: nos enim Senatorem instituiamus,
 in Repub. in senatu, in foro, in iudicio, in
 pace, togatum non sagatum. Dicendum
 tamen illud est, nulla alia virtute melius
 bella confici, exercitus conseruari, dolos
 hostium auerti solere, quàm ista ipsa; hac
 Imperator si caruerit, omnibus alijs virtu-
 tibus imperatorijs carere censendus est.

*Consiliū.**Cautio
militaris.*

Sagacem præterea Senatorem no-
 strum esse volumus, in percipiendis ac in-
 dagandis his rebus, quæ ad consultandum
 vel intelligendum proponuntur: unde sa-
 gire, sentire acutè est, ex quo sagaces dicti
 canes. Et quemadmodum prudentis est,
 bene consulere, ita sagacis alium dicen-
 tem, acutè percipere, & prudenter iu-
 dicare.

*Sagax Se-
nator sit.*

Neq; solum acutum eum, in rebus perci-
 piendis & iudicandis fieri volo, verum e-
 zia solertè, callidū, astutū in inuestigando,
 quid scilicet sui ciues cogitèt, qd velint, qd
 sentiant, opinentur, expectèt. Hac ratione
 multitudinem in officio retinebit, eorum
 consilia

*Callidus
Senatores
astutus
quomodo.*

consilia cogitationesq; cognoscēs, & quę in eis mala sunt auertens. Solent plerunq; maliciues, in bonorum perniciem cōspirare, vel odio inducti, vel audacia furore ito concitati; partim quòd in eorum potestate manibusq;, Reipub. gubernationem positam videāt: partim quòd honoribus, diuitijs, & autoritate præstent, partim quòd se contemni & postponi cæteris in Repub. putent. Vnde fit, ut his ex causis, hostiles spiritus contrà eos gerant, bella, seditiones, necemque moliantur, & si viribus superiores sunt, in discrimen etiām Remp inducere cupiant. In his motibus & cogitationibus malorum reprimendis, prudentem, astutum, & callidum senator se exhibeat; nec a pertis semper cōtentionibus, studijsque rem agendam putet: sed vel à tergo, vel eminūs sese opponendo, impetum talium hominum infringat, ac suadendo, monendo, orando, obiurgādo, corrigendo, castigando, quotidie molliores, faciliores, mansuetiores efficiat: interdum autoritate perterreat, ac ab huiusmodi sceleratis, nefandis, & execrabilibus factis auertat. Semper in animo voluere ac reuoluere debet, quo consilio, qua arte, quibus modis in Repub. quies & trāquillitas ciuium seruetur, ac seditiones, discordiæ, earumque causæ penitus euellantur:

hoc

*Senatoris
officium in
componen-
dis seditionibus.*

hoc enim primum ad Reipub. statum rectè conseruādum pertinere, iudicandum est. Qua in re efficienda, consultatione & deliberatione prudenti utendum est: hæc enim bonorum consiliorum est alumna. Quamobrem curandum est senatori, uti res omnes, de quibus deliberatio suscipitur, summo tum prudentiæ, tum ingenij acumine ponderentur & examinentur. Vis autem tota consultationis versatur in his, quæ ad communem vitam hominum, & Rempub. cōseruandam pertinent. Proinde consultare ac deliberare non debet de his, quæ sunt æterna & cœlestia: ut de mundo, aut quæ euenire nō possunt, quæ uē natura, casu, fortuna eueniunt: ut de intermundijs, de thesauro inueniendo, & de similibus: nec etiam de his leuibus, ut de vacuo; nec de præteritis; quæ enim facta sunt, infecta esse nequeūt. Deliberandum autem & consultandum est de futuris, & de his quæ aliter atque aliter euenire possunt: quorumq; ratio ad utilitatem hominum spectare videtur. Horum ab Aristotele quinque generalia capita enumerantur: de parandis pecunijs, de bello ac pace, de custodia regionis, de his rebus quæ inuehuntur, & euehuntur, de legibus instituendis. Si deliberationem de confluenda pecunia suscipiet; vectigalia portoriaq; Reipub.

Consultationum & deliberationum vis in quo consistat.

De quibus deliberationes suscipiendæ.

Consultatio de vectigalibus.

pub. cognoscat necesse est, quæ & qualia sint: si exigua, ut augeatur: si magna, ut minuatur. Non facile tamē, nisi ingēti necessitate postulante, vestigalia augeri patietur: noua enim omnia onera, etiam iusta, plerunque ciuibus sunt molesta: magnisq; seditionibus occasionem præbēt. Tyberij suadentibus amicis, ut iterum tributa populis imponeret, Boni pastoris esse respōdit, tondere pecus, non deglubere. Item sumptus Reipub. necessarios suadebit cōseruandos, non necessarios verò tollēdos, ad quæ melius & prudentius cognoscenda, aliarum Rerump. consuetudines, non suæ tantum imitabitur; quā in re historiæ cognitione adiuuabitur. De bello & pace deliberāti, Reip. copias nosse oportet, quātæ sint vel esse possint: quo genere belli contrā Turcas, quo item contrā Scythas utendum sit, itemq; cōtrā alios. Vicinorū quoq; copias cognoscere pderit, eqtatūs ne plus, an peditat' armatura valeāt: utrū nobis similes, an dissimiles sint: quo nobis superiores, quo itidē inferiores: ut cū potētiorib. pax, cum inferioribus bellum suscipiatur, cuius gerendi rationē cognitā & benè perspectam esse oportet. Bellorū etiam exempla & euentus nosse est utile, similia enim ex similibus oriri solent. Tū præterea, an iusta causa belli gerendi sit;

an

*Tributa
quō exigē
da.*

*Militaris
& bellica
cōsultatio.*

an item illud cuius gratia suscipimus bellum, sine tumultu & armis confici possit. Omnia enim experiri prius quàm armis, ut ait Comicus, sapientem decet: honesta quoq; pax, turpi est præferenda bello. Ad custodiam regionis illa pertinent, quantum scilicet præsidij requirat, quales custodes, quæ loca: formam prætereà & genus militiae, in animo tenere necesse est.

Consultationes de custodia regionis.

Si de exportandis euehendisque rebus deliberabitur: ante omnia prævidere debet, ne unquam Resp. rebus indigeat necessarijs: & q̄ superest ut vendatur, euehatur.

Cōsultationes mercium.

Curandum etiam est, ut commutatione rerū pretia ponderentur, ne pecunijs spoliatur Resp. ut etiam arceantur à ciuitatibus merces, quæ ciuium animos leues & effeminatos reddunt.

In legibus cōstituendis, summa requiritur prudentia: est enim in illis sita ciuitatis salus. Necessaria est hic Reipub. cognitio, quas leges

Consultationes de legibus ferendis.

recipere, quib. cōseruari, qualib. firma reddi possit. Vnde leges ad Rempub. accommodari debent, non Resp. ad leges; non enim eadem omnibus Rebuspub. conueniunt. Nec suæ tantummodò cognitio utilis est, sed etiam finitimarum: sic mala cauere quæ apud alios sunt, & bona imitari possumus. Ad deliberandum autem de rebus magnis, in cōsiliū alios adhibere est

172 DE OPTIMO SENATORE
utile: non enim unus potest omnia præui-
dere. verum est illud Homericum:

*Bini ubi conueniunt, melius rem perspicit
alter.*

*Consilium
senatoris.* Ex bona prudentiâ; deliberatione, pru-
dens solet nasci consilium, quod præcipu-
um est ad res benè agendas fundamentū.
Ideò senatorem consilio valere, maximè-
que præstare cæteris oportet. Est autem
consilium, aliquid faciendi, non faciendi-
ue excogitata ratio. Id senator ad omnia
promptum, salubre, prudens habeat ne-
cesse est. Cùm enim tria in omni re cõcur-
rant, consilium, ratio, & euentus: requiri-
tur sanè, ut tam actioni bona consultatio,
quàm consultationi exitus bonus respon-
deat. Et quemadmodum gladiator in are-
na, consilium ferendi hostis capit: ita sena-
tor ad tempora personasq; suum consili-
um accommodet. Consilij autem capien-
*Consilij ca-
piendi mo-
dus tri-
plex.* di triplex est, uti Cicero ex Panætio docet,
deliberatio. Nam vel de honestis, vel utili-
bus, vel de his inter se pugnantibus, deli-
berare solemus. Hęc tria senatori si probè
cognita fuerint, nihil ad dandum de omni-
re consilium, illi deesse poterit. In cognos-
cendo verò tam honesto quàm utili, sum-
ma sapientia requiritur: ex duobus præte-
reà honestis & utilibus, cognoscere quod
sit honestius, aut utilius, nō mediocris est
pru-

prudentiæ. Capere quandoq; solemus cōsiliū ex re, tempore, occasione; in quo, quemadmodum in omnibus, nunquā ab honesto, vel utili discedendū est. Quod enim nocet fugimus, quod prodest amplectimur, ex malis multis minora eligimus.

Cæterum in omni optimo consilio inuestigando, confugiendum est semper ad summum bonum, siue hoc sit vitæ nostrę priuatum, siue publicum. in quo felicitas Reipub. consistit: huic enim consentire de-

Finis optimi consilij, summum bonum.

bent, omnium nostrarum cogitationum & consiliorum principia. Vana sunt consilia nostra, si non hunc finem publicæ felicitatis habuerint: ignoranti quem portū petat, nullus bonus est ventus. In consilio

Senatoris officium in consilio capiēdo.

autem capiēdo, summam prudētiam requirimus, in dando, fidem & religionem; consilium malum, consultori peissimum; prudēs autem & fidele, optimum est cense-

ndum. Cauebit prætereā senator, ne qd in consilio dando fortunæ, vel casui tribuat: nunquā enim hæc perfectè veritatem imitantur. Quemadmodum fortis

Fortuna & casus in consilium non adhibenda.

non est, quem casu, non consilio, fortem esse contingit, ita nec prudens, qui fortunam & casum, non rationem iudiciumue sequitur. Sit igitur cōsiliū senatoris prudens, bonum, fidele, maturum, deliberatum, liberum: non autem stultum, calli-

*Senatoris
cōsiliū.
Cōsilijs
inimica ce-
leritas.*

dum, præcox, perniciosum. Consilia callida & audacia, specie læta, tractatu dura, euentu tristia sunt. Consilijs quoque sciat, nullam rem tam inimicam esse, quàm celeritatem: hanc enim pœnitentia tristis & ignominiosa consequitur. Hoc non solum in rebus agendis, sed etiam in bellis maximè experimur. Nec propterea cunctandū est, sed maturè res omnis expedienda; utilis est celeritas prudenti temperata consilio. Multa prudenti Senatori sicut nō aggredienda, ita semel aggressa, non sunt dimittenda. Quare diū deliberandum, citò faciendum est quoduis, ut dicitur: considerandus est finis cuiusque consilij, nō principium, omniaque referenda sunt ad necessitatem. Nec ob aliud Respub. Senatorum conuentum & cōgregationem instituit, quàm ut à senibus & prudentibus omnia ponderentur, ac deinde maturè cōficiantur. Quibus deliberationes & consultationes, in rebus arduis & difficilibus inquirēdis adesse volumus. Prodest Reip. in Senatū adferre res multum & diū cogitatas; stultumq; est unius horæ temporis, rerum magnarum deliberationem committere.

*Deliberationes
necessaria.*

Sententia.

Consilium subsequitur sententia : quæ nihil aliud est, quàm animi & cōsiliij nostri explicata significatio : quæ enim cogitamus,

mus, ea necesse est voce & oratione exprimere, ut sciatur id, quod in mente hominis & ratione latet. Hæc à natura nobis esse videtur innata: plurimos enim videmus sapientes non esse; dicenda autem sententia valere, fierique sagaces, intelligentes & astutos, quæ omnia consequi solent à quodam ætatis habitu, cuius prudentia ancilla est & pedissequa. Senes igitur sententia dicenda valent, tametsi sint indocti, usu enim & experientia, tertium quendam oculum sunt adepti, quo rerum principia & euentus facile perspiciunt. Quemadmodum homo qui sit, loquendo cognosci solet: ita senator sententia dicenda qualis sit, quàm prudens, quàm sapiens, iudicari consuevit. Socrates iuuenem ante incognitum aliquando intuitus, Lequere inquit ut agnoscam te: Senatori itidem quis dixerit, Sententiæ gravitate facte verum agnoscam senatorem. Index animi est oratio, ut dicitur. Quare in sententia dicenda, nervum intendat oportet animi ingenijq; sui, ut ea dicat, quæ Reip. profutura sint: hic est enim finis sententiæ. Solent plerique fucatis, & ad placendum excogitatis uti sententijs, easq; pigmētis verborū & ornāmētorū colorare, ut fucatę magis quàm verę appareāt: quas si excusseris, nihil in eis fidele, nisi sincerū.

Senes sententia dicenda valent.

Senator prudēs ex sententia iudicatur.

Finis sententia.

*Fucata sen-
tentia.*

nihil graue inueneris. Qua in re committendum senatori non est, ut prudentibus disertè, stultis etiam verè dicere videatur. Nonnulli simultatum, irarum, odiorumq; fastu tumidi, ubi locum dicendæ sententiæ nacti sunt, cæteros calumnijs & conuicijs pungunt, ea re fidem & beneuolentiam Reipub. se præstare existimantes: hi certè nullum fructum Reipub. adferunt, quin potius odij, simulationibus, discordijs eam dilacerant: qui si boni essent, irasci, simulare, odisse propter Remp. aut nolent, aut non omnino deberent. Quidam consilij cum sint inopes, in aliorum sententias pedibus eunt: quales apud Romanos Pedarij senatores dicebantur: hi si nō ignorantia id faciunt, vituperandi non sunt. Vtile est Reip. in sapientum & proborum Senatorum sententias, cæteros pedibus ire: contingit enim ut omnium idē sit sensus, eadem de re aliqua voluntas, loquacitatisq; fugiendę causa, melius est adhærere alijs, quàm sesquipedalibus verbis diem conterere. Cauendum autem est semper, ne in sententia dicenda, ingenij ostentationisq; suspicio appareat. Fieri nō potest, quin ob sententiarum varietatem, contentiones aliquando in senatu exoriantur; in quibus sanè componendis & enutriendis, longè debet abesse calumnia,

iracundia,

Pedarij senatores.

In sententia ostentatio fugienda.

iracūdia, & aliæ quæ cōsiliū omne puer
tunt, & perturbant affectiones. In concili
andis autem sententijs, plurium sententiæ
vincant: iustius enim, & rationi conueni-
entius id putari debet, quod plures inue-
nerint. Ordo suffragādi, diuersus in omni-
bus Rebuspub. esse solet, in quibusdam e-
tate grauiore, in alijs iuniores dicēdæ sen-
tentiae primum habent locum: nonnulli
viros prudentiæ & sapientiæ laude insigni-
ores cæteris præferunt. Obseruāda est cu-
iusq; Reipub. consuetudo: & id bonum, iu-
stum, utile, æquum putandum est, quod ra-
tio communisq; usus hominum, ab anti-
quis tēporibus recepit. Præstat tamē senio-
rum, prudentiorumq; sententias ante au-
dire, ut iuniores de his habeant longius
deliberandi tempus. Iuniorum sententiæ
ante dictæ, plerunq; senum consiliū di-
strahunt, & varietate opinionum irreti-
unt. Dicat autem, non ut quisque vult, sed
rogatus: ut hac ratione & ordo conserue-
tur, & cōtētionum occasio omnis amoue-
atur. In sentētia autem dicenda ambigere
licet: difficultate enim rei quandoq; excu-
samur: nonnunquā sententiarum va-
rietate, animum gerimus distractum, du-
bitantes cui potius opinioni sit adhæren-
dum. In quo fugienda est temeritatis suspi-
cio, & ne studio magis & amore, quā iu-
dicio

*Pluriū sen-
tentia vin-
cant.*

*Ordo suf-
fragandi.*

Ponderanda, non numeranda sunt sententiae.
Lōga sentētia odio sa.

dicio sententijs aliorū adherēamus. Pōderandæ, non numerandæ sunt sentētię: cauendumq; ne maior pars meliorē vincat. Aristoteles in ferēdo suffragio bis ambigere permittit; si quis tertium titubet, ius eum sententię dicēdæ vult amittere. Cauēdum est prætereā, ne diem extrahamus, longa sentētia dicenda: duplex enim committimus vitium, nos loquendo, cæteros audiendo defatigantes; Catonem Cæsar ob id aliquando punire nō dubitauit. Breuis oratio sit, sincera, nullis verborum lenocinijs offuscata: nō præceps, non fallax, non dolosa; sed grauis, simplex, sancta, & vera: ex quo & iuratos dicere cōuenit, ut

Sententia qualis esse debeat.

Iurati sentētiā dicant.

Vox senatoris.

Leges senatoria.

testis eorū animi Deus esse videatur. Ex scripto autē an memoriter sentētia pronūcianda sit, parum refert: quandoq; in scriptis res adferri diligentius elaboratæ solent: maximē si longā orationē res postulet. Voce utendū est autem virili, & ad grauitatem, non mollitiem accommodata, clara & sonora, non demissa & humili, quæ exaudiri nō potest. In summa tria illa in legibus Ciceronis iussa Senatori sunt tenenda: ut adsit, nā grauitatem res habet, cum frequens ordo est: ut loco dicat, hoc est rogatus: ut modo, ne sit infinitus. Senatori verò, qui non aderit, ut idem sancit, aut causa, aut culpa esto; unde vocatus obediens

diens in curiam veniet. Neque senatorem ex ciuitate conuenit egredi ad externos, nisi aut publicè legatus sit, aut cum imperio; ne quod ex absentia senatorum Resp. patiatur detrimētum: id Romæ ne fieret, cautum erat legibus.

Caput autem & fundamentum est prudentiæ senatoriæ, ut in omnibus dictis & factis, officium viri boni & iusti sequatur, quod potissimum fit vitæ dignitate: non satis est prudentes esse nos, nisi viri boni simus: siquidem prudentia sine iustitia, calliditas, vitiūq; nō virtus, existimāda est. Virtutis beneficio boni efficimur; hoc est iusti, æqui, & honesti: quemadmodum & sapientiæ sapientes. Cæterum à virtute viri boni, nō item à sapientia dicimur. Quis igitur vir bonus? profectò, uti Plato docet, ille quidem dicendus est, qui virtutes amplectitur, & secundum eas viuit, & pro Re pub. moritur, si periculum illi immineat, aut seruitutis iugo oppressa sit, vel à deterioribus regatur. Omnia etiam pati prius vult, quàm Reipub. mutationem spectet, quæ deteriores semper homines efficere solet. Quare senatori curandum est semper, ut nō minus bonus sit & iustus, quàm prudēs: mala. n. est prudētia sine iustitia, à qua viri boni nominamur. Plerique ad Rēpublicam accedunt, linguā promptam, ingeni-

*Senatores
prudens
vir bonus
idem sit.*

*Boni unde
dicti.*

*Seditio-
rū mores.*

ingenium sagax, animum malis artibus imbutum gerentes: qui dum libertatis legumq; patrocinium suscipiunt, nihil illorum oratione pulchrius, nihil elegantius videri solet: hac verò rectè examinata, nihil iniustius, nihil indignius, leuius. Falsa enim specie prudentiæ imbuti, & linguam non animum instructum habentes, Rempub. cōsilijs mutare suis, non emendare cōsueuerunt. Nulla pestis capitalior est in omni Repu. quàm taliū hominū iniusta potētia; hæc viros amplectitur licetiosos, callidos, versutos, iniustos, seditiosos: qui tū cū maximè fallūt, id tamen agūt, ut viri boni esse videantur. Vt enim homo perfectionem nactus, animantium est optimus: ita quum à iustitia legeque discessit, omnium pessimus habetur. Atque certè orādi primū Dij sunt, ut tales è Repub. ciues extirpentur: Senatoriq; curandum, ut omnis eorum vita ad iustitiam excitetur, & inducatur. Quomodò verò cū simus prudentes, iusti esse queamus: ac de iustitia senatoris, quæ & qualis esse debeat, dicendum est.

Si quis diuinarum humanarumque rerum conditionem, acri animo contemplari ac inuestigare velit: omnino videbit, naturam firmos, stabiles, & constantes cuique rei tribuisse cursus, qui

qui ex sese mutari non possint, sed determinata certa que via currant, ac recurrant. Cœlestes enim illi orbes, elementa, animantia, volatilia, reptilia, non casu acceptam, sed innatam ac insitam habent proprietatem, quam ita retinent, ut eam deferere nec velint, nec si velint, ullo modo possint. Quid dicam de hominibus? nōne videmus bonis, à Deo certam ad fœlicitatem datam esse viam, malis itidem ad interitum? Sic virtutis dextrum esse callem, eumque angustum, præruptum, ac difficilem: vitiorum verò sinistrum, latum illum, planum, ac peruium multis? Venio ad Respublicas, ciuitatum que gubernationes: quæ si certum, perfectum, absolutum à natura, hoc est à Deo, vel ratione cursum viuendi, administrandi que suscipiunt, ab eoq; nunquam discedunt, diuturnas illas fore: sin minus, infirmas, imbecillas, & caducas. Non enume- ro singula: satis enim apparet, naturam omnia hæc, quæ à nobis videntur, & sentiuntur, fecisse bona, certa, perfecta, ac omni ex parte absoluta. Vnde naturæ conuenienter viuere, Stoici fœlicitatem summam esse dicebant. Est enim natura, rectæ vitæ dux & magistra: qua authore, Deū sequimur, ei que paremus. Hic igitur naturæ cōcentus, hæc ἀρετή, à nobis rectè dici potest

*Fœlicitas
naturalis.*

Iustitia.

rest iustitia: hæc enim virtus est, quæ tuetur ius & consensum omnē naturæ. quicquid naturæ consentit, iustum est: quod dissentit, iniustum dicitur. Qui itaque secundum naturam viuunt, ac in omnibus illi obsequuntur, hos iustissimos esse credere debemus: nihil. n. cōtrā naturā, Deos, homines, facere & cogitare, iustum est.

*Triplex
iustitia.*

Vnde triplicem iustitiam ex eo oriri putant, Naturalem, Diuinam, & Humanam. Iustitiæ naturalis fundamenta, ab ipsa natura proficiscuntur, quæ nobis igniculos inseruit rerum amplectendarum & fugiendarū. Iubet naturalis equitas, ut ab iniurijs abstineamus, proinde nihil faciendū putamus, quod alteri displiceat. Hac virtute colligatum ac consociatum est genus humanum, ut mutuò sibi benè velit. Antiquis illis seculis, quæ à Poetis aurea vocantur, huius beneficio iustitiæ, dolus, fraus, iniuriæ ab hominū cœtibus aberāt: nullæ seditiones, nulli tumultus, odia nulla: amoris, beneuolentiæ, fidei plena erāt omnia: non illis legislator, non iudex, nō causidicus ullus, cuncta ipsi æquo & bono discernebant, nec magis suam, quàm amicorum rem omnem esse volebāt. Huius virtutis etiā instinctu, parētes, liberos,

Pietas naturalis.

affines, cognatos amamus. Et ea quidem iustitia quæ parentibus exhibetur, pietas vocatur;

vocatur: qua præditam fuisse Cymonis filiam præ cæteris legimus: hæc patrem morti conderanatum, in carcere proprijs uberibus lactauit, eoque facto, patri vitam, sibi immortalitatem peperit. Communis nobis hæc est cum cæteris animantibus, quæ uti videmus, in conseruationem sui à natura itidem conspirarunt. Requirit etiam à nobis hæc iustitia, ut nosmetipsos alamus, tueamur, gubernemus: qui. n. aut inedia, aut negligentia, aut morte sibi vim infert, is iniustus, & hostis naturæ censendus est. Amicorum etiam commodis inseruire, posteritatem procreandis ex se liberis conseruare, à natura sumus obligati. Ad summam, qui naturæ ob téperant, iusti; qui minus, iniusti iudicandi sunt: natura n. malū abhorret, honesta & recta amplectitur. Hanc naturalē iustitiam Socratici, scientiam æqui & boni, rationi cōuenientem definiunt: eam q̄ solus exercet, ac ducē in rebus agēdis sequitur, vir bonus; qui cum alijs communicat, bonus ciuis dicitur: nō enim hic sibi soli, sed alijs quoque utilis est. Hoc modo iustum esse, ut secundum naturam viuamus, non Senatorem tantum, sed omnem hominem decet. Cæterum qui à natura maioribus sunt affecti & insigniti dotibus, hos cæteris iustiores esse conuenit. Quo

*iustitia
naturalis
iura.*

magis

184 DE OPTIMO SENATORE
magis talem esse senatorem oportet, uti
& naturæ, quæ eum suprà alios extulit, &
dignitati suæ conuenienter viuere pute-
tur: iustitiæ splendore alios superare glo-
riosum illi, superari ab alijs, ignominio-
sum est cêsendū. Hęc igitur in hominū cō-
suetudine moribusq; sunt obseruāda.

*Iustitia di-
uina.*

Ea verò iustitia quæ ad Deos pertinet,
qua obligamur à natura Deū agnoscere,
colere, reuereri, amare, venerari, solius est
hominis propria. Sic enim naturæ visum
est rerum omnium procreatrici, ut in soli
us hominis animum imprimeret notionē
Dei: cætera animantia deiiceret ad pa-
stum, cibum, & pabula. Solus igitur homo
ex tot animantium generibus est inuen-
tus, cui diuini nominis cultum, reuerenti-
am, honorem, venerationem natura con-
credidit. Vnde nulla gens in hoc orbe re-
peritur, quæ Deos non habere modò, sed
etiam colere putet iustum, honestū, & ne-
cessarium. Est enim hominum & Dei so-
cietas, quadam naturali necessitudine &
beneuolētia conglutinata, quæ diuelli ne-
queat, quasiq; homines ex Deo nati sint,
propterea hunc tanquàm patrem colūt &
venerantur. Cultus autem Dei optimus
sit necesse est, idemq; purissimus, atq; san-
ctissimus, plenissimusq; pietatis: ut scili-
cet eū casta, integra, incorrupta mente &

*Cultus
Dei.*

voce

voce veneremur. Pietatis nostræ & sanctitatis in Deum vis omnis, in religione consistit: quæ est virtus colendi Dei scientiam continens. Hæc autem in eo consistit, *Religio quid.* tut doceat meritâ Dijs immortalibus gratiam, iustis honoribus & sancta mète persolvere. Ab ea religiosi & sancti dicuntur, qui in deligendo & quasi religendo cultu diuino versantur. Tales in Christiana Republica sacerdotes & pontifices sunt, quibus *Sacerdotum potestas,* à superis propagandæ, & mentibus hominum infundendæ religionis est concessa potestas: è quorum manibus rationem omnem colendi & venerandi Dei, tâquàm ab ipso Deo perrectam recipimus: sunt illi prænuncij Deorum, ac interpretes legis, voluntatisq; diuinæ. In religione suscipienda, caput est scire, & intelligere, qui Deus, quæ voluntas illius, quæ ceremonia in eo colendo fieri debeat: hoc enim ad iustitiam Deorum iustè exercendam in primis pertinet: atq; is finis est felicitatis humanæ, cuius gratia homo à Deo creatus est. Summi Dei cognitionem voluntatemq;, ac eius colendi modum, patefecit nobis Iesus Christus veri Dei natus, qui Remp. suam, hoc est Ecclesiam, non solum legibus huiusmodi, sed etiam magistratibus instituit, moribusque à diuina mente profectis informauit: magistratus in Repub.

N sui,

sui magnam vim & auctoritatem esse voluit: eos enim suæ diuinitatis vicarios effecit: apud hos solos iudicia, religionem, leges tam veteres decem tabularum, quam nouas quattuor deposuit: ut omnes hi, qui veram religionem scire, ac iuste, piè, sanctè Deum colere velint, non ab alijs, quàm his hæc omnia peterent. Lege etiam prohibuit, ne alios, quàm hos, speculatores voluntatis diuinæ haberemus, nec alijs ullo modo auscultaremus: hos enim solos iustitiæ diuinæ interpretes, ac sacrarum legum latores constituit. Quemadmodum igitur in ciuili Repub. ius ac iustitiam omnem à magistratibus accipimus: sic in hac nostra Christiana Repub. religionem, fidem, pietatem, ac iustitiam in Deum, à magistratibus, hoc est à sacerdotibus, Pontificibus uè capere debemus. Qui ius sibi priuata licentia in Repub. constituunt, neque id à magistratibus ad hoc destinatis recipiunt, quin etiam cuncta contemnunt, respuunt, abijciunt: hi perduelliones, seditiosi, & scelerati in Repub. ciues habentur, hosq; supplicio, infamia, exilio, necesse, morte dignos iudicamus, atque è Repub. exterminamus. Quid dicendum est de his, qui in aliam ciuitatè & Rempub. fugiunt, alienas religiones quærunt, patriæ, hoc est Ecclesiæ, in qua sunt nati ac educati, leges,

pietas

Ratio collendi Dei à sacerdotibus petenda est.

Heretici.

pietatem, fidem contemnunt, spernunt, despiciunt, maluntq; in aliena patria exules, quàm in sua ciues vocari? Religionis profectò violatæ culpa, iusta excusatione carere putanda est. Nulla pestis capitalior est ad euertendum Reip. statum, quàm religionis mutatio: verumq; illud est quod Tullius dixit: Turbata religione, turbari totam Rempub. nec id quidem immeritò. Cum enim Deorum cura, gratia, prouidentia, omnis Resp. conseruatur, eiusque conseruationis causa est religio, quæ nos Deo inuicem obstringit & obligat, aded vt nos illi cultum, ille nobis felicitatem, & in rebus omnibus prosperitatem, tâquàm ex pacto debeat: sequitur ut mutata in Deum religione, mutari cultum necesse sit, permutato cultu, cõmutari animos. quibus variatis, incõstantia & chaos quoddã religionũ, ac deinde contemptus Dei nascatur: ex qua cõuersione, Deũ iratum & infensum experiamur, qui nos mutatos, ac in præcipitiũ abiectos deserit. Fauet. n. pietati, fideiq; Deus, hisq; duob. regna semp ad fastigiũ extollit. Omnia prospera sequentibus Deos, aduersa spernentibus eueniũt. Religionis prætereà in animo tâta vis est, ut eius munere credant se homines virtutes omnes assequi, in illisq; retinendis, non minus constantes quàm

*Cur muta
ta religio
ne muta
tur omnis
Respub.*

religiosos effici. Qui enim Deum colit, virtutum in eo crescit constās, vera, & immutabilis harmonia: iustus siquidem, prudens, temperans quisq; est in eo religiosè colendo; quę virtutes ita religioni sunt alligatę, ut ab ea diuelli nullo modo queāt. Constans igitur religio, legum, consuetudinum, virtutum, ipsiusq; Reip. perpetuitatem efficit: quę ubi est in hominibus mutata, eorum mutationem inducit, cum qua & virtutem, & leges, & mores tolli necesse est: quibus sublatis perturbatio vitę sequitur, & omnis confusio: unde seditiones, discordię, inimicitię, odia, bella, ad extremum interitus Reip. consequuntur. Quomodò enim de pace, concordia, iustitia, religione, tractabunt seditiosi, discordes, iniusti, impij? Quę verò iustitia potest esse in ciuitate, & Repub. quę fides, & societas humani generis, pietate, & religione aduersum Deos sublata? Fidẽ quis Deo nõ seruat, quomodo seruabit homini? inconstans in religione est, quomodo stabilis in dictis, factis, pactisue seruandis erit? Pax in Repub. expetitur, quę verò ab his sperari potest, qui cum religione, fide, conscientia belligerant? Optandum est Reipub. uti religionem puram & sanctam habeat, nec eam immutet unquā, sed retineat constanter. Omnis enim in Repub.

mutatio

*Religio
conserua-
rix Rei-
pub.*

mutatio mala est, at religionis pessima. Quot Regna propter religionem mutatā, aut afflicta nimis, aut euersa miserè sunt? Græcia certè cum Latinis dissentiens, non modò religionem, sed libertatem & linguā amisit, Turcisq; est ignominiosè subiecta. Iam Germaniæ sanguinem, quis nō potius deplorandum, quàm commemorandum malit? Cæterę gentes pro religione bella suscipiunt; hæc cōtrā religionem armis correptis, tota se proprio cruore cōspersit & contaminauit. Taceo Galliam & Flandriam: quæ ex recenti vulnere nondum conualuerunt. Prætereo alia regna, q̄ religionis mutatæ pœnas, proprijs hucusque gestant ceruicibus. Nihil peræquè mentes obcæcat, ac exacerbatas, amētes, vecordes reddit, quàm temeritas ex mutata religione cōcepta. Quare omni quidem magistratui, sed maximè sacerdoti publico curandum est, ne nouæ religiones in Remp. inducantur, inductæ damnentur, impiæ iudicentur, atque cum suis autoribus exterminentur, euellantur, extirpentur.

Senatorem nostrum de Deo & religione decet habere non errantem & vagam, sed stabilem certamq; sententiam: hoc enim fundamentum eius sapientiæ, virtutis, & dignitatis fuerit. Fluctuantem in re-

*Græcia ob
mutatam
religionē
perijt.
Germania.*

*Gallia.
Flandria.*

*Nouæ religiones in
Remp. nunquam
inducendæ.*

Senator falsam Religionem habens senatu prohibendus. ligione & vacillantem, Senatu prohibemus : nihil enim in sancto Reipub. consilio, Deo aduersum, religioni contrarium, fidei repugnans esse debet : omnia constantia, sincera, sancta, pura sint & religiosa. Propterea sanctus Senatus dicitur, quod ea quæ sancit, non modò apud ciues, sed etiam apud Deum sancta iudicari debent. Quare & locus in què Senatus cõuenit, sacer iudicari debet: eiusq; celebritate & sanctitate Senatores, ab illicitis alienos esse consilij & cogitationibus oportet. Romani Senatum habituri, Deo illi in cuius templo Senatus erat coactus, adolebant thus, & immolabant hostiam. Christianis mos alius est sequendus, à Deoque sunt illis agendi semper capièda primordia, supplicationesq; instituendę piæ, sanctæ, & religiosæ. Itaq; Senatori prauam de religione opinionem habere, non modò indignum, sed impium, sacrilegum, & sceleratum putandum est. Quemadmodũ verò qui philosophantur, Peripatericis ante alios adhærendum putat, quod hi melius de Philosophia, ac de omni vitę genere rectè instituendo sentire creduntur : ita Senator veræ religionis instituta, non à Grecis, sed à Latinis suspendenda putabit: litteras enim illa natio doctè & sapienter, religionem nunquàm sincere coluit. Quare Latinam

tinam religionem, hoc est Romanam amplectatur: hæc enim & Dei maximi testimonio, & sanctorum virorum exemplis, & perpetua hæreditariaq; Apostolorum successione, atque adeò omnium gētium consensu vera, sancta, syncera iudicatur: nullaque alia nec fuit, nec est, nec erit, fierique potest verior, sanctior, syncerior. Huic qui sunt contrarij, aliaq; religionum diuerticula & latibula quærunt, non modo Respub. sed Deorum & hominum hostes perniciosissimi iudicandi sunt. Orandos autem Deos esse puto, uti tādē probata suorum perseuerantia punitaque delinquentium inconstantia, reuertantur ad nos, Resquepub. pristinae & auitæ religioni, fidei, iustitiæ restituant. Sed de iustitia diuina hæc satis sunt dicta.

Humanæ iustitiæ, quæ ciuilis dicitur, abstrusa atq; recondita est sciētia. Quamuis enim à naturali iusticia fontes eius manant, ob idq; eius perceptio & exercitatio facilis, ac communis esse videatur; tamen non nisi ab hominibus, aut aliqua diuina natura præditis, aut in omni genere virtutum, studiorumque exercitiis, rectè percipi & exerceri potest. Doctum enim & sapientem hominem requirit, qui non casu, non fortuna, non inuitus, verum confilio, ratione, constantia, iustitiâ ultrò ppe-

*Senatus vñ
Gracæ, sed
Latina, id
est Roma-
na sit Reli-
gionis.
Romana
religione
nihil syn-
cerius.*

*Ciuilis ius-
titia.*

*Qui iusti-
tia capa-
ces.*

*Ciuis iustitiae vis
in Repub.
consistit.*

*Iustitia ci-
uilis utili-
tas.*

*Senator
iustus fit.*

*Iustitiae
fundamē-
tum fides.*

quoque colat. Talem autem, & tam excelso, exercitatoque animo, Senatorem esse volumus. Ciuis iustitiae vis & usus omnis in Repub. versatur, & partim in hominum societate tuenda, partim in foro, vel iudicijs exercetur. Nulla virtus est ad Rempublicam stabiliendam, conseruandam, emendandam, quam haec, commodior & utilior. Caeterae enim proprijs se quasi finibus continent, atque etiam sine hominibus recte exerceri possunt: iustitia tota in hominum societate tuenda consistit: unde humani generis conciliatrix & conseruatrice dicitur. Nihil turpe, nihil inhumanum, nihil indecorum admittit: omnia honesta, lenia, pacata amplectitur, nihilque magis curat, quam ut homines, mutua beneuolentia coniuncti inuicem uiuant, & ab iniurijs, seditionibus, odijs, inimicijs sint alieni: aliorum res non appetant, cuique suum tribuant. Hac Senatorem praeditum esse volumus, huius enim munere publicae erit utilitatis defensor: innocentium, tenuium, & humilium tutor: superbiorum repressor, bonorum amator, veritatis cultor, malorum hostis, vitiorum inimicus. Eius fundamentum fides est, id est, ut Cicero definit, dictorum conuentorumque constantia & veritas. Iustus siquidem Senator, rata & vera omnia non dubia dicit, promissorum tenax erit, stabit

stabit cōuentis, pacta seruabit, reddet de- *Officia iu-*
posita: ad pręstandam fidem, non lege, nō *sti Senato-*
testibus, non iuramento; sed consensu, di- *ri.*

cto, voluntate propria, tanquam lege qua-
dam compelletur. Vbi verò ex priuata ho-
minum societate ad Rempub. se contule-
rit, tum consulendo, curando, prouidēdo
efficiet, ne iniustitia dominetur in ea, ne à
potērioribus opprimatur, ne priuatorum
studijs & avaritię succumbat. Magistra-
tus dignis dandos, indignos ab his repel-
lendos curabit: illi enim publicam, hi ne
priuatam quidem utilitatem curare sciūt.

Commoda quę propter virtutem & res
pręclare gestas tribui consueuerunt, pro-
bis & de Repub. benè meritis ciuibus, dā-
da existimabit. Fortium prætereā ciuium
virtutes, pręmijs afficiendas, ignauorum
vitia, pœnis comprimenda iudicabit; his
enim duobus, pręmio & pœna, salus Rei
pub. continetur. In honoribus cuiq; defe-
rendis, iustum se quoq; exhibeat oportet:
& quo quisq; optimus erit, ita maximo di-
gnum esse honore putabit. In libera Repu-
rationem habendam honorum esse puto,
est enim is pręmiū virtutis; optimus quis-
que laborum rerumq; à se gestarum fru-
ctum, honore metitur. Nec est laudanda
Respub. in qua peræquē bonis ac malis,
prudentibus & stultis, honores tribuun-

*Officia Se-
natoris in
deferendo
honore.*

*Honorum
in Repub.
est habenda
ratio.*

N s tur.

Qui hono- tur. Quare legibus hos oportet esse descri-
ribus affi- ptos, ut quorum virtus industriaq; sit bo-
endi sunt. norum approbatione commendata, his
honos debeatur. Vnde in antiquorū Re-
bus pub. statuae, arcus triumphales, sepul-
chra publica, laudationes, & alia id genus
benè meritis tribuebantur. In congressi-
bus verò & communi hominum consue-
tudine, ratio est habenda cuiusq; ætatis,
gradus, conditionis: dandaq; est opera, ut
diligenter animaduertamus, quæ cuique
insunt ex necessitudine, virtute, usu. Ho-
nesto loco natos, summa virtute præditos,
in magistratibus constitutos, diuites, quo-
niam Reipub. & alijs utiliores, sunt, hono-
randos magis esse putamus, ætati grãdio-
ri tribuimus etiam honorem, ei assurgi-
mus, accubatione digniori cedimus. Quo-
niam verò bona hominis triplicia sunt, a-
nimi, corporis, & fortunę, omnia hæc iuste
in deferendis honoribus obseruanda sunt.
Itaq; bona animi sint primo gradu, secū-
do corporis, ultimo externa: si hæc per-
uerterimus, & diuitias virtuti præposue-
rimus, iniusti sanè honorū largitores ex-
titerimus: atque hæc non solum in priua-
tis honoribus exhibendis, sed etiam in
magistratibus dandis obseruanda sunt.
Omnibus enim ex dignitate rependenda
sunt beneficia, atq; ius unicuiq; suū & ho-
norarium

*Bona ho-
minis tri-
plicia.*

norariū est tribuendum. Hęc omnia nosse *Aequalitas*
 Senator debet, ac in distribuendis honori *in honorā-*
 bus commodisq; , æqualitatem maximè *do seruā-*
 seruet ; hæc enim est iusticiæ statera , per *da.*
 quam singulorum mores, virtutes, actio-
 nes ponderantur & examinantur. In qua
 cauendū est, ne plus unquam ex una pen-
 deat lance, ne ob hoc iniusti dignitatis cu-
 iusque iudices & æstimatores videamur.
 Qui, n. immerenti plus tribuit, & merito
 minus, iniquus est & iniustus. Vnde hæc
 iustitia à Philosophis definitur, habitus a-
 nimi, cōmuni utilitate cōseruata, suā cuiq;
 tribuens dignitatem. Inter virtutes quæ *Aequali-*
 ius sibi cōseruandæ humanæ societatis *tas quan-*
 vendicant, non postremo loco est æquali- *tum in Re-*
 tas, iustitię ancilla, ministra, & pedisequa: *pu. utilis.*
 ab ea enim ne pilum quidē, quod dicitur,
 discedit. Hæc in æstimandis & iustè pon- *Aequali-*
 derandis rebus personisq; , duplici modo *tas duplex.*
 utitur, altero quidem communi & vulga-
 to, numero, pondere, mensuraq; cuncta
 discernente ; altero difficili ac recondito,
 ratione scilicet & iudicio singula expen-
 dente. Hunc solus sapiens cognoscit, & is
 qui rerum magnarum usum habet : illum
 tantum his norum esse, qui in rebus emen-
 dis, contrahendis, vendendis occupatur.
 Itaque Senator æqualitatis eius, q̄ à ratio-
 ne & iudicio proficiscitur, scientiā habeat:
 per

*Officium
senatoris
in æquali-
tate cōser-
uanda.*

per hanc enim quid cuiq; tribuendum, qui honores exhibendi, quæ commoda largienda, qui magistratus conferendi, quod iustum, æquum, bonum, sapiens, prudens, in omni re, persona, tempore, loco sit, optimè cognoscet. Res magna & ad Rempub. iusticiæq; vim indagandam vehementer necessaria. videmus .n. in hac inuestiganda, multos esse tardos & hebetes, proptereaq; sortibus, duellis, Martiq; dubio causas suas discernendas committunt : quæ res non hominum modò societatem, sed Respub. etiam vehementer affligit. Et hæc de iustitia, quæ in usu, societate, & consuetudine hominum versatur, quæ item forum & tribunal non attingit, dixisse sufficiat,

*Iustitia fo-
rensis.*

Et aliud iustitiæ genus, non multū huic ab simile, quod iudicia spectat : cuius fundamentum leges sunt, & viri iusti ac prudentis sententia. Antea quidē hominibus, uti sæpe dixi, ignota legum hæc ratio scribendarum erat, à seipsis homines leges petebant, non ab legislatorum Iurisconsultorumvæ Codicibus. Illa virgo casta, & verecunda, (iustitiam dico) domicilium inter homines antiquitus habebat, illisque rectè & iustè viuendi leges & præcepta dabat: hac præsentē nihil in hominum cœtibus iniustum, nihil dolosum, nihil scelera-

*Iustitiæ.
imago.*

tum

tum erat. Cæterum ubi satietas iustitiæ cepisset homines, ac paulatim aliena cupere, iniurias ultrò inferre, plus sibi tribuere, ablatum nõ reddere, his verò nimium gaudere cœperunt: mox odia, simulationes, inimicitia, bella nata sunt: inde bellorum & nocendi reperta instrumenta, quibus non iustitia modò, sed Iupiter etiam ipse cedere cogeretur. Hoc malorũ metu pulsa iustitia, terram humanæ regendam licentiæ reliquit, ipsa cœlos petit, domũq; isthic Leoni & Libræ contiguã, sibi delegit habitandam. Vndè iustè imperare volentibus, consilia petenda sunt è cœlo: vitij enim nostris inquinati, veræ iustitiæ præcepta, sine munere Deorum percipere nequimus. Non abs re Homerus reges, & eos omnes, qui sapientia imperandi præditi sunt, Iouis filios vocare solet. A dijs igitur diuinæ huius iustitiæ vis est petenda, eiusque institutis & legibus homines, ad antiquam & auream perfectionem reducendi, illudque efficiendum in hominum societate tuenda, & Rebus pub. gubernandis, quod olim virgo illa cœlestis & incorrupta, dum esset in terris præsens, facere solebat, uti hãc per leges quasi reuocatam è cœlis, nobiscum in terris manere sentiamus. Quod igitur à nobis ratio non potest, ut hic iustè, piè, & sanctè viuamus, certè im-

*Iustitiæ
domus.*

*Iustitia è
cœlo peten
da.*

*Reges deo
rum filij.*

*Iustitia
quid.*

*Senatores
legum la-
tores esse
debent.*

*In legibus
ferendis
que servan-
da.*

*Tyranno-
rum cōsue-
tudo in le-
gibus ferē-
da.*

*Legislato-
ris officiū.
Finis legū.*

*Legū præ-
cepta tria.*

te impetrare debet iustitia, legib. suis nos admonens, adhortans, corrigens, bonis quidem præmia virtutum, malis pœnas scelerum proponens. Est enim hæc constans & perpetua volūtas, ius suum cuiq; tribuendi, uti Vlpianus docet Legum sciendarū ratio propria debet esse Senatorum; exemplo Lacedæmoniorum, Romanorum, & aliorum: hos enim cæteris prudentiæ magnitudine præstare iudicamus.

Hæc autem in legibus scribendis, uti Plato instituit, observanda putabunt, ut illas Rebus pub. paterno in eas induto amore scribant, non in persona domini & Tyranni; quorum ea est cōsuetudo, ut leges scriptas in vulgus projiciant, aut parietibus affigant, easque minaciter custodiendas imperent. ipsi curent minus nihil, quàm leges, & illud vulgatum in ore gerunt: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Legislator curare debet, ne magis leges mandatorum præscriptionem, quàm disciplinam morum contineant. Hic legum finis sit, is animus in illis ferendis, ut ciues bonos beatosq; efficiat: punire enim delinquentes, necessitatis magis quàm consilij est. Vnde Iustinianus Imperator, legū præcepta tria esse voluit, honestè vivere, neminem ledere, ius suum cuiq; tribuere. Si enim leges à vera ratione manant, necesse

esse est ut virtutē solam respiciant, nihilq;
 ab ea differant: sunt enim hæ virtutis, honestatis, rationis, naturæ, & vitæ honestæ, quædam quasi regulæ, à quibus discedere nefas est, easq; contemnere non aliud sit, quàm naturam, Deum, virtutē, rationem spernere ac despiciere. Heraclitus Ephesius dicebat, non magis p mœnibus, quàm pro legib. seruandis, ciues liberos pugnare debere, siquidem sine mœnibus ciuitas consistere potest, sine legibus nullo modo potest. Obseruandę sunt igitur leges in omni Repub. ab his petenda vitę, morum bonorum, rerū agendarū, fugiendarumq; præcepta. Laudatur Lycurgus & Solon, quòd eiusmodi leges in Repub. tulissent, quæ ciuib. non solùm eorum, quæ facere deberent, sed quę in posterum cauerēt, scientiam traderent. Hoc idem Senatori in legibus sciscendis faciendū est, & considerandum, per quæ studia & exercitationes, viri boni fiant, & qui sit in Repub. optimæ vitæ finis. Hac ratione quisque ad propria suæ naturæ studia animum aduertet, in hisq; se exercendo pulchrum putabit excellere, atque alios ubi præmia virtutis erūt proposita, superare. Nihil nō aggressuri sunt homines, si magnis conatibus magna præmia proponantur, quæ sanè res vitā ociosam, omnium vitiorum matrem,

*Leges viri-
tutum Re-*

*Leges con-
temnens
Deū spero-
nit.*

*Pro legib.
nō pro mœ-
nibus pu-
gnandum
est.*

*Officiū Se-
natoris in
ferendis le-
gibus.
Præmia vir-
tutū in Re-
pub pro-
ponenda.*

*Otium Rei
pub. corru-
ptela.*

*Lex Aegy-
ptiorū con-
tra otiosos.*

*Draconis
lex contra
otiosos,
Solonis
lex.*

*Imperato-
ria leges.
Disciplina
pacis &
belli insti-
tuenda in
Repub.*

*Legum mu-
ratio per-
niciosa.*

matrem, è Repub. exterminat. otio luxu-
riare & perire videmus hominū animos,
verissimeque Cato dixit: Nihil agendo ci-
ues in Repub. malè agere discere. Scribit
Diodorus legē apud Ægyptios fuisse, qua
singuli ciues nomina dare magistratui sua
compellebantur, & quo genere vitæ o-
bletaretur, quomodo vixissent, quam artem
exercuissent, referre. Qui mentiri, nec suo
satis officio fungi depræhēdebatur, vitam
amittebat. Draco otio ciues lasciui-
re vident, legem tulit, ut otij conuicti interfi-
cerentur. Cuius legem nimis duram & seue-
ram Solon, infamia temperauit. Impera-
tores, otiosos & ignauos ciues rebus &
fortunis suis priuare iusserunt, alij flagris
cædi, publicisue operibus addici cen-
tuerunt. Sint igitur in Repub. tam pacis quàm
belli studia & exercitatiōes: ex illis sacer-
dotes, Senatores, Iudices: ex his Impera-
tores, Centuriones, Decuriones, pedites,
equites, tanquam ex equo Troiano pro-
dibunt. Vnde Respub. tã pacis, quàm belli
artibus ciues habebit eruditos, qui diuina
rum simulq; humanarum rerum procu-
rationem ritè administrare, atq; finitimo-
rum hostium insidias populsare, finesque
patriæ barbaris subiugandis propagare
scient. Cauendum est etiam, ne in Repub.
leges quoquo modo mutētur, simul enim
cum

tum illis mutari hominum mores & in- *Legū mu-*
 genia solent, & ut populi natura est, no- *tatio per-*
 uarum semper cupida rerū, una lege mu- *niciosa.*
 tata, reliquas mutare ac euertere volunt;
 quæ res non legum modò contemptum,
 sed etiam seditionē, ac Reipub. mutatio-
 nem efficit. Veteres igitur seruandę leges *Emenda-*
 sunt, & quandoq; prudenter corrigendæ, *rio Legū.*
 & emendandæ, non immutandę; pericu-
 culosa est enim vel minimarum rerum in
 omni Rep. mutatio. Apud Locrenses sta- *Locrensiū*
 tutum erat, si quis nouam legem excogi- *lex de ser-*
 tasset, eam populo prius recitaret, collo fu- *uandis le-*
 ne obducto: ut si fortē ciuibus perniciosa *gibus.*
 & inutilis videretur, statim constrictus la-
 queus, autorem nouæ legis strangularet.
 Periandri vox ea cōmunis erat; antiquis *Periandri*
 legibus utendum esse, obsonijs autem re- *dictum.*
 centibus. Interest etiam Reipub. ut prin- *Principes*
 cipes, & illi, qui sciiscendarum legum po- *leges cōdi-*
 testatem habent, perēquē leges à se factas *tas obser-*
 obseruent, atq; volunt ab alijs eas obser- *uent.*
 uari. Nihil enim populus magis intuetur *Principū*
 quàm principes, eorumq; vitam pro lege *vita lex*
 habet ac obseruat. Seleucus contrā adul- *populi.*
 teros lege lata, ut oculos in eo cōpræhen- *Seleucus*
 si perderent, cum fortē filium in adulterio
 depræhensum comperisset, totiusq; ciui-
 tatis precibus flecti non potuisset, ut sibi
 ab eo puniendo temperaret, filio unum,

sibi alterum effodit oculum, legiq; parere maluit, quàm non parendo efficere, ut legum seueritas & autoritas vilesceret: imperia legum hic potentiora esse voluit quàm hominũ. Duplex est sciscendarum in Repub. legum finis, alter, quo iusticia in hominibus efficitur; alter verò, quo conseruatur. Primus ad legislatore pertinet, qui legibus ciues ad virtutem informat. Secundus ad iudicem, hic enim reprimat delinquentium cupiditates, & conseruat ius omne Reipub. Huic leges, quas in iudicando sequatur, à Legislatore ex Aristotelis sententia præscribi debent, tum propterea quòd verisimilius sit legislatorem unum prudentiorem esse, quàm iudices multos: tum quòd is de rebus futuris in uniuersum decernens, ab omni perturbatione sit vacuus, quod in iudice secus euenit, is enim de re præsentis & de certis personis iudicãs, affectionibus est obnoxius. Quemadmodum leges bonas condere & obseruare bonum est in Repub. ita disceptationes, & controuersias legibus definire optimum est iudicandum. Inter homines enim nascuntur quandoq; contentiones de rebus dubijs, quas dissoluere necesse est iudicem. Est itaq; in Repub. iudex, ad cõponendas lites, ad administrandam iustitiam, nõ minus, quàm anima in uiuen-

*Legum sci
scendarũ
ratio du-
plex.*

*Legislator
iudice pru-
dentior.*

*Iudex ani-
ma Reip.*

viuente corpore, necessarius. Is in medio *Iudex a*
 constitutus, exæquat ea, quæ inæqualia *qualitatis*
 putat; non aliter quàm linea secta in par- *conserua-*
 tes inæquales, ubi exæquanda est, hoc *tor.*
 quod in parte una superat, illud detractū,
 adiungitur ad aliam: sic efficit iudex, qui *Iudex, vi-*
 lex viua & animata, oraculumq; ciuitatis *ua ex ani-*
 vocatur. Is scire debet se esse legislatoris *mata lex.*
 interpretem, iustitiæq; ministrum, cuius
 præcipua virtus sit iusta & verà cognosce-
 re. Quare à legibus & earum sententiis sen-
 suq; nihil discedere debet, & ita iudicare,
 uti leges, æquitas, iustitia iubet: ob hoc ius-
 ratum eum esse conuenit, ut in iudicando
 meminere se Deum adhibere testem, id
 est mentem & conscientiam suam, qua ni-
 hil Deus dedit homini diuinius. Ab eius
 tribunali procul absit ira, & omnis spei, a-
 moris, odij suspicio: non muneribus cor-
 rumpi, non minis deterri, nō adulationi-
 bus peruertere debet in iudicando. Vbi e-
 nim iudices ad hæc animū aduertunt, eo-
 rum à tribunali longe, longius ab animis
 abest iustitia, nulliq; alij magis seditioni-
 bus, odijs, iniurijs implēt Rempub. quàm
 empti & constuprati iudices. Bonis iudi-
 cijs & æquis in Repub. communis om- *Iudex con-*
 nium amor conseruatur, cessant querele, *cordia ci-*
 odia, inimicitiae, bella, seditiones: tantūq; *uile cōsera-*
 in omni Repub. valēt, ut bona totius Rei- *uator.*
 pub.

*Iudicia
magni in
Repub. mo-
menti.*

*Iustitia iu-
dicialis.*

*Iudicis pso-
na qualis.*

*Cambyſis
factum.*

*Senatoris
officium in
ſeruandis
legibus.*

pub. ſtatum cōſeruare, mala euertere poſſe videantur. Hæc iuſtitia, quæ in iudicijs verſatur, maximum habet pondus ad vitia è Repub. extirpanda: ſi enim puniuntur delinquentes, non violentiæ, non fraudi, non audaciæ, non temeritati, non iniuriæ locus erit ullus. Huius ab antiquis philoſophis, ſimulachrum pingi ſolebat virgo imagine decorâ, aſpectu ſeuero, & formidabili, oculis pellucenſibus, vultu pudico, & modeſto, ad grauitatemq; compoſito; quæ imago non aliud ſignificare videbatur, quàm iudicem eſſe debere incorruptum & caſtum, ſeuerum, acutum, omnia videntem, grauem, conſtante, inexorabilem. Cambyſes Perſarum Rex iniuſto iudici cutem detrahère iuſſit, eamq; tribunali aſſigi ubi cæteri iudicaturi erant mandauit, ut exemplo omnibus eſſet, ne iniuſti & iniqui in iudicando fierent. Hic nobis admonendus eſt ſenator, uti eius iuſtitia, cuius in omnes partes utilitatē videt eſſe latè diffuſam, ſit obſeruatiſſimus, & tam in cōdendis Reipub. legibus, quàm illis exequēdis iuſtiſſimus. Turpe eſt eum leges obſeruare nolle, qui eſt cuſtos ipſe legum & conditor: imperat hic alijs, imperet huic quoque lex, non hæc tantummodò in libris, tabulisq; æneis vel ligneis inſculpta, ſed viuâ illa etiâ, quæ eſt indi-
ta men-

ta mentiratio. Solon interrogatus quomodo posset esse salua Respub. si ciues inquit magistratui obediant, magistratus autem legibus. Bias etiam Rempub. eam saluam fore dicebat, in qua leges perque omnes, ac Tyrannum metuerent. Iniquum est in omni Repub. leges esse telis aranearum similes, quibus obligarentur tenues & miseri, potentes vero minimè. Quare senatori cauendum est, ne quid huiusmodi admittat, quin potius leges amandas, custodiendas, nocte dieque voluendas, ac reuoluendas suscipiat. Hoc est enim verè Senatorium, leges Reipub. scire, & iustitiam colere. Ab hac nimiam seueritatem & crudelitatem abesse volumus: summum enim ius summa iniuria est, ut dicitur. Sic igitur agendum est, ut ciues magis vereantur seueritatem eius, quàm atrocitatem & immanitatem detestètur. Salutaris seueritas, uti Cicero ait, vincit inanem speciem clementiæ. Crudelitas Tyrannorum & barbarorum est, nec vitium ullum in Repub. foedius, detestabilius, ac immanius est. Ferus igitur non sit, quemadmodum nec dissolutus & indulgens: non maior pœna, quàm culpa sit in puniendo. Romę pœnarum octo fuisse genera legimus, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, seruitutem, mortem. De-

*Quomodo
salua pos-
sit esse Res
pub.*

*Senatoris
in iudican-
do officiũ.*

*Summum
ius summa
est iniu-
ria.*

*Crudeli-
tas fugien-
da senato-
ri.*

*Pœnarum
octo gene-
ra.*

*In punien-
do qua ser-
uanda.*

bet autem in puniendo leges imitari, quæ non turbantur, non commouentur, sed moderatè & tranquillè perpetrata facinora ulciscuntur: peccata odisse, non homines decet. Curandum est etiam, ut quo plus possumus, eo moderatius imperio utamur.

*Iustitiæ co-
mites.*

Iustitia quamuis omnium virtutum officio, in hominum societate iuuanda utatur, ob idq; Regina earum putetur: tamen habet domesticas, & proprias familiæ suæ ancillulas, ac pedissequas, quæ non æquæ aliarum virtutum communes esse solent. Prima omnium pietas est, tum verò bonitas, innocentia, comitas, benignitas, clementia, amicitia, concordia. His Senator si fuerit auctus, ornatus, cumulatus, numeris omnibus absolutæ & perfectæ possessor erit iustitiæ.

*Pietatis
observa-
tio utilis.*

Pietate seruata, non Deorum amorem modò, sed etiam hominum beneuolentiam & fauorem consequetur. Hæc in rebus agendis, & in dicendo fidem illi conciliabit, nihil enim vanum, nihil stultum, nihil fallax cogitare, Dijs tantopere astrictus putabitur, à quibus amari, ac eorum etiam consilio omnia administrare iudicabitur. Numa Pompilius, ut fidem apud Romanos in tradenda religione sibi compararet, pietate simulata, se cum Ægeria coniu-

*Numæ Pō-
pilij reli-
gio.*

coniu.

coniuge congregari in lucum quendam Camœnis consecratum dicebat, à Dijsq; religionem ac leges quibus Romani uterentur, accipere se aiebat. Quos igitur precibus & auctoritate ad religionē colendam perducere non potuit, hos specie pietatis allexit, ut religionum cultores efficerentur. Salutaris hæc Numæ, licet ficta pietas fuit: quam putabimus senatoris nostri, si vera, sancta, sinceraq; fiet? Qui autem ritus, quæ cerimonie, quæ opera pietatis senatoriæ esse debeant, non est huius loci tractatio. Satis enim quenq; instructum esse puto, veræ religionis præceptis ac institutis, de quibus nos etiam in diuina iustitia nonnulla attigimus. Cauenda autem sunt in pietate duo, hæresis scilicet & superstitio: quæ vitia plerunq; in malè sanis mentibus, veram pietatem peruertunt. *In pietate quæ maxime cauenda.*

Requiritur etiam pietas in parentū amore & obseruantia, quibus à natura debemus omnem reuerentiam, cultum, & beneuolentiam: eos senescente ætate viri *Pietas erubescit* destitutos, proprijs manib. si sit opus ga parentuari, & in periculis adiuuare, ijsq; omne *tes.* auxilium præbere.

Bonitas requirit, ut simus boni, sumus *Bonitas.* autem virtutis actione. Iustus igitur & bonus Senator erit, si ad tantam animi perfectionem peruenerit, ut non modò nolit

*Bonus se-
nator quo
modo.*

malè facere, sed etiam non possit: ita ut il-
lud rusticorum apud Ciceronē de eo pro-
uerbium dici queat: qui virum declarare
bonum ac integrum volentes, dignū esse
aiebant, qui cum in tenebris mices. Qua-
re in omnibus actionibus suscipiēdis vir-
tutem sibi ducem proponat, hanc enim
secutus, omnia faciet, quæ ad viri probi
iustiq; officium pertinere putabuntur.

Innocētia.

Nihil est, quod magis Senatorem com-
mendet, quàm vitæ morumq; integritas
ac innocentia: per hanc nulli maleuolus
erit, neminem timebit, nullius unquam
inimicus erit, viuet beatus, sine suspicio-
ne, metu, armis, ac insidijs: syncerus, pu-
rus, verus, candidus, ingenuus. Senatoriæ
innocentiæ hoc sit fundamentum, omni-
bus quibus possit prodesse, nocere nemi-
ni. Hæc virtus amat simplicitatem iur-
etam prudentiæ, nihil fucatum, simula-
tum, fictum, adumbratum admittit; idēd
sycophantas, simulatores, mendaces, de-
latores, calumniatores, senatorū è nume-
ro excludit. Liberum esse conuenit in o-
mni actione: seruilis enim res est simula-
tio. Quemadmodum innocens dicitur,
non qui mediocriter, sed qui nihil prorsus
nocet; ita sine simulatione is est iudican-
dus, non qui parum simulat, sed qui prorsus
omni caret simulatione. Perinde ut in

*Senatoris
innocentis
officia.*

*Innocētia
in quo con-
sistit.*

*Sycophan-
tia senato-
ri fugien-
da.*

tem-

templum Cereris Eleusinae, nemo intra-
bat nisi innocens: erat enim pro foribus *Innocens*
inscriptū: Nemo ingrediatur nisi qui suae *quis.*
innocentiae conscius sit; sic in sanctum se-
natus concilium, quasi iustitiae & verita-
tis templum, solos innocentes ac integri-
tate vitae morumq; praeditos senatores,
intrare volo. Apertus & syncerus sit sena- *Syncerus*
toris animus, non occultus, obscurus, ac *debet esse*
insidiosus: non alia mente teneat, & alia *Senator.*
dicat, sed sit eius lingua verae metis inter-
pres; vultus, frons, oculi, non ad fraudes
& dolos instructi, sed naturae sint imitato-
res synceritatis: leuium est hoc & barba-
rorum, qui boni esse nesciunt, nec officio
tantum hominum, sed nomine etiam ipso
abutuntur: quibus propterea aut nulla,
aut parua semper est fides adhibenda. No-
ster senator vitia haec, non solum ipse non
admittet, sed alios admittentes contener,
atq; a societate sua consuetudineq; repel-
let; cum leuibus, vanis, & futilibus, nihil
unquam commune nec priuatum, nec pu-
blice habebit.

Erga bonos comem eum esse decet, si- *Comitas.*
quidem vehementer conciliat animos ho-
minum comitas, affabilitasq; sermonis. *Comis se-*
Quare & in alloquendo facilem, & in au- *natoris of-*
diendo promptum, & in appellando lenē *ficia.*
se exhibeat. Absit seueritas, & petulans

O s omnis

omnis in dicendo vox, gestus, motus. Ex quo & facetias scurriles contemnet, iocis urbanis & festiuis aut moderatè, aut nunquam utetur. Senatorem enim non facta sed grauis, non arguta sed vera, nõ ridicula sed constans deest oratio. Coniungenda est autem comitati grauitas Senatoria, non illa superba, inflata, tumida, sed modesta, blanda, & benigna.

Facetia senatore indigna.

Benignitas.

Quantopere ad vitam iustè agendam sit necessaria benignitas, Deorũ nobis exempla declarant; quorum benignitate iusti & felices sumus. Quemadmodum autem erga nos Deus benignus est, per æquè nos etiã benignos & humanos erga alios esse cõuenit; est enim necesse, ut homo sit homini Deus, quod dicitur. Benignitas priuatim continet in se humanitatem, mansuetudinem, lenitatem, morum atque sermonum suauitatem: publicè verò clementiam, & moderationem in animaduertendo. Quare Senatori in mutua hominum societate, benignum, humanum, suauem esse conuenit, non immanem & durum, ac exemplo Timonis hominum osorem. Hæc sibi in humanitate sequenda proponat, amare, prodesse, iuare. Sicut enim Deo religionem & pietatem, sic hominibus amorem & beneuolentiam debemus.

Senatoris benigni officia.

Clemen-

Clementiæ observatio propria est eo- *Clementia.*
 rum, qui sunt in magistratu constituti: per
 hanc enim animos in pœnis constituen-
 dis placabiliores retinent. Opponitur ei *Crudelitas.*
 crudelitas, & quædam in exigendis pœ- *tas.*
 nis atrocitas, qua solent uti Tyranni, & il-
 li, qui sunt omnis expertes humanitatis.
 Draco tam crudelis erat, ut æquè otiosos *Draco cum*
 ac parricidas morte puniendos voluerit, *delis.*
 interrogatusque cur magnis & minimis
 sceleribus, æqualem vitæ pœnam consti-
 tuisset: paruas, respondit, se culpas, ea pœ-
 na dignas existimasse, magnis verò quam
 maiorem decerneret, inuenire haud po-
 tuisse. Clementior ac humanior vox illa
 Scipionis erat, qui se malle dicebat unum *Scipionis*
 ciuem seruare, quàm mille hostiū perde- *clementia.*
 re. Nulla ex omnibus virtutibus homines
 peræquè commendat, atque clementia:
 hos verò potissimum, uti dixi, qui sunt in
 magistratu constituti; illustrior virtus ap-
 parer, cui salutaris est adiuncta potentia;
 siquidem contra naturam est potentem
 adnocendum esse. Senatori igitur nō mi- *Senatoriæ*
 nus turpia debent esse multa supplicia, *clementis*
 quàm medico multa funera. Peccandi ve *officia.*
 recundiam, facit ipsa clementia regentis.
 Ita autem retinendam clementiam & pla *Seueritas*
 cabilitatem censeo, ut nō negligatur Rei- *non abij-*
 pub. causa seueritas, sine qua nulla Respu. *cienda.*
 recte

Misericordia. rectè administrari potest. Subest huic misericordia, id est ægritudo ex alterius rebus aduersis concepta, quam Stoici à sapiente prorsus remouent, dicentes eam vitium esse pusilli animi, ad speciem alienorum malorum cōcidentis, & propterea pessimo cuiq; familiarem, ut mulierculis, quæ latrones ex carcere cupiūt lachrymis eripere. Misericordiam præterea, dicunt, non causam, sed fortunam spectare, ex quo solam clementiam, quoniam à ratione proficiscitur amplecti, misericordiā vitare iubent. Nos eorum disputationibus omisissis, Senatorem nostrum clementem & misericordem, in his, quæ honesta & iusta erunt, esse volumus.

Cōmunia omnia quo modo.

Humana societas, non his tantummodo bonis, quæ ab animo iusto, sincero, clementi proficiscuntur, sed etiam illis extraneis, quæ fortunæ beneficio acquirimus, iuuari conseruariq; solet: quorum numero cōtinentur opes, diuitiæ, pecuniæ, quibus nostram & aliorum vitam, siue dando siue accipiendo sustentare consueuimus. Quæ enim ad hominum utilitatem natura produxit, ea omnibus communia esse voluit, non ita quidem, ut nemo proprium habeat, sed ut illud alijs impertiendo, donando, largiendo, commune quantum possit efficiat: ex quo coniunctiones
ani-

animorum, necessitudines, amicitiae, benevolentiae crescerent. Estq; hæc virtus liberalitas, per quam ad dandū & largiendum commouemur, ita dicta, quòd homine libero digna sit, liberumq; animum requirat. Cum verò multi gradus sint humanæ societatis, & alteri potiores sint alteris, rectè officia liberalitatis conseruabuntur, si ut qui nobis erunt cõiunctissimi & proximi, ita maximè in eos munifici & liberales fuerimus. Naturæ igitur sequendus est ordo, ut parentes, filios, cognatos præferamus cæteris, quemadmodum & domesticos alienis, & ciues peregrinis. Cauendum est autem in liberalitate, ne plus demus, quàm res & facultates nostræ patiuntur, neue minus, quàm dignitatis & humanitatis officium postulat. Qui in largiendo fundum non habent, prodigi: qui nihil dant, illiberales & auari dicuntur. Quæ vitia qui volet effugere (omnes autem velle debemus,) is videat oportet cui det, quando, quomoddò, quid, quo loco & tempore: nam dare huic, qui satis habeat, nisi illū maioribus egere credas, aut studio id magnificentiae facias, iniustum est. Quæ danda sint autem cuique, scire debemus: malè siquidem dederimus sacerdoti clypeum, militi libros, colono sagum. Dare igitur debemus primū necessaria,

Liberalitas unde dicta.

Officia liberalitatis quomodo conseruari debeant.

In liberalitate quæ cauenda.

Prodigi: Auari.

Quæ seruanda in liberalitate se natori.

*Honestas
in libera-
litate spe-
ctanda.*

*Vicia in li-
beralitate
qua.*

*Liberalem
esse, Deum
imitari
est.*

*Qua cauē-
da in libe-
ralitate.*

cessaria, deinde utilia, tum iucunda & diu-
turna: causa enim largitionis est necessi-
tas & utilitas. In dando honestatis potis-
simum est habenda ratio, nec committen-
dum, ut in res, aut personas turpes, libera-
litis officio abutāmur: benefacta enim,
ut Ennius apud Ciceronem, malè locata,
malefacta putantur. Beneficium accipit
qui digno dat, ut dicitur. Solent plerique
temere, ac impetu quodam animi, quasi
vento concitati, liberales esse; quorum be-
neficia nullam laudem merentur: non es-
nim conuenienter, deliberatè, iudicio do-
nantur; talesq; donationes, vanorum ac
leuium esse solent. Hæc igitur senatori fur-
gienda, illa obseruanda sunt in liberalita-
te. Nulla virtus est, quæ magis hominum
conciliet beneuolentiam, quàm hæc: si-
quidem per eam & alios iuuamus, & ani-
mi nostri iusti, liberalis, & synceri signifi-
cationem declaramus. Quid est aliud libe-
ralem esse, quàm imitari Deum? ut quem-
admodū ille erga nos liberalis est, ita nos
quoq; erga alios simus. Cauendum est au-
tē, ne ex rapinis, spolijsq; aliorum bene-
fici simus: iniusta est liberalitas, quæ dam-
nis aliorum exercetur. Dandum est igitur
ex bonis, quæ iustè vel nostra, vel aliorum
opera acquirimus; & ijs potissimum, qui
nostris opibus meliores euadant, & tam
liberis,

liberis, quàm militaribus disciplinis Reipub. sint profuturi. Liberalitatis illa esse putantur, locupletare tenuiores, captos à prædonibus redimere, æs alienum propter amicos soluere, in collocatione filiarum adiuuare, in re quærenda vel augenda opitulari, & alia multa, quæ vix enumerari possunt. Ex multis erroribus, qui committi solent ab hominibus, nulli sunt perniciosiores, quàm hi, cùm beneficium nec dare sciunt, nec accipere. Delectus igitur personarum habendus est, tum mores cuiusque, voluntas ergà nos, & dignitas vitæ perpendenda: nihil est enim liberale, nisi quod iustum. Neque solum pecunijs liberalitatis officium exercetur: alij re, alij fide, alij gratia, consilio, autoritate, interuentu, & huiusmodi rebus adiuuandi sunt: quod genus beneficentiæ splendidius, & senatore dignius putandū est: illud enim ex arca, hoc ex virtute depromitur, & nunquam exhauritur, nec minuitur. Scipionis Africani inter alias virtutes nō postrema fuit hæc, quòd nunquam domum redibat, quin prius aliquem beneficio sibi deuinxisset. T. Vespasiani filius, quo die beneficium in aliquem non contulisset, dicere solebat, Amici diem hodie perdidimus. Liberalitatis etiā est, reddere beneficia ab alijs accepta, & multò cum maiori

Liberalitas in quo consistit.

Liberalitas virtutu.

Scipio Africanus.

T. Vespasianus.

sceno-

*Liberalitas
est leges.*

foenore, quàm acceperimus. Hæ leges duorum sint in donando, alterum obliuisci debere dati, alterum accepti nūquam: cōmemoratio beneficij exprobratio est, ingratus animus Dijs & hominib. odiosus. Fugienda est etiam in dando, illiberalis quædam acerbitas animi, ne scilicet inuiti, dolentes, & coacti demus, sed libentes & voluntarij. pecunia & res aliæ, quæ dantur, non tam beneficia sunt appellanda, quàm beneficiorum signa: non quid, sed qua mente detur obseruandum est: liberalitas enim voluntate largientis ponderatur. Vnde quidam ab homine inuito, beneficium acceptum, panem lapideum vocabat.

Magnificentia.

*Magnifici
munera
qua.*

*In magni-
ficentia q̃
obseruan-
d.t.*

Sequitur magnificentia, quæ virtus in sumptibus magnis & donationib. facien-
dis versatur: hoc à liberalitate differens,
quod illa in paruis & mediocribus mune-
ribus, hæc in magnis versatur. Consueue-
runt autē hominis magnifici largitiones
esse, constructiones templorum, dona in
templis appensa atq; Dijs consecrata, ex-
tructiones ciuitatum, oppidorum, villa-
rum, illæq; omnes, quæ vel in Deorum
laudem, vel in Rempub. honestæ laudis
studio conferuntur. Quain re decorum
est tenendum, cognoscendaq; ratio per-
sonæ, loci, temporis, rei, in quam pecunia
impensa

impenditur. Stultum est enim eum magnificum videri velle, qui nō solum facultate, sed etiam iudicio careat, res magnas efficiundi. Cauendum illud est quod vulgò dicitur, Sumptus censum ne superet. Tametsi autem magnum esse dicatur vetigal parsimonia, tamen nō ita parci debemus esse, ut illiberales, sordidi, auari, aliorum nostriq; contemptores videamur: non inhiandu est sacculis, non aurei struendi acerui, non cogendi pecuniæ cumuli, ut his gaudere malis luxuriosum hæredem, quàm Rempub. aut amicos, aut parentes. Insanabilis morbus est auaritia, quæ, uti Salustius pulchrè, & corpus & animum effœminat. Hæc duobus his gaudet, nihil dare, & multa accipere. Itaq; pecunia utendum est liberaliter & moderate, eaq; in bonos usus & honestos est conuertenda, retinendaq; non solum propter amicum, medicum, & inimicum, uti vulgò dicitur, sed etiam propter Rempub. cuius necessitas, omnibus alijs est semper anteferenda. Qui epulis, viscerationibus, ludisq; oblectantur, atq; in eas res pecuniam profundunt, quæ diei unius memoriam in se continent, hi helluones, non priuatæ modò rei, sed publicæ etiam putandi sunt; leuis animi ciues, prodigi, non pecuniæ tantum, verum etiam famæ, existimationis;

Que fugienda magnifico.

Auaritia duobus gaudet. Pecunijs quomodo utendum.

Vitia magnificorū.

*Luxus in
Repub. p-
hibendus.*

mationis, nobilitatisq; suæ. Interest sanè Reipub. providere, ne sua quis re malè utatur: unde & tales coërcendos esse legibus censeo, ne in res turpes & nullius momenti pecunias effundant. Romæ lex erat, ne quis senator plus duo millia denarium debeat, quæ res sumptibus & luxibus præcidendis excogitata fuit. P. Rufinus à Cēsoribus senatu motus, quòd decem pondo argēti facti haberet. Æmilius Lepidus, ob sumptum habitationis Senatu eiectus, sex millibus enim habitabat.

*Senatoris
magnifici
officia.*

Senatori igitur ita vivendum est, ut magnificum & liberalem se bonis exhibeat, non pecuniæ modò, sed etiam fidei, consilij, & benevolentiae muneribus: quæ vir-

*Amicitia
vinculū cō-
cordiæ.*

tutes conciliant civium inter se animos, ac efficiunt amicitia & concordiam, quæ vincula sunt civitatum & Rerumpub. omnium.

Amicitia.

Sic à natura comparatum est, ut sine amicitia nullus unquam homo vivere possit, etiam si tantis opibus affluat, ut nihil illi ad vitam cōmodè agendam deesse videatur. Homo enim naturā civile est animal & societatis amans, proptereaq; fructu consuetudinis humanæ, nulla ratione carere potest. Ex eo fonte naturales illæ amicitiae coniugiorum, cognationum, affinitatum profluunt. Natura enim amans

*Homo ci-
vile ani-
mal.*

homi-

hominum est, eosq; non morum modò
 & beneuolentiæ nexu, sed etiam sangui-
 nis vinculo colligat ac conglutinat. Vide-
 mus in omni Repub. legislatores, in con-
 dendis legibus nihil magis curare, quàm
 ut ciues inter se sint amici: in qua enim
 Repub. amicitia iura coluntur, in ea sedi-
 tiones, inimicitia, odia, magnas vires ha-
 bere non possunt: concordia, pax, tran-
 quillitas, amor, beneuolentia regnat, quæ
 res ciuium vitam beatam efficiunt. Solem
 è mundo tollere videntur, qui amicitiam
 è Repub. tollunt. Summum igitur bonum
 in amicitijs sentiunt Respub. hæc enim si
 adsit, nulla ciuilis dissensio nasci potest,
 desiderabunt omnes propter vehemen-
 tem amorem velut amantes coniungi, &
 ex multis, ut Pythagoras dicit, unum effi-
 ci: ea enim est vis amicitia, ut unum ex
 pluribus efficiat animum. Hæc à Lælio
 definitur diuinarum, humanarumque re-
 rum, cum beneuolentia & charitate sum-
 ma consensus. Multa genera amicitiarum
 sunt, quibus homines inuicè coniungun-
 tur: quædam enim sanguinis, quædã co-
 gnationum, quædam affinitatum cõmu-
 nione crescunt. Cæterum ciuilis amicitia,
 quæ inter ignotos suscipitur, cuius fun-
 damentum virtus est, difficilis est obser-
 uatio: diuersa enim hominum studia effi-

*Amicitia
 magna uti-
 litas in Re-
 pub.*

*Amicitia
 quid.*

*Amicitia-
 rum genera.*

*Civilis a-
micitia.*

*Quæ in a-
micitia ob-
servanda.*

*Optima
amicitia
qua.*

*Paria ami-
corum.*

*Multorum
amicitia.*

ciunt, ut boni rarò in amicitia coeant, ad quam tempore & consuetudine opus habent; mutantur mores sæpe rebus aduersis & secundis, ætate, commodis, incommodis, honoribus. Non autem ut quisq; obuius est, in amicitiam recipi debet: multi modij salis simul exedendi sunt, antequam amemus, ut dicitur. Mores igitur honestissimi cuiusq; sunt inspiciendi, & qua quis in nos fide & beneuolentia sit, ea in eum quoque simus. Optimam esse Philosophi censent amicitiam, quam similitudo morum copulat: quibus enim idem est studium, diuersa his non potest esse voluntas. Tales erant amicitiae Thesei & Perithoi, Achillis & Patrocli, Orestis & Pyladis, Damonis & Pythiae. Horum duorum tanta fides in colenda fuit amicitia, ut se tertium Dionysius illis adscribi petierit. In amicitijs suscipiendis virtutis habenda est ratio, adeoque malis inimicos esse decet, ut non amicitia modò, sed aspectu nostro indignos iudicare debeamus. Paucos autem præstat amicos habere, quàm multos: perfecta enim amicitia cum plurimis esse nequit. Qui multorum familiaritate delectantur, non tam amici, quàm blandi & comes dici solent: aliud autem est comem in quoque accipiendo & benignum, aliud amicum esse,

esse, quem perpetuum vitæ & animi nostri socium habere volumus. Epaminondas dicere solebat, non prius interdū discendum à foro esse, quàm nouus aliquis amicus ad veteres adiiciatur: quod certè ad amorem magis conciliandum, quàm amicitia comparandam valere putandum est. Quæ autem amicorum causa facienda sunt, iusta esse debent, nec plus amori tribuendum est quàm honestati. Vera amicitia tria hæc requirit, virtutem, à qua nunquam disceditur: voluptatem, quæ in familiaritate dulciq; vitæ consuetudine consistit: utilitatem, quæ rebus necessarijs præstat adiumenta. Pericles amico roganti, ut eum in falso testimonio dicendo adiunaret, se amicum illi esse respondit, sed ad aras usque: putauit vir sapientissimus eatenus benefaciendum amicis esse, quatenus iustitia, æquitas, & voluntas deorū permittit. Amicos etiam à rebus malis abducere potius, quàm in eis adiutare præstat. Solent inter amicos seri plerunque contentiones, quòd alteri ab altero non satisfiat: postulat enim uterq; plus sibi tribui, quòd ubi fit, dirimitur amicitia. Quæ res maximè cauenda est: id enim, qd præstari potest, non quod sufficiat, requiritur in amicitia. Hoc in honore Dijs, parentibus, & præceptoribus

Epaminondas dictū.

Quæ amicorum causa facienda.

Amicitia tria requirit.

Periclis dictum.

reddendo perspicitur: quibus nemo unquam æqualem meritis honorem & gratiam referre potest: cæterum qui eos pro viribus obseruat, is probus & pius haberi solet. Stultorum quoq; cauenda est amicitia: horum enim nimia familiaritas generat contemptum. Hæc in amicitia Senatori obseruanda sunt, tū plura alia, quæ in usum melius & consuetudine, quàm præceptis compræhendi possunt: in quo nunquam est discedendum à iustitia. Efficiendum est quoq; ut Senatorum amicitiam cæteri ciues, incolumitatis salutisq; suæ tanquam tesseram habeant. Nihil enim pulchrius est, quàm principes ciuitatis videri inter se amicos, pares, socios, beneuolos. Quæ potest esse concordia & consensus ciuium in Repub. dissentientibus eius Rectoribus & administratoribus? Aristides & Themistocles tametsi mutuis certare solerent odijs, tamen quoties legati, siue Imperatores publicè mitterentur, in finibus agri Atheniensis priuatas similitates & inimicitias deponebant, resumpturi, si ita visum esset, in reditu. Generosi ac ex cæsi est animi, iniuriarum obliuisci, ac eas contemnere: qui id Reipub. causa faciunt, iusti & boni viri sunt appellandi; nolle enim eas inimicitias deponere, quibus etiam amicus sit periturus, hominis est

*Senatoriū
amicitia.*

*Aristidis
& Themistoclis
dissensiones.*

*Senatoris
officium in
deponendis
inimicijs.*

est inhumani, barbari, & agrestis. Amicitiae immortales, inimicitiae mortales esse debent. Est etiam amicitiae socia hospitalitas, qua non tantum notos nobis, sed ignotos etiā & peregrinos, domestica excipimus humanitate & beneuolentia. Hęc virtus, non summā modò laudem & gloriam nobis, sed etiam dignitatem adfert. Tantaque sunt eius iura, ut ea Romani in hostibus seruarent, neq; prius quàm hospitalis soluta manus erat, cum hostibus congredebantur. Senator igitur non ipse modò sibi amicitiam colendam putabit, sed alios quoq; ad eam seruandam & retinendam hortabitur. Magnus enim est usus amicitiae in Re-
Hospitalitas.
*Vsus amicitiae in Re-
pub. quan-
tū valeat.*
*Platonis
communi-
tas ex ami-
citia deflu-
xit.*
 usus in Re-
 pub. amicitiae, atq; etiā maior, quàm iustitiae, si in ea constanter omnes perseuerauerint. Plato cū nulla alia ciuius virtute Rempub. felicem effici posse iudicaret, in formanda sua Re-
 pub. omnes leges & mores, ad amicitiam reduxit, re-
 rumq; omnium communitatem excogitauit, per quam homines, in societate tuenda perpetuò continerentur, quasi duo illa verba Meum & Tuum, societate inter homines dissoluentia explodens.

Ex amicitia manat concordia, quæ nihil aliud est, quàm ciuilis amicitia: hæc autem consistit in conspiratione omnium ordinum, ad retinendam libertatē, leges,

Concordia.

iustitiam, fidem, religionem, & omnem Reipub. tranquillitatem. Est hæc una spes conseruandæ ciuitatis, cum in omnibus rebus, atq; adedò omni tempore, inuicem omnes consentiunt, consiliaq; & res suas concordēs tractant. Quare Senator concordæ in Reipub. studiosus assertor & vindex sit: discordia enim venenum est Reipub. aduersus consentientes, nullus unquam validus nec Imperator, nec Tyrannus, nec Tetrarcha fieri potest. Est enim cōcordia quouis muro firmitus munimentum. Propterea Senatus Romæ potissimum in ædibus concordæ haberi solebat, ut eo declararetur, nihil seditiosè, nihil turbulentè agendum esse in Senatu, sed omnia tranquillè & pacatè. Agesilaus Lacedæmoniorū Rex, interrogatus quāobrem Sparta mœnibus non fuisset cincta: ostensis ciuibz cōcordibus & armatis, Hi sunt respondit Spartæ mœnia. Scylurus Scythæ octoginta liberos habēs, moriturus, sagittarum fascem omnibus frangendam porrexit, recusantibus illis rem factu incredibilem, ipse singulatim extractas rumpebat, filios admonens, ut concordiam seruarent, hanc illos inuictos & felices effecturam dicens. Mycipsa apud Salustium iam iam animam exhalaturus, filios paterna beneuolentia quoque monuit,

Senator cōcordia amans esse debet.

Cōcordia templum.

Scylurus Scythæ.

Mycipsa dictum.

nuit, ut concordia sint amantes: sententiam nulla unquam obliuione dignā addens; cōcordia paruas res crescere, discordia maximas dilabi. Fugienda est igitur *Discordia* senatorum discordia, maximeque cauenda, *Senatori-* dum, ne pestis hæceorum exemplo, cæ- *bis fugi-* teros ciues inficiat. Turpe est illos iurgiis *enda,* terere tempus, non consilijs, quibus nihil peræquē conuenit, quā amor, pax, concordia, & beneuolentia: actum est de eā Repub. in qua senatus mutuis certat contentionibus. Quomodò enim de pace, concordia, Reipub. tranquillitate consultabunt dissentientes? Quare aut reconciliandi sunt dissidentium animi, aut sententia dicenda; senatuque priuentur, punianturque qui priuatum odium, publica pace & tranquillitate potius habent. In Senatu nihil dissentiens, nihil maleuolum, nihil seditiosum esse debet. Hæc verò de concordia & iustitia dixisse sufficiat.

Quoniam autem varijs incommodo- *Fortitudo.* rum periculis, exposita est vitæ nostræ conditio, quæ vel perferre, vel fortiter propulsare nos semper conuenit, ideò de fortitudine; cuius armis omnes impetus animi, fortunæque vincimus, dicendum est.

Expeti solet ab hominibus uitæ genus tranquillum, pacatum, & nullis periculis,

P s incom-

incommodisue obnoxiiū: talemq; virtutem esse putant, quæ id maximè efficiat, ut possessores suos, perpetuis molestijs, curis, sollicitudinibus, angoribus, vacuos atque liberos faciat. Sed errant illi mea quidem sententia, qui putant vitam hominis transigi posse iucundè sine adiunctis illi periculis ac perturbationibus. Sic à natura comparatum est, ut varijs casibus exposita sit vita nostra, quibus animi non minus, quàm corpora, sudore & laboribus: sic illi casibus exerceantur. Neque enim virtutis ullus, aut vitæ beatæ gustus esse posset, si malorum expertes simus, quibus quandoque superatis, quasi post labores exantlatos, dulciori fruimur vitæ beatæ fructu. Virtus non est domina solitariae otiosæq; vitæ, labores amat, in periculis exultat, gaudet, triumphat. Vnde Hercules, viam voluptatis latam & amplam, facilemque spreuit: virtutis autem arduam, difficilem, asperam est amplexus. Contemnat oportet voluptates, humanas despiciat res, vitam fugiat otiosam, timere, formidare turpe putet, qui vera virtutis vitæq; beatæ frui cupit possessione. Neq; solum in paranda & acquirenda virtute omnes nos molestias superare decet, sed multo magis etiā cum virtute, si quæ ingruerint calamitates, dolores, pericula tolerare,

*Virtus in
aduersis
exultat.*

*Herculis
via.*

tolerare, & magno excelsoq; animo vincere. Qua quidem in re ab ipsa virtute iu-
uamur, quæ nos constantes, animosos, strenuos, & potentes efficit: nulla res tam dura, tam difficilis est, quam non virtutis vis expugnet, ac in suam potestatem redigat. Ea autem animi nostri excellentia, fortitudo dicitur: hoc est, affectio virtuti in vincendis, perpetiendisq; rebus obtemperans: hæc verò virtutum omnium est ornamentum. Prudentiæ, iustitiæ, temperantiae vis & natura, mollis quodammodo per se est & effœminata, sine fortitudine: illarum est tantum sentire & facere, at huius constanter, animosè, viriliter & facere & sentire. Digna Senatore virtus, sine qua nihil unquam ille præclarum, nihil magnum, nihil memoria dignum cogitarit fecerit. In hac cauendum est, ne audaces, superbi, & temerarij, neue timidi, ignaui, aut imbelles simus. Qui fortis esse vult, is ita sit affectus oportet, ut omnia propter virtutem faciat, & in suscipiendo periculo ratione, non casu, aut temeritate, vel audacia ducatur. Est autem fortitudinis laus omnis sita, partim in domesticis & publicis, partim in militaribus actionibus. Domestica fortitudo vitam beatam & felicem ornat: illiusq; proprium est, vacare omni animi perturbatione, cupiditate,

*Fortitudo.**Comparatio virtutis cum fortitudine.**Sine fortitudine senator esse non potest.**Fortis viri officium.**Fortitudo duplex.**Privata fortitudo.*

*Militaris
fortitudo.*

*Fortis se-
natoris of-
ficia.*

*Zenonis
fortitudo.*

*Comites
fortitudi-
nis.*

ditate, metu, ægritudine, voluptate, iracū-
dia, & cæteris affectionibus, ut tranquillitas
mentis adsit, cum constantia, & vitæ
dignitate. Fortitudo militaris, in perferen-
do omni labore & periculo versatur, po-
tissimum verò in contēnenda morte, ho-
nestatis & Reipub. causa. Fortis igitur Se-
natoris est, non perturbari in periculis, ac
ea omnia subire & pati, quæ factu viden-
tur esse honesta, & non factu turpia. Hoc
est proprium fortitudinis, & magnitudi-
nis animi, nihil extimescere, omnia hæc
humana contemnere, nihil nō ferendum
putare. Sic igitur affectum, & animum
Senatorem esse oportet, ut omnes animi,
ingenijq; sui dotes, omnesq; virtutes, for-
titudine velut aliquo sapore temperet, ac
condiat. Quemadmodum enim cibi sine
sale, sic virtutes sine fortitudine iudican-
tur insipidæ. Hæc animum & corpus no-
strum, ab omnibus aduersæ fortunæ telis
defendit; hæc in prudētia quietos, in tem-
perantia cōstantes, in iustitia strenuos, ani-
mosos ac inuictos nos efficit. Proinde ani-
mo semper decet esse forti, ac in rebus su-
scipiendis stabili, in despiciendis magna-
nimo, in perferēdis imperterritō. Non ca-
ret fortitudo sibi virtutum subditarū gre-
ge: comites eius sunt, magnanimitas, con-
stantia, patientia, fidentia, securitas.

Quæ

Quæcunque in aliqua virtute maxima & præclarissima putantur, ea facere & inuestigare magnanimi est. Virtus hæc eius primum in ambiendis honoribus perspicitur, siquidem eos contemnit, quos virtute sua putat inferiores. Ad honores autem virtutum vestigijs conscendit, quasi Marcelli illud imitatus, qui templum honori ex præda Syraculana construens, eius vestibula sic constituisse dicitur, ut in illud nemo nisi per virtutis ædem, quæ huic vicina erat, ingredi posset: existimabat ille honoribus, per virtutem debere aditum patere. Hoc Senator magnanimus in petendis ad eundis quæ honoribus etiam obseruare debet. Ignominias prætereà leues despiciet: huic enim sic excelsa virtute prædita, nemo unquam infamiae vel notam, vel maculam inurere potest. Eundem etiam animū tam in aduersis, quàm in prosperis habebit, fortisq; & magni animi splendorem, in grauib; & arduis periculis superandis declarabit, etiam si moriendum illi sit: huic enim honesta mors, initium erit vitæ: quæ Senatori forti subeunda est alacrius, ppter honestatem gloriæq; immortalitatem. Viuet seculis innumerabilibus Codrus, qui se pro patria in bello deuouit, ut exercitum saluaret. Durabit in perpetuum fama

Magnanimitas in quo consistat.

Ascensus ad honores qualis esse debeat.

Templum honoris.

Magnanimi Senatoris officia.

Codrus.

Curtij

*Curtius et
Scævola.*

Curtij & Scævolæ, quorum alter in voragine se præcipitavit, ut peste Romam liberaret, alter manum exussit, ut hosti declararet, Romanos pro patriæ salute defendenda fortes esse solere. Fortium virorum memoria immortalis honore consecratur, talesq; merentur, ut per omnium annalium monumēta celebres prædicentur. Erit etiam magnanimi Senatoris, vere ac cōstanter de rebus omnibus iudicare, in eoq; non imitari vulgus, quod casu & ut res tulerit iudicat. Veritatis quoque patrocinium libenter suscipiet, nihilque propter eam dissimulabit, & ex eo pronus quodammodo erit ad malos apertè contemnendos, nisi putarit dissimulandum, quod facere prudentes solent, personarum & temporum necessitati astricti. Beneficium item in alios libenter conferet, ipse illud grauatim & verecundè pudenter ue accipiet; Hesiodiq; illud in referenda gratia imitabitur, qui maiore mensura beneficia accepta reddere iubebat, quàm data sunt: inferior enim est is qui accipit, eo qui dat. Taxilis unus è numero Regum Indiæ, uti refert Plutarchus, occurrēs Alexandro magno, sic eum est adortus: Prouoco te, inquit, non ad bellum, neq; pugnam, sed ad aliud certaminis genus; si inferior es, à nobis beneficium accipe;

*Officium
benefaci-
entis.*

Taxilis.

cipe;

cipe; si superior, benefacito nobis: cui Alexander respondisse fertur, Certandū est, inquit, nobis uter benefaciendo superet alterum: sicq; illum complexus est, illiq; regnum seruauit & auxit Libenter etiam beneuolentia cunctos prosequetur, ac æquabilem se præstabit omnibus, ijs verò maximè, quorū fortunas mediocres esse videbit. Cum illustribus magnanimus & excelsus erit, inter hos enim gloriari & prædicatione se mediocriter extollere, generosi hominis est: inter humiles leuis esse putatur; ex illo gloria, ex hoc odiū nascitur. In suscipiendis inimicitijs causas iustas & honestas spectabit, in quibus non sit occultus & insidiosus, sed patens & apertus. Est enim ingenui apertè odisse, nō occulta fronte celare acerbitem. Iniurias etiam magnanimus Senator propulsabit citius, quàm inferet, sibi autem illatas negliget: iniurias enim & pericula cætera cōtemnere ac pro nihilo ducere, magnanimi est; muliebre putatur, furere in ira: ferarum verò quarundam, ne nocere quidem; elephantes & leones, quos humiles vident, prætereunt. Rerum quoq; honestarum studio potissimum ducetur, utiles moderatè concupiscet. Viuet suo, non alterius arbitratu, amicorum consilijs magis, quàm aliorū exemplis acquiescens.

*In suscipi-
endis ini-
micitijs q̄
seruanda.*

*Iracundia
fugienda.*

scens. De nullo malè sentiet, loquetur, aliumuè loquentem audiet. Nemini iniuste irascetur, est enim hoc seruire. Verum est illud Nasonis:

*Quo quisq; est maior, magis est placabilis ira:
Et faciles motus, mens generosa capit.*

Arrogantia.

Solent pleriq; magnitudinis animi splendorem, elata quadam & superba arrogántia obscurare: hi verò maximè, qui vel virtutis, vel dignitatis suæ rationem non rectè examinant, plus què sibi, quàm homines bonos & prudentes deceat, arrogant: quæ sanè vitia senatori fugienda sunt, imitandumq; Tullianum illud, Quò superiores sumus, eò nos submissiùs geramus: est enim arrogantia odiosa omnibus & molesta. Cauenda verò est leuitas, & pusilli animi turpitudine: qui enim iniurias, contumeliasq; negligit, eas què ob timorem, vel incuriam occultat, mancipium esse videtur. Sunt nonnulli, qui licet boni & prudentes sint, res tamen magnas & excelsas spernunt, indignosq; se patriæ & amicorum cōmodis tuendis, propter ignauiam iudicant. Tales igitur stulti ac desidiosii sunt existimandi.

Constantia.

In omnibus dictis & factis, ac in perferendis si quæ unquam contigerint aduersitatibus, seruare constantiam fortem senatorem decet: mobilis animus, nullaq;

in re

in re sibi constans, Proteoq; (quod dicitur) mutabilior, tam illum dedecet, quàm fraus & dolus. Laudē illa merentur, quæ cum iudicio & ratione suscipiuntur: verum, si absit ab his persenerantia, sanè turpia iudicantur. Oportet enim non solum ipsam actionem iustam, honestamq; esse; sed etiam consilium constans & stabile, nunquam ab ea discedendi. Aristidis constantia summam meretur laudem, à quo *Aristidis constantia.* cum Dionysius filiam in matrimoniū peteret, respondit mortuam se, quàm Tyranni uxorem videre malle: & cum eam occidisset, iterumq; quæreretur, an in eadē sententia perstaret, respondit: factum dolenter ferre, dicto lætari. Catonis constantiam quis etiam non admirabitur? quem *Catonis constantia.* nemo unquam in afflicto illo Reipub. statu mutatum vidit, idem color, vultus, oculi, motus, dum prætorem ageret, dum repulsam pateretur, dū accusaretur: in provincia, in concione, in exercitu, in morte, in illo denique Reipub. timore, cum Pompeius victus esset, Cæsar armatus & victor Rempub. occupasset Xanthippe de Socrate marito prædicare solebat, eodem *Socratis constantia.* vultu semper eum, quo exisset, domum reuerti solere: nimirum ea fuit philosophi mens, quæ nec aduersis unquam, nec secundis rebus conturbari potuit. In perpetuam

*Regulus.**Anaxarchus.**Qua cauē-
da in con-
stantia.*

petiendis igitur doloribus, firmos & stabiles nos esse decet, & omnia pericula molestiarum, ægritudinū, sollicitudinum, posteriora putare animi constantia; exemplo Reguli Romani, qui quā captiui Pœnis redderetur, ultrò pœnas sustinere maluit. Anaxarchus à Nicocreonte Cypri tyranno verberatus, dixisse fertur; Corpus, inquit, meum scindere & percutere, constantiam verò animi nullo modo potes. Cæterum in hac maximè cauendum senatori est, ne in rebus iniustis retinendis sit stabilis; constantia enim virtutem semper imitatur. Pertinaciter opinionem, rationi bonisq; & sapientibus viris aduersam defendere, tum in dolore ex iniusta causa nato perleuerare, non constantiæ, sed pertinaciæ & peruicaciæ, non sanæ, sed stultæ & temerariæ malæque mentis est. Requiritur etiam constantia in vitæ genere deligendo, & quod quis delegisset retinendo & amplectendo. qui in hoc instabiles sunt, in cæteris quoq; omni constantiæ laude carere censendi sunt. Constantia bonorum consiliorū & actionum est conseruatric: frustra namq; prudenter deliberamus, si nostra consilia more Euripi fluant & refluant. In secretioribus senatus consilijs retinendis, nec unquā euulgandis, summa constantia quoq; requiri-

quiritur. Agitur enim in senatu quandoq; *Constan-*
 de rebus huiusmodi, quas oporteat sanè *tia in se-*
 pro tempore, non modò peregrinum, sed *cretiorib.*
 etiam ciuem ignorare. Leuis autem est a- *cōsilijs re-*
 nimi & vehementer inconstantis, enun- *tinenda.*
 ciare mysteria, quæ aguntur dicunturq;
 in senatu: propterea Romanis de rebus
 magnis consultantibus, neque Pedarij se-
 natores, nec scribæ aderant, ipsi quæ sena-
 tores officia scribarum explebant. Pate-
 bat etiam iuuenibus patritijs antè curia,
 sed post Papyrij facin' illud nobile & me- *Papyrius.*
 morabile, in senatum venire sunt prohi-
 biti, ne iuuenilis inconstantia in euulgan-
 dis senatusconsultis damnū aliquod Rei-
 pub. posset adferre. Hic matri aliquando
 efflagitanti, de qua re tam diu in Senatu
 disputatum esset, dissimulata veritate, ma-
 gnā fuisse contentionem in Senatu re-
 spondit, utilius ne esset Reipubl. virum
 duas uxores, an verò mulieri duos habe-
 re viros.

In fortitudine spectari etiam patientia *Patientia*
 solet, & quædā in rebus aduersis toleran-
 tia. Hæc à Tullio definitur, honestatis aut
 utilitatis causa rerum arduarum ac diffici-
 lium volūtaria ac diuturna perpessio. Hu-
 ius in bello usus esse solet maximus: hi e-
 nim qui militant, & se, vitamq; suam pe-
 riculis exponunt, omnia patienter ferunt,

honestatis & utilitatis causa. Senatori domesticis & Reipub. negocijs & difficultatibus aliquando distento, nō est hæc abijcienda: multæ enim accidunt in Repub. molestiæ & sollicitudines, quas patienter tolerare conuenit. Coriolanus in repulsa consulatus petendi, sapientius certè fecisset, si patientia animiq; superbi remissione usus fuisset, non enim eius vitam tanta fuissent consecuta pericula. Rectè sanè dicitur, cuius dolori remedium esse patientiam: ferenda enim non culpanda sunt, quæ mutari non possunt. Hac animi tolerantia præditus Senator, facilè modū inueniet, dolores tam priuatos, quàm publicos concoquendi & contemnendi; qui enim dolores pferre nequit, mollis ac effœminatus; qui eos superat, patiens rectè dicitur. In patientia verò cauendum est, ne multitudine & grauitate iniuriarū concitati efferuescamus: inducit enim furorem læsa sæpius patientia, qui sanè, moderatione animi leniendus est: quæ autem necessario ferenda sunt, ea virū quæque ferre decet, siquidem dolor omnis patientia vincitur.

*Patientis
senatoris
officia.*

*Quæ cauē-
da in pati-
entia.*

Fidentia.

Fortes etiam nos plerunq; facit, quædam animi confisio, hoc est, de bono rei successu concepta præsagitio: quæ virtus fidentia dicitur, per quam magnis & honestis

nestis in rebus, multum ipse animus in se fiducia certa cum spe collocat. Hæc à prudentia, consilio, speq; optima proficiscitur: cùm scilicet scientiam alicuius rei & opinionem, rationi non temerè assentientem habemus: quæ nos impellit, uti ea, quæ putamus honesta, metu omni amoto fortiter faciamus: qui est enim fidens, is non extimescit. Iulius Cæsar in bello Pharsalico C. Crastinum optima spe in pugnam egrediētem, interrogasse fertur, equid de euentu belli speraret? at ille manum extendens armatam, Vinces, inquit, Cæsar, & me viuum, aut certè mortuum laudabis: quod certè euenit, nam hic fortissimè pugnando occubuit, eumq; Cæsar pro concione laudauit. Ex consuetudine vincendi, fidētiā nasci dicit Aristoteles. Neq; solūm ex hac, sed etiam ex alijis rebus eam capere solent nōnulli. Scribit Plutarchus Ægyptium quendam philosophum Antonio comitē semper fuisse. Hic cuiusque hominis naturam, felicitatem, fatum, ex solo aspectu cognoscere se aiebat, unde Antonij fortunam laudare, verūm Octauij Augusti longè anteferre solebat: Antonium etiam rogare, ne se illi præferre vellet, eius enim genium Octauij inferiorē esse, idq; cūm ex multis, tum ex eo conijcere se dicebat, quod d lusu talo-

*Fidētia ex
quo oria-
tur.*

*Genius vi-
tæ tutor.*

*Iagelonis
genius.*

*S. Stanis-
laus.*

*Prussia.
Bruti ge-
nius.*

rum, vel pugna gallorum, coturnicūmue,
semper victor Octavius discederet. Habēt
etiam viri magni, Reges ac principes, à na-
tura datum genium, præsidem ac tutorem
vitæ, ac monitorem in rebus agendis, quē
Homerus & Plato Genium, alij Larē, Dæ-
monem, & Lemurem, nos Angelum vo-
camus, qui fortes viros in prælijs adiuuat,
& quæ sint agenda plerunq; admonet: hic
verò partim bonus, partim malus adest
hominibus. Legimus Auguste Rex, proa-
uum tuum Vladislaum Iagelonē, in bello
Prutenico contrà Germanos suscepto, ge-
nium vidisse armatū sibi adstantem, quē
ille religiosè Diuum Stanislaum vocabat.
Fidēter igitur ille pugnavit, nam & victor
extitit, & Prussiam ingratis Tyrannis libe-
rauit. Scribit de malo Bruti genio Plutar-
chus, illi fortè belli gerendi secum rationē
expendenti, apparuisse hominem eximię
magnitudinis, Brutoq; interroganti quis
esset, respondisse, Genium eius se esse ma-
lum, quem apud Philippos in pugna visu-
rus esset. quod sanè accidit: videbatur e-
nim illi & successum infelicē belli, & mor-
tem prædixisse. Erat Romanis consuetus
do, Geniorum auspicijs fidere: vidimus e-
nim veterum Romæ nummorum inscrip-
tiones, Genio Augusti, Genio Senatus,
Genio pop. Romani, Vnde Ovidius:

Et vi-

Et vigilant nostra semper in urbe lares.

Cæterum in fidentia nihil est melius, *Que fidentia bona fit.* quàm prudentiæ consilioq; fidere. Hac animi consilione præditus Senator sit: hæc illum in rebus gerendis fortem & animosum semper efficiet, cætera fallunt plerunque, quia in nostra potestate non sunt. Quod igitur pulcherrimum, ut quidam dixit, idem tutissimum sit, in virtute spem positam habere. Fugienda est autem in confidentia temeritas, audacia, desperatio, quæ vitia plerunque animos nostros, *Qua fugiendæ in confidentia.* falsa spe fortitudinis inflant, nosq; imprudentes in pericula conjiciunt.

Quemadmodum benè, sic & fortiter viuendi finis est securitas, id est requies curarum & trāquillitas animi. *Securitas.* Hac qui sunt affecti, ut ait Cicero, in eadem causa sunt qua fuerant antequàm nati fuissent. Est enim securitas, ægritudinis vacuitas, in qua philosophi quidam vitam beatā consistere putabant. Eius acquirendæ causa, Democritus ac Homerus Ægyptum, Babylonem, Persas attigerunt, uti variarum scientia rerum imbuti, animum gererent securum, & sorte sua perfectioneque contentum. Eius tum in Repub. utilitas perspicitur, cum omnia pacata & tranquilla, *Securitas Reipub.* periculis, timoribus, querelis, tumultibus libera sunt: quam rem, meritò quis felicitatem

*Qua fugiē
da in secu
ritate.*

tatem Reipub. vocauerit. In hac cauendum est, ne ex rebus incertis, leuibus, & falsis, néue etiam ex desidia, languore, negligentia securi simus. Pompeius magno contrà Cæsarem exercitu comparato, videbatur esse securus, illosque, quibus Cæsaris diligentia suspecta erat, monētes ne desidiosus esset, securos esse, ac in utramque aurem dormire iubebat. Fefellit autem eum hæc securitas, nam victus miserè, fugatusq; est à Cæsare. In multis profectò Rebuspub. id euenire solet, ut post longam pacem, quædam in eis dominetur securitas, quam potius vocabimus desidia, languorem, inertiam, ignauiam. In ea enim negligi videmus ea omnia, quæ ad statum Reipub. prudenter gubernandum, pericula auertenda, ciues fortes, & iustos efficiendos pertinent. Roma nullà certè alia, quàm militari virtute, magnum sibi parauit imperium, aded ut non arma tantum, sed etiam iura Romanorum longè protenderentur. Hæc à Romulo, ad tempora usq; Octauij Augusti, nunquam è manibus arma dimisit. Pacato autem imperij orbe, secundus post Numam Octauius Augustus, quod nūquam claudi, nisi pacis tempore solebat, Iani templum clausit, securam quasi iam reddens urbem, à bellicis tumultibus. Erat igitur Roma se-

cura,

cura, nec Iani templum, à cæteris postea
 Imperatoribus apertum legimus: vitam
 enim otiosam hi magis, quàm laboriosam
 fuerant amplexi: adeò ut succedentibus
 temporibus, omnia regna, prouinciæ, ci-
 uitates, iugum Romanorum excusserint,
 seq; in libertatem vindicarint. Roma nu-
 data ac omnibus exuta præiudijs, Gotho-
 rum succubuit imperio. In Repub. igitur
 securitatem eam senatori amplectendam *Senatori*
 censemus, quæ in periculis fugiendis, pru- *qua secu-*
 denti cautione & prouisione non careat. *ritas am-*
 Felix enim est ea Respub. quæ tempore *plectenda.*
 pacis bella tractat.

Illam autem prætereunda non videntur *Quæ fortẽ*
 esse, quæ ad fortitudinem homines, maxi- *efficiant.*
 mè verò militares impellere, ac excitare
 solent. Inueniuntur plurimi, qui virtutis
 & honestatis impulsu, vulnera ac pericu-
 la libenter subeunt, ac pro patria, Regibus,
 amicis, vitam in pugna quàm volūtatem
 malunt deserere. Profectò nostra gens eam
 sibi gloriam iustè vendicat, quòd in bellis,
 virtute potissimùm & honestate ducatur. *Poloni ho-*
 Legimus Romanorù, Macedonum, *nestatis a-*
 Persarum, Assyriorum, Germanorù, Gal- *matores.*
 lorum res gestas, quorum Imperatores,
 pugnaturos milites varijs modis in ho-
 stes animabant; & partim exercitus po-
 tentia, partim Imperatorum virtute, par-

242 DE OPTIMO SENATORE
tim maiorū rebus gestis, partim hostium
spolijs, præda, diuitijs animos militū ex-
acuebant. Nostrorum Imperatorum, non
alia solet ad milites esse oratio, quàm hæc,
ut quisque virtutis suæ memor sit & ho-
nestatis: proinde, aut vincere, aut mori,
Polonorum semper fuit. Qui igitur hoc
modo sunt affecti, ut propter virtutem &
honestatem quiduis aggrediantur, idque
non casu, sed iudicio faciant, verè fortes
dicendi sunt, quemadmodum & illi, qui
gloriæ, laudisq; studio accenduntur ad res
fortiter peragendas. Talium virorum il-
lustres actiones in Repub. debent etiam
præmiorum insignibus decorari. Quam-
uis enim milites artem potius sciunt, qua
superet hostem, quàm qua ciuem regant,
tamen si qui prudentes inter eos fuerint,
Senatoria debent insigniri dignitate. Æ-
quum est namque ut illi rogati aliquando
ciuili tranquillitate fruantur, qui pro pa-
tria summos pertulerunt labores. Romæ
in Senatum cooptabantur, qui spolia do-
mi ex hoste fixa, vel qui ciuicam coronam
haberent. Urbanos etiam magistratus ge-
sturi, decem annos militare debebāt. Re-
gulus aliquando senatu motus, cū hoc
indignissimè pateretur, nihilque aliud ad
sustinendam Senatoriam dignitatem ad-
ferre posset, lacerata veste pectus nudauit,
in

*Pramia
militum.*

in eoq; cicatrices multas ostendit, stipendia enumerans, pro salute Reipub. toties suscepta. Vnde persuasit ut iterum in senatum admitteretur.

Sunt nonnulli, qui vitam prorsus contemnentes, quadam desperatione inducti, periculis se temerè obijciunt, fortium virorum in eo facta se imitari credentes, illudq; in ore Poëtæ habent: *Desperatio.*

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Numantini potius quàm clementē hostem experirētur, seipsos occidere maluerunt. Hoc idem Saguntinos fecisse Livius scribit. Cauendum est semper, ne quid desperatè faciamus. Qui desperant, iam à fortitudine recedunt, & rebus aduersis infraçti, mortem propter timorem, vel ignauiam subeunt. Fortis vir autem, vitam iudicio contemnit, & fortiter dimicat, non tanquam omni spe destitutus, sed quia ita putat factu esse honestum & necessarium; unde & mori vult potius, quàm turpi aliquo vitio vitam contaminare suam: mortem enim honestam, vitæ turpi præfert.

Iram Peripatetici fortitudinis cotem esse dicunt, qua leuiter commoti homines acriorem animum ad res gerendas acquirunt. In hac fugiendus est furor, & rabies quædam immanis, ne furibundi potius, quàm *Ira.*

Ira senatori fugienda.

quàm fortes dicamur : id autè vitabimus, si iram in fortitudine comitem, non ducem sequemur. Nihil est turpius omniquidem homini, maxime verò senatori, quàm aliquid agere per iracundiam : qui hac ducuntur, bestiarum mores imitari videntur, quæ dum excalescunt, ultionem appetunt. In omni igitur actione forti suscipienda, honestum & ratio præsit, ira verò sit auxiliaria. Iram nervos animi Plato appellat, quòd hac animus intendatur, & mansuetudine remittatur. Qui dolore & ira perciti bellum ineunt, pugnaces illi quidem, non fortes dicuntur : non enim honestate & ratione, sed perturbatione animi concitati, rem agendam suscipiunt. Pulchrè Epicurus, immodicam iram dicit generare insaniam : quæ fugienda est, non moderationis, sed sanitatis causa.

Fortuna.

Sunt quidam qui fortunæ tantum tribuant, ut hac sola armati, triumphos & victorias ante certamè occinere soleant, eaq; freti nihil nō aggredi dubitent : quorum magnus redarguendus est error. Et si magna vis fortunæ, maxime verò in bello sit (in his enim rebus imperium arrogat illa sibi, in quibus rationem parum valere cernit) non ita tamen serviendum est fortunæ, ut consilium omne propter illam abijcendum putemus. bono imperatori,

ut

ut quidam dixit, haud magni fortunam momenti esse, mentem rationemque dominari. Annibal pacem à Scipione petens his utitur verbis: Iam aduersæ res me (inquit) iam secundæ ita erudierunt, ut rationem sequi, quàm fortunā malim. Fortuna hominem suo patrocínio fidentem, nec consilio res moderantem, plerunque fallit. Hac nihil est instabilius, nihil inconstantius, nihil infirmius; obcæcat animos, ubi vim suam ingruentē refringi non vult. Quare senator suæ fortunæ faber sit, quod dicitur: omnia enim ab eo summa ratione consilioque acta, fortuna etiam ornabit, quæ rationem velut umbra sequitur. Preclare Xenophon malos in bello malā sequi dicit fortunam, bonos verò bonam. Fortunatus erat Alexander Macedo, Scipio, Annibal, sed non tam fortunæ, quàm virtutis, prudentiæ, consilijque beneficio. Prudentis & fortis viri est, non deesse fortunæ præbenti se, & oblatam casu flectere ad consilium. Homines imperiti, ubi quid benè successerit, fortunæ adscribunt, non immeritò quidem: quemadmodum enim in bestiis casus, sic in stultis dominatur fortuna: quam nemo unquàm bonus, nec sapiens, viuendi ducem & magistram sequetur. Sed ad temperantiam accedamus.

*Annibalis
oratio.*

*Senator fa-
ber fortu-
næ suæ sit.*

Sic

*Temperan-
tia.*

*Temperan-
tia quid.*

*Volupta-
tes bone-
stæ & in-
honestæ.*

*Perfectio
hominis
quomodo
compare-
tur.*

Sic à natura comparatum est, ut videa-
tur esse quædam animi & corporis velut
pugna & contentio, quæ distrahat homi-
nes, & ab officio virtutis auertat. Nam cu-
piditates, illecebræ & blandiciæ corporis,
animū expugnare, ac victum in suam po-
testatem perducere nituntur: animus ve-
rò rationis præsidio munitus, illis repu-
gnare, ac refragari solet. Ea autem animi
vis, quæ cupiditatibus resistit, ac eas impe-
rio suo subijcit, temperantia dicitur, quæ
nos in rebus aut expetendis, aut fugien-
dis rationem sequi iubet. Hæc in volu-
ptatibus spernendis est occupata, potissi-
mum verò in his, quæ gustus & tactus iu-
cunditate terminantur. Nec simpliciter
voluptates omnes, sed eas solum respuit,
quæ virtuti rationiq; sunt contrariæ. Sunt
à natura voluptates quædam honestæ,
quædam inhonestæ, utræq; verò tam a-
nimo, quàm corpori alligatæ. Horum om-
nis perceptio fit sensibus, qui sunt quasi
voluptatum famuli & satellites. Profectò
hominem non solum animum, verum e-
tiam corpus conuenit habere perfectum;
quæ perfectio, virtutū exercitatione com-
paretur necesse est. Is autem usus & exer-
citatio, quæ ad corpus pertinere solet, tem-
perantia dicitur, quæ efficit, ut illud ratio-
ni obtemperet, & honestam homineque di-

dignam vitam sequatur. Videntur nobiscum natæ, ac ab incunabulis enutritæ voluptates esse, proptereaq; difficilis earum est intermissio, his maximè, qui maiorem corporis, quàm animi exercendi curam suscipiunt: quibus nihil esse solet inter homines turpius, nihil fœdus, nihil flagitiosius. Quare efficiendum est, ut corpus semper animi sit alligatum officijs, ab eisque nunquam separetur & remoueat, talis enim coniunctio reddit hominem perfectum. Magna vis est ad vitā benè beateq; traducendam temperantiæ, quæ nos in officio rectæ & honestæ vitæ firmos retinet, ac in contemnendis voluptatibus, in moderandis omnibus tam dictis, quàm factis, strenuos, constantesq; efficit. Omnes quidem virtutes Rempub. beatam, se *Temperantia civilis* licem, tranquillam efficiunt; sed eius felicitatis temperantia custos est & cōserua- *felicitatis* trix, quæ cauet, ne luxui & voluptatibus *custos.* Resp. succumbat, à quibus ciuitates etiam magnæ plerunque euertuntur. Vnde Resp. quæ bonis tam legibus, quàm moribus instructa est & informata, cauere debet, ne luxus ciues inficiat, ex hoc enim auaricia nascitur vitiorum omnium mater. Apud Romanos legimus sumptuarias, ve- *Leges sumptuariae et vestiarie.* stiariasq; leges fuisse excogitatas, quibus præscribebatur ciuib. modus rectè & honestè

Lacedæmo nestè viuendi. Lacedæmonij itidem pū-
niorum tē blicè epulabantur, ne scilicet in conspectu
perantia. ciuium aliquis unquàm auderet esse pro-
Belga. fusus. Belgæ quoq; res non admittebant,
 quibus effœminati redderentur incolæ.
 Hoc etiam nunc in plerisque ciuitatibus
 Italiæ obseruari videmus, in quibus sum-
 ptus immoderatos faciendi, legibus adi-
 mitur licentia. Inexplebilis res est cupidi-
 tas in hominibus, quæ nisi legibus tan-
 quam frenis cohibetur, omnes ciuium a-
 nimos ad res malas appetendas, atq; de-
 mum ad Reipub. euersionē concitat. Te-
Catilina. stis est Romæ grex ille Catilinarius, qui
na factio. cū ex flagitijs libidinibus, ac luxu p-
 ditis ciuibz esset conflatus, Reipub. bel-
Ad tempe. lum inferre tentauit. Quare in Repub. ad
rāciam vi- temperantiam vita omnis ciuium est in-
ta ciuium formanda. cauendumq; ne luxu & volu-
est reducē ptatibus diffluat: hac ratione & Reipub.
da legibus. tranquillitas, & ciuium felicitas, salus, va-
 letudo, facultates conseruabuntur; para-
 tiq; ciues erunt semper, pro patria ubi o-
 pus sit bella suscipere, & in illis suscipien-
 dis, nec inopia, nec voluptatibus deterre-
 buntur, quæ duo plerunq; ciuitates in ser-
 uitutem compellunt. Interest Reipub. cu-
 rare, ne tam priuatim, quàm publicè ci-
 uium sit intemperans vita, ne quis etiam
 re sua & facultatib. malè utatur. Est enim

communis felicitatis ornamentū, priuatorum temperans & moderata vita. Legibus igitur comprimenda est hæc viuendi insolentia, ex qua omnium malorum scaturiunt fontes, curandumq; Senatori, *Senator tē* ut tantum ipse absit ab intēperantia, quā- *perans sit.* tum cupier cēteros abesse. In qua quidem conseruanda seueritatem imitabitur Cen- *Censores* soriam, quæ olim apud Romanos magi- *morū ma-* stra erat temperantiæ & modestiæ ciuili- *gistrī.* Omnes igitur tam priuatim monendo, quàm publicè corrigendo ab intemperantia dehortabitur, cuius pœnam in Repub. decet esse grauem.

Temperantiæ beneficio efficimur modesti, verecundi, honesti, cōtinentes; quibus virtutibus ornatur, augetur, cumulatur hominum vita beata. Modestia virtus *Temperan-* est, uti Stoici dicunt, quæ scientiam habet *tia comi-* earum rerum quæ aguntur & dicuntur, *tes.* loco suo collocandarum. Decet enim in rebus omnibus, quas dicturi, facturiue sumus, seruare nos modum, ne plus se effundat quàm necesse sit, nostra omnis actio & oratio, Solonis quæ illud obseruandum in agendo, Ne quid nimis. Qua in re tempori quandoq; seruiendum est, & quærenda omnis occasio rerum agendarum; occasionibus enim non rectè utentes, malorum sæpe sibi sunt causa. Obseruandum

R est

In modestia qua consideranda.

est igitur in omni actione & oratione decorum, vultus, oculi, gestus, motus, corpus denique totum ad modestiam componendum, ut per eam honestam, claram, stabilem nobis auctoritatem comparasse videamur.

Verecundia.

Commendat plerunque etiam nos verecundia, custos honestæ vitæ: dedecus in agendo fugiens, & turpitudinē. Quem admodum iustitia imperat ne quenquam violemus, sic verecundia ne offendamus: vir enim bonus ab inferenda iniuria, non uoluntate modò, sed etiam verecundia deterretur. Non requiro autem in senatore verecundiam quæ adolescentibus peculiaris esse solet, aut viris malis, qui inuiti sæpe verecundi esse consueuerunt. Ta-

Verecundia quæ vitiosa.

lis enim perturbatio mentis, virum grauem & temperantem dedecet. Hæc verecundia virtutem imitatur, per quam inest in homine habitus quidam & exercitatio confirmata, fugiendi mala. Quæ si quando per ignorantiam committimus, pudore afficimur, qui quidem laudabilis est. Iulius Cæsar ad Cordubā cum iuniorre Pompeio pugnans, militesq; fugam parare animaduertens, ipse in agmine primus stetit, & hostium ita fortiter ictus sustinuit, ut milites cæteri videntes, se continere non potuerint, quin ad pugnam, par-

Iulius Cæsar.

tim

tim fortitudine Ducis, partim verecundia inuitati reuerterentur.

Est in hominum ingenijs vis quædam *Honestas* honestatis insita, qua compelluntur ea facere quæ laudabilia sunt, & fugere quæ turpia. Porro tota ratio honesti inuestigandi, à virtute proficiscitur, in qua splendor omnis & dignitas eius est reposita, eaq; à communi & populari fama, gloria, opinione quandoque procedit. Hoc ubi nos diligenti & acri mente cognouerimus, & qui sit modus, qui in rebus omnibus ordo, quæ dignitas animaduernerimus, eamque pulchritudinem, cōcinnitatem, & ordinem in dictis & factis obseruaauerimus: tum prætereà cauerimus, ne quid indecorè, effœminatè, libidinosè faciamus cogitemusue, tum hoc pacto modesti, honestiq; fuerimus. *Honestatis* Honestatis tanta vis est, ut ea sola possit homines ab omni turpitudine vitæ, rebusq; malis auertere. *vis.*

Inter laudes Senatorias, quæ in moribus spectantur, non postremum sibi locum vendicant, continentia & abstinentia. *Continentia & abstinentia.* Hæ non solum voluptatum illecebras, verum etiam cæteras cupiditates contemnere, ac ab alienis rebus mentem, oculos, manus abstinere præcipiunt. Pulcherrimum in vita spectaculum est, re sua contentum esse, & aliena non appetere.

*Paulus
Aemilius.*

re. Laudatur propter id Paulus Aemilius, quòd ex thesauris è Macedonia Hispania-
que aduectis, nihil prorsus ad suos usus
conuertisset, sed omnes in publicum æra-
rium retulisset, & maluit abstinens & pau-
per, quàm diues depeculator vocari; ex e-
ius facultatibus post mortem sub hasta
venditis, vix redactum est unde dos uxori
solueretur. Admirabilis continentiae
exemplū Scipio Africanus exhibuit, qui
vicesimum annum agens, Carthagine no-
ua deleta, cū eximiae inter multas for-
mae virginem captiuam haberet, illius vir-
ginitati non solum pepercit, verū etiam
sponso, cui desponsata erat, eam tradidit,
adiuncto dotis nomine auro, quod pro ea
redimenda obtulerant amici. Prætereo

*Scipionis
continentia.*

*Alexander
magnus.*

Alexandrum magnū & multos alios, qui
ex cōtinentia gloriam non minus, quàm
ex bellicis triumphis, quærebant. Quare
nostrum quoque Senatorem continen-
tem esse volumus, illudq; imitari dictum

*Senator cō-
tinens sit.*

Periclis : qui cum Sophoclem collegam
in Prætura haberet, isque publico officio
præsiciens, egregiam formam cuiusdam
fortè visam laudasset, eius incōtinentiam

*Dicitur Pe-
riclis.*

notantem Periclem, dixisse aiunt : Non so-
lū manus à turpi lucro prætorem, sed e-
tiam oculos ab aspectu inuerecundo, de-
cet habere continentes. Sapienter igitur
fecisse

fecisse Cato putandus est, qui Censor L. *Flaminius*
 Quinctium Flaminium, propter nimiam *propter li-*
 libidinem Senatu eiecit; hic enim cum es- *bidinē se-*
 set consul in Gallia, exoratus est in conui- *natu mo-*
 uio à scorto, ut securi percuteret aliquem *tus.*
 ex his, qui in carcere pœna capitali dam-
 nati detinerentur: Manilius etiam senatu *Manilius.*
 motus fuit, quòd is præsente filia uxorem
 esset osculatus. Salustius ob adulteria per- *Salustius.*
 ditosque mores, senatoria est spoliatus di-
 gnitate. Nihil est quod dignitatem magis *Incōtinen-*
 senatoriam deturpet, quàm flagitiosa & *tia vitium*
 perdita libido, quæ simul cum probro pri- *turpissi-*
 uato dedecorat imperandi maiestatem. *mum.*
 Sardanapalus totos in Gynæceo dies con- *Sardana-*
 sumebat, nullumq; unquàm tempus libi- *palus.*
 dinis exercendæ intermittebat. Hic viuus
 adhuc in sepulcro suo tale Epitaphiū in-
 scribi iussit:

—Ede, bibe, lude, &

*Cum te mortalem noris, presentibus exple
 Delicijs animum, post mortem nulla voluptas.
 Namq; ego sum pulvis, q nuper tanta tenebā,
 Hoc habeo quæ edi, quæq; exaturata libido
 Hauit, at illa manet multa & p̄clara relicta,
 Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentū.*

In hoc cum aliquando Aristoteles inci-
 disse, substitit, primaque parte Epitaphij
 lecta, subrisit dicens: Ecquid aliud in bo-
 nis, non in regis sepulchro legissem? poste-

rrioribus verò tribus lectis versibus, addidit: Hic ea se mortuum habuisse dicit, quæ ne viuis quidem habuit, nisi quàm diu vorabat. Omnes quidem voluptates, si non ad necessitatem honestatemque reducuntur, vitiosæ sunt: sed ex omnibus duæ, in quibus magis quàm in ceteris peccant, & ad turpitudinem vitiaque prolabantur

Qua voluptates ceteris perniciosiores.

homines; voluptas quæ tactu, & quæ gustu percipitur. In tactu Cupidines, Veneres, balneorum immoderatus usus; in vestitu sumptus & omnes effrænatae libidines continentur: in gustu ventris & gulæ intemperantia, ex his omnium vitiorum

Officiū Senatoris in continendis voluptatibus.

scelerumque scaturiunt fontes. Curandum est igitur Senatori, ne civium vita in hoc fœdo voluptatum & libidinum cœno volutetur, utque sint omnia pudore & verecundia septa. Extirpandæ sunt omnes inhonestæ ac illicitæ voluptates, exterminandæ etiã occasiones & ansæ peccandi, quæ civibus præbent opportunitatem inhonestè, inuerecundè, sceleratè, intemperanter viuendi. Lacedæmonij seruos temulentos pueris obijciebant, utiliorum gestibus ac turpitudine deterriti, mentes ab ebrietate alienas haberent. Atque utinã secula antiqua imitari potius, quàm cōmemorare malimus. Magna victus maioribus nostris moderatio, summa

Lacedæmonij.

ma viuendi temperatio fuit: non illi uiue-
bant ut ederent, sed edebant ut uiuerent.
His temporibus adeò pestis hæc intempe-
rantiae inualuit, ut plures libidinis & gu-
læ, quàm ulla vis belli soleat absorbere. In-
ueniri gentes, quæ uiuere non aliud quàm
bibere putent. Quis non vehementer lau-
dandum putabit Man. Curium Senato- *Man. Cu-*
rem Romanum, quem Samnitum legati *rius.*
alsidentem foco, ac in vase ligneo cœnan-
tem reppererūt, aurumq; illorum respuen-
tem dixisse: Malo locupletibus imperare,
quàm locuples esse? Taceo Fabricios, Tu-
berones, Fabios, Catones, Scipiones, quo-
rum vitam temperantem & sobriam fa-
ma immortalis consecrauit. Hortensius *Hortensii*
vehemèter reprehensus est, quòd primus *luxus.*
in cœna augurali pæonem coctum hospi-
tibus appouisset: Cassius, quòd in publi- *Cassij intē*
co aquam bibisset, & aliquantisper sitim *perantia.*
pati non potuisset, intemperans erat iudi-
catus. Daronius etiā Senatu motus, quòd *Daronius.*
Tribunus legem de coërcendis cōuiuio-
rum sumptibus abrogauerat. Felix profe-
ctò Romanorū his Senatoribus fuit Res-
pub. in qua illi non consilij modò princi-
pes, sed morum & virtutis magistri exti-
terunt. Qualis enim Romæ tum populus
fuerit, quàm temperans & abstinens, ex
eo quisque conijcere potest. Cùm Pyrrhi

Regis Epirotarum dona per urbem circumferrentur, quibus ille bello iam infractus & debilitatus, populi beneuolentiam captare constituerat, nemo dicitur inuentus esse, qui manum ad eas capiendas porrexisset videretur: sic ille non magis armis Romæ, quàm moribus victus fugatusq; est. At posteaquàm luxus post Asiaticam victoriam Romam inuasit, & ex copia, otioque lasciuere populi animi cœperunt, mox illa ciuilis disciplina temperantiæ, parsimoniæ, sobrietatis extincta est; urbem occupauit auaritia, cum qua simul omnium scelerum flagitiorumque pestes irruerunt, nullaque alia quàm hæc, soluti Romani imperij causa verior, uti Salustius scribit, extitit. Danda est igitur Senatori opera, ut quàm minimè luxus in Repub. dominetur; hic enim publicam pacem, felicitatem, tranquillitatem peruertit, & ciues molles, effœminatos, miseros, inopes reddit. Diogenes cum luxuriosi domum cuiusdam venalem proscriptam legeret, Sciebam inquit hanc vino ciboq; plenam dominum euomituram. Ipsi etiã nihil magis fugiendum est, quàm immodica ventris expletio: hæc enim non ingenij modò & consilij, sed valetudinis etiam vires consumit. Præclara Solonis illa lex, quæ principem ebrium morte mulctat.

Diogenis dictum.

Solonis lex contra ebrios.

Phi-

Philipus Macedoniae Rex ebrius aliquando, mulierem indicta causa damnauit, illa autem prouocante, cum ad quem prouocaret interrogaretur, ad Philippum sobrium respondit. Vinum profecto iudicium omne *Ebrietatis vitia.* peruerit hominis, adeo ut ex rege seruū faciat, ex sene puerum, ex sano insanum, ex infante disertum, è sapiente stultum, è stulto fatuum. Modus igitur senatori tenendus est in hoc, atque bibendum semper ad necessitatem, non ad ebrietatem. Anacharsis imitandum illud, qui primum *Anacharsis dictum* poculum necessitatis esse dixit, secundum ebrietatis, tertium insaniae. Turpe est senatorem vultum habere plenum furoris, oculos iracundiae, sermonem arrogantiae, quae omnia ebrietati perquam sunt familiaria; quem etiam minus decet cibo vino quae grauatum in longam noctem somnū producere. Quam autem & ad valetudinem conseruandam, & ad res praecclare agendas victus moderati ratio conferat, experientia discimus. Nō animo tantum, sed corpore etiam obsequetio utimur, illaq; vetris expletio nihil aliud est, quam viuæ sepultura mentis. Non priuatim igitur solum, sed & publicè senatorem parsimoniam & frugalitatem seruare decet. *Modus in viuendo qui.* Cauendum est autem, ne nimis parcus, tenax, & astrictus videatur; sordidi animi

R s est

est & abiecti, dignitate decoreque abuti in viuendo. Fugienda est priuata luxuria, publica magnificentia retinenda, profusæ epulæ vitandæ, sordes & inhospitalitas multo magis, immoderati sumptus nocent, necessarij honestique iuant. Quare obseruanda est ratio loci, temporis, personarum, ponderandaque officia tam priuatæ, quàm publicæ honestatis, dignitatis, utilitatis, non abijcienda vicissitudo laborum & voluptatum honestarum. Q. Tubero quòd in epulo publico hædinis pelli culis lectos strauisset, dignitatis & honestatis publicæ stultus æstimator habitus, prætura deiectus est. Sed de temperantia hætenus; vocat enim nos & tempus, & ordo rei postulat, ut ad bona corporis fortunæque accedamus, quibus Senatoris felicitas non ornatur modò, verùm etiam perficitur.

Quandoquidem corpus hoc vitæ sedes animique nostri est quasi tabernaculum, oportet ut tam animi, quàm corporis perfectione vitam hanc nostram, atque adeò nos ipsos exornemus. Neque enim virtutum actiones benè exercentur imbecillo corpore, neque corpus animo impotente suum rectè facit officium. Conglutinata sunt hæc inuicem adeò & compacta, ut quemadmodum dominus sine seruo
impe-

Q. Tube-
ro.

imperare, sic mens sine corporis velut obsequio, suum nequit munus exercere. Cōiungunt propterea Politici corporis & animi exercitationes, quasi homines inculta mente simul & corpore, nequeant satis ciuili societati prodesse. Sicut animi perfectionem, ciuilis disciplina legesque efficiunt, iudicia conseruant, ita corporis abolutionem natura primum efficit, gymnastica perficit, medicina verò conseruat. Ex quo in Repub. benè constituta, matrimonia certis legibus & ætatibus circumscribi debent, educatio puerorum institui, ciuilis disciplina informari, ut tam natura quàm arte, ciues animos & corpora habeant perfectissima. Quoniam autem de animi expletione eiusque bonis cæteris diximus: sequitur dicendum de bonis corporis, quæ debeat habere Senator. Est enim vehementer illi tam corporis, quàm animi necessaria perfectio. Verum illud est, & Academiæ approbatione confirmatum, hominis felicitatem solis animi bonis se tueri non posse, sed commodis externis ad suam perfectionem indigere. Quamuis enim per se laudabilia nō sunt, tamen quòd ipsa virtus in earum usu & moderatione cernitur, omnino optanda videntur esse. Bona igitur corporis partim in toto corpore, partim in aliqua eius par-

Animi & corporis perfectio quomodo comparatur.

Bona corporis

te con-

te consistere putantur: valetudo, forma, vires, integritas corporis, in toto: in parte verò, sensus incorrupti, & membri alicuius præstantia: ut pernicitas pedum, vis manuum. Quemadmodum corporis & animi consensus est & societas, quã Græci *συμπάθεια* vocant: ita virtutum animi & corporis est quædam convenientia. Iustitiam valetudo imitatur, quòd hæc diuersam constitutionem corporis ad æquam temperationem reducit, temperantiam forma: utræque enim ad pulchritudinem corporis & animi efficiendam inuicem conspirant. fortitudinem vires, quòd in ferendis laboribus & periculis se mutuò iuuant. prudentiã integritas corporis; sicut enim in prudentia omnes opiniones iudiciaq; concordant, ita in integro corpore, congruunt inter se omnia membra, ex quibus constamus.

Comparatio bonorum animi & corporis.

Valetudo.

Quantum ad vitam benè beateque ducendam valetudo sit necessaria, docet nos experientia. Nihil enim siue quid agamus, siue cogitemus, est, quod non ipsa impediatur aduersa, vel expediat prospera.

Senator factus fit.

Senatorem igitur bona valetudine volumus esse præditum, sic enim & Reipub. negocia melius administrabit, & muneribus fungetur corporis, & vita utetur pacata, tranquilla, nullisq; doloribus & molestijs

lestijs

lestijs impedita. Bonæ valetudinis causa prima Deus est ipse, qui eam singulis infundit à natura corporibus, secunda verò cura & exercitatio. Cauendum est autem, ne valetudinem negligentia, vel intemperantia malis amittat. Valetudo, uti Cice-
*Valetudi-
nis cura.*
 ro prudenter instituit, sustentatur notitia sui corporis & obseruatione earum rerum, quæ res aut prodesse solent, aut obesse, & continentia in victu, omniq[ue] cultu corporis tuendi causa, & prætermittendis voluptatibus. Cætera, quæ ad eam rem pertinent, à Galeno & Hippocrate petenda sunt. Irridebat autem eos Diogenes, qui valetudinis impetrandæ vel potiunde causa Dijs sacrificabant, immoderatè viuentes; stultorum esse dicens, à Dijs ea postulare, quæ ipsi quâdo velint habere possint, temperatè viuendo.

Laudem etiam in Senatore meretur, *Corporis*
 corporis bona temperatio. Sit igitur, uti *tempera-*
 Medici vocât, sanguineus vel cholericus: *tio quæ bo-*
 hi namque humores aptos homines red- *na.*
 dunt, ad omnia genera virtutum ample-
 ctenda, talesq[ue] solent esse ingeniosi, dociles, sani, memores. Melancholicos Aristo *Melacho-*
 teles ingeniosos appellat: cum enim fure- *lici.*
 re incipiunt, quiddam prælagiens atque diuinum in animis habere consueuerunt. Hos nihilominus Senatu phibemus, ine-
 pti

pti enim ad res gerendas sunt, quod eorum vitam bilis atra regere soleat, non sapientia. Humorē habent frigidum & siccum, proptereaq; cogitationes eorū sunt solitariae, ad inuidiam, malevolentia, tristitiam, mœroremque propensae. Cicero cū aliquando Aristotelem melancholicos ingeniosos esse scribentē legeret, subridens dixit, se æquo animo ferre, quod tardus & non melancholica natura præditus esset. C. Cæsarem cum homine præpingui hilariq; liberè loquentem, admonuit quidam ne id faceret: cui Cæsar respondisse dicitur, non tales viros esse cauendos, sed tristes & macie torridos, nutuq; Brutum & Cassium ostendit. Pituitosum etiam ne in pedarium quidem Senatorem recipimus, ne pituita cuiquam molestus sit, tardos enim hic habet, ut corporis, sic animi motus.

Pituitosi.

Non corpus modò, sed animum etiam ipsum, commendat formæ dignitas, adeò ut verè Poëta dixisse videatur:

Gratior est pulchro veniens in corpore virtus.

Formosus senator.

Formosum igitur Senatorem nostrum esse volumus. Formam autem appello virilem, homineque non fœmina dignam speciem: huius vis omnis in statura corporis vultuq; ipso cognoscitur. Vasto itaque corpore non sit, nec pusillo, sed medio.

Forma in quo consistit.

diocri. In procero corpore paruam virtutem esse dicit Aristoteles, in exiguo autem angustam. Corpus etiam non sit abdomine grauatū, quemadmodum nec siccum & extenuatum: illud ad labores subeundos ineptum est, hoc ad tolerandos imbecillum. Quos natura defectione membri alicuius insigniuit, ut aut uno claudicent, aut distortos obliquosq; oculos habeant, aut ita parui sint, ut nanis & pumilionibus similes videantur, hos plerunque cauere solemus, ne quo fuco nos decipiant, monstris enim similes habentur. Quos si boni non sunt, nec vitium naturæ virtutis exercitatione depellunt, Senatores creari nolumus.

Vultus etiā figura, coloris bonitate commendatur, qui est animi nostri ianua. Quales enim simus intus, excute plerunq; iudicamur. Philopœmen Achæorum dux *Philopœmen.* ligna secuit propter vultus deformitatem, cognitusque in opere respondit, se penas deformitatis suæ dare. Faciem igitur Senatoris grauē & iucundam laudamus, oculos aspectu suaues, non truces. Neque *Quæ vera pulchritudo.* formę tribuendum est tantum, ut ex ea sola cognosci debeat habitus omnis animi. Multi inueniuntur corpore non aded formoso, animo verò formosissimo, iusto scilicet, prudenti, & temperanti. Non deformitate

264 DE OPTIMO SENATORE
mitate corporis fœdatur animus, sed pulchritudine animi corpus ornatur. Virtus non est alligata vel formoso, vel deformi corpori, magnum ipsa per se decus habet, corpusq; omne pulchritudine sua condecorat. In cognoscendis hominibus ut nō solum adhibemus oculos, verum etiam iudicium; ita in Senatore nō forma, vultus, oculi tantum, sed etiam facies tota animi spectanda est, eaque semper præferenda omni corporis formæ & pulchritudini. Optari enim ista in hominū perfectione, non requiri solent.

*Ornatus
senatoris.*

Tenendus etiam est in tuenda forma, Senatore dignus ornatus: conciliat enim auctoritatem, & tam animi quàm corporis auget dignitatem & ornat. Necesse est igitur, ut vestitu à cæteris ciuibus differente utatur: quod etiam in omnibus benè constitutis Rebuspub. senatores obseruant.

Latus clauus.

Calcei lunati.

Romanorum Senatorū Latus clauus ornamentū erat; calcei quoque lunati, hoc est signū lunæ habentes, qui summæ eorum dignitatis & nobilitatis erāt indices. Hoc genus ornamenti, ab alijs gentibus accepisse Romanos, ex eo apparet: quod Esaias Hebræorum vates, nobilibus Iudæorum fœminis prædixerat, Deum eis calceorum ornamenta, & lunulas adempturum esse. Quattuor autem causas Plu-

tarchus

tarchus adscribit, cur huiusmodi calceis Romani uterentur, quas quia cognitu iucundæ sunt, referre volui. Præterea, quod iudicarent magnis viris ex hac vita decedentibus, rectè eundum esse in cœlum, domiciliumq; cis lunam habendum. Altera, ut se eo signo antiquissimos declararent, & ab Arcadibus oriundos, qui in Italia duce Euandro cōfederant, hi verò vetustiores luna se esse fingeant. Tertia, ut successu fortunæ elati, rerum humanarum inconstantiam & volubilitatem agnoscerent: sicut enim luna partim obscura est, partim lucida, ita nullus in homine splendor dignitatis tam diuturnus esse potest, quin is aliquando obscuretur & extinguatur. Quartò, ut lunæ signo ad modestiam & obedientiam excitarentur, & tam parendi, quàm cæteris imperandi sapientiam, à Dijs peterent, sic enim & luna, à nobiliori lumine, sole scilicet, splendorem accipit. Quidam non lunæ signum in calceis eos portasse fabulantur, sed literam C. quasi ab ea centum illi, qui à Romulo electi erant, dicerentur. Est ea consuetudo in optimis Rebus pub. ut status & conditio hominum, non lege modò & iure, sed etiam vestimentis discerni soleat, ut hac ratione constantia civium, in optimo genere vitæ deligendo & retinendo perspiciatur: quæ

*Hominum
in Repab.
conditio
vestitu disci-
scernenda.*

266 DE OPTIMO SENATORE
 res sanè maximi est ad tranquillitatē eo-
 rum efficiendam momenti. Vnde purpu-
 ra apud Romanos nō nisi Senatores, ma-
 gistratus, sacerdotes, & pueri nobiles ute-
 bantur : omitto ius annulorum, torques,
 monilia, quorū usus de Repub. benè me-
 ritis ciuibus, & in aliqua dignitate consti-
 tutis concedebatur. Quomodo verò tem-
 poribus nostris obseruentur hæc, satis ap-
 paret : magnam certè vicissitudinem non
 dico virtutum morumq; , sed temporum
 esse videmus. Nullum discrimen militum,
 magistratuum, Senatorum à seruis, mer-
 catoribus, opificibus, agricolis. Nullius
 virtus & conditio certis est alligata & con-
 stricta ornamentis, quibus & dignitatem
 suā tueatur, & excitetur ad munus suum
 diligentius obeundum. Sceptrum enim,
 corona, torques, annulus, toga, vestis, sel-
 la, non dignitates sunt, sed dignitatum in-
 signia, quibus excitantur homines, ad of-
 ficij, amplitudinis, loci, honorisq; sui de-
 cus illustrandum & ornandum. Romu-
 lus, uti Liuius scribit, dum nouis populis
 iura dare cœpisset, quo venerabilis appa-
 reret, & habitu augustiore & lictoribus
 duodecim se insigniauit. Quare senatori
 quoq; veste utendum est ad grauitatem,
 honestatem, dignitatemūc accommoda-
 ta : cauendumq; ne in eo ex varietate ve-
 stium,

Torques.

*Vestis sena-
 toria.*

stium, leuitatis inconstantiaeq; significatio appareat. Obseruanda est munditia, viro magis quàm foeminę conueniens, non exquilita, sed elegans, quę tantum rusticitatis suspicione careat. Retinendum etiam est in omni motu, gestu, statu, incessu, sessione, accubatione decorum, gtauitatem senatoriam repræsentans.

Prodest quoque vires habere corporis validas, neruos, lacertos, roburque virile. *Vires corporis.* Hęc, quoniã à natura corpori infunduntur, propterea nos magis in eis exercendis & cõseruãdis decet esse cautos, quàm in acquirendis diligentes. Vires in integro corpore, sano, vegeto, firmę solent esse: tales verò potissimum ætate vel crescunt, vel decrescunt. Nam iuuenes fortes, viri robusti, senes infracti, ac infirmi esse solemus. Quoniam autem vires senatoriam maiores animi, quàm corporis decet, propterea non athletarum, sed naturę conuenientes vires in eo requirimus. *Vires senatoria.* Milo senex iam cùm athletas in curriculo certantes vidisset, lacertos intuitus suos, & mortuos vocans, illachrimasse dicitur: nulla hic alia (ut opinor) virtute, quàm lacertis nobilitatis erat.

Quę verò ætas integritati viribusque tam corporis, quàm animi conueniat, aut qua debeat ætate Senator esse, dicendum

*Aetas ho-
minis.*

est. Qui vitæ humanæ spacia descripserūt, certis quibusdam terminis etatum ea definierunt. Plato octogesimo primo, Solon octogesimo, cæteri septuagesimo anno, vitam hominis terminari dixerunt. Hanc autē septenario alligarunt numero, quod eo mutatio corporis fiat: ex quo, Primo septenario dētium in pueris casus, Secundo pubertas, Tertio corporis longitudo, Quarto augmentum, Quinto vires, Sexto cupiditates, Septimo sapientia, Octavo senectus, Nono vigor, Decimo vita circūscribitur. Sunt qui nouenario numero mutationem vitæ fieri dicant: aliqui omni numero impari, ad vigesimum unum. Pythagoras octogesimum annū fatalem esse dixit, & in quattuor vicensarios ætatē descripsit hominis, ita ut pueritia vicesimo, adolescentia item alio, iuuetus & senectus quoq; alio terminentur. Hæc autem comparauit quattuor partibus anni, pueris ver, adolescentibus æstatem, iuuenibus autumnum, senibus hiemem concedens. Varro gradus ætatis humanæ quinque facit, omnesq; quindecim annorum spatij concludit: pueritiā quidem, quod ad quindecimum annum pueri puri & impuberes esse soleant: adolescentiā, quod longitudo & latitudo corporis ad trigessimum usque adolescat annum: iuuentu-

uentutem, quòd ad quadragesimũ quintum vires in corpore firmæ sint, hocque tempore pro Repub. ciues arma portare possunt, omniaque Reipub. negocia strenuè obire: senectutem ad sexagesimum annum, quòd in eo corpus senescere incipiat, & in sua maturitate reliquum ætatis & vitæ tempus absoluat. Huic sententiæ adhærendum potius putamus: illa enim per numeros ætatum distinctio, magis ad medicos pertinet, qui iudicarios dies, in nutriendis corporibus, curandisq; morbis obseruant, quos Græci *ἡγειρῆς*, Latini iudicarios vocant. Nos quadragesimum quintum ætatis annum, Senatorium esse volumus, in eo enim homines, & corporis, & animi viribus plurimum valent. Accedit eo, quòd is medium ætatis nostræ tempus interfecat, videturq; tanquam ad maturitatem corporis & animi nos perducere. Hac ætate non cupiditatibus distrahitur animus, non iuuenili ducitur impetu, non affectionibus obtemperat, sed iudicio, consilio, ac rerum experientia pollet. Apud Romanos florente Repub. is quoque fuit Senatorum annus: existimabant illi ætatem hanc aptam esse consilij, quòd in illa deferbuisset omnis impetus iuuenilis, & animus ad perfectionem suam peruenisset. Quemadmodum enim cor-

Critici vel iudicarij dies.

Ætas senatoria.

poris, sic animi perfectio cum ætate crescit. Nec eo inficias, trigésimo anno multos senes fieri, hoc est, prudētes & sapientes: tales enim ut diutius senes essent, citò senescere & prudentes fieri cœperūt. Hac ætate multos in Senatum eligi Romæ solitos legimus, quod & nos concedimus: senem enim non tam ætas, quàm virtus efficit, ab antiquis enim γέροντες & senes & boni viri appellabantur. Curandum est autem, ut à senibus Respub. semper administraretur. Beatā diuturnamq; fore Rempub. Plutarchus ait, in qua iuuenū hastæ, senum verò consilia pollent. Pulchrum illud Euripidis apud Stobæum:

*A' senibus
gubernan-
da Respu.*

*Dictum est verustū, facta iuuenū, caterū
Magis valent consilia senum.*

Athenis post quinquagesimum annum expletum ciues in consilia adhibebantur, Romæ quoq; licebat sexagenarijs si vel-
lent, quamvis senatores non fuissent, in senatum venire; post sexagesimū autem annum vacationem senatores habebant. In quo seruandæ sunt leges cuiusque Reipub. dandaq; opera Senatori etiam Nestoream, quod dicitur, ætatem agenti, ne Reipub. ullo unquam loco & tēpore desit. Patriæ deesse quoad vita suppeditat, alijs turpe, Senatori nefas videri debet. Discendum, ait, esse Plato altero in sepulchrū
pede

pede ingredienti, cur nō etiam consulendum, Rei que pub. seruiendum est? Nimiū *Decrepito-
rū mores.* autem senes & decrepitos, si mēte & corpore capti sint, senatu' prohibemus. Eorum enim consilia solent esse dubia, opinantur magis quā affirmāt, peculiareq; verbum gerūt semper in ore, forsan & fortasse. Et cū multa sunt experti, plura metuunt, ne iterum experiantur.

Quandoquidem humana felicitas sine bonis externis perfecta & absoluta esse *Bona fortuna.* nequit: necessaria sunt Senatori commoda externa, tam ad decus suum & dignitatem ornandam, quā ad actiones virtutum melius & cōmodius exercendas. Digladiātur inuicem ea de re philosophi: *Philosophorū dis-
putatio-
nes de bonis exter-
nis.* & alij quidem felicitatē hominis de possessione bonorum extrudunt, alij contra ad eam reuocant. Vtrosque, si conditionem finemq; vitæ cuiusq; consideres, rectē sentire iudicabis. Nam qui priuatam felicitatem adamant, ijs fortuna aut nulla, aut mediocri opus est: qui publicē virtutes exercent, & in hominum societate viuunt, Rem que pub. gubernant, hi sine fortunæ commodis nihil unquā magnū, nihil illustre, nihil liberale facere possunt. Sunt homini ciuili ad Rem pub. rectē gubernandam, ad ciues ittuandos, ad virtutis officia exercenda, ad iniurias

Utilitas di- nitiarum. tam priuatas, quàm publicas propulsan-
das necessariæ diuitiæ, opes, facultates: si-
ne quibus misera & infelix est omnis Res-
pub. sapiētius igitur fecissent philosophi,
si de usu diuitiarum, non de ipsis diuitijs
disputassent, eamque omnem contentio-
nem personarum felicitatisque conditio-
ne diremissent. Non felicitas enim modò,
sed vita hominum ipsa, indiget rebus ad
vitam tuendam necessarijs: cuius cum sit
diuersa conditio, tum quenque maximè
decet genus vitæ, felicitatisq; suę cogno-
scere, & eas opes possidere, quas ad vi-
tam honestè ducendam conuenientes iu-
dicarit. Eam ob rem Diogenis felicitas, di-
uersa erat ab Alexandri magni felicitate:
Diogenis & Alexan- dri felici- tas diuer- sa. pauper ille, diues hic erat: hunc orbis to-
tus capere non potuit, illum una casa ser-
uauit: dispar utriusque genus vitæ, diuer-
sa etiam felicitas: uterq; philosophus, at
alter priuatam, publicam alter felicitatem
est amplexus: laudari hæc, non vituperari
illa debet. Ad quam nos vel Deus, vel na-
tura, vel voluntas, vel studia vitam vocant:
Quomodo genus vitæ sit eligen- dum. ea est sequenda, ea item amplectenda &
retinenda, itaq; exornanda, uti virtus, ra-
tio, Deus, & ipsa natura à nobis reposcit.
Ex eo sequitur, ut quidam pauperes esse
malint quàm diuites, docti quàm locuple-
tes, priuati quàm cum potestate, milites
quàm

quàm sacerdotes : suum cuiq; pulchrum
 in vita est, ut dicitur. Quoniam autem Se-
 natoris vita omnis & felicitas, in conspe-
 ctu facieq; Reipub. versatur: omnino sunt *Bona for-*
 illi necessaria bona hæc externa, quæ for- *tune qua-*
 tunæ vocantur: ea verò sunt, genus, ho-
 nor, gloria, fama, amici, propinqui, liberi,
 diuitiæ, pecunia. In Senatore genus spe- *In senato-*
 ctari volo, quòd ex bonis bonū nasci con- *re genus*
 tingit. Sit igitur nobilis & generosus, ha- *spectādū.*
 beat gentilitatem, familiam, stemmata,
 patrem, auū, maiores ciuili & generosa
 stirpe procreatos. Est enim talis quasi ob-
 fidis loco Reipub. à maioribus suis reli-
 ctus, ut pro eius salute & incolumitate,
 quando sit opus, vitam fidelius effundat.
 Vnde apud Romanos lege cautum erat,
 ne quis Senator libertinam uxorem duce-
 ret, ne etiam ingenuā ex plebe, aut illam
 cuius parentes artem ludicrā exercerent.
 Nec damno eos, qui generis nobilitatisq; *Nobilitas*
 insignia à se ipsis ducunt, virtuteque pro- *noua.*
 pria fundamenta iaciunt nobilitati suæ.
 Virtus enim tam novos, quàm antiquos
 homines, eadem conditione tractat, nul-
 los defraudat, qui ex ea nobilitari cupiūt.
 Cato cū illi similtates cum Scipione A- *Cato.*
 fricano essent, ioco dixisse fertur aliquan-
 do: Ita demum maximam Romam fore,
 si viri magni & illustres, virtutis primas

*Nobilitas
nova quo-
modo lau-
danda.*

partes inferioribus non cōcederent: contraq; plebeiij (qualis ipse fuit) virtutis certamen, cum his, qui gloria & genere essent clari, susciperent. Ceterum in nouitate generis originisq; considerandum est illud, per quos virtutum gradus quis ad nobilitatem ascendit; non inferior enim nouus antiquo nobili est habendus, si non leui aut ementita virtute, sed laboriosa, graui & honesta, principium suæ facit nobilitati. Quam in re virtus militaris, & Senatoria, omni virtuti ociosæ diuitijsq; præferenda est.

*Honor &
gloria.*

*Honor in
quo consi-
stet.*

Duo præcipuè magnis in Repub. viris præmia virtutum proponuntur, honor & gloria: quæ qui habent, non possunt non fortunati vocari. Honor autem consistit, partim in magistratibus gerendis, partim in iudicio studioque bonorum virorum, alicuius excellentem virtutem honorantium. Is autem verus honor est, uti Tullius præclare scribit, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita, clavis viris defertur & datur. Ad honorem igitur consequendum, non pictis tantum innitendum est imaginibus, non ex ære conflatis statuis, sed propriæ virtuti, ex qua vera & perpetua nascuntur præmia. Cato repletam statuis Romam videns, sibi nullam statui voluit, malle di-

Statua.

cens causam cur sibi non sit posita statua, quàm cur stet requiri. Debetur enim honor virtuti perpetuus & æternus, non caducus & fragilis. Ex trecentis statuís Demetrio erectis, nullam antiquitas attriuit, nullam squalor consumpsit; omnes enim adhuc eo viuentē inuersæ sunt. Expetitionem debet à Senatore gloria, tanquã amplissimum virtutis præmiũ. Is autem gloria maximè excellit, qui virtute cæteris præstat; veram enim gloriam virtus velut umbra sequitur. Theseus à Dijs tria hæc sibi dari postulauit, fortunam bonam, expertem dolorum animum, gloriã nec falsam, nec adulterinam, fucatamque. Qui gloriam ex virtute rebusque gestis quærunt, hi nihil unquàm turpe & ignominiosum, vel in se vel in alios admittunt: famam enim nominisq; sui dignitatem, virtute, iudicioq; proborum metiuntur. Esse verò hominis benè nati, ac liberaliter educati, velle benè audire à ciuibus, & externis, atq; etiam ab amicis suis, famamque bonorum consensu delatam, ad posteros usque transmittere. Quare cauendum est quidem omnibus, sed maximè Senatori, ne quam unquam famæ, nominiq; suo notam imprimat, quæ rarò, aut vix etiam posteritatis virtutibus eluitur. Loquitur ætas, nunquam fama tacet, residetq; semper

*Gloria.**Fama.*

per in linguis hominum libertas aliorum dicta & facta censendi & iudicandi. Bonæ famæ fructum non ipsi tantum percipimus, sed etiam propinqui, amici, filij nostri, atq; adeò omnis gentium posteritas laudat nos, vitam admiratur nostram, virtutes extollit, tempora quibus viximus, Rempub. quâ gubernauimus, leges quas condidimus, summis in cœlum effert laudibus. Viuis nobis, hoc idem faciendum est, ne maiorum virtus, fides, religio in nobis immutetur & extinguatur: neue posteritas iudicet, nos à patrum nostrorum virtutibus descivisse, institutaque eorum indignissimè proiecisse: decetque nos eas virtutes, eam viuendi disciplinam, eos mores, eam fidem & religionem, quam ab illis accepimus, posteris etiam nostris tradere. Fama igitur perpetuæ commendationis fundamentum est; quisque enim vitia declinat, ne bonæ existimationis subeat periculum; famæ namque ac fidei dâna maiora sunt, quàm ut æstimari possint. Romę cautum erat lege, ne quis corrupta fama in Senatorem eligeretur. Corrupta autem putabatur turpi iudicio damnatorum, qui aut propter ludum aleę, aut falsitatem, aut furtum, aut tutelam malè administratam, aut linguâ in lucrum prostitutam, aut religionem mutatam, aut ciuitatem

*Famæ &
fidei dam-
na graua.*

*Infames
Senatores
qui.*

uitatem amissam, aut propter aliquod aliud facinus enorme, quod famam contaminaret, condemnabantur. Athenis iudicium erat cōstitutum, quod illi *Δοκιμασίαν* vocabant, in quo Senatorum, qui cooptabantur, vita explorabatur. Solon enim lege vetuerat, ne probris aliquibus notati, & impudici in senatum legerentur. Tales etiam nos senatu prohibemus, non enim illos senatorum modò, sed ne hominum quidem nomine dignos iudicamus. Quare Senatori ad virtutem honestatemq; tota est referenda vita: ex his enim vera gloria, fama, laus, splendorq; & dignitas omnis nascitur.

*Probatio
Senatorum.*

Ornant etiam Senatoriam dignitatem, amicorum, & propinquorum necessitudines, vitamq; non beatam modò, sed iucundam etiam reddunt. Summa voluptas est, cum amicis res cōmunicare suas, eorumque fide & beneuolentia frui, & tam in priuatis, quàm in publicis negotijs obediendis, horum auxilio opibusue adiuuari. Alexander interrogatus ubi thesauros asseruaret, apud amicos, respondit: beneuolentiam enim & sui æris & alieni dominam esse putauit.

Amici.

*Alexandri
dictum.*

Si quis etiam posteritatis fructum commemorare velit, filiorum scilicet multitudinem, & probitatem; magnū cumulum felici-

Filij.

felicitatis per hanc Senatori fatebitur accessisse. Nullum est maius à Dijs hominibus datum beneficiū, quàm soboles, propter quam huius vitæ usura immortalī & æterna perfruimur. Bercilidas Imperator Spartæ, cum sedere velleret, iuniorum illi nemo (ut moris erat) assurgere voluit, exprobrantibus illi sterilitatem, quòd neminem relinqueret post se, qui itidem illis senioribus assurgeret. Romæ qui prolis fecunditate Rempub. ornabant, à censu liberi erant, ob hoc Proletarij dicti.

Diuitia.

Accedo ad diuitias, quarum possessio vehementer est Senatori necessaria; tam enim ad usus priuatos, quàm publicos pecunia opus est, sine qua nihil unquam in ciuitate præclarum ille, nihil in virtute magnum efficere potest. Parum tuta est sine viribus maiestas, prudentiaq; sine potentia stultitiæ seruit. Primus diuitiarum modus est, habere quantum opus sit, secundus quantum satis sit. Plato custodes ciuitatū nec nimis vult esse diuites, nec pauperes: quorum alterum ignauos illos, inertes, voluptatibus obnoxios, & res nouas appetentes reddit, alterum exiles, infirmos, & sordidos. Diuitiæ igitur senatoriæ sint honestæ, earumq; parandarum ratio turpitudine vacet. Duplex traditur ab Aristotele ratio parandarum opum, qua-

*Modus diuitiarum qui.**Duplex modus parandi opes.*

rum altera secundum naturam dicitur, eaq;
 honesta, altera contra naturam turpis. Na-
 turam imitatur agricultura, venatio, pesca-
 tus, aucupium, & alia, quæ non fiunt quæ-
 stuosa permutatione rerum. Agricultura *Agricul-*
 profecto, ut Ciceronis verbis utar, nihil *tura.*
 melius est, nihil uberius nihil dulcius, ni-
 hil libero homine dignius. Cato interro-
 gatus, qua ratione quis citò ditescere pos-
 set, si pasceret, respondit: rursus quomo-
 do, si benè pasceret. qua quidem respon-
 sione diuitias ex agro pecoribusq; partas
 honestissimas esse putauit. Romani cum
 aliquem laudare volebant, bonum virum
 & bonum agricolam eum dicere solebāt,
 unde & Senatores apud eos in agris viue-
 bant, ex hisq; in urbem à Viatoribus vo-
 cabantur. L. Quintius Cincinnatus ad di-
 ctaturam ex agro vocatus est, & alij. Quod *L. Quin-*
 sanè voluptatis causa, non necessitatis fe- *tius.*
 cisse iudicandi sunt, cum scilicet animum
 à Reipub. curis liberum aliquando redde-
 re volebant. Contra naturam est quæstus,
 mercatura, fœneratio: quod hæc lucrum
 inhonestum quærunt, & in eo solo occu-
 pantur. Cato interrogatus quid fœnerari *Fœnera-*
 sibi videretur; quid hominem occidere? *tio.*
 respondit. Cauendus est igitur Senatori
 quæstus omnis inhonestus, fugienda e-
 tiam quærendarum opum sordida & illi-
 beralis

*In paradisi
diuitijs se
natori quæ
fugienda.*

*Diuitiæ
honestæ
quæ.*

Census.

*Lacedæmo
niorū con
uiuia.
Phidicia.*

beralis diligentia: his enim rebus maiestas senatoria contaminatur. Vnde apud Romanos prohibitum erat, ne maiorem, quàm trecentarum amphorarum nauem Senator haberet. quæstus immodicus patribus visus est indignus. Fieri etiam non potest ut res illi cogitèt honestas, curamq; Reipub. diligentem habeant, qui sordidis & quæstuarijs se mancipant artibus: huiusmodi ciues olim senatu Romano motebantur. Diuitiæ honestæ hæ putantur, pecuniæ, agri copia, possessiones locorū, supellectilis, pecora, mancipia, & alia id genus, in quæ honestas & liberales operas impendimus. Erat cōsuetudo in multis Rebuspub. maximè verò popularibus, ex censu Senatores creari, ob idq; ciuium omnium census constituebatur. Solon in quattuor census populum diuisit. Primus erat quingentorum medimnorum; secundus trecentorum; tertius ducentorum; ultimus pauperum, opificum, & mercenariorum. Qui secundum censum habebant, equites; qui tertium, zeugitæ dicebantur, quasi uno equo merentes: primus autem census senatorum erat, magistratuum, & nobilium. Apud Lacedæmonios nemo etiam ad Rempub. & magistratum admittebatur, qui non tributum ad publica conuiuia, quæ Phidicia dicebantur,

bantur, conferre potuisset. Portabant autem in conuiuia singulis mensibus, farinę medimnum unum, vini choas duas, casei quinque minas, ficum semiminas quinque, & certam pecunię summam. Plato itidem Rempub. suam in quattuor census *Platonis census.* pro copia pecuniarum diuisit, ut essent ciues de primo, secundo, tertio, & quarto censu. Romana item Respub. censum habuit ciuium & Senatorum, pro Reipub. diuersitate varium. Vtilis est in omni Re- *Census utilitas.* pub. census, hoc enim ordo Reipub. conseruatur, vectigalia tributaque fouentur, familię describuntur, mores ciuium formantur, luxus omnis ę Reipub. exterminatur, vigilantes ciues pro Reipub. tuenda efficiuntur. Romę censores erant pre- *Censores Romani.* secti morum, ac ciuilibus, honestęque disciplinę custodes & magistri, quemadmodum apud Gręcos Nomophylaces. Ut *Nomophylaces.* aut ex solo censu ciues in Senatores eligantur, mihi profecto, ut verecundę dicam, non videtur. Tradere enim gubernationem Reipub. ditioribus, perinde videtur esse, ac si naus non peritioribus in nauigando, sed locupletioribus gubernanda committatur; talem enim periclitari, naufragiumque pati necesse est. Plinius Romanos magistratus, eorumque vitia reprehendens, moresque ciuitatis redarguens,

T

guens,

guens, eorum corruptorum causam iniquitati census adiudicat : sic enim dicit, postquam Senator censu legi cœptus, iudex fieri censu, magistratum ducemque nihil magis exornare, quàm census, pefsum ière vitæ precia. Parum certè præsunt diuitiæ sine virtute, sed cum ea coniunctæ accumulanti vitam beatam. Quare in Senatore non magis diuitiæ, quàm

Diuitiæ.

*In Senatore
re virtus,
nō diuitiæ
spectanda.*

virtus spectanda est. Si quis verò diues & bonus, & ad Rempub. gubernandam aptus, dignitatem senatoriam fugiat, is censoria lege ad eius gubernacula compellendus est : turpe est eum Reipub. seruire nolle, quem illa genuit, cui vitam, honores, facultatesque tribuit, quem suis fouet alitque beneficijs.

*Diues an
Reip. præ-
sciendus.*

Qua in re cauendum est, ne diuites stulti, & ad rem nullam nati ad magistratum inuitentur; tales enim honor, ex stultis facit insanos. Iustum quidem est præferri diuitem in ciuitate, quòdis maiorem facultatem habeat, de Repub. benè merendi, maximè verò si is iustus sit, prudens, & doctus. Cæterum ordinem omnem diuitum in Repub. præponere, est iniustissimū : sunt enim ad iniurias pauperibus faciendas, ad seditiones, nouitatesque propensi.

Premia Senatorum.

Quæ præmia verò Senatoris, qui laborum fructus, quæ summæ prudentiæ, dignita-

gnitatisue merces esse debeat in Repub.
 dicendum est. Omnes ducimur & trahi-
 mur beneficij spe oblata, ad virtutes exer-
 cendas, ad Rempub. gubernandam, ad
 res magnas, præclaras, & honestas effici-
 endas. Neque res ulla aut tam exilis est,
 aut tam parua, quæ non quemq; suis in-
 uitet meritòrum præmijs. Duabus rebus
 Solon Rempub. omnem conseruari di-
 xit, præmio & pœna: quæ nisi in Repub.
 cuiusque virtuti & vitijs persoluuntur, in-
 felix ea & misera putanda est. Decet igi-
 tur Senatorem suæ nō modò virtutis, sed
 dignitatis etiam, & autoritatis præmia ha-
 bere. Præmia in Repub. uti Cicero sen- *Præmiorū*
 tit, vel ad gratiam, vel ad opes, vel ad di- *genera,*
 gnitatem referuntur. Hæc itaq; primū
 à ciuibus in Repub. suis, deinde à Dijs illi
 sunt expectanda. Ex omnibus præmijs
 virtutis, quæ ciues Senatori persolvere
 debent, præstantissimum iudicandum est
 præmium gloriæ: virtus enim nullam a- *Gloria*
 liam requirit laborum suorū mercedem,
 præter hanc laudis & gloriæ. Omnis ho-
 nestus in Senatore labor, honore, gloria,
 & splendore decoratur. Nulla voluptas
 humana, ut Xenophon dicit, propius ad
 Deorum naturā videtur accedere, quàm
 honore gaudere. Tanta sunt Deorum er-
 ga nos merita, ut ea nec dicendo, nec cogi-
 tando

gitando exprimi possint: hæc autem nulla alia præmij mercedisque magnitudine compensantur & remunerantur, nisi hac laudis gloriæ & honoris. Tamen si verò nulla tanta, tamque eximia gloriæ potest esse amplitudo, qua satis dignè à nobis Deus laudetur, tamen ipsi reddi debet ea gloria, quæ ab hominibus iudicatur maxima & præstantissima. Deum igitur, ut in omnibus, ita in ea potissimum re Senator imitabitur, idque præmium virtutis, dignitatis, laborumque suorum maximum esse putabit, quod in laude & gloria, nominisque sui veneratione consistit. Quemadmodum gloriâ omnis honestus in virtute ponit, in acie miles querit, in victoriâ statuit imperator: sic honor omnis gloriæque Senatoris, in seruandis ciuibus, in tuenda Repub. in rebus præclare gestis perspicitur. Maximum etiam virtutis suæ præmium existimabit, dignitatis Senatoriæ excellentiam; sicut enim loco ignominiae est, apud indignum dignitas, ita summi honoris & gloriæ, apud dignum. Magni namque homines magnis honoribus sunt. Præclara sunt illa ac planè diuina gloriæ monimenta, à ciuibus laudari, celi, obseruari, ab his se denique patrem patriæ, parentem Reipub. seruatoresque dici & appellari. Huius honoris insignia non

Gloria Senatoris in quo consistit.

Senatoria dignitas.

non caduca sunt & fragilia, sed immortalia æternaque: semper enim residebunt in animis ciuium, in posteritatis memoria, in ore denique & auribus totius Reipub. versabuntur. Laudis etiam huius & gloriæ possessione vendicabunt sibi, partem filij, partem propinqui, partem amici; quibus honestum erit maiorū imitari res gestas, æquare virtutes, superare gloriam: adeoque merentur hoc studio laudis & gloriæ, de Repub. boni Senatores, ut videantur in ea facere quasi virtutum seminaria, ex quorum familijs, quasi aliquibus virtutum agris, metere possit Respub. fructum. Summo igitur honore & veneratione à ciuibus sunt colendi Senatores, omnisque his semper deferendus est cultus & reuerentia, non propter ætatem solum, (hoc enim à natura cuique seni debetur) sed propter eorum auctoritatem, dignitatem, prudentiam, summamque, quam gerunt in Repub. regenda, fidem & diligentiam. Quare vindicanda est seueritate legum, omnis, quæ contingat in eos, petulantia & improbitas. Romæ tanta erat magistratus obseruantia, ut capitale haberetur aliquem iniuria afficere. Lex erat, Qui tribunis plebis, ædilibus, iudicibus, decemuiris nocuisset, eius caput Iouis sacrū esset, familia ad ædem Cere-

*Senatores
honorandi.*

*Magistratus
auto-
ritas.*

*Seruilus
Isauricus.*

reris, liberi, liberæq; venumirent. Seruilus Isauricus consularis, cum fortè pedibus isset, eique eunti quidam equo præteruectus in angusto loco non desiliisset, ubi eum in iudicio vadimonium habentem agnouisset, rem eam iudicibus detulit: qui summa indignatione commoti, indicta causa hominem condemnarunt: credebant enim eum qui parui faceret dignitatē, nec veneraretur principes, in quolibet enorme facinus esse propensum. Honorij lex de crimine maiestatis cauet, ne quis Senatorem ulla unquam afficiat iniuria, eos teneri crimine maiestatis, qui non tantum contra principes, sed etiam contra Senatores (quos partem corporis sui vocat) indignum aliquid admisissent, ex quo nemini licebat couiciari, famamq; eius suggillare, dictōue aut carmine contaminare. Erant autem ornamenta siue præmia Senatoria Romæ, uti Cicero scribit, locus, autoritas, domi splendor, apud

*Honorij
lex de iniurijs Senatorum.*

Ornamenta Senatoria Romæ.

apud exteras nationes nomen & gratia, toga prætexta, sella currulis, insignia, fasces, exercitus, imperia, prouinciæ. Omitto statuas, currus, rhedas, & multa alia, quæ longum est recensere: ea verò copiosissimè descripta sunt in eo libro, quem de Senatu Romano scriptum nuper misit ad sapientissimū virum Petrum Miscouium Re-

gni Poloniæ Procancellarium, Ioannes Samofcius, vir non antiquitatis modò Romanæ, sed omnis elegantioris disciplinæ laude præstans. Honorandi sunt igitur Senatores in Repub. non honestiori modò loco, incessu, accubatione, sed etiã cæteris laudis & venerationis insignib. *Augustus Cæsar.* Augustus Cæsar quoties venisset in Senatũ, omnes nominatim salutando compellabat Senatores; discedens verò, sedentibus nec loco suo se quidquam mouentibus vale dicebat. *Adrianus Imperator.* Adrianus Imperator, cum libertum suum, quem vehementer amabat, duorum Senatorum latere interclusum vidisset, misit unum, qui illum in faciem percuteret, audentem se medium inferere Senatoribus, quorum seruus esse deberet. Athenis benè gestę rei præmium Senatori corona fuit, quã donabatur à ciuibũ, & publicè honorabatur, adiuncta pecuniæ summa. Nos præmia Senatoris, non tam auri, & facultatum publicarum possessiones esse volumus, tametsi bonis & egentibus hæc danda sunt, quàm ut dixi publici honoris gloriæ, laudisq; insignia. Utilitas omnis posteriore loco putanda est, eaq; magnanimo, iusto, prudenti & nobili Senatori præ honore gloriãq; posterior habenda. Non rectè sanè facere videntur, qui Senatores solis utilitatum

præmijs inuitant ad Rempub. Hoc potissimum in popularibus Rebuspub. fieri cōsuevit, in quibus æquè pauperes ac diuites in magistratus eliguntur, hisque sunt publicè sumptus ad vitam dignitatemque sustentandam constituti. Contingit hoc etiam in illis Rebuspub. in quibus ciues pauperes sunt, & publica officia priuatis opibus sustinere nequeunt. Quibus sanè cauendum est, ne diuitiarum potio-rem, quàm Reipub. administrandæ curam habeant. In cæteris Rebuspub. immunitates, prærogatiuæ, & priuilegia Senatoribus proponuntur. Seruanda est cuiusque Reipub. consuetudo, dandaq; nostro Senatori opera, ut priuatis opibus, si id efficere potest, Reipub. seruiat: hoc enim generosum, iustum, & magnanimum Senatorem decet. Summam certè laudem merentur, qui diuitias suas omnes, qui labores, qui pericula, qui vitam ad extremum Reipub. dedicant, nihilque ducunt amplius, quàm ut patriam, suis efficiant consilijs & opibus tranquillam, felicem, beatam, seditionibus, tumultibus, odijs, simulatibus vacuam & liberam. Quod si Senator hæc gloriæ monimenta, nominisque perpetuè duraturi famam, minorem virtute & dignitate sua ducit, maiora sibi à Deo munera, felicitatis æternæ parata

Premia Senator à Deo expectat.

rata

rata esse sciat: quæ sanè omnem splendorum, claritatum, amplitudinum æuitatem & perpetuitatem superant. Viuet igitur non modò in terris cum ciuibus suis, verùm etiam cum Deo immortali in altissimo cœli domicilio, in præstantissima cœlitum corona, felix, honoratus, gloriosus: qua gloria quid potest aut dici, aut excogitari gloriosius? Illudq; sibi Africani dictum ulupabit:

*Si fas cedendo cœlestia scandere cuiq; est,
Mi soli cœli maxima porta patet.*

Omnis animorum nostrorum vis eò remeare solet, unde emanauit: & cùm à Deo profecta est, ad eum etiam remigrare debet. Ex quo nobis est enitendum, ut primum omnium Deo quàm simillimi fieri velimus, animique nostri diuinitatem ijs virtutibus exornemus, quibus quasi gradibus homines ad Deum solent ascendere. Quemadmodum verò in hoc orbe, qui cæteros virtutibus excellunt, quòd magis ad similitudinem Dei accedunt, maiorem laudem & gloriam merentur; sic in illa Deorum urbe, quo quis præstantissimus & optimus est, eò maiora virtutis, probitatis, dignitatisq; præmia consequitur. Ex quo intelligendum est, & in hoc hominum, & in illo Deorum orbe, Senatore eiusque omni virtute, nihil

T s posse

290 DE OPT. SEN. LIB. II.
posse fieri præstantius, nihil excellentius,
nihil diuinius.

Hæc habui de optimi Senatoris officio,
virtute, dignitate quæ dicerem Hortabor
autem Senatores, & eos, qui Respub. gu-
bernant, ut studium omne suū ad Reipub.
felicitatem & tranquillitatē efficiendam
conuertant. Aduuabit (ut opinor) illos
hæc institutio nostra : in qua sanè veram,
& non imperfectam optimi Reipub. mo-
deratoris ideam expressimus. Quam si se-
quentur, ad ciues beatos efficiendos, ad
Rempub. prudenter & iustè gubernan-
dam, nihil ea verius, nihil utilius es-
se, re experti ita certè iu-
dicabunt.

F I N I S.

R E R V M

RERVM MEMORABILIVM QVAE IN HOC Opere continentur,

INDEX.

Buno an à	reipub.	142
plurib. Se	aqualitas in repub. ne-	
natores e-	cessaria	141
ligendi	aqualitas in bonoran-	
sint	do seruanda	195
Academia virtutū se-	aqualitas quantum in	
minaria	repub. utilis. ibid.	
Academiarum utilitas	aqualitatis inuestigan-	
82	da ratio	143
Academicorum offici-	in Aequalitate arith-	
um.	metica cauēda	142
ibid.		
Actionis et speculario-	etas Senatoria	267.
nis comparatio	269	
85		
à Deo petenda rerum-	etas hominis	229.
publicarum admi-	267 268	
nistratio	Agathocles ex figulo	
5	rex	65
Adrianus imperator	agricultura	277
287.	Alphonſi dictum	135
ad temperantiam vita	Alexāder Magnus	252
ciuium eſt reducen-	Alexāder & Scipio A-	
da legibus	cademici	82
248	Alexandri dictum	277
aqualitas in quo con-	ambitio quid	110
ſiſtat	ambitus paſſa.	ibid.
141	amici	277
aqualitas duplex. ibi.	amico-	
195		
aqualitas cōſeruari-		

INDEX.

<i>amicorum causa qua</i>		<i>Aristides iustus</i>	29
<i>facienda</i>	221	<i>Aristidis constātia</i>	233
<i>amicitia quid</i>	219	<i>Aristidis & Themistoclu</i>	
<i>amicitia ciuilis</i>	220	<i>disensiones</i>	222
<i>amicitia optima quæ.</i>		<i>in Aristocratia magi-</i>	
<i>ibid.</i>		<i>stratus ex quib. cre-</i>	
<i>amicitia tria requirit</i>		<i>entur</i>	118
221		<i>Aristotelis sentētia de</i>	
<i>amicitia vinculū con-</i>		<i>sacerdotibus</i>	40
<i>cordia</i>	218	<i>arrogantia</i>	232
<i>amicitiæ magna utili-</i>		<i>artes tyrannorum</i>	132
<i>tas in repub.</i>	219	<i>ascensus ad honores</i>	
<i>amicitiæ usus in Repu.</i>		<i>qualis esse debeat</i>	
<i>magnus</i>	223	229	
<i>amicitiæ multorū</i>	220	<i>à senibus gubernanda</i>	
<i>in Amicitia quæ obser-</i>		<i>respub.</i>	269 270
<i>uanda.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Athenienses dictis ma-</i>	
<i>amicitiarum genera.</i>		<i>gis quā factis illu-</i>	
<i>ibid.</i>		<i>striores</i>	79
<i>amor patriæ</i>	58. 154	<i>Atheniēses effœmina-</i>	
<i>Anacbarfis dictum</i>	257	<i>ti.</i>	<i>ibid.</i>
<i>αναρχία</i>	56	<i>Atheniensium monar-</i>	
<i>Anaxarchus</i>	234	<i>chia</i>	44
<i>Angliæ regnum</i>	49	<i>Atheniensium Senato-</i>	
<i>Annibalis oratio</i>	245	<i>res quomodo elige-</i>	
<i>animæ diuisio</i>	14	<i>bantur</i>	134
<i>animi & corporis per-</i>		<i>auari</i>	213
<i>fectio quomodo cō-</i>		<i>auaritia duobus gau-</i>	
<i>paretur</i>	258 259	<i>det</i>	217
<i>Antony genius</i>	237	<i>auaritia perniciēs rei</i>	
		<i>publicæ</i>	

INDEX.

publicæ III
auaritia reipub. fatalis pestis. ibid.

II2
auaritia quæ mala inducat in rempublicam II0. III

Augustus Cæsar 287
aurea secula 103
aurea secula qui restituerant 104

B

B Elgæ 248
belli & pacis artes Senatori cognoscenda 97
benefacta male locata, malefacta putantur 214
beneficia accepta, maiore mensura reddenda, quàm data sunt 230
benignitas 210
boni ciuis & boni viri virtus diuersa 67
boni unde dicantur 179
bonus Senator quomodo 208
bonitas 207

bona hominis triplicia 194

bona corporis & fortuna quomodo habentur at respub. 72

bona corporis 259

bona fortune 270.

271

bona fortuna quæ 272.

273

Bruti genius 238

C

Cæsar vir boni, ciuis malus 67

Cæsarij & Pöpeij ambitio 109. 110

calcei lunati 264

callidus Senator & astutus quomodo 67

Cambyxis factum 204

Camilli & Romuli comparatio 130

Cappadoces Democratiæ spreuerunt 20

Captur Polonorum 47

Carthaginensium respub. 20

Cassij intemperantia 255

Catili-

<i>Catilinaria factio</i>	248	<i>ciuem quid efficiat</i>	60
<i>Cato</i>	273	<i>ciues cum suffragio &</i>	
<i>Catonis constantia</i>	233	<i>honorarij</i>	62
<i>Catonis diligentia in</i>		<i>ciues in Democratia</i>	
<i>educando filio</i>	80	<i>quales</i>	28
<i>causae mutationis De-</i>		<i>ciues mali qui</i>	136
<i>mocratiae</i>	30	<i>ciues morati & obedi-</i>	
<i>cautio</i>	164	<i>entes quomodo effi-</i>	
<i>cautio in quo consistat</i>		<i>ciantur</i>	98
	165	<i>ciues nobiles et plebei</i>	
<i>cautio militaris</i>	167		62. 63.
<i>cautio Senatoria in di-</i>		<i>ciues quales sunt, talis</i>	
<i>cendo</i>	165	<i>Respub.</i>	21
<i>Censores morum magi-</i>		<i>ciues veri in Repub. q.</i>	
<i>stri</i>	218 249		136
<i>Censores Romani</i>	281	<i>ciuium duo genera</i>	62
<i>census</i>	280	<i>ciuium felicitas quo con-</i>	
<i>census utilitas</i>	281	<i>seruetur</i>	160
<i>Chilogrammaticus</i>	80	<i>ciuium Romanorum disse-</i>	
<i>Ciceronis & Fabiorum</i>		<i>rentia</i>	62
<i>comparatio</i>	130	<i>ciuium seditiosorum mo-</i>	
<i>circumspectio</i>	158	<i>res</i>	137
<i>ciuis quid</i>	60	<i>ciuium variae definitio-</i>	
<i>ciuis quare sit in Sena-</i>		<i>nes</i>	60
<i>torem eligendus</i>	57	<i>ciuile imperium qui-</i>	
<i>ciuis Romanus qui</i>	62	<i>bus competat</i>	20. 21
<i>ciuis privati officium</i>		<i>ciuilis vir</i>	95
	138	<i>ciuilis disciplina. ibid.</i>	
<i>ciuem perfectum tria</i>		<i>ciuilis disciplina du-</i>	
<i>faciunt</i>	63	<i>plex. ibid.</i>	96
		<i>ciuilis</i>	

<i>ciuilis sapientia</i>	87	<i>consilium</i>	167
<i>ciuilis scientia felici-</i>		<i>consilium Senatoris</i>	
<i>tatus dux</i>	I. 138		172
<i>ciuilis iustitia</i>	191	<i>consilij capiendi mo-</i>	
<i>ciuitas magna seditio-</i>		<i>dus triplex. ibid.</i>	
<i>nibus obnoxia</i>	139	<i>cōsilij oprimi finis, sum</i>	
<i>clementia</i>	211	<i>mun bonum</i>	173
<i>clementia Scipionis.</i>		<i>consilijs inimica cele-</i>	
<i>ibid.</i>		<i>ritas</i>	174
<i>Codrus</i>	229	<i>cōsultatio de vectiga-</i>	
<i>comitas</i>	209	<i>libus</i>	170
<i>cōmunia omnia quo-</i>		<i>cōsultatio militaris &</i>	
<i>modo</i>	212	<i>bellica. ibid.</i>	
<i>communitas Platoni-</i>		<i>consultationes de cu-</i>	
<i>ca ex amicitia deflu-</i>		<i>stodia regionis</i>	169
<i>xit</i>	223	<i>cōsultationes de legi-</i>	
<i>commoda & incōmo-</i>		<i>bis ferendis</i>	171
<i>da reipublica Sena-</i>		<i>consultationes de mer-</i>	
<i>tori cognoscenda</i>		<i>cibus. ibid.</i>	
<i>154</i>		<i>consultationū & de-</i>	
<i>comparatio bonorū a-</i>		<i>liberationum vis in</i>	
<i>nimi & corporis</i>		<i>quo consistat</i>	169
<i>259. 260</i>		<i>constantia</i>	232
<i>comparatio virtutum</i>		<i>constantia bonorū con-</i>	
<i>cū fortitudine</i>	227	<i>siliorum & actionū</i>	
<i>concordia</i>	223	<i>est cōseruatrix</i>	234
<i>Concordiæ templum</i>		<i>constantia in secreto-</i>	
<i>224</i>		<i>ribus consilijs reti-</i>	
<i>in Confidentia quæ fu-</i>		<i>nenda. ibid.</i>	
<i>gienda</i>	239	<i>constāria Catonis</i>	233
		<i>constan-</i>	

<i>constantia Socrati. i.</i>	<i>demonium Socrati. i.</i>
<i>bid.</i>	<i>bid.</i>
<i>in Constantia qua ca-</i>	<i>decrepitorum mores</i>
<i>uenda</i> 234	270
<i>Constantini edictū de</i>	<i>deliberationes de qui-</i>
<i>magistratib. ineun-</i>	<i>bus suscipienda</i>
<i>dis</i> 36	169
<i>contemplatio sine a-</i>	<i>deliberationes necessa-</i>
<i>ctione ad rempubli-</i>	<i>ria</i> 174
<i>cam inutilis</i> 11	<i>Demades</i> 102
<i>continentia & absti-</i>	<i>Demetrius Antigoni</i>
<i>nentia</i> 251	<i>filius</i> 10
<i>corporis & animi exer-</i>	<i>Democratia</i> 28
<i>citatio coniungen-</i>	<i>Democratia Athenien-</i>
<i>da</i> 97	<i>sium duplex</i> 115
<i>corporis tēperatio quæ</i>	<i>Democratia inconstās</i>
<i>bona</i> 261	117
<i>critici vel iudiciarij</i>	<i>Democratia iusta quæ</i>
<i>dies</i> 268.269	116.117.166
<i>crudelitas</i> 211	<i>Democratia finis, li-</i>
<i>crudelitas fugienda Se-</i>	<i>bertas</i> 28
<i>natori</i> 205	<i>Democratia iusta for-</i>
<i>cultus Dei</i> 184	<i>ma</i> 115
<i>cur alij liberi, alij serui</i>	<i>Democratia mutatio-</i>
25	<i>nis causa</i> 30
<i>Curii & Scauola</i> 230	<i>in Democratia cur o-</i>
<i>Cyrus</i> 130	<i>mnia sorte ponde-</i>
	<i>rentur</i> 142
D	<i>Deo paret, qui rationi</i>
<i>demonium qd</i>	<i>obtemperat</i> 7
163	<i>despēs</i>

<i>desperatio</i>	243	<i>carum unde</i>	13
<i>despotis</i>	61	<i>diuersitatis rerumpu-</i>	
<i>despotico imperio qui</i>		<i>blicarum causa</i>	18
<i>subijciantur. ibid.</i>		<i>diuitiæ</i>	278.280.
<i>in Dicendo quæ consi-</i>			281
<i>deranda</i>	166	<i>diuitiæ honestæ quæ</i>	
<i>dictis aliorum quate-</i>			280
<i>nus credendū. ibid.</i>		<i>diuitiarum nimia cu-</i>	
<i>Diogenis de educatione</i>		<i>piditas ciues & re-</i>	
<i>sententia</i>	83	<i>publicam corrūpit</i>	
<i>Diogenis dictum</i>	256		112
<i>Diogenis & Alexandri</i>		<i>diuitiarū utilitas</i>	271.
<i>M. felicitas diuersa</i>			272
	272	<i>in Diuitijs parandis q̄</i>	
<i>discendum quamdiu</i>		<i>Senatori fugienda</i>	
	108		279
<i>disciplinæ ciuilis utili-</i>		<i>diues an reipublica p̄-</i>	
<i>tas in repub.</i>	200	<i>ficiendus</i>	282
<i>disciplinæ Græcorum</i>		<i>Draco crudelis</i>	211
	98	<i>Draconis lex contra o-</i>	
<i>disciplinæ Laconum.</i>		<i>riosos</i>	200
<i>ibid.</i>		<i>duella unde nasci solēt</i>	
<i>disciplinæ pacis & bel-</i>			196
<i>li instituēde in re-</i>		<i>duo tempora reipubl.</i>	
<i>publica</i>	200	<i>pacis & belli</i>	38
<i>discordia Senatoribus</i>		<i>duo in vita præclaris-</i>	
<i>fugienda</i>	225	<i>sima</i>	150
<i>disimulatio quādo u-</i>		<i>Duronius</i>	255
<i>tilis</i>	140	<i>duplex vitæ genus am-</i>	
<i>diuersitas rerumpubli-</i>		<i>plectendum</i>	23

E

E Brietatis vitia 256.257
 educatio in quo consi-
 stat 78
 educatio Lacedæmo-
 niorum 79
 educatio recta caput
 est eruditionis 78
 electio Senatoris 109
 eligētibz Senatores q̃
 obseruanda 122
 eloquētia Senatoris 94
 Epaminōda dictū 221
 Ephori 48
 Ephori cur instituti 54
 Epicurei 93

F

F Abius circumspe-
 ctus 158
 facetiæ Senatore indi-
 gnæ 210
 fama 275
 famæ & fidei damna
 grauiā 276
 felicitas Diogenis &
 Alexandri diuersa
 272
 felicitas duplex 85
 felicitas hominis in

quo consistat 12
 felicitas hominum &
 Reipubl. ex eodem
 fonte manat 68
 felicitas Reipub. 152
 felicitas hominis perse-
 cta trib. efficitur 72
 felix Respub. quomo-
 do fiat. ibid. 152
 fidentia 236 (237
 fidētia ex quo oriatur
 fidentia quæ bona 238
 filij 277
 Flaminius propter libi-
 dinem Senatus mo-
 tus 253
 Flandria 189
 fœneratio 279
 fortitudo 225.227
 fortitudo duplex 227
 fortitudomilitaris 228
 fortitudo priuata 227
 fortitudo virtutū om-
 niū ornamētū. ibi.
 fortitudo Reip. in quo
 sit 69 (228
 fortitudinis comites
 ad Fortitudinem im-
 pellentia 241
 in Fortitudine quæ ca-
 uenda

I N D E X.

uenda 243
 fortuna 244
 fortuna et casus in cō-
 silium non adhiben-
 da 173
 forum & experientia
 quantū valeat 102
 fundamentū Reipub.
 ciuis 57

G

Generosus quis 65
 Genius Octauij 237
 Genius vitæ tutor 238
 Geniorū nomina. ibi.
 gens Asiatica naturā
 feruilis 20
 Geographi & Cosmo-
 graphi Senatori le-
 gendi 91
 Germania 189
 Germaniæ ciuitates
 60 Imperium 46
 Gallia 189 (46
 Gallorum monarchia
 gloria 274 283
 gloria Senatoris 284
 Græcia ob mutatā re-
 ligionem perijt 189
 gubernatoribus malis

Resp. perit 19
 Gymnastica in quo cō-
 sistat, eiusq; species
 96

H

Hæreditarij re-
 ges unde 27
 Heretici 186
 Hercules viæ 226
 Heluetij 60
 Hermodorus cur ciui-
 tate pulsus 28
 Hispanorū monarchia
 46
 historia cognitio 78.
 156. 163
 homo animantium no-
 bilissimus 4. quō
 sit Deo similis 84.
 rationi obtemperās
 Deus quodammodo
 est 5. sine Deo im-
 perare nō pōt. ibi.
 hominis officium 73
 hominum conditio di-
 uersa 25
 hominū in Repub. con-
 ditio vestitu discer-
 nenda 265
 Homotimi Persarū 48
 V 2 honestas

I N D E X.

<i>honestas</i>	251	<i>ingeniū Senatoris. ibi.</i>
<i>honestas in liberalitate spectanda</i>	214	<i>in Inimicitijs suscipiendis quæ seruanda</i>
<i>honestatis vis. ibid.</i>		231
<i>honestum quid</i>	28.251	<i>innocens quis</i>
<i>honesti & utilis inuestigatio</i>	151	208
<i>honor & gloria</i>	274	<i>innocentia. ibid.</i>
<i>honor in quo consistit. ibid.</i>		<i>innocentia in quo consistat. ibid.</i>
<i>Honoris templum</i>	229	<i>intelligētia in quo consistat</i>
<i>honorum in Rep. est habenda ratio. ibid.</i>		157
<i>honoribus qui afficiendi</i>	194	<i>ira immodica generat insaniam</i>
<i>Honorij lex de iniurijs Senatorum</i>	286	243.244
<i>Hortensij luxus</i>	255	<i>ira Senatori fugienda</i>
<i>hospitalitas</i>	223	243
<i>hostium impetus quomodo repellūtur</i>	159	<i>iram fortitudinis cōtē esse dicunt Peripatetici. ibid.</i>
	I	
I <i>Agelonis genius</i>	238	<i>iracundia Senatori fugienda</i>
<i>ignorātia vitiorum parens</i>	106	232
<i>impossibile est unū omnia scire</i>	91	<i>iudicia in republica magni momēti</i>
<i>incontinentiæ vitium turpiſſimum</i>	253	204
<i>ingenium</i>	156	<i>iudex æqualitatis conseruator</i>
		203
		<i>iudex animareip.</i>
		202
		<i>iudex cōcordiæ ciuilis conseruator</i>
		203
		<i>iudex iuratus. ibid.</i>
		<i>iudex legislatoris interpretes. ibid.</i>
		<i>iudex viua & animata lex.</i>

I N D E X.

iustitia domus 197
iustitia fundamentum
fides 192
iustitia imago 196
iustitia naturalis iura
183
iustitia q̄ capaces 191
iustum imperiū quod
26

L

L *Acedemonij* 3L
254
Lacedæmoniorum con-
uiuia 280
Lacedæmoniorum edu-
catio 79
Lacedæmoniorum res-
pub. 32.45
Lacedæmoniorū resp.
cur floruerit 98
Lacedæmoniorum tem-
perantia 248
Laconū disciplina 98
largitio corruptela ma-
gistratum 110
Latus clauus 264
lex Aegyptiorum con-
tra otiosos 200
lex anima Reipub. 51
lex custos virtutis 152

V 3 lex

INDEX.

<i>lex mutus magistratus</i>	50	<i>in Legibus ferēdū quæ</i>	
		<i>servanda</i>	198
<i>legi parēre, Deo obedi-</i>		<i>pro Legibus, nō pro mœ-</i>	
<i>re est</i>	33	<i>nibus pugnādū</i>	199
<i>leges quid sint</i>	98	<i>legibus occasiones pec-</i>	
<i>leges felicitatis conser-</i>		<i>candi tollenda</i>	153
<i>uatrices</i>	152	<i>legislator iudice pru-</i>	
<i>leges Imperatoria con-</i>		<i>dentior</i>	202
<i>tra otiosos</i>	200	<i>legislatoris officiū</i>	198
<i>leges Senatoria</i>	178	<i>libertas Democratica</i>	
<i>leges sumptuariae</i>	71		114
<i>leges sumptuariae &</i>		<i>libertas popularis</i>	136
<i>vestiaria</i>	247	<i>libertas populi in quo</i>	
<i>leges vestiariae</i>	71	<i>consistat</i>	143
<i>leges virtutum regulæ</i>		<i>libertas populi Sena-</i>	
	199	<i>tori cognoscēda</i>	154
<i>legum emendatio</i>	201	<i>libertas temperata, sa-</i>	
<i>legum ferendarum ra-</i>		<i>lubris; nimia, grauis</i>	
<i>tio in quo consistat</i>			139
	153	<i>liberalem esse, Deum</i>	
<i>legum finis</i>	198	<i>imitari est</i>	214
<i>legum mutatio perni-</i>		<i>liberalitas in quo con-</i>	
<i>ciosa</i>	200. 201	<i>sistit</i>	215
<i>legum origo</i>	104	<i>liberalitas virtutis. ibi.</i>	
<i>legum præcepta tria</i>		<i>liberalitas unde dicta</i>	
	199		213
<i>legum sciendarū ra-</i>		<i>liberalitatis leges</i>	215.
<i>tio duplex</i>	202		216
<i>leges contemnens, Deū</i>		<i>liberalitatis officia quō</i>	
<i>spernit</i>	199	<i>conseruentur</i>	213
		<i>in Libe-</i>	

INDEX.

<i>in Liberalitate quæ ca-</i>		<i>testas</i>	186. 187
<i>uenda</i>	213	<i>magistratus officiū &</i>	
<i>in Liberalitate Senato-</i>		<i>neceſſitas in Repub.</i>	
<i>ri quæ ſeruāda. ibi.</i>			50
<i>licentia ciuiū quomo-</i>		<i>magistratū plures, an</i>	
<i>do reprimatur</i>	139	<i>unus debeat gerere</i>	
<i>Locrenſium lex de ſer-</i>			146
<i>uandis legibus</i>	201	<i>in Magistratu ſumma</i>	
<i>luxus in republica p-</i>		<i>prudencia requiri-</i>	
<i>hibendus</i>	218	<i>tur</i>	52
<i>luxus veriſſima cauſa</i>		<i>ſine Magistratu ſtare</i>	
<i>ſoluti imperij Roma-</i>		<i>Reſpub. non poteſt</i>	
<i>ni</i>	256		50
<i>luxus incōmoda & ma-</i>		<i>magistratus in Repub.</i>	
<i>la.</i>	<i>ibid.</i>	<i>qui utiliores. ibid.</i>	
<i>L. Quintius</i>	279	<i>magistratus virtuti, nō</i>	
<i>Lycurgus</i>	122	<i>diuitijs ſeruire de-</i>	
<i>Lysander.</i>	<i>ibid.</i>	<i>bent</i>	III
M		<i>magnanimitas in quo</i>	
M <i>Agſtratus lex</i>		<i>conſiſtat</i>	229
<i>loquens</i>	50	<i>magnanimi Senatoris</i>	
<i>magiſtratus præmium</i>		<i>officia. ibid.</i>	
<i>virtutis</i>	109	<i>magnificencia</i>	216
<i>magiſtratus quæ debe-</i>		<i>in Magnificencia quæ</i>	
<i>at habere</i>	51	<i>obſeruāda</i>	216. 217
<i>magiſtratus Senatorū</i>		<i>magnifici munera q̃.</i>	
<i>ſeminarium</i>	127	<i>ibid.</i>	
<i>magiſtratus autoritas</i>		<i>magnifico quæ fugien-</i>	
	285	<i>da. ibid.</i>	
<i>magiſtrat' Eccleſiæ po</i>		<i>Man. Curius</i>	255

I N D E X.

Manilius	253	multitudo sine mento	
Martius Coriolanus	58	& capite	53
Melancholici	261	mundus ciuitas emniū	
memoria Senatoris		communis	9
158		muri ciuitatum, mulie	
mercatores à reipubl.		rum custodia	79
administratione re-		Musica	95
mouendi	36	Musica & Gymnasti-	
militum officium	69	ca coniungi debent	
militis officium tempo			96
re pacis	71	Mycipse dictum	224
militum virtutes. ibid.		N	
militum vitia	70	Natura ad virtu-	
militaris & bellica cō-		tem exercen-	
sultatio	170	dam quantū valeat	
Minutij oratio	15		83
misericordia	212	natura bona in philo-	
modestia	249	sophate requiritur	
in Modestia quæ consi-			73 (72
deranda. ibid.		naturâ an boni simus	
modus in viuendo qui		naturâ boni cur fieri	
257		non possumus	106
modus diuitiarum du-		nobilis ciuis unde dica-	
plex	278	tur	63
in Monarchia & Ari-		nobilium ciuiū duplex	
stocratia qui ciues		genus	66
dicantur	60	nobilitas ex virtute	63
in Monarchia ex qui-		nobilitas generis	64
bus creentur magi-		nobilitas noua	273
stratus	118	nobilitas noua quomo-	
		do lau-	

I N D E X.

do laudanda. *ibid.*
 nobilitas philosophica
 & civilis 65
 nobilitas Platonis. *ibi.*
 nobilitas unde pcedat

19
 Nomophylaces 281
 noua religio in rempu-
 blicam nunquā in-
 ducenda 189
 Dumantinorum despe-
 ratio 243
 Numæ Pōpilij religio
 206

O

O Chlocratia 117
 officium bene-
 facientis 230
 officiū boni ciuis in ad-
 eundo magistratu
 109
 officium Senatoris 138
 officiū Senatoris in æ-
 qualitate cōseruan-
 da 195. 196
 officiū Senatoris in cir-
 cumspiciendis rei-
 pub. malis 159
 officiū Senatoris in cō-
 ponendis seditioni-

bus 168
 officiū Senatoris in con-
 silio capiendo 173.
 174
 officiū Senatoris in de-
 ponēdis inimicitijs
 222
 officiū Senatoris in fe-
 rendis legibus 199
 officiū Senatoris in iu-
 dicando 95. 205
 officiū Senatoris in præ-
 uidēdis Reipub. ma-
 lis 164
 officiū Senatoris in se-
 ditionibus euellen-
 dis 146
 officiū Senatoris in ser-
 uandis legibus 204
 officiū Senatoris in vo-
 luptatibus contem-
 nendis 254
 officia Senatoris 56
 officia Senatoris beni-
 gni 210
 officia Senatoris clemē-
 tis 211
 officia Senatoris comis
 209
 officia Senatoris in de-
 ferendo

INDEX.

<i>bus studijs acquiritur</i>	74	<i>philosophia vera</i>	93
<i>perfectio hominis quomodo comparetur</i>	246	<i>philosophia studiū duplex</i>	84
<i>Periander</i>	132	<i>philosophia studiū in quo consistat</i>	82
<i>Periandri dictum</i>	201	<i>philosophia utilitas</i>	74. 107
<i>Periclis dictum</i>	221.	<i>philosophia nulla vis inferri potest</i>	10
	252	<i>Philosophi</i>	9
<i>Peripatetici</i>	93. 190	<i>philosophi ad Rempu. qui inepti</i>	76
<i>Peripatetici omnium sapientissimi</i>	21	<i>philosophi morum magistri</i>	81
<i>Persæ reges suos p. dijs colebant</i>	27	<i>philosophi priuati quomodo utiles Reipub.</i>	92
<i>Phidicia coniunia</i>	280	<i>philosophi q. Reipub. utiles</i>	78
<i>Philippus Macedonia rex</i>	256	<i>philosophi q. Respub. gubernabant</i>	11
<i>Philopœmen</i>	263	<i>philosophi Rerumpub. gubernatores esse debent.</i>	ibid.
<i>Philosophia</i>	74. 84.	<i>philosophi theoricis Reipub. inutiles</i>	77
	105. 107	<i>philosophi theoricis sapientes, non prudentes</i>	149
<i>philosophia aurei seculi vindex</i>	105	<i>philosophorum de bonis</i>	nu
<i>philosophia naturalis</i>	91		
<i>philosophia priuatorum inutilis</i>	12		
<i>philosophia qd habeat præcipuum</i>	77. 78		
<i>philosophia Senatoria</i>	85		

I N D E X.

<i>nis externis disputa</i>	<i>res</i>	30	
<i>tiones</i>	271	<i>plebis in Republ. pra-</i>	
<i>philosophorum duplex</i>	<i>mia</i>	37	
<i>genus</i>	10	<i>plebis natura</i>	117
<i>philosophorum in Re-</i>		<i>plebicola</i>	137
<i>pub. utilitas</i>	74	<i>pœnarum octo genera</i>	
<i>philosophorum priua-</i>		205	
<i>torum mores</i>	76	<i>politia quid</i>	17
<i>philosophis regnanti-</i>		<i>Polonia consuetudo in</i>	
<i>bus respub. felix</i>	1	<i>eligendis Senatori-</i>	
<i>in Philosophando que</i>		<i>bus</i>	125
<i>cauenda</i>	92	<i>Polonia popularis sta-</i>	
<i>pietas erga parentes</i>		<i>tus ex quibus consi-</i>	
207		<i>stat</i>	48 49
<i>pietas naturalis</i>	182.	<i>Polonia regū celebres</i>	
183		<i>familia</i>	87
<i>pietatis observatio u-</i>		<i>Polonia senatus</i>	48.
<i>tilis</i>	206	125. 126	
<i>in Pietate qua maxi-</i>		<i>Poloni honestatis ama-</i>	
<i>mè cauenda</i>	207	<i>tores</i>	241
<i>pituitosi</i>	262	<i>Polonorum monarchia</i>	
<i>Plato & Aristoteles o-</i>		47	
<i>mniū doctissimi</i>	14	<i>Polonorum rex qualis</i>	
<i>Platonis census</i>	280	48	
<i>Platonis cōmunitas ex</i>		<i>Polonorū regis officia,</i>	
<i>amicitia defluxit</i>		<i>eiusdēq; summa au-</i>	
223		<i>toritas.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Platonis nobilitas</i>	65	<i>Polonorū semper fuit,</i>	
<i>Platonis respub.</i>	44	<i>aut vincere, aut mo-</i>	
<i>plebis Democratica mo-</i>		<i>ri</i>	242
		<i>Polono-</i>	

<i>Polonorum vetus res-</i>		<i>iudicari debeat</i>	31
<i>pub.</i>	102	<i>Principes exemplo ma-</i>	
<i>Pompeius</i>	130	<i>gis quàm vitijſ no-</i>	
<i>populus iniquus iudex</i>		<i>cent</i>	121
<i>virtutis</i>	124	<i>Principes leges condi-</i>	
<i>populi natura. ibid.</i>		<i>tas obſeruent</i>	201
<i>popularis ordo cur mo-</i>		<i>Principum cura in edu-</i>	
<i>bilis & inconstans</i>		<i>candis liberis</i>	25
135		<i>Principum vita, lex po-</i>	
<i>popularis respub. quan-</i>		<i>puli</i>	201
<i>do bona</i>	28	<i>prodigi</i>	213
<i>popularis ordinis offi-</i>		<i>probatio ſenatorũ</i>	276
<i>cia</i>	39 (146	<i>proletarij</i>	277
<i>populares & ſeditioſi</i>		<i>providentia quid</i>	161
<i>præcepta Platonis Se-</i>		<i>providentia ab exem-</i>	
<i>natori obſervanda</i>		<i>plis</i>	163
140		<i>providētia cœleſtis quò</i>	
<i>præmia militum</i>	242	<i>acquiratur. ibid.</i>	
<i>præmia Senatoris quæ.</i>		<i>providētia humana in</i>	
<i>ibid.</i>		<i>quo conſiſtat</i>	162
<i>præmia Senatorũ</i>	282	<i>providentia quomodo</i>	
<i>præmia Senatorum A-</i>		<i>ſiat in homine. ibid.</i>	
<i>thenienſium</i>	287	<i>prudens qui</i>	151
<i>præmia virtutũ in re-</i>		<i>prudēs ſenator ſit</i>	148
<i>publica proponen-</i>		<i>prudētia quid</i>	147.
<i>da</i>	199. 200	148	
<i>præmiorũ genera</i>	283	<i>prudētia duplex</i>	150
<i>præmia ſenator à Deo</i>		<i>prudētia virtutum o-</i>	
<i>expectet</i>	288	<i>mnium magiſtra</i>	155
<i>præſtantia reip. ex quo</i>		<i>prudētia unde dica-</i>	
		<i>tur</i>	

tur 148
 prudentiæ comites 155.
 156
 prudentiæ & sapiëntiæ
 differentia 148
 prudentiæ finis, veritas
 150
 prudentiæ fontes 151
 prudentiæ magna vis
 147 148 150
 prudentiæ origo 149
 prudentiæ senatoriæ fi-
 nis 152
 sub Prudentia quæ cõ-
 tineantur 150
 in Prudentia quæ fugi-
 enda 151
 Prussia 238
 puerilis institutio quæ
 fit 83
 pulchritudo vera quæ
 262
 in Puniẽdo quæ seruan-
 da 206
 Pyrrhus Epirotarũ rex
 255. 256

Q
 Q. Capio 158
 Q. Tubero
 258

R
 Ratio colēdi Dei
 à sacerdotibus
 petenda 186
 ratio in homine perfe-
 cta, Deus & lex di-
 citur 7
 ratio perfecta lex ho-
 minis est 51
 ratio præstantissimum
 donum Deorum 24
 ratio sine affectionibus
 languida 15
 rationis vis duplex. ibi.
 ratione nihil præstan-
 tius in homine 6
 Regulus 234
 rex ciuium & Rēip. pa-
 ter 134
 rex cur institutus 133.
 134
 rex qualis esse debeat
 33
 rex secundum leges im-
 perans, Deus est 18
 rex unde dicatur 61
 Rex unicus esto 34
 regis electio qualis esse
 debeat 26
 regis & populi discor-
 dia

INDEX.

<i>dia</i>	131	<i>in Rempub. inducē-</i>	
<i>regis & tyranni diffe-</i>		<i>da</i>	189
<i>rentia</i>	134	<i>rerum cognoscēdarum</i>	
<i>regis officium</i>	52.133	<i>conditio triplex</i>	91
<i>regis præstantia</i>	34.35	<i>Respublica quid</i>	13
<i>in Rege eligendo quæ</i>		<i>respub. à senibus guber-</i>	
<i>spectanda</i>	26	<i>nanda</i>	270
<i>reges Deorum filij</i>	197	<i>respub. gubernatoribus</i>	
<i>reges indigetes</i>	27	<i>stultis perit</i>	29
<i>regum antiqua origo</i>		<i>respub. optima q̃</i>	32.33
54		<i>respub. optima ex opti-</i>	
<i>regum diuifio Platoni-</i>		<i>mo genere vitæ co-</i>	
<i>ca</i>	18	<i>gnoscitur</i>	21
<i>regibus qui libenter pa-</i>		<i>respub. quibus abunda-</i>	
<i>rent</i>	20	<i>re debeat</i>	37
<i>regale imperium diuī-</i>		<i>respub. quibus commit-</i>	
<i>nitus institutum</i>	27	<i>tenda</i>	38
<i>religio quid</i>	185	<i>respub. quomodo felix</i>	
<i>religio cōferuatrice rei-</i>		<i>efficiatur</i>	68
<i>publica</i>	188	<i>respub. quomodo salua</i>	
<i>religionis mutatio pe-</i>		<i>esse possit</i>	204
<i>riculosa</i>	163	<i>respub. quomodo sapi-</i>	
<i>religione mutata cur</i>		<i>ens fiat</i>	68
<i>omnis Respub. mute-</i>		<i>respub. Senatori cogno-</i>	
<i>tur</i>	187	<i>scenda</i>	154
<i>in Religione quæ spe-</i>		<i>respub. temperās & iu-</i>	
<i>ctanda</i>	185	<i>sta quomodo fiat</i>	71
<i>religione Romana ni-</i>		<i>reipub. cognitio Sena-</i>	
<i>hil syncerius</i>	191	<i>tori necessaria</i>	128.
<i>religiones nouæ nūquā</i>			129.131
		<i>reipub.</i>	

I N D E X.

<i>reipub. cura in educan-</i>		<i>rerumpub. diuifio</i>	14
<i>dis ciuibus</i>	79	<i>rerumpub. obliquarum</i>	
<i>reipub. gubernatio sa-</i>		<i>diuifio</i>	17
<i>cerdotibus commit-</i>		<i>rerumpubl. fimilitudo</i>	
<i>tenda</i>	41.42	<i>in familijs</i>	16
<i>in Reipub. gubernatio-</i>		<i>rerumpub. tria genera</i>	
<i>ne tria certant</i>	19		14
<i>reipub. cuiq; qui homi-</i>		<i>rerumpub. variarũ co-</i>	
<i>nes competant. ibi.</i>		<i>gnitio utilis</i>	131
<i>rempub. omnem, ius &</i>		<i>Rhodiensũ lex de suc-</i>	
<i>libertatẽ populi co-</i>		<i>ceffione filiorum</i>	64
<i>gnoscat Senator</i>	154	<i>Romæ in Senatorib. eli-</i>	
<i>ad Rempub. regendam</i>		<i>gendis quæ confide-</i>	
<i>qui accersendi</i>	36.	<i>rari folita</i>	120
	37.	<i>Romæ quomodo Sena-</i>	
<i>in Repub. omni tria re-</i>		<i>tores eligebantur.</i>	
<i>quiruntur</i>	50	<i>ibid.</i>	
<i>in Repub. populari qui</i>		<i>Romanorũ monarchia</i>	
<i>ciues dicantur</i>	60	<i>· 45</i>	
<i>in Repub. quot genera</i>		<i>Romanorũ origo infä-</i>	
<i>hominum</i>	38	<i>mis</i>	65
<i>republicæ & agendo</i>		<i>Romanorum republ-</i>	
<i>& cõtẽplando re-</i>		<i>ca</i>	32
<i>guntur</i>	10	<i>Romanorum ftudia</i>	97
<i>rerumpub. confidera-</i>		<i>Romulus cur Senatum</i>	
<i>tio duplex</i>	8	<i>elegerit</i>	54
<i>rerũpub. diuerfitas un-</i>		<i>Romulus quot creau-</i>	
<i>de</i>	13	<i>rit Senatores</i>	125
<i>rerumpub. diuerfitatis</i>		<i>Romuli & Camilli cõ-</i>	
<i>caufæ</i>	18	<i>paratio</i>	130
		<i>Sacer-</i>	

I N D E X.

S

S	Acerdotes ex quibus creari soliti	41	<i>Sardanapali epitaphium.</i>	<i>ibid.</i>
	<i>sacerdotes Reipub. præficiendi</i>	42	<i>Scipio Africanus</i>	215
	<i>sacerdotum magistratum separat Aristoteles à politica administratione</i>	40	<i>Scipionis clemētia</i>	211
	<i>sacerdotum officiū</i>	39	<i>Scipionis continentia</i>	252
	<i>sacerdotum ordo</i>	<i>ibid.</i>	<i>Scipionis et Caesaris cōparatio</i>	130
	<i>sacerdotū potestas</i>	185	<i>Scylurus Scythæ</i>	224
	<i>sacerdotibus nihil sanctius</i>	42	<i>secula deprauata</i>	103
	<i>Saguntini</i>	243	<i>securitas</i>	239
	<i>Salustius</i>	253	<i>securitas quæ Senatori amplectenda</i>	241
	<i>sapientes qui sine philosophia</i>	105	<i>securitas Reipub. ibid.</i>	
	<i>sapientia ex quo fonte manet</i>	89	<i>in Securitate quæ fingienda</i>	240
	<i>sapientia vulgaris & quotidiana quæ</i>	101.	<i>seditio Reipub. venenum</i>	144
		102	<i>seditiones è repub. exterminanda. ibid.</i>	
	<i>sapientiæ & prudentiæ differentia</i>	149	<i>seditiones qua ratione exterminentur. ibid.</i>	
	<i>sapientiæ fundamentum educatio bona</i>	78	<i>seditionum causæ</i>	145
	<i>Sardanapalus</i>	253	<i>in Seditionibus reprimendis quæ Senatori tenenda</i>	140
			<i>seditiosorū mores</i>	180
			<i>Seleucus</i>	201
			X	<i>Senator</i>

I N D E X.

<i>Senator quid</i>	55	<i>tentia iudicatur</i>	175
<i>senator circumspectus</i>		<i>senator sagax fit</i>	167
<i>fit</i>	158	<i>senator sanguineus fit</i>	
<i>senator concordiae a-</i>		<i>vel cholericus</i>	261
<i>mās esse debet</i>	224	<i>senator sanus fit</i>	260
<i>senator continens fit</i>		<i>senator sobrius fit</i>	257
	252	<i>senator solers, callidus</i>	
<i>senator & prudens &</i>		<i>& astutus quomo-</i>	
<i>vir bonus idem fit</i>		<i>do esse debeat</i>	167
	179	<i>senator syncerus fit et</i>	
<i>senator faber suæ fit</i>		<i>apertus</i>	209
<i>fortune</i>	245	<i>senator temperans fit</i>	
<i>senator falsam religio-</i>			249
<i>nem habens, Senatu</i>		<i>senator unde dicatur</i>	
<i>prohibendus</i>	190		55
<i>senator iuratus senten-</i>		<i>senatoris consiliū</i>	173
<i>tiam dicat</i>	178	<i>senatoris docilitas &</i>	
<i>senator iustus fit</i>	192	<i>memoria</i>	156.
<i>senator medius inter</i>			157
<i>regem & populum</i>		<i>senatoris ingeniū</i>	156
	131	<i>senatoris officiū, &c.</i>	
<i>senator nobilis ciuis</i>		<i>vide Officium sena-</i>	
<i>esse debet</i>	63	<i>toris.</i>	
<i>senator nō Græcæ, sed</i>		<i>senatori perfectō qua-</i>	
<i>Latinae, id est, Ro-</i>		<i>tuorū necessaria</i>	147
<i>mana fit religionis</i>		<i>senatori quæ fugienda</i>	
	191	<i>in parandis diuitijs</i>	
<i>senator non sit solita-</i>			279
<i>rius</i>	107 108	<i>senatori quæ securitas</i>	
<i>senator prudēs ex sen-</i>		<i>amplectenda</i>	241
		<i>senatori</i>	

I N D E X.

<i>senatori vita beata ci-</i>	<i>senatores prudentes e-</i>
<i>uium proposita</i> 56.	<i>ligendi sunt</i> 123
57	<i>senatorū amicitia</i> 222
<i>in Senatore cooptando</i>	<i>senatorum origo</i> 54
<i>virtutis est ratio ha-</i>	<i>senatorum potestas</i> 33
<i>benda</i> 120	<i>senatorum prudentia</i>
<i>in Senatore eligendo</i>	<i>nihil perfectius</i> 55
<i>quæ spectanda</i> 109.	<i>senatorum utilitas in</i>
127	<i>repub.</i> 34
<i>in Senatore genus spe-</i>	<i>in Senatoribus crean-</i>
<i>ctandum</i> 63.273	<i>dis quæ spectanda</i>
<i>in Senatore summa</i>	113
<i>prudentia requiri-</i>	<i>in Senatoribus eligen-</i>
<i>tur</i> 56	<i>dis iria spectari so-</i>
<i>in Senatore virtus, non</i>	<i>lita.</i> <i>ibid.</i>
<i>diuitiæ spectandæ</i>	<i>senatoribus stultis res-</i>
282	<i>publica stulta</i> 68
<i>senatores à quibus eli-</i>	<i>senatoria dignitas</i>
<i>gendi sint</i> 123	284
<i>senatores ab uno opti-</i>	<i>Senatus quid</i> 55
<i>mo sunt eligēdi</i> 124	<i>senatus ex quibus insti-</i>
<i>senatores cur patres di-</i>	<i>tuendus.</i> <i>ibid.</i>
<i>cti</i> 54	<i>senatus Polonorū</i> 48
<i>senatores honorandi</i>	<i>senatus utilitas</i> 34
285	<i>senes sententia dicen-</i>
<i>senatores infames qui</i>	<i>da valent</i> 175
276	<i>sententia</i> 174
<i>senatores legūlatores</i>	<i>sententia longa odi si-</i>
<i>esse debent</i> 198	178
<i>senatores pedarij</i> 176	<i>sentētia qualis esse de-</i>
	X 2 <i>beat.</i>

I N D E X.

<i>beat.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Socratis constātia</i>	233
<i>sententia finis</i>	175	<i>Solon in quatuor cen-</i>	
<i>in Sententia ostenta-</i>		<i>sus populum diui-</i>	
<i>tio fugienda</i>	176	<i>fit</i>	280
<i>sententiæ fucata</i>	176.	<i>Solonis lex contra e-</i>	
	177	<i>brios</i>	256
<i>sententiæ plurium vin-</i>		<i>Solonis lex cōtra otio-</i>	
<i>cant.</i>	<i>ibid.</i>	<i>sos</i>	200
<i>sententia ponderanda</i>		<i>sors</i>	122
<i>sunt, non numeran-</i>		<i>sors quæ bona</i>	119
<i>dæ</i>	178	<i>sorte cur magistratus</i>	
<i>Sertorius</i>	58	<i>dentur</i>	114
<i>Seruilius Isauricus</i>	285	<i>sorte sacerdos elige-</i>	
<i>serui à Reipub. admini-</i>		<i>batur</i>	40
<i>stratione remouen-</i>		<i>S. Stanulaus</i>	238
<i>di</i>	36	<i>statua</i>	274
<i>seueritas non abijcien-</i>		<i>stemma quid</i>	66
<i>dæ</i>	211	<i>stemmata unde.</i>	<i>ibid.</i>
<i>sine Seueritate Respu.</i>		<i>Stilpo philosophus</i>	10
<i>nulla rectè admini-</i>		<i>Stoici</i>	93
<i>strari potest.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Stoici. quatenus imi-</i>	
<i>Sext. Tarquinius</i>	132	<i>tandi</i>	21 22.
<i>Sicilia tyrannorum a-</i>		<i>Stoicorū de misericor-</i>	
<i>lumna</i>	20	<i>dia sententia</i>	212
<i>signa virtute præditi</i>		<i>stultos Deus non exau-</i>	
<i>hominis</i>	108. 109.	<i>dit</i>	6
<i>similes Deo homines</i>		<i>stultis gubernatoribus</i>	
<i>quomodo</i>	4	<i>respub. perit</i>	29
<i>Socrates & Diogenes</i>		<i>suffragiū apertū me-</i>	
<i>mandant cines</i>	9	<i>lius occulto</i>	119
		<i>sum.</i>	

I N D E X.

summū ius summa est
iniuria 205
supplicationes in co-
gendo Senatu 190
sycophantia Senatori
fugienda 208
Sylla intemperans 121.
122

T

T Aciturnitas 166
Taxilus 230
temperātia quid 246
temperantia ciuili fe-
licitatis custos 247
temperantia comites
249
Theopompus 54
Theseus regnū ambire
noluit 115
Thesei & Solonis com-
paratio 129
T. Vespasianus 215
torques 266
Traiano senatus loco
patris erat 135
Tribuni insolentes rei-
publicæ fax 145
tributa quomodo exi-
genda 170
tyrannis multorū cra-

delior est quā u-
nius 131
tyrānus à rege quomo-
do dignoscatur 17
tyrannorum consuetu-
do in legibus feren-
dis 198

V

V Aletudo 260
valetudinis cu-
ra. ibid. 261
Varronis ætatum diui-
sio 268
Veneti 31
Venetorum ciues 59
Venetorum consuetu-
do in eligendis ma-
gisstratibus 119
Venetorum respublica
49
Venetorum respublica
quamobrem dures.
ibid.
verecundia 250
verecundia quæ vitio-
sa. ibid.
vestis senatoria 266
Veturia Romana 58
vir bonus quis, & unde
dictus 179

I N D E X.

<i>vir sapiens quomodo</i>		<i>virtus principum infi-</i>	
<i>Deus efficiatur</i>	6	<i>citur respublica</i>	113
<i>vires senatoriæ. ibid.</i>		<i>unus non aptus ad om-</i>	
<i>vires corporis</i>	267	<i>nia</i>	35
<i>virtus in aduersis exul</i>		<i>voluptates honestæ &</i>	
<i>tat</i>	226	<i>inhonestæ</i>	246
<i>vita gen^s quomodo sit</i>		<i>voluptates quæ ceteris</i>	
<i>eligendum</i>	272	<i>pernicioses</i>	254
<i>vita genus triplex</i>	23	<i>vox senatoris</i>	178
<i>vite humanæ misera</i>		<i>usus amicitie in repu-</i>	
<i>conditio</i>	100	<i>blica quantum va-</i>	
<i>vite instituendæ ratio</i>		<i>leat</i>	223
<i>quadruplex</i>	25	<i>vulgus</i>	124
<i>vitia in liberalitate q̃</i>			
	214		
<i>vitia magistratuũ rē-</i>			
<i>publ. corrumpunt</i>			
	121		
<i>vitia magnificorum</i>			
	217		

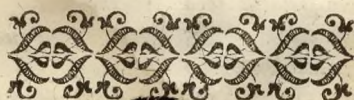
X

X Anthippe So-
cratis uxor
233

Z

Z Enonis forti-
tudo 228

F I N I S.

+
Armata qdam
Goshicis-hb: 2 dco
ptimo Senator

Inter regem & Populum
docet hanc ee concordiam
Quod alter inuicem liber
tatem, Alter perinde
ambus conficit.

Atque hinc vult ee
1. Vnos bonos sapientes e
melior tollere, paucos
honores distribuere, ut
de his 132 Perianon &
Tangui.

2. Quia conuentiula necess
tuum est caloga phibent
offensivos inter oves se,
minime

mutant. Tyranny finis
 voluntas e. Reges ex honestate
 aut. Cato est autem res
 est. Tyranny libat ex
 Opus...

Quand on dit que l'Antiquité
est vaine et que les hommes
sont mortels, c'est
vraiment une vérité
qui se voit tous les jours.

Romæ lex erat ne qd Sena-
 toribus duo milia Senarum
 esset, qd res summa oblatum
 Ciceroni & excoquitata fuit
 maxillæ eam elegans vice
 folio 229

Et n. ingenius ingenii apte
 fuisse no oienta fronte ce
 rare accensum gem

Auspicio exultant eleganti
matrit occidere filia ^quam
illam locare in matrimonium
transit tyranno.

Esq. suus fortunae faber esto.
Exola contentus? Amis
in thesauro. Serpionis Fri-
canus in dotata virgine.

Richs. dixerunt Non solum manu
a tuppis lucro Storem, sed In-
ocatos ab abesse mulierum
debet habere contentus.

Cato L. Cunctis Flaminia
per omnia hodie Senatu
revertit Manlius Senatu ei
ut per oculi uxoris Stife
libra.

Dio genes in domo scripta
hanc

Lucan. cingula dixit
Sarcina inquit hanc abor-
nos plenas domi exornata
Thibetum ^{omptichorum} hanc fecant
he reformatae Penas hanc
folio 263.

Carronis distinctio tunc
vide folio 268

Alexander Mag: apud a-
micos thesaurus penabatur
vide folio 277

Cato interrogatus quid
et interire posset. dixit
si sciret & iterum si sciret
sciret. Quibus ex agro
et de coribus hunc Thomas
affirmant.

